

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

XVI. YÜZYIL SANATÇILARINDAN ŞEM'İ'NİN

“ŞERH-İ PENDNÂME”Sİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

108678

YÜKSEK LİSANS TEZİ

108678

Hazırlayan: Sevgi Elif KEYİK

Danışman: Prof. Dr. Tunca KORTANTAMER

İZMİR 2001

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 25.7.2007 tarih ve sayılı kararı ile oluşturulan jüri, Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Sengül Elif Kenik'nın başlıklı tezini incelemiş ve adayı 17.8.2007 günü saat 10.00 'da tez savunmasına alınmıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı olduğuna oybirliğiyle / ~~oyçokluğuyla~~ karar vermiştir.

BAŞKAN

Prof. Dr. Tunca Kortantamer

T. U.

ÜYE

Doç. Dr. İlhan Genç
I. Genç

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Şerife Yağ
Ş. Yağ

YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI (I)

16./8./2001 günü, saat 12.00 da Türk Dil ve Edebiyatı.....anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi ..Seni Elif Keyik'in..... tez savunma sınavını yapmak üzere toplanan jürimiz, adı geçeni süren sınava tabi tutmuş ve sonuçta adayın hazırlamış olduğu,

“...XVI. yy Sanatçılarından Semî'nin Şahî Pendamesi” başlıklı tezini oybirliğiyle/oyçokluğuyla başarılı bulmuştur.

DANIŞMAN

Prof. Dr. Tunga Kortantamer

ÜYE

Doç. Dr. İlhan Genç

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Serife İşçi

6

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum "XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'i'nin Şerh-i Pendnâme'si" adlı Yüksek Lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada gösterdiğimi onurumla doğrularım.

/ 07 / 2001

Adı Soyadı

Sevgi Elif KEYİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....I

GİRİŞ

1. Şerhin Tanımı ve Metin Şerhi.....1
2. Klasik Şerh Metodu.....3
3. Edebiyatımızda Şerh Geleneği.....5
4. Günümüzde Metin Şerhi.....10

I. FERİDÜDDİN ATTÂR

1. Hayatı ve Edebî Şahsiyeti.....12
2. Eserleri.....14
3. Attâr'ın Pend-nâmesi.....15

II. ŞEM'Î

1. Hayatı ve Eserleri.....18
2. Şem'î'nin Şerh-i Pend-i Attâr'ı
 - a) Şerh-i Pend-i Attâr Hakkında.....21
 - b) Şem'î'nin Şerh Metodu.....23

III. METİN

1. Nüsha Tavsifleri.....31
2. Metni Kurmada Takip Edilen Yol.....64
3. Edisyon Kritik.....70

BİBLİYOGRAFYA.....227

ÖNSÖZ

Doğum tarihi ve nereli olduğu kesin olarak bilinmeyen, H.1000 (1600) yılından sonra vefat ettiği tahmin edilen Şem’î Şem’ullâh edebiyatımızda Bostân, Gülistân, Hâfız Dîvânı, Mesnevî, Pend-i Attâr ve Mantıku’t-Tayr gibi Farsça tasavvufî eserlere yazdığı şerhlerle tanınır.

III. Murad ve III. Mehmed döneminde şerh ettiği eserlerle ön plana çıkmış olan Şem’î’nin hayatı hakkında yaptığımız araştırmalarda, onunla ilgili yeterli bilgi elde edemediğimiz gibi, kendisiyle aynı yüzyılda yaşamış olan Prizrenli şâir Şem’î ile karıştırıldığını da gördük.

Bu çalışmamızda, Şem’î Şem’ullâh’ın “Şerh-i Pend-i Attâr” isimli eserini tez konusu olarak seçmemizin sebebi, bugüne kadar edebiyatımızda “şerh” konusunda yeterli araştırma ve çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Şârihin bilgi birikimini ve şerh metodunu ortaya koyan, yazıldığı dönemin kültür dünyasını yansıtan önemli kaynaklar olan şerhler, yazıldığı eserin insanlar tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kaleme alınmış eserlerdir.

“Şerh” konusunda yapılan çalışmaların artması, kültür ve edebiyat tarihimizin aydınlatılmasına yardımcı olacaktır inancındayız. Bu sebeple tezimizde şerhlerin edebiyatımızdaki yeri ve önemiyle, Şem’î’nin bu eserde kullandığı şerh metodunu ortaya koymaya çalıştık. Buna göre diyebiliriz ki, Şem’î Pend-i Attâr’ı şerh ederken, daha çok dilbilgisi ağırlıklı olan klasik metin şerhi metodunu uygulamamış; metni verdikten sonra tercüme etmiş, bazı yerlerde çok uzun olmayan açıklamalara başvurmuş, sözcüklerin gramer yapısı üzerinde çok sık ve ayrıntılı olarak durmamıştır. Bu eserde ayrıca, Şem’î’nin metni açıklamak için konuyla ilgili Farsça beyit, mesnevî, kıt’a ve mısralara epeyce yer verdiği dikkati çeker. Sonuçta, Şem’î’nin klasik şerh metodunu kullanmadığını, metni yer yer açıklayan bir tercüme yaptığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmamızın “Metni Kurmada Takip Edilen Yol” başlıklı bölümünde ayrıntılı olarak ele aldığımız gibi, edisyon kritikli metnin oluşturulmasında Prof. Dr. İsmail Ünver’in izini takip ettik; şecere tespiti ve aparatın verilmesinde Prof. Dr. Ahmet Ateş’in geliştirdiği metodu kullandık.

Şerh-i Pend-i Attâr'ın yazma nüshalarını belirlemek için yaptığımız araştırmalarda eserin -yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde- 63 nüshasıyla karşılaştık. Amacımız şecereyi tespit etmek ve Şem'î'nin elinden çıkmış olabilecek orjinaline en yakın metni kurabilmek olduğu için, İstanbul ve Manisa'daki 41 nüshayı bizzat inceleyerek tavsiflerini yaptık. Diğer nüshaların tavsiflerini ise, buldukları kataloglardan verdik. Tespit ettiğimiz şecere sonucu, 4 nüshayı metni kurmada esas aldık. Bunlar İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Kınalızâde Mehmed 400 (M), Serez 1595 (S), Ayasofya 4054 (A) ve Kemankeş 466 (K) nüshalarıdır.

Çalışmamızı üç bölüme ayırdık. "Giriş"te şerh, metin şerhi, klasik ve modern şerh metodları hakkında bilgi verilir. Attâr'ı konu alan ilk bölüm, kendi içinde üçe ayrılır. İlk kısımda Attâr'ın hayatı ve edebî şahsiyeti; ikinci kısımda eserleri ve son kısımda Pend-i Attâr üzerinde durulmuştur. "Şem'î" başlıklı ikinci bölüm, Şem'î'nin hayatını, eserlerini, Şerh-i Pend-i Attâr'ı ve Şem'î'nin bu eseri şerh ederken uyguladığı metodun tespitini konu alır. "Metin" başlıklı üçüncü bölüm, nüsha tavsiflerinin, metni kurmada takip edilen yolun ve eserin edisyon kritikli metninin verildiği bölümdür. Üçüncü bölümden sonra "Bibliyografya" yer alır.

Tezimizde geçen Arapça ibârelerin kontrol edilmesinde yardımcı olan hocam Doç. Dr. Samira Kortantamer'e teşekkür ederim.

Tez çalışmamız boyunca yardımcı ve yol gösterici olan sayın hocam Prof. Dr. Tunca Kortantamer'e, karşılaştığımız problemlerin çözülmesinde yardımlarını ve desteğini hiç esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Şerife Yağcı'ya, Farsça metinlerin kontrol edilmesinde büyük katkıları bulunan arkadaşım Ferzâne Douletabadi'ye ve daima destek olan değerli aileme teşekkürü bir borç biliyorum.

Sevgi Elif KEYİK

İzmir, 2001

Kısaltmalar

a.g.e : adı geçen eser

a.g.m : adı geçen makale

a.g.t : adı geçen tez

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : çeviren

Haz. : Hazırlayan

İA. : İslam Ansiklopedisi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

S. : Sayı

s. : sayfa

ölm. : ölümü

TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

1. Şerhin Tanımı ve Metin Şerhi

Arapça bir sözcük olan şerh, “açma, yarma, ayırma, genişletme, açıklama, izâh etme ve yorumlama” anlamlarına gelir¹. Şerh, bir eseri anlaşılır kılmak amacıyla sözcüklerini, deyimlerini yorumlayıp açıklayarak yazılan kitapların genel adıdır. Eski Türk Edebiyatı’nda yalnız bir eserin bütünü değil, tek bir şiirin ya da bir dizenin, bir cümlenin şerh edildiği görülür. Özellikle din ya da tarikat ulularının eserleri, sözleri şerh edilmiş; kimi zaman bir esere birden fazla şerh yazılmıştır. Bir metni şerh eden kişiye şârih adı verilir². Günümüzde şerh sözcüğü yerine *açıklama* da kullanılmaktadır. Batı dillerinde ise, ortak bir terim olarak *commentaire* kullanılır. Şerh Kur’an dışında bütün eserler için geçerlidir. Kur’an için yapılan açıklama ve yorumlar için, tefsir ve te’vil yaygın bir kullanıma sahiptir³.

Türk Edebiyatı’nda edebî metin şerhleri, o metinde geçen kimi kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını açıklama, mazmunları çözümlenme, deyim ve terimlerin türlü bilim dallarıyla olan ilişkilerini belirtme; eğer metin manzum ise veznini, nazım şeklini ve türünü, edebî sanatlarını gösterme yöntemiyle yapılmıştır. Metin şerhleri yapılırken konunun niteliğine göre, Kur’an, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, tasavvuf gibi dinî bilimler, peygamber kıssaları, tarihî ve efsanevî kişilerin din, tarikat ve tasavvuf büyüklerinin menkıbeleri, çağın gelenek, görenek ve inançları da göz önünde bulundurulmuştur⁴.

El yazması bir metnin bazı kısımlarıyla ilgili açıklamalar, sayfa kenarlarındaki boşluklara yazılırdı. Bu tür açıklamalar *haşiye* olarak adlandırılır. Şerh bütün metnin, haşiye ise ancak bazı bölümlerin açıklaması niteliğindedir.

¹ Carra De Vaux: *Şerh*, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997 , C.11, s. 429; Şemseddin Sâmî: *Şerh, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları*, İstanbul 1978, C.II, s.773; Serdar Mutçalı: *Şerh, Türkçe-Arapça Sözlük, Dağarcık Yayınları* , 1. Baskı, İstanbul 1995, s. 438; Atilla Özkırmırlı: *Şerh, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* , Cem Yayınevi, İstanbul 1982, C.4, s.1073; Ferit Devellioğlu: *Şerh, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi Yayınları*, 11. Baskı, Ankara 1993, s.991; Mehmet Ali Ağakay: *Şerh, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları*, 5. Baskı, Ankara 1969, s.695; Mustafa Nihat Özön: *Şerh, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1959, s.666*; James W. Redhouse: *Şerh, Turkish and English Lexicon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, s. 1121*

² Atilla Özkırmırlı: *Şerh, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* , Cem Yayınevi, İstanbul 1982, C.4, s.1073

³ Halil Ersoylu: *Şerh, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* , Dergah Yayınları, İstanbul 1998, C.8, s.138

⁴ Cem Dilçin: *Şerh* , Türk Ansiklopedisi , Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981, C.30, s.258

Edebiyatımızda felsefe, astronomi, tıp, edebiyat, fıkıh, hadis, tasavvuf, gramer gibi birçok alanda şerhler yazılmıştır.

Şerh konusunda ilk çalışmaları başlatan Amil Çelebioğlu, şerhlerin kültür ve edebiyatımız açısından önemini şöyle ifade etmiştir¹: “ Eski şerhlerde ileri sürülen fikirlerin, yorumların isabeti, metodu haklı veya haksız ne kadar münakaşa ve tenkit edilirse edilsin, onlar günümüzde kaybolan veya değişen kültür dünyamız ve kültür tarihimiz, hatta tefekkür tarihimiz açısından değerlendirilmemiş en zengin ve ansiklopedik kaynaklarımız olmakla ayrı bir ehemmiyeti hâizdir.” Bu sözlere dayanarak diyebiliriz ki, şerhlerin incelenerek kültür ve edebiyatımıza kazandırılması yolundaki çalışmalar, klasik edebiyatımızın doğru olarak anlaşılmasını sağlayacak ve kültürümüzün zenginleşmesine katkıda bulunacaktır.

Şerhlerin genel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür: Şerh edilen eserle, bu esere yazılan şerh genellikle birarada bulunur. Bir eser için yapılan şerhin adı, çoğunlukla şerh edilen eserin adının başına, Arapça ya da Farsça tamlama oluşturacak biçimde *şerh* kelimesinin getirilmesiyle ortaya çıkar: Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, Şerhu Fusûsi'l-Hikem gibi.

Manzum ya da mensur bir esere, yine manzum ya da mensur biçimde şerh yazılabilir. Edebiyatımızda şerhler genellikle mensur yazılmakla beraber, manzum şerhlere de rastlarız. İsmâ Saruhanî'nin Esmâ-i Hüsnâ Şerhi manzum bir şerhtir.

Bir eser için yazılan şerhin uzunluğu konusunda herhangi bir sınırlama yoktur. Bir beytin, bir mısranın ya da bu beyt veya mısradaki bir sözcüğün sayfalarca şerh edildiği görülür. Şerh edilen metin de şârihin gerekli gördüğü uzunlukta olabilir.

Tunca Kortantamer metin şerhini şu sözlerle tanımlar² : “ Bir metnin, daha iyi anlaşılсын diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması.” Ve devam eder: “ Bir metnin açıklanması gerekiyorsa, o metinde okuyucunun bilgisi, aklı, düşüncesi, sezgisi veya duygularıyla aşamayacağı bazı güçlüklerin varlığı kabul ediliyor demektir. Ayrıca metnin daha büyük ilişkiler manzumesi

¹ Mustafa Erdoğan: *Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış*, Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Manisa 1997, s. 287

² Tunca Kortantamer: *Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi*, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1994, S. VIII, s. 1

içerisinde mesela inanç veya düşünce sistemlerinde ne anlama geldiğini anlamak ve anlatmak ihtiyacı da metinleri şerh ettirmiştir.”

Metin şerhi ya da Ali Nihat Tarlan’ın deyimiyile metinler şerhi, edebiyat kuramları, edebiyat tarihi ve psikolojiyle ilgili olmanın yanında, kendine özgü formülleri ve araştırma teknikleri gerektiren bir disiplindir¹.

Metinler şerhini edebî tenkitten ayırmak gerekir; çünkü edebî tenkit eserin estetik güzelliği konusunda yargı bildirir. Halbuki metinler şerhi eseri anlamaya çalışır. Yolu nesneldir, neticeleri objektif maddelerdir. Davasını vesikalarla ortaya koyar. Okuyanın zevkine müdahalede bulunmaz ve kesinlikle esere güzel, çirkin vasıfları vermez. Bir bilim adamı tarafsızlığıyla eseri tahlil eder².

2. Klasik Şerh Metodu

Klasik metin şerhlerinde öncelikle şerh edilecek metin verilir; daha sonra metnin şerhi yapılır. Şârih önce, şerh edeceği metinde geçen sözcüklerin anlamını, gramer yapısını, kullanım özelliklerini verir. Bu, ayrıntılı bir şerhin özelliğidir. Daha sonra metnin anlamı üzerinde durulur ve şârih gerekli gördüğü yerlerde konuyla ilgili görüş ve yorumlarını da işin içine katar. Geleneksel metin şerhleri daha çok manzum metinleri konu almıştır.

Yeri geldikçe şerhlerde hikâyeler, kıssalar, hâtıralar anlatılır; daha önce yazılmış eserlerden alıntılar yapılır; metinde geçen şahıs ve yer adları hakkında bilgi verilir; tarihî olaylar îzâh edilir. Şârih kendisinin ya da başka sanatçıların şiirlerine yer verebilir.

Klasik metin şerhi konusunda, Türk Edebiyatı’nın önde gelen şârihlerinden olan ve ele aldığı metinleri geleneksel şerh metoduna bağlı kalarak şerh eden Ali Nihat Tarlan’ın *Metinler Şerhine Dâir* başlıklı makalesindeki görüşlerinden faydalanacağız.

Klasik edebiyatın metinlerini yalnız şerh etmek değil, anlayabilmek için Osmanlı Türkçesi’nin ve aruz vezninin çok iyi bilinmesi şarttır³. Ancak bundan sonra metnin şerhi yapılabilir.

Ali Nihat Tarlan, metnin şerh ve îzâhı husûsunda üç aşama tesbit etmiştir⁴ :

¹ Ali Nihat Tarlan: *Metinler Şerhine Dâir*, Edebiyat Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981, s.192

² Tarlan: a.g.m, s. 192

³ Tarlan: a.g.m, s. 193

⁴ Tarlan: a.g.m, s. 195

1. Eserlerin ve sanat anlayışının dış geniş birliğini bulmak.
2. Bu geniş birlik altında edebî şahsiyetleri tedkik.
3. Edebî şekillerin mahiyetlerini anlamak, umum karakterlerini, içlerine aldıkları mevzuların birleşik noktalarını meydana çıkarmak.

Kendine has özellikleri, duyuş ve düşünüş âlemi olan dîvân edebiyatı şekilleri üzerinde incelemeler yapıldığında, ele alınan devir edebiyatının dış geniş birliği ortaya çıkar¹. Her şeklin belli bir mevzu âlemi olduğundan, eserin dışı ile içinin birbirini büyük ölçüde etkilediğini söylemek mümkündür. Çünkü edebî şekiller, çok kere mevzularına muayyen sınırlar çizmişlerdir².

Dîvân edebiyatında bir metni anlamak için, sanatçının yaşadığı devrin özelliklerini araştırmanın yanında onun edebî şahsiyetini, üslûp özelliklerini, hayâl dünyasını ve eseri nasıl işlediğini bilmek gerekmektedir.

Tarlan'a göre bir beyti anlamak ve tahlil etmek için, sanatçının kafasında şekillenen hayâli kavramak; sanatçının hayâl dünyasına etki eden inanç ve bilgileri belirlemek; bu bilgiler ışığında ele alınan beyti tablo olarak göz önüne sermek ve bu tablonun etrafındaki süse geçmek gerekir. Süs olarak ifade edilen ikinci tabloya ulaşmak için, lûgat ve edebî sanatlar konusundaki birikimler ışığında beyti ele almak gerekir³. Tüm bunları yaparken, eserin yazıldığı dönemin özelliklerine ve değer yargılarına ulaşma amacını gözardı etmemek gerekmektedir.

Beytin içi anlaşıldıktan sonra dil bakımından tedkikini yapmak gerekir. Bu tedkik, sanatçının dil bakımından ileri ya da geri olduğunu ortaya çıkarmakla kalmaz, bunun yanında sanatçının âhenk husûsundaki zevkini, zekâ ve kudretini, devrinin dil şuurunu ne kadar benimsediğini gösterir⁴.

Metin şerhi konusunda görüşlerini aktardığımız Ali Nihat Tarlan, şiir incelemelerinde önce beytin kendisini verir. Daha sonra beyti günümüz Türkçesi'ne aktarır. Beyitteki kelime, terim ve ibârelerin dinî, tasavvufî anlamlarını verir ve beyitteki

¹ Tarlan: a.g.m, s. 196

² Tarlan: a.g.m, s. 201

³ Tarlan: a.g.m, s. 197-199

⁴ Tarlan: a.g.m, s. 200;

edebî sanatları açıklar¹. Fuzûlî Dîvânı Şerh'ine bakarsak Tarlan'ın geleneksel şerh metodunu uyguladığını görürüz².

3. Edebiyatımızda Şerh Geleneği

Arap şerh edebiyatı, hicrî III. ve IV. yüzyıllarda yaşayan Sükkerî ve Sa'lebî tarafından kurulmuştur. Fars Edebiyatında ise, şerh edebiyatı XV. yüzyılda oldukça gelişmiş bir durumdadır³. Fars edebiyatında yapılan şerhler daha çok tasavvufî türdedir.

Türk Edebiyatı'nda şerh çalışmaları XV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış ve XVII.-XVIII. yüzyıllarda en parlak devrini yaşamıştır. Türk Edebiyatı'nda ortaya çıkmış olan şerhlerin çoğu dinî ve tasavvufî niteliktedir.

İlk şerhler daha çok hadîs-i şerîflere, Bostân, Gülistân ve Gülşen-i Râz'a yazılmıştır. M. Erdoğan makalesinde, Türk Edebiyatı'nda yazılmış olan şerhleri dinî şerhler, tasavvufî ve edebî şerhler, dinî ve tasavvufî olmayan şerhler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bunların dışında Türkçe metinlerin de şerhedildiği görülmüştür⁴.

Besmele şerhleri, muhtelif dua şerhleri, hadîs-i şerîflere yazılan şerhler, Hz. Peygamber'le ilgili yazılmış şerhler gibi dinî şerhlerin dışında, İslâm ilminin çeşitli dallarında yazılmış dinî şerhler mevcuttur.

Edebiyatımızda edebî şerhlerin birçoğu tasavvufî niteliktedir. Tasavvufî şerhler daha çok Türkçe ve Farsça eserlere yazılmıştır. Şerh edilen Farsça tasavvufî eserlerden en önemlileri şunlardır: Mesnevî, Bostân, Gülistân, Baharistân, Gülşen-i Râz, Dîvân-ı Hâfız. Arapça şerh yazılmış konuların başında ise, Esmâ-i Hüsnâ'lar gelmektedir.

Dinî ve tasavvufî olmayan şerhler dil, gramer, kafiye, felsefe, mantık, tıp, astronomi kitaplarına; lûgatlara, konuşma âdâbını anlatan eserlere, tâbir-nâme, fâl-nâme ve latîfelere yazılmıştır.

Şerhedilen Türkçe metinler çoğunlukla manzumdur. Başlıcaları şunlardır: Yûnus Emre'nin, Niyâzî-i Mısri'nin, Hacı Bayram Veli'nin şiirleri⁵.

¹ Kortantamer: a.g.m, s.6

² A. N. Tarlan'ın şerh metodu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. N. Tarlan: Fuzûlî Dîvânı Şerhi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, 1. Baskı, C. I-II-III

³ Ersoylu: a.g.m, s.138

⁴ Ömür Ceylan: Tasavvufî Şiir Şerhleri, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999

⁵ Vaux: a.g.m, s. 429

Türk Edebiyatında şerh çalışmaları her ne kadar 15. yüzyılda gelişmeye başlamışsa da, edebî şerhlerin daha çok 16. yüzyılda yazıldığını ve gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür. 16. yüzyıl aynı zamanda, edebiyatımızda Fars Edebiyatı etkilerinin gittikçe güçlendiği; hem Arapça hem de Farsça'dan birçok eserin dilimize tercüme ve şerh edildiği bir dönemdir. Bu sebeple, 16. asır şârihlerinin başlıcalarını tanıtmaya çalışacağız.

Lâmi'î (Şeyh Mahmud bin Osmân bin Ali bin el-Nakkâş bin İlyâs Lâmi'î Çelebi)¹ 16. asırda yaşamış, Türk Edebiyatı'nda büyük şöret kazanmış, mutasavvıf bir sanatçıdır. Lâmi'î Çelebi hakkında bilgi edinmek için incelediğimiz kitap ve makalelerde onun hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri konusunda bir mutabakat bulunduğundan, yararlandığımız kaynakları dipnotta topluca vermeyi uygun gördük².

Asıl adı Mahmud olan Lâmi'î, Bursa'da doğmuş ve bütün hayatını burada geçirmiş olduğundan "Bursalı Lâmi'î Çelebi" olarak tanınır. Babası, Fâtih'in ve II. Bayezid'in hazine defterdarlığında bulunmuş olan Osman Çelebi'dir. Dedesi Nakkaş Ali Paşa, XV. yüzyılın tanınmış nakkaşlarından. Annesi Dilşad Hâtun'dur.

Doğum tarihi kaynaklarda açıkça zikredilmese de, 933(1526)'te yazdığı "Şerefü'l-İnsân" isimli eserinin önsözünde 55 yaşında olduğunu ve "Dîvân"ının dîbâcesinde 58 yaşında olduğunu söyler. Bunun yanında öldüğünde 60 yaşında olduğu bilindiğine göre, Lâmi'î'nin doğum tarihinin 878(1472) olması gerektiği ortaya çıkar.

Eserlerinden edinilen bilgiye göre, Murâdiye Medresesi'ne devam eden Lâmi'î, Muhyiddin bin Mehmed ve Molla Muhammed bin Hacı Hasan-zâde (Molla Ahaveyn)'den zamanında geçerli bilgileri alarak öğrenimini tamamlamış; genç yaşta tarikat yoluna yönelerek, Nakşibendî Şeyhi Emir Ahmed el-Buhârî'ye intisâb etmiştir. Nakşibendîliğe

¹ Halit Bilen Burmaoğlu: Bursalı Lâmi'î Çelebi Dîvân'ından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989; Abdülkadir Karahan: *Lâmi'î*, İA, MEB Yayınları, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997, C.7, s.10-15; Hülya Canpolat: Lâmi'î'nin Şerh-i Dîbâce-i Gülîstân'ı, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000

² Burmaoğlu: a.g.e, s.1-22; Karahan: a.g.m, s.10-15; Canpolat: a.g.t; Abdülbâki Gölpınarlı: *Lâmi'î*, Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, C.22, s.463-465; Haluk İpekten, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş: *Lâmi'î*, Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötügen Yayınları, İstanbul 1985, C.6, s.2051-2053; Atilla Özkırmı: *Lâmi'î Çelebi*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, C.3, s.790-791; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: *Lâmi'î Çelebi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1986, C.6, s.67-69; Bursalı Mehmed Tahir: Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, C.2, s.215-218; Tunca Kortantamer: *Lâmi'î's Gûy u Çevgân*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1994, 387 s.+ Faksimile (62 fol.), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, , İzmir 1994, S.IX, s.157-164; Haluk İpekten, Mustafa İsen: Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, C.3, s.149

girmesinde, İrânlı şâir ve mutasavvıf Mevlânâ Abdurrahman Câmî'ye beslediği sevgi ve hayranlığın etkisi büyüktür. Câmî'nin Nefahatü'l-Üns ve Şevâhidü'n-Nübüvve gibi büyük eserlerini Türkçe'ye çevirdiğinden ve onun hayat felsefesini, tasavvufi düşünce sistemini benimsediğinden "Câmî-i Rûm" olarak adlandırılmıştır.

İlk eserini II. Bayezid devrinde veren Lâmi'î, asıl şöhretini Yavuz Sultan Selim zamanında kazandı. Yavuz Sultan Selim'e sunduğu *Hüsn ü Dil* adlı eseri sayesinde 35 akçelik bir gelir elde etti ve bundan böyle kendini ilm, tasavvuf, kültür ve edebiyat çalışmalarına verdi ve geçimini de bu yolla sağlamaya başladı. Devrin büyüklerine eserler sunan Lâmi'î, Kanunî'nin veziri İbrahim Paşa'dan ilgi ve himâye gördü. *Veyse vü Râmîn* mesnevisini ve *Dîvân*'ının bir nüshasını İbrahim Paşa için tertip etmiştir. Kânunî Sultan Süleyman'ın Bursa'yı ziyareti münasebetiyle kaleme aldığı *Şehrengiz-i Bursa*'da, Keşiş Dağı'ndan başlayarak şehrin güzelliklerini tasvir ve medh eden Lâmi'î, Bursa'yı sultana sevdirmeyi amaçlamıştır.

Yazmış olduğu manzum ve mensur eserlerin bir listesini *Şerefü'l-İnsân* adlı eserinde veren Lâmi'î, dîvân, mesnevî, lugât, muamma, hikâye, münâzara gibi çeşitli türlerde eserler vermiştir. Kendi zamanına kadar Türk Edebiyatı'nda az duyulmuş eserleri çevirmeyi tercih etmiştir. Türk Edebiyatı'nın en çok eser veren sanatçılarından biri olan Lâmi'î'nin nazım, nazım-nesir karışık ve nesir olmak üzere kaleme aldığı eserlerinin sayısı 30'u bulmaktadır.

938(1532) yılında doğduğu şehir olan Bursa'da ölen Lâmi'î, dedesi Nakkaş Ali Paşa'nın yaptırdığı câminin avlusuna gömüldü.

Lâmi'î'nin *Şerefü'l-İnsân* mukaddimesinde zikrettiği eserlerini şöyle sıralayabiliriz: *Resâ'il*, *Şevâhidü'n-Nübüvve*, *Nefahâtü'l-Üns Tercümesi*, *Risâle-i Tasavvuf*, *Hüsn ü Dil*, *Münâzarât-ı Bahâr u Şitâ*, *Şerh-i Dîbâce-i Gülistân*, *Münşe'ât-ı Mekâtib*, *Hall-i Mu'ammâ-i Mîr Hüseyin*, *Risâle-i Arûz*, *Menâkıb-ı Üveyse'l-Karânî*, *İbret-nâme*, *Risâle-i Usûl mine'l-Fünûn*, *Mevlîdü'r-Resûl*, *Maktel-i İmâm Hüseyin*, *Salâman u Absâl*, *Şem u Pervâne*, *Gûy u Çevgân*, *Ferhâd-nâme*, *Vâmık u Azrâ*, *Kıssa-i Evlâd-ı Câbir*, *Lugat-ı Manzûme*, *Risâle-i Fâl*, *Şehrengîz*, *Dîvân-ı Eş'âr*.¹ Bu eserlerine *Veyse vü Râmîn*, *Fazâ'il-i Şi'r u Şâirân*, *Hayret-nâme*, *Heft Peyker* ve *Hired-nâme* adlı eserleri ilâve edilebilir.

¹ Lâmi'î'nin *Dîvân Dîbâcesi* için bkz. Tahir Üzgör: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.128-255

Lâmi'î'nin *Miftâhu'n-Necât fi-Havassi's-Süver ve'l-Âyât ve Şerh-i Dîbâce-i Gülistân*¹ adlı eserleri şerh niteliğindedir. *Şerh-i Dîbâce-i Gülistân*, Sâdî'nin Gülistân adlı eserinin dîbâcesinin şerhidir. Lâmi'î bu eserinde mensur şerh metodunu tam olarak uygulayan; kelimelerin sözlük anlamları, diğer dillerdeki çeşitli anlamları, ekleri üzerinde ayrıntılı olarak duran, âyet, hadis ve anekdotlara başvuran; edebiyat, din ve tasavvuf gibi konularda ansiklopedik ve biyografik bilgiler veren; tüm bunların yanında esere kendi damgasını vurmak için kendi şiirlerinden konuya uygun olanları da işin içine katan bir şârihtir diyebiliriz.²

16. yüzyılın tanınmış bilgin ve şâirlerinden olan Sürûrî'nin asıl adı Muslihuddin Mustafa'dır³. Hoca Şâban adında zengin bir tüccarın oğlu olarak 897(1491)'de Gelibolu'da dünyaya gelmiştir. Devrinin ileri gelen âlimlerinden ders gördü ve Feneri-zâde Muhiddin Efendi'den mülâzım oldu. Feneri-zâde Muhiddin Efendi İstanbul kadısı olduğunda, 927(1521) yılında 'bâb nâibliğine' ve bir yıl sonra da 'tezkirecilik' hizmetine getirildi. Ancak Feneri-zâde Muhiddin Efendi ile aralarına soğukluk girince, ilmiye mesleğinden ayrılarak Nakşibendi şeyhlerinden Mahmud Çelebi'ye bağlanarak dervişliği seçti. Hacdan dönüşünde Feneri-zâde Muhiddin Efendi ile barıştılar ve Sürûrî, Sarıca Paşa Medresesi'nde müderrislik görevine başladı. Feneri-zâde Muhiddin'in ölümüyle büyük üzüntü yaşayan Sürûrî, tekrar dervişliğe sülûk etti. 955(1548) yılında Kânunî'nin şehzâdesi Mustafa'nın hocahğma getirilince, Amasya'ya şehzâdenin yanına gitti. Şehzâde Mustafa için muhtelif eserler kaleme aldı. Bunlar içinde en önemlisi *Bahre'l-Ma'ârif*(956/1549)'tir. Karaman Ereğlisi'nde Şehzâde Mustafa'nın Kânunî tarafından öldürtülmesi üzerine inzivâyâ çekilen Sürûrî, her fırsatta şehzâdeye bağlılığını dile getirdi. Ölümüne kadar tersane ve bahriye mensuplarının yardımlarıyla geçinen Sürûrî, 969(1562) yılında vefat ederek, kendi yaptırdığı mescide gömüldü.

Sürûrî tefsir, hadis, fıkıh, mantık, tıp alanlarında kaleme aldığı eserlerinin yanında,

¹ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. Canpolat: a.g.t

² Canpolat, a.g.t, s.13-29

³ Ömer Faruk Akün, *Sürûrî*, İA, MEB Yayınları, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997, C.11, s. 249-250; Halil İbrahim Okatan: *Sürûrî'nin Bahru'l-Ma'ârif'i*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1986; Bursalı Mehmed Tahir, *Sürûrî Mustafa Efendi Muslihuddin*, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, C.2, s.347-348; Atilla Özkırmı, *Sürûrî*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, C.4, s.1060; Türk Ansiklopedisi, *Sürûrî*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1981, C.30, s.155-156

daha çok edebî alandaki şerh ve haşiyeleriyle tanınır. Mesnevî, Bostân, Hâfız Dîvânı gibi eserler için yaptığı şerhlerle kendine haklı bir ün sağlamış; *Bahrü'l-Maârif*¹ adlı eseri edebiyatımızda yüzyıllarca, belâgat ve edebiyat nazariyatı konusunda yazılmış en önemli eser olagelmıştır².

Sürûrî'nin Arapça eserleri *Şerh-i Buhârî*, *Şerh-i Tefsîr-i Kâzî Beyzâvî*, *Hâşiye-i Telvîh*, *Hâşiye-i Evâil-i Hidâye*, *Hâşiye-i Şerh-i Mevâkif*, *Şerh-i Misbâh*, *Şerh-i Merâh*, *Şerh-i İsagoci*, *Emsile Şerhi*, *Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf*, *Şerh-i Hüsâm*, *Hâşiye-i İnâye*; Farsça eserleri *Şerh-i Mesnevî*, *Şerh-i Gülistân*, *Şerh-i Bostân*, *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*, *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*, *Şerh-i Mu'ammîyât-ı Ali*; Türkçe eserleri *Şerh-i Mu'ammîyât-ı Mir Hüseyin*, *Şerh-i Mu'ammîyât-ı Molla Câmî*, *Risâle-i Mu'ammâ*, *Ravzu'r-Reyâhin*, *Tercüme-i Mu'ciz mine't-Tıp*, *Bahrü'l-Ma'ârif*, *Dîvân-ı Evvel*, *Dîvân-ı Sâni*, *Dîvân-ı Sâlis*, *Kitab-ı Nücüm*; tercüme eserleri *Zâhirâte'l-Mülûk* ve *Tercüme-i Acâib-i Mahlûkât*³.

Görüldüğü gibi Sürûrî'nin eserlerinin çoğu şerh niteliğindedir ve bu yönüyle Sürûrî Türk şerh edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş bir şârihtir.

Sûdî, 16. yüzyılda yetişmiş, çok iyi derecede Farsça bilen şârihlendendir⁴. Bosna'nın Foça şehrine yakın Çayniça kasabasına bağlı Sudiçi köyünde doğan Sûdî'nin doğum tarihi belli değildir⁵. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde adının Ahmed olduğu belirtilmiştir⁶. Bosnalı olduğu için “Bosnalı Sûdî” ya da “Sûdî Bosnavî” olarak anılır.

İlk tahsilini memleketinde gören Sûdî, daha sonra Saraybosna'da okudu. İstanbul'a gelerek buradaki medreselerde tahsilini tamamladı. Diyarbakır'a gitti ve orada Muslihiddin Lârî'nin derslerinden faydalandı. Şam, Bağdat ve Necef'te zamanın âlimleriyle tanışarak bilgi ve görgüsünü arttırdı; Arapça ve Farsça konusunda uzmanlaştı. İstanbul'a döndükten sonra İbrahim Paşa'nın sarayında muallimlik yaptı. Az bir emekli maaşıyla görevinden uzaklaştırılan Sûdî, inzivâya çekilerek eserlerini yazmakla meşgûl oldu⁷.

¹ Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Okatan: a.g.t

² Aktün, a.g.m, s. 249-250; Tahir, a.g.m, s.347-348; Özkırmı, a.g.m, s.1060; Türk Ansiklopedisi, a.g.m, s.155-156; Okatan: a.g.t, s.37

³ Okatan: a.g.t, s.37-39

⁴ Yasemin Morkoç: Su'ûdî Bosnavî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.10, İzmir 1994

⁵ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: *Sûdî Ahmed*, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, C.8, s.51-52

⁶ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, a.g.m, s.51

⁷ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, a.g.m, s.51; Morkoç: a.g.t

Doğum tarihi gibi ölüm tarihi de kesin olarak belli değildir; ancak ölüm tarihi bazı kaynaklarda 1000(1592), bazılarında da 1005(1597)¹ olarak gösterilir. *Bostan* şerhini 1598'de tamamladığına göre, bu tarihten sonra öldüğü söylenebilir².

Sûdî Türk Edebiyatı'nda daha çok şârihliği ile tanınmaktadır. Şerhlerinde sade bir Türkçe kullanır. Sâdî'nin *Gülistân* ve *Bostân*'ına ve Hâfız'ın *Dîvânı*'na yazdığı şerhler oldukça başarılıdır. Daha önce Hâfız'ın *Dîvânı*'nı şerhetmiş olan Surûrî ve Şem'î'nin şerhlerini beğenmeyerek, eserlerinde daha önceki çalışmaları yer yer alaylı bir dille tenkit etmekte ve hataları göstermektedir³.

Fars Edebiyatı'nın önemli eserlerini tercüme ve şerh yoluyla edebiyatımıza kazandırmış olan Sûdî'nin eserlerini şöyle sıralayabiliriz: *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*⁴, *Gülistân Şerhi*, *Bostân Şerhi*, *Kâfiye Şerhi*, *Şâfiye Şerhi*, *Mesnevî Şerhi* ve *Hidâyetü'l-Hikme Haşiyesi*.

Sonuç olarak, 16. yüzyılın şerh çalışmaları bakımından verimli bir asır olduğunu söylemek mümkündür.

4. Günümüzde Metin Şerhi

Geleneksel şerh metodu günümüze dek etkisini devam ettirmiştir. Ancak bugün, modern teorilerin etkisiyle edebiyatımızda bu konuya yaklaşımda değişiklikler başlamıştır⁵. Modern teorilere önem veren ve onları uygulayan Mehmet Kaplan'ın bu konudaki görüşleri şöyle verilir: “ Ona göre metinde geçen yabancı kelimelerin şerhi, veznin, şeklin, edebî sanatların belirtilmesi ve böylece ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat bilgisi boştur ve hakîki sanat anlayışına yabancıdır. Metnin müellif ve devri ile ilişkisi, metnin bütününe hâkim olan rûh, onu ortaya koyuş şekli biribirleriyle münâsebetli olarak ele alınmalı, bunların kompozisyonu unutulmamalıdır.”⁶

Günümüzde değişen metin şerhi anlayışına göre, metin şerhinde artık anlam bütünlükleri, bağlamlar, yapılar göz önüne alınmaktadır. Metin şerhi günümüzde tamamen

¹ Tahir: a.g.e, s.323

² Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, a.g.m, s.51

³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, a.g.m, s.51

⁴ Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Morkoç, a.g.t

⁵ Kortantamer: a.g.m. , s.6

⁶ Kortantamer: a.g.m. , s.7

objektif olma iddiasını da, eskisi kadar etkiyle sürdürmemektedir. Çünkü şerh edilecek metni seçmek bile, bir değer yargısı yani sübjektiflik taşır¹.

Klasik şiirin açıklanmasında uygulanan başka bir metod ise, yapısalcı şerhtir. Bu metoda göre, bir sanat eseri değişik dönemlerde ve değişik açılardan bakıldığında farklı bildiriler sunmaktadır. Edebiyat bilimi de işte bu farklı bildirileri, yani sanatçının bilinçli çabasını, eserin kendine özgü iç düzenini, belli bir dönemin sanat anlayışını ve geleneğini ortaya koymayı amaçlar².

Şimdiye kadar önemi derecesinde ilgi gösterilmeyen ve yeterli bilimsel çalışma görülmeyen şerh konusunun, değişen ve gelişen anlayış ve metodlar ışığında ele alındıkça, kültür ve edebiyat dünyamızda hakettiği yeri alacağına inanıyoruz.

¹ Kortantamer: a.g.m. , s.7

² Kortantamer: a.g.m. , s.9

I. FERİDÜDDİN ATTÂR

1. Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

İranlı meşhur şair ve mutasavvıf Feridüddin'in doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir¹. Tam adı Ebû Hâmid Feridüddin Muhammed b. Ebî Bekr İbrâhim-i Nişâbûrî² olan Attâr'ın 12. yüzyıl sonu ve 13. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğu bilinmektedir³. Eczacılık ve tıp ile uğraştığı için Attâr lakabını almış ve bu lakapla meşhur olmuştur. Şahinoğlu, Attâr'ın doğum tarihini Horasan Selçukluları'nın son zamanları (537-540/1142-1145) olarak belirtir⁴. Devletşah, Tezkiretü'ş-Şuârâsı'nda onun 6 Şaban 513⁵ (M.1119)'te doğduğunu söylemesine rağmen, bu tarihi Attâr'ın doğumu olarak kabul etmeyenler de vardır. Vefatı ise, 589(1193) ile 632 tarihleri arasında rastlamaktadır⁶. Muhammed b. Abdülvehhab Kazvîvi onun 617(1220-1221) senesine kadar yaşadığını iddia eder⁷. Ritter onun vefat tarihini 1193 yılına daha yakın bulmakta ve 76 yaşında ölmüş olabileceğini kaydetmektedir⁸.

Feridüddin Attâr'ın kendi dediğine göre o, Selçuklular saltanatının sonlarına doğru Nişabur'da doğmuştur⁹. Çocukluğunda Meşhed'e gitmiş, sonra Kuzey İran'daki şehirleri, Mâverâünnehr'i, Hindistan'ı, Irak'ı, Arap, Şam, Mısır, Mekke ve Medine'yi dolaşmış; gezip gördüğü bu yerlerde rastladığı sûfilerle görüşerek, onlardan istifade etmiştir¹⁰.

Şeyh Attâr İran'ın en büyük mutasavvıf şâirlerindedir. Onun tabi olduğu mezhep konusunda farklı görüşler vardır. Attâr her eserinde Allah' a hamd u senâ edip, Hz. Peygamber'i medhettikten sonra ilk üç halifeyi ve Hz. Ali'yi över. Ancak *İlâhi-nâme*'de,

¹ Helmut Ritter: *Attâr*, İA, MEB Yayınları, İstanbul 1961, C.2, s.7; Rafiye Duru: İsmail Hakkı el-Bursavî'nin Şerh-i Pend-i Attâr'ı, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998, s.13

² Nazif Şahinoğlu: *Attâr*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 199,1C.4, s.95

³ Orhan Yavuz: Tezkiretü'l-Evliyâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.21; Duru: a.g.t, s.15; Ritter, a.g.m, s.7; Şahinoğlu, a.g.m, s.95; Türk Ansiklopedisi, *Attâr*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968, C.4, s.188

⁴ Şahinoğlu, a.g.m, s.95

⁵ Ritter, a.g.m, s.7; Yavuz, a.g.e, s.21; Türk Ansiklopedisi, a.g.m, s.188

⁶ Yavuz, a.g.e, s.21

⁷ Fuat Köprülü: Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993, 8. Baskı, s.157

⁸ Ritter, a.g.m, s.7

⁹ Ritter, a.g.m, s.7; Yavuz, a.g.e, s.21

¹⁰ Duru: a.g.t, s.18; Yavuz, a.g.e, s.21; Şahinoğlu, a.g.m, s.95

Hz. Ali'ye karşı farklı ve üstün bir sevgisi vardır. Gölpınarlı onun tam bir sûfi olduğunu ve mezhep mücadelesi içinde bulunmadığını ifade eder¹. Ritter ise onun başlıca eserlerinde sünî görüldüğünü, ihtiyarlığında *Mazharü'l-Acâ'ib*'den itibaren şiiliğini ortaya koyduğunu söyler². Şiiliğe olan meyli sebebiyle ihtiyarlığında bazı kötü olaylarla karşılaşmıştır. *Mazharü'l-Acâ'ib* adlı eserinde özellikle Hz. Ali'nin medhinde mübalağa göstermesi üzerine, Semerkand'ın büyük fakihlerinden biri onu râfîzîlikle suçlayarak, kitabının yakılmasına ve kendisinin idâmına fetvâ vermişti. Attâr bu itham karşısında güçlkle canını kurtarmıştır³.

Attâr'ın İran Edebiyatı'nda olduğu kadar, Türk Edebiyatı'nda da önemli etkileri olmuştur. O, Hakîm-i Senâî ile birlikte İran Edebiyatı'nda büyük mutasavvıflar devrini açmıştır. Bu şairler hayatlarını tam bir sûfi gibi yaşamışlardır ve eserleri halka ahlak ve tasavvuf alanında birtakım bilgiler aşıl原因an öğretici nitelikte eserlerdir⁴. Köprülü bu eserlerde fazla sanatlı ve kuru bir üslûp kullanıldığını, bunların Mevlânâ'nın eserleri gibi sûfiyâne şiirin en kıymetli örneklerinden olmadığını düşünür⁵. Köprülü bunun yanında Attâr'ın sadece mutasavvıf değil, işlenmiş bir lisana ve geniş hayalgücüne sahip büyük bir şâir olduğunu belirtir. Bütün bu sanat kudretine karşın Attâr'ın tam bir mutasavvıf şâir sayılamayacağını; çünkü onun Mevlânâ'daki panteizme ulaşamadığını ilâve eder⁶.

Türk Edebiyatı'nın önde gelen sanatçılarından bir kısmı üzerinde Attâr'ın etkilerini görmek mümkündür. Mevlânâ, Gülşehrî, Yûnus Emre Attâr'dan etkilenen sanatçılardandır. Kendisini Senâî ve Attâr'ın takipçisi sayan Mevlânâ'nın özellikle *Mesnevîsi*'nde bu etkiler çok açık olarak göze çarpar⁷. Gülşehrî de kendini Attâr'ın takipçisi saymış, *Mantıku't-Tayr* adlı eserini Türkçe'ye tercüme etmiştir⁸. *Esrar-nâme*, *Mantıku't-Tayr*, *İlâhi-nâme*, *Pend-nâme*, *Musibet-nâme*, *Cümcüme-nâme* dilimize tercüme ve şerh edilmiş eserlerinden bazılarıdır⁹.

¹ Ferideddin'i Attâr: *İlâhi-nâme*, çeviren Abdülbaki Gölpınarlı, MEB Yayınları, İstanbul 1992

² Ritter, a.g.m, s.7

³ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s.19

⁴ Fuat Köprülü: *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1986, s.126-127

⁵ Köprülü: *Türk Edebiyatı Tarihi*, s.127

⁶ Köprülü: *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s.158-159

⁷ Köprülü: *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s.229

⁸ Köprülü: *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s.241

⁹ Yavuz, a.g.e, s.23; Duru: a.g.t, s.17

Klasik nazım şekillerinin pek çoğunu kullanan Attâr, daha çok tasavvufî tarzda yazdığı mesnevî ve gazelerde başarılı olmuştur. Gazelleri tasavvuf zevkini, vahdet-i vücûd telakkisini ve aşkı dile getirir. Mesnevîlerinde, şiire ve edebî sanatlara hâkim üstün bir hikâyeci olarak görünür. Tasavvufî bir konuyu ele alırken temsillere başvurması, çerçeve hikâyeler içinde açık ve anlaşılır bir plana göre, iç içe daha küçük hikâyeler anlatarak konuyu daha anlaşılır hâle getirmesi ve böylece anlamları ana hikâyeye ile birleştirmede ustalık göstermesi ona has bir özelliktir¹. Attâr'ın anlattığı hikâyelerden bir kısmı halk hikâyeleridir. Bunların içinde hâlâ söylenen Bektâşî hikâyelerini, sarhoş fıkralarını, hatta Nasreddin Hoca'ya izâfe edilen latîfeleri görmekteyiz. Bu bakımdan Attâr'ın eserleri folklor itibariyle de çok zengin kaynaklardır².

Attâr'ın dili hiçbir zaman edebî sanatlarla yüklü bir dil olmamıştır. Kendine has bir üslûba sahip olan sanatçı eserlerinde, tam bir halk Farsçası kullanmıştır³.

2. Eserleri

Attâr'ın eserleri üslûp bakımından üç devreye ayrılabilir. Birinci devrede, şiire ve edebî sanatlara hâkim usta bir hikâyeci olarak karşımıza çıkar. İkinci devrede, plan ve tertip gevşemeye, edebî sanat ve beyitlerin tekrarı sık sık görülmeye başlanıyor. Üçüncü devre ise, şâirin ihtiyarladığı ve şâirlik kuvvetinin söndüğü devredir⁴.

Eserleri kronolojik olarak şöyle sıralanabilir⁵ :

- a) Haydar-nâme
- b) Dîvân
- c) Cevâhir-nâme
- d) Şerhü'l-Kalb
- e) Hüsrev-nâme
- f) Esrâr-nâme
- g) Mantıku't-Tayr⁶

¹ Şahinoğlu, a.g.m, s.96

² Gölpınarlı, a.g.ç, s. IX

³ Gölpınarlı, a.g.ç, s. XI

⁴ Ritter, a.g.m, s.8

⁵ Ritter, a.g.m, s.8-9-10-11

⁶ Bu eser hakkında bkz. Seyyid Hüseyin Nasr, İslâm Sanatı ve Mâneviyâtı, İnsan Yayınları, İstanbul 1992, s.133-151

- h) Musibet-nâme
- i) Muhtar-nâme
- j) İlâhi-nâme¹
- k) Hüsrev-nâme
- l) Bülbül-nâme
- m) Pend-nâme²
- n) Tezkiretü'l-Evliyâ³
- o) Mi'rac-nâme
- p) Cümcüme-nâme
- q) Vuslat-nâme
- r) Uştur-nâme
- s) Cevherü'l-Zât
- t) Haylâc-nâme
- u) Besâr-nâme
- v) Mazharü'l-Acâib
- w) Lisanü'l-Gayb

Attâr'ın birçok eseri Türk milleti tarafından okunmuş, beğenilmiş ve defalarca Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

3. Attâr'ın Pend-nâmesi

Farsça bir sözcük olan “*pend*” öğüt, nasihat⁴ ; “*pend-nâme*” ise, öğüt ve tavsiye edici kitab veya mektup⁵ anlamlarına gelmektedir. Okuyucularına çeşitli konularda nasihatler verme amacıyla kaleme alınmış olan bu tür eserlerden en mühimi Attâr'ın Pend-nâmesi'dir.

Yüzyıllar boyunca Şark-İslâm ülkelerinde her sınıftan halk arasında geniş ve derin bir etki yaratmış olan Pend-nâme, geçen nesillerin ruh ve ahlâk eğitimi bakımından değerli bir vesika olarak kabul edilmiştir.

¹ Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gölpınarlı, a.g.ç

² Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pend-nâme, Feridüddin-i Attâr, çev. M. Nuri Gençosman, MEB Yayınları, İstanbul 1968, 4. Baskı

³ Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz, a.g.e

⁴ Fehrengi Ziyâ: Farsça-Türkçe Lûgat, MEB Yayınları, İstanbul 1996, C.1, s.500

⁵ James W. Redhouse: A Turkish and English Lexicon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, s.455

İslâmî ve tasavvufî bir görüğe dayanan ahlâk kurallarını, insanlık duygularını hatta en basit yaşayış tarzlarını kuvvetli ve âhenkli bir mesnevî kalıbı içinde aktaran Pend-nâme, kendi türünün en mükemmel örneklerinden biridir¹. Attâr Pend-nâmesi'nde ahlâkî konulara değinmekle beraber, ahlâkî tasavvuf açısından ele aldığı için, bu eser tasavvufî eserler arasına girer².

900 beyitten biraz fazla olan Attâr'ın Pend-nâme'si, el yazmalarında da aşağı yukarı 900 beyit civârındadır. Sacy'nin klasikler serisinde çıkan Pend-nâme çevirisi ise, 910 beyittir³.

Eskiden Türk mekteplerinde okutulan bu didaktik eser çok rağbet görmüş; Türkçe'den başka Almanca, Fransızca, Latince ve Hindce'ye de tercüme edilmiştir⁴. Pend-nâme'nin edebiyatımızdaki tercümeleri şunlardır:

- a) 15. yüzyıl şâirlerinden Sabâyî'nin 706 beyitlik Sırat-ı Mustakîm adlı eseri⁵
- b) Edirneli Emrî'nin 946 tarihinde yaptığı manzum tercüme⁶
- c) 16. yüzyıl Edirneli Nazmî (ölm. 967/1559'dan sonra) tercümesi⁷
- d) 16. Yüzyıl Nureddin Zâîfî (ölm. 967/ 1559) Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih
- e) I. Ahmed devri şâirlerinden Livâî tercümesi⁸
- f) Hasan Şuûrî (ölm. 1105) tercümesi⁹
- g) Mustafa Asım'ın manzum tercümesi¹⁰
- h) Abdurrahîm adlı bir şâirin 865(1447)'te yaptığı Terceme-i Pend-i Attar adını taşıyan manzum çevirisi¹¹

Pend-nâme'nin edebiyatımızdaki Türkçe şerhleri ise şunlardır:

¹ Gençosman, a.g.ç, s.VI

² Agah Sırrı Levend: Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız, TDAY Belleten, 1963, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1963, s.91

³ Mahmut Kaplan: *Divân Edebiyatında Manzum Nasihat-nâme Yazan Şâirler ve Eserleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Van 1992, C.3, s. 23

⁴ Ritter, a.g.m, s.10

⁵ Duru: a.g.t, s.18

⁶ Ritter, a.g.m, s.10

⁷ Bu eser hakkında daha geniş bilgi için bkz. Hasibe Mazıoğlu, *Edirneli Nazmî'nin Pend-i Attar Çevirisi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü, Türkoloji Dergisi, Ankara 1997, C.VII, s.47-53

⁸ Gençosman, a.g.ç, s.VIII

⁹ Gençosman, a.g.ç, s.VIII

¹⁰ Gençosman, a.g.ç, s.VIII

¹¹ Mahmut Kaplan, a.g.m, s. 23

- a) Şem'î (ölm.1009/ 1600) Sa'âdet-nâme ya da Şerh-i Pend-i Attâr
- b) Abdurrahman Abdi Paşa (ölm. 1103/1691) Müfid¹
- c) Şuûrî Hasan Efendi (ölm. 1105/1693-1694) Şerh-i Pend-nâme
- d) Bursalı İsmail Hakkı (ölm.1137/1725) Şerh-i Pend-i Attâr
- e) İsmet Mehmet (ölm.1160) şerhi²
- f) İsmail Müfid (ölm.1217) şerhi³
- g) Mehmed Murad b. Abdürrahim (ölm.1264/1848) Mâ-Hazer⁴
- h) Erzincanlı Hacı Feyzullah (ölm.1323) şerhi⁵

¹ Ritter, a.g.m, s.10

² Gençosman, a.g.ç, s.VIII

³ Gençosman, a.g.ç, s.VIII

⁴ Ritter, a.g.m, s.10

⁵ Gençosman, a.g.ç, s.VIII

II. ŞEM'Î

1. Hayatı ve Eserleri

Şem'î hakkında en sağlıklı bilgileri içeren “Şem'î Şem'ullâh” adlı makalesinde İsmail Ünver, edebiyatla ilgili kaynaklarda iki Şem'î'den söz edildiğini, bunlardan birinin XVI. asır şâirlerinden, Prizrenli Şem'î, diğèrinin 1772-1834 yılları arasında yaşayan Konyalı Şem'î olduğunu; İran edebiyatının birçok önemli eserini şerh etmiş olan Şem'î hakkında çelişkili bilgilerle karşılaştığını ve bu makalesinde XVI. yüzyıl başlarında hayatta olduğu bilinen şâir Şem'î ile, III. Murad-II. Mehmed dönemlerinde yaşamış olan şâir Şem'î'nin aynı kişi olmadığını göstermeye çalışacağını ifade eder¹.

Tezkirelere göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü² ve Sicill-i Osmânî³ adlı eserlerde Şem'î mahlasını kullanan altı şahıs yer almaktadır. Bu Şem'îler içinde bizi ilgilendirenin, Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde Prizren'de doğan, vefat tarihi 936(1530) olarak verilen, Vezir Pîrfî Paşa'dan yardım gören, Mevlevî tarikatına ve İstanbul'daki Şeyh Vefâ Tekkesi'ne mensup bulunan, Kânûnî dönemi şâirlerinden ve Mesnevî'ye şerh yazmış olan Şem'î olduğunu gördük⁴. Fakat Sicill-i Osmânî'de Prizrenli olarak bahsedilen, Şeyh Vefâ Tekkesine mensup olan ve ölüm tarihi 931(1525) olarak verilen Şem'î Çelebi'nin şerhler yazdığı belirtilmemiştir. Buna karşın *Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*, *Şerh-i Bostân* ve *Şerh-i Gülistân*⁵ adlı eserlerin şâirhi olan diğèr Şem'î Çelebi'nin 1005(1596-1597) tarihinde vefat ettiği söylenmiştir⁶.

Şemseddin Sâmî Kâmûsu'l-Âlâm'da Prizrenli, Konyalı ve Anadolulu olan üç Şem'î'den bahseder. Şevk sâhibi, merd-i kâmil, şâir-i belîğ olarak nitelenen Prizrenli Şem'î'nin ne şerhlerinin adı geçmekte, ne de ölümüyle ilgili bir tarih verilmektedir⁷.

¹ İsmail Ünver: *Şem'î Şem'ullâh*, Türk Dili Dergisi, Yıl 34, Ocak 1985, C.49-50, S.397, s. 38-43; Şem'î hakkında bkz. Seyhan Dündar: *Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Gülistân'ı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998

² Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey: *Tezkirelere göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.474

³ Mehmed Süreyyâ: *Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C.5, s.1575

⁴ İpekten, İsen, Toparlı, Okçu, Karabey, a.g.e, s.474

⁵ Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dündar: a.g.t

⁶ Mehmed Süreyyâ, a.g.e, s.1575

⁷ Şemseddin Sâmî: *Kâmûsu'l-Âlâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, C.4, s.2874

Büyük Türk Klasikleri¹, Osmanlı Müellifleri² ve Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde³ Şem'i Şem'ullâh'ın Prizrenli olduğu, Şeyh Vefâ Hazretleri'nin hâlifelerinden biri ve Mevlevî tarikatına mensup olduğu; Mesnevî, Bostân, Gülistân, Hâfız Dîvânı, Pend-i Attar, Bahâristân, Sebhâtü'l-Ebrâr, Tuhfetu'l-Ahrâr ve Mantıku't-Tayr gibi eserlere yazdığı şehlerle tanındığı kaydedilir. Bursalı Mehmed Tâhir ayrıca, Şem'i'nin Üsküdar'da Rûmî Muhammed Paşa Câmî'nin avlu kapısı dışında gömülü olduğunu ilâve eder ve kitâbesinde yazan şu beyti verir⁴:

Rûşen etsin hâne-i kalbin Hudâ

Şem'i'nin rûhuna kim kıla duâ

Atilla Özkırmırlı Şem'i'yi Prizrenli olarak kabûl eder ve şu açıklamayı yapar⁵: “Şem'i Mustafa (ölm.1600'den sonra) üzerine verilen bilgiler, XV. ve XVI. yüzyıllarda yaşamış bir başka Şem'i'nin yaşamı üzerine söylenenlerin aynısıdır. Ana çizgileriyle verilen bu biyografinin, gerçekte hangi Şem'i'ye âit olduğunu kestirebilmek olanaksızdır. Prizrenli iki Şem'i olabileceği gibi, aynı tarikata bağlı iki Şem'i de birbirine karıştırılmış olabilir...Şem'i Mustafa birincisinin tersine, Gülistân, Bostân gibi tasavvufi yapıtların ve Mesnevî'nin şerhiyle ünlenmiştir.”

Sehî Beg ve Latîfi, Şem'i'nin Prizrenli olduğunu ve Şeyh Vefâ Tekkesi'ne devam ettiğini; Riyâzî ve Kâf-zâde Fâizî Edirneli Nazmî'nin “Meskenin nûr éde Şem'i ol Ahad” mısraıyla Prizrenli Şem'i'nin ölümüne tarih düşürdüğünü bildirirler⁶. İsmail Ünver tüm bunlardan şu sonuca varır: 936(1529-1530) yılında ölen Prizrenli Şem'i ile, III. Murad ve III. Mehmed dönemlerinde (1574-1603) eserler veren Şem'i aynı kişi değildir⁷.

Her ikisi de Mevlevî olan bu iki Şem'i'yi aynı kişilermiş gibi gösteren Esrâr Dede'nin yaptığı hata, daha sonraki araştırmacılar tarafından da devam ettirilmiş⁸.

¹ Haluk İpekten, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş: *Şem'i*, Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1986, C.4, s.50

² Bursalı Mehmed Tahir: *Şem'i Şem'ullâh Perzerini*, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, İstanbul 1972, C.2, s.394

³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: *Şem'i*, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, C.8, s.129

⁴ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e, s.394

⁵ Atilla Özkırmırlı: *Şem'i*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, C.4, s.1071

⁶ Ünver, a.g.m, s.38

⁷ Ünver, a.g.m, s.39

⁸ Ünver, a.g.m, s.39

Şem'î'nin şerhlerini okuyan ve inceleyen Gölpınarlı, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde bahsedilen Prizrenli Şem'î'nin başka bir kişi olduğunu söylememiştir. Bu yanlışlık Topkapı Sarayı Müzesi Kataloğu ve Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu'nda da sürmüştür¹.

Şem'î Şem'ullâh'ın tasavvuf ehli olduğunu; dünyadan elini eteğini çekip hayatını öğretmenlikle ve önemli kişilerin hizmetinde bulunanları yetiştirmekle geçirdiğini; yaklaşık 1000(1591-1592) yılında öldüğünü; Mesnevî, Bostân, Gülistân ve Hâfız Dîvânı'nı şerh ettiğini Şakâyık Zeyli'nde bildiren Atâyî, Şem'î hakkındaki doğru bilgileri bize aktaran kişidir². Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zünûn'da verdiği bilgiler de doğrudur. Kâtip Çelebi Şem'î'nin *Mesnevî*, *Sebhâtü'l-Ebrâr*, *Tuhfetü'l-Ahrâr* ve *Mantıku't-Tayr* şerhlerinden bahseder ve ölüm tarihini 1000(1591-1592)'den sonra olarak verir³.

İsmail Ünver yaptığı araştırmalar doğrultusunda, Şem'î'nin son şerhi olarak tespit ettiği Mahzenü'l-Esrâr şerhinin 1011(1062) yılında tamamlandığından hareketle, onun ölümünün de bu tarihe yakın olabileceği sonucuna varır⁴.

Tezkirelerde yalnız şâir Şem'î'den söz edilmesi ve şerhleriyle meşhûr başka bir Şem'î'ye yer verilmemesi, Şem'î Şem'ullâh'ın şâir olmadığını gösteren bir delildir. Ayrıca Şem'î Şem'ullâh'ın Prizrenli olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Şem'î Şem'ullâh'ın adının bazı yerlerde Mustafa Şem'î ya da Şem'î Mustafa Çelebi b. Muhammed olarak anılmasının sebebi de belli değildir⁵.

Doğum tarihi ve nereli olduğu bilinmeyen Şem'î, padişahlara, vezirlere ve saraya yakın kişilere eserler sunmuş; önemli kişilerin yakınlarına öğretmenlik yapmıştır. *Şerh-i Gülistân* Muhammed Çelebi, *Şerh-i Dîvân-ı Şâhî* Ahmed b. Muhammed, *Şerh-i Bahâristân* Sokullu Mehmed Paşa, *Tuhfetü'l-Âşıkîn* III. Murâd ve üzerinde çalıştığımız *Şerh-i Pend-i Attar* ya da diğer adıyla *Sa'âdet-nâme* III. Murâd'ın yakınlarından Zeyrek Ağa; *Tuhfetü'l-Ahrâr Şerhi* Sokullu'nun oğlu Hasan Paşa; *Subhatü'l-Ebrâr* ve *Mahzenü'l-Esrâr* şerhleri

¹ Ünver, a.g.m, s.39

² Ünver, a.g.m, s.39

³ Ünver, a.g.m, s.40

⁴ Ünver, a.g.m, s.40

⁵ Ünver, a.g.m, s.40

ise, Gazanfer Ağa adına kaleme alınmıştır¹. Son şerhi olan *Mahzenü'l-Esrâr* şerhinde toplumun aksayan yönlerini eleştirmiştir².

Ünver'in makalesi bizi Şem'i Şem'ullâh'ın, Prizrenli şâir Şem'î ile aynı kişi olduğunu düşünme yanılığısından kurtardığından çok önemli bir kaynaktır.

2. Şem'î'nin Şerh-i Pend-i Attâr'ı

a) Şerh-i Pend-i Attâr Hakkında

Manzum nasihat-nâme türü edebiyatımızda başlıca te'lif ve tercüme olmak üzere iki kol halinde gelişmiştir. Tercüme yoluyla yazılan eserlerin başında Feridüddin Attar'ın *Pend-nâme*'sinin çevirileri gelmektedir. *Pend-nâme* XV. yüzyıldan itibaren tercüme ve şerh edilmeye başlanmış ve XVI. yüzyılda bu esere yapılan tercüme ve şerhlerin sayısı birdenbire çoğalmıştır. XVI. yüzyılda *Pend-nâme*'yi şerh eden şâirlerden biri de Şem'î Şem'ullâh'tır.

İsmail Ünver *Şerh-i Pend-i Attar*'ın yazılış tarihi ve sunulduğu kişi hakkında şunları söyler: “Şem'î H 986(1578) yılında III. Murad adına Tuhfetü'l-Âşıkîn adlı tasavvufî eserini yazmıştır. III. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa'ya sunulan “*Sa'âdet-nâme*” veya “*Şerh-i Pend-i Attar*” da bu yıllarda tamamlanmış olabilir.”³

Kütüphane fişlerinde ve çeşitli kataloglarda *Sa'âdet-nâme*⁴, *Terceme-i Pend-nâme*⁵, *Şerh-i Pend-nâme*, *Şerh-i Pend-i Attâr*, *Şerh-i Pend-nâme-i Attâr* olarak karşımıza çıkan bu esere Şem'î “*Sa'âdet-nâme*” adını koyduğunu, eserinin “*Sebeb-i Te'lif-i Kitâb*” başlıklı bölümünde şöyle ifâde eder: “Bu risâle-i pür-menâfi'în şerhinüñ nâm-ı şerîfini *Sa'âdet-nâme* kodum.”⁶

Eser, Şem'î'nin bir dostunun-‘Ömer bin Hüseyin’in- ricâsı üzerine yazılmıştır. Bu kişi Şem'î'den eserin önsözünü, yanında çalıştığı kişi olan ve III. Murad'ın yakınlarından

¹ Ünver, a.g.m, s.41-42

² Ünver, a.g.m, s.42

³ Ünver, a.g.m, s.41

⁴ Bkz. Charles Rieu: Catalogue Of The Turkish Manuscripts In The British Museum, Londra 1888, s.154; Edgar Blochet, Bibliothegue Nationale, Catalogue Des Manuscrits Turcs, Paris 1932-1933, C.II, s.319

⁵ Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 10: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997; Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, Hazırlayanlar Müjgan Cunbur, Dursun Kaya, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.399-400

⁶ Bkz. aşağıda s.73

Zeyrek Ağa'nın adıyla süslemesini istemiştir.¹ “Sebeb-i Te'lif-i Kitâb” bölümünde ‘Ömer bin Hüseyin, Zeyrek Ağa ve III. Murad’dan övgüyle söz edilmiş ve eserin yazılış sebebi açıklanmıştır: “Faşl-ı bahârda rûz-ı nevrûzdan nişân vérür bir gün yârân-ı şafâ ve hullân-ı vefâdan bir tâ’ife-i hûb u dilgüşâ ve laţif ü rûh-fezâ bir maķâmda biri biriyle neşât u sürür ve besâşet ü huzûrla mülâtefet u müşâhebet éylerken ‘ilm ü ma’rifetle ârâste ve zühd ü şalâhla pîrâste ‘azîz ü dilpesend ve muhterem ü ercümend bu hışâl-ı hamîde ile muttaşif olan ‘Ömer bin Hüseyin’dür ki nev-enâm bir laţif u şerîf maķâmdan peydâ vü zâhir olmuştur. Haķ Ta‘âlâ Hazreti ‘izze ismuhu dünyâda anı mu‘teber ü ber-hürdâr édüp âhiretde sa‘âdet-i ebediyyeye vâşıl éylesün. Murâd édindigi Şeyh ‘Attâr Hazretleri’nüñ kaddesallâhu sırruhu’l-‘azîz Pend-nâme nâm kitâbı ki haķîkatde kimyâ-yı sa‘âdet ve sermâye-i siyâdetdür. Lisân-ı Türki’yle şerh olınuş dîbâcesi âfitâb-ı rıfat felek-rütbet devletmend sa‘âdetmend ‘azîmü’l-ķadr refi‘ü’ş-şadr kerîmü’ş-şân şâhibü’l-cüd ve’l-ihsân sühan-şinâs u nüktedân mu‘azez ü mükerrem ki sultân-ı selâtin-i cihân hâķân-ı hevâķin-i zamân zıllullâhi fi’l-‘arzeyn kehfe’l-enâm ve’l-müslimîn bâsaţu’l-‘adli ve’l-âmân nâşirü’l-cüd ve’l-ihsân mâhiyyü’z-zulm ve’ţ-ţugyâne’l-mü’eyyed bi‘avnü’r-raħmân heft iķlîm padişâhı Sultân Murâd Hân’uñ muķarreb ü maķbûlidür. Haķ Ta‘âlâ Hazreti anı iltifat-ı padişâhî ve mevâhib-i şehensâhî ile mesrûr u âsüde-hâl édüp müreffehü’l-bâl éylesün. Bu evşâfla mevşûf ve bu elķâbla ma‘rûf olan zât-ı pâk ve dürer-i tâb-nâķ Zîrek Ağa Hazretleri’nüñ ism-i şerîfiyle mu‘nün ve vaşf-ı laţifiyle müzeyyen ola tâ ki ol kitâb-ı müsteţâbdan müntefi‘ olan kimseler ol cüd u şehâyla Hâtim-i Tayy’uñ kerem defterini tay’ eden şâhib-i sa‘âdeti ve bu tercemeye bâ’iş olan ‘Ömer bin Hüseyin’i ve âlâm-ı zamâne ile şikeste-hâl ve perişân-bâl ķalîlü’l-bizâ‘a şârihi olan haķîr Şem‘î’yi du‘â-yı hayrla yâd éyleyeler...Çünki tâlîb-i terceme olan ehl-i dilden bu şevâb u laţif iltimâsı gördüm, cân u dilden şafâyı hâtırla. Ol kitâb-ı sa‘âdet-âşâr ve pür-fevâ’idüñ şerhine şürü‘c vü mübâşeret éyledüm. Zîrâ ol şâhib-i devletüñ ve bâ’iş-i terceme olan kimsenüñ ihsân-dîdesi ve kerem ü luţfunuñ şermendesini olmuştum. Lîkin bir vecħle şerh édem ki, mestûr u püşîde olan nikât u

¹ Rieu: a.g.e, s.155

ma'ânâsı 'ayân u rüşen ola ki, eşkâl u şu'ûbetden eser kalmaya. Tâ ki sa'âdet-i ebediyyeye tâlib ve devlet-i sermediyyeye mâil u râgîb olanlar anuñ neşâyihîyle mütenaşşih u muğtenim olup fevz-i 'azîme vuşul bulup dünyâda 'izz u devlete ve 'uqbâda fevz ü mağfirete mazhar olup fâ'irîn zümresine dâhil olalar. Bu risâle-i pür-menâfi'îñ şerhinüñ nâm-ı şerîfini "*Sa'âdet-nâme*" kodum. Zîrâ her kim ki anda mestür u mekşûf olan neşâyihle 'amel éde, elbette sa'âdet-i ebediyyeye vuşul bulmak muqarrerdür."¹

b) Şem'î'nin Şerh Metodu

Bu bölümde, incelediğimiz ve çeviri yazılı metnini verdiğimiz Sa'âdet-nâme adlı eserde Şem'î'nin nasıl bir şerh metodu kullandığını tespit etmeye çalışacağız.

Pend-i Attar'ın şerhinden önce şârihin, giriş mâhiyetinde bazı bölümler-"*Der Na't-ı Seyyîdü'l-Mürselîn*" ve "*Sebeb-i Te'lif-i Kitâb*"-kaleme almış olduğu göze çarpar. "*Sebeb-i Te'lif-i Kitâb*" başlıklı bölümde eseri, Ömer bin Hüseyin adlı dostunun ricâsı üzerine yazdığını ve III. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa'nın adıyla süsleyip, bu şahsa sunduğunu ifade eder.

Şem'î'nin bu eserinde klasik metin şerhi metodunu kullanmadığını görüyoruz. Klasik metin şerhinde orijinal metin verildikten sonra, metindeki kelimeler dilbilgisi ağırlıklı olarak şerhin gerektirdiği uzunlukta açıklanır ve onlarda saklı olan anlam dünyası meydana çıkarılmaya çalışılır. Bu konuda daha önce ortaya atılmış fikirler varsa onlar verilir, tercihler yapılır ve telmihler dünyası açıklanır². Halbuki Şem'î bu metodu uygulamamış, metni verdikten sonra tercüme etmiş, bazı yerlerde çok uzun olmayan açıklamalara başvurmuş, sözcüklerin gramer yapısı üzerinde çok sık durmamıştır. Şerh metodu konusunda bu eserde göze çarpan en belirgin özellik, şârihin metni açıklamak için konuya uygun Farsça beyit, mesnevî, kıt'a ve mısralara oldukça fazla yer vermiş olmasıdır. Şem'î'nin bu eserde klasik metin şerhi metodunu kullanmadığını, metni yer yer açıklayan bir tercüme yaptığını söyleyebiliriz.

Şerh-i Pend-i Attâr'da önce, Attâr'ın eserinin metni tek mısra olarak verilir, sonra tercüme edilir. Eserin büyük kısmında bu metod uygulanır: "Hamd-i bî-ħad ân Ĥudâ-yı

¹ Bkz. aşağıda s.73

² Kortantamer, a.g.m, s.3

pāk-rā. Ol şerīk ü nazīrden pāk u münezzeh Hudā'ya hādsiz hāmd.”¹ “Bā Süleymān dād milk ü serverī. Süleymān Peygamber'e salţanat u serverlik vērđi.”² “Hest sultānī müselle merv-rā. Sultānlık aña müselle m u lāyıkdur.”³

Orijinal metni mısra mısra tercüme yolunu seçen şârih, daha fazla açıklama ihtiyacı hissettiği bölümlerde “ murād, bu hem ma'nādur, ya'nî, bu ma'nâ hem câizdür, beytün bu ma'nāsı bu vechle olmak hem mümkindür, zîrâ” gibi ifâdeler kullanarak anlamı ikinci kez verir: “V'ân dīger-rā renc u zaḥmet mīdehed. Ve ol birine ḥikmetiyle renc ü zaḥmet vērür. Murād kimine māl u ni'met ve kimine renc u zaḥmet vērür demekdür.”⁴ “Ḳavl-i ü rā lahn-ı ney u sâz-ı ney. Anuñ sözünüñ şavtı ve tertîbi yoḳdur. Murād Haḳ Ta'ālā Hazreti'nüñ kelām-ı şerīfi harf u şavtdan münezzeh idügin iş'ardur.”⁵ “Şāhibeş bu Yūsuf-ı kâzî şud. Ebū Yūsuf kâzî anuñ muşāhibi olmuş. Bu hem vechdür. Anuñ muşāhibi kâzî olmuş Ebū Yūsuf dur, bunuñ aşlı budur.”⁶ “Çehre-i dil-rā cirāḥat mīkuned. Göñül yüzünü mecrūḥ éyler. Zîrâ ki sa'cy u cehd étmekden ḳalbe ziyāde ıztırāb u inḳıbāz érişür.”⁷ “Pes ḥadiş-i in u ân yek gūşe kun. Şoñra bu dād sözünü bir gūşeye éyle. Murād ta'allül ü bahāne sözlerini terk éyle demekdür ve beytün ma'nāsı bu vechle olmak hem mümkindür. Saña lāzım olan tūşeyi kendün sa'cy édüp ḥāşıl éyle. Bunuñ ve anuñ sözüne muḳayyedd olma.”⁸ “Tā tevānī ğıybet-i işan mekun. Mādām ki ḳādırsın anlaruñ ğıybetini éyleme. Bu hem ma'nādur. Mādām ki ḳādırsın añları ğıybet éyleme”⁹ Daha fazla açıklama gereği duyduğu yerlerde Şem'i'nin, metnin anlamı konusunda tercih ve görüşlerini ifade ettiği de görülür. Örneğin “Ehl-i 'aḳl u 'ilm-rā dāred 'azīz. Ehl-i 'aklı ve 'ilmi 'azīz tutar. Ehl-i 'aḳldan

¹ Bkz. aşağıda s.75

² Bkz. aşağıda s.80

³ Bkz. aşağıda s.81

⁴ Bkz. aşağıda s.82

⁵ Bkz. aşağıda s.85

⁶ Bkz. aşağıda s.91

⁷ Bkz. aşağıda s.102

⁸ Bkz. aşağıda s.108

⁹ Bkz. aşağıda s.118

murād ehl-i ʿilm olmak rüşendür. Bu vech ol kadar rüşen degüldür. Ehl-i ʿaql u ehl-i ʿilmi ʿazîz tutar. Bu vech üzre ʿilm u ʿaqla maʿtûf olur, ehle maʿtûf olmaz.”¹

Metinde geçen bazı kelimelerin anlamlarının verildiği görülür: “Çār çîz âşâr-ı bedbahtî buved. Dört nesne bedbahtlığıñ nişân u eşerleridür. Buved bunda est maʿnâsına olmak rüşendür.”² “Bî-kesî vü nâ-kesî her çâr şud. Biri bî-keslik ve biri nâ-keslikdür ki cemîʿân dört oldı. Bî-kes kimsesiz ve maʿîn u zahîri yok maʿnâsınadır. Nâ-kes denî vü hâsîs maʿnâsınadır.”³ “Emr u nehy-i Haq zi Kurʿân güş dâr.” Haq Taʿâlâ Hazreti’nün emr u nehyini Kurʿân-ı azîmden istimâʿ éyle. Bunda güş dâr hıfz éyle maʿnâsına dahî câʾizdür.”⁴ “Ey burâder qurb-ı İn dergâh cüy. Ey burâder bu dergâhuñ teqarrübini iste. İn dergâhdan murād Cenâb-ı kudusdür.”⁵ “Güşmâl-i nefsi nâdân İn buved. Nâdân nefsün güşmâl u teʾdîbi bu olur. Güşmâl teʾdîb maʿnâsınadır.”⁶ “Ez Hudâ teşrîf bisyâreş buved. Haq Taʿâlâ Hazreti’nden aña çok teşrîf u ihsân olur. Teşrîf-i halʿat ki bunda enʿâm u ihsân murâddur.”⁷ “Tâ biyâbî ez pey şiddet rehâ. Tâ ki şiddetden soñra rehâ bulasın. Şiddet katılık maʿnâsınadır ki murād derd u belâdur. Rehâ yumuşaklık maʿnâsınadır ki murād huzûr u şafâdur.”⁸

Kelimelerin doğru okunabilmesi için “Jende zâʾi Fârisî’nün fethiyle eski câme maʿnâsınadır.”⁹ “Cerb cîm-i Fârisî’yle yağlı maʿnâsınadır.”¹⁰ şeklinde açıklamalarda bulunmuş, yer yer bu açıklamalarına kendi kelime tercihlerini de eklemiştir: “Pelîd bâʾ-i Fârisî’yle nâ-pâk maʿnâsınadır. Belîd bâʾ-i ʿArabî’yle lafz-ı ʿArabî’dür künd u aḥmak maʿnâsına. Bu maʿnâ hem câʾizdür ki kendü aḥmak nefsün arzûsı üzre gitme.”¹¹

¹ Bkz. aşağıda s.107

² Bkz. aşağıda s.120

³ Bkz. aşağıda s.120

⁴ Bkz. aşağıda s.121

⁵ Bkz. aşağıda s.122

⁶ Bkz. aşağıda s.123

⁷ Bkz. aşağıda s.124

⁸ Bkz. aşağıda s.197

⁹ Bkz. aşağıda s.107

¹⁰ Bkz. aşağıda s.124

¹¹ Bkz. aşağıda s.121

Zaman zaman “İn becüz Һaқ dıgeri key mıkuned. Bunı Һaқ Һazreti’nden ęayrı bir ęayrısı kaçan éyler. Mürde-i şad şälehdən murād ‘Aziz Peyğamber’dür ki bir çürimiş üstühvânı görüp eytdi: “Bu üstühvândan tekrâr niçe hayât bulur. Һaқ Ta‘âlâ Һazreti kemâl-i kudretini aña bildirmekden ötüri o råde anuñ rühünü kabz édüp yüz yıl anı ol hâl üzre kodı. Yüz yıldan soñra emr-i Һaқ’la hayât bulup andan soñra niçe zamân diri oldı.”¹ ya da “Tıfl-râ der mehd güyâ ü kuned. Beşikde tıflı ol Allâh güyâ éyler. Ferzendden murād Һazret-i ‘İsâ’dur ki pedersiz halk olunmuşdur...Tıflıdan murād yine Һazret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm olmaқ câ’izdür...Ve Yüsuf Peyğamber’üñ kışşasında mezkürdür ki Züleyhâ Һazret-i Yüsuf’a bühtan étdükde, Һazret-i Yüsuf ol bühtândan halâş bulmaқ için eytdi: “Dört aylık beşikde bir tıfl vardır ki ol vaқt ol hânede bizümle bile idi. Anı getürüñ ki benim pâklığıma ol tıfl şehâdet éyler.” Biiznillâhi Ta‘âlâ ol tıfl idi.”² şeklinde metinle ilgili uzun açıklamalar yapar ve dinî olayları nakl eder.

Açıklamalarını “ hâsıl-ı ma’nâ” şeklinde bir sonuca ulaştırdığı da görülür: “Tâ beyâbî mağfiret bervey megîr. Tâ ki Һaқ Ta‘âlâ Һazreti’nden mağfiret bulasın. Anuñ üzerine tutma, ya’nî özrüni red édüp anı perişân hâtır éyleme. Hâsıl-ı ma’nâ Һaқ Ta‘âlâ Һazreti’nüñ mağfiretine vuşul bulmaқ ister iseñ seni rencide hâtır édenüñ özrüni kabul éyle demekdür.”³ “Ey piser tedbîr-i râh-ı tüşe kun. Ey piser azıқ yolunuñ tedbirin éyle, ya’nî tüşe tedârikini éyle. Murād tüşe-i âhiredür...Ey piser yol tedbîrinüñ azıgın éyle. Bu hem vechdür. Yol tedbirine azıқ éyle. Hâsıl ma’nâ âhîret yolu için tüşe tedârik éyle demekdür.”⁴

Attar’dan söz ederken “Şeyh Attar Hazretleri, Hazreti Şeyh” gibi saygı bildiren ifâdeler kullanır: “Murād édindigi Şeyh ‘Attâr Һazretleri’nüñ қaddesallâhu sırruhu’l-‘aziz Pend-

¹ Bkz. aşağıda s.84

² Bkz. aşağıda s.83

³ Bkz. aşağıda s.98

⁴ Bkz. aşağıda s.108

nāme nām kitābı ki ḥaḳīḳatde kimyā-yı sa^cādet ve sermāye-i siyādetdür.”¹ “Niteki Ḥazret-i Şeyḫ nevvarellāhu merḳadehu Bostān nām kitābında getürmüşdür.”²

Türkçe karşılıkları verirken anlamı pekiştiren, konuya uygun beyit, mesnevî, kıt’a ve mısralardan örnekler verir: “Ve Mevlānā Cāmī Ḥazretleri’nüñ Silsiletü’z-zeheb’inde bu ebyāt bu sırrı rüşen éyler: Ādemī çīst berzah-ı cāmī^c Şüret-i ḥalk u Ḥaḳ der u vāḳī^c Nüşa-i mücmelest u mazmüneş Zāt-ı Ḥaḳ u şıfāt-ı Bī-çüneş...”³ “Hem-karīn-i nefis u şeytān búdeīm. Hem nefis u şeytāna ḳarīn u muşāhib olmışuz. Belki bende gibi anlaruñ emrine itā^cat üzreyüz. Beyt Nemītazed īn nefis-i serkeş çünān Ki ^caḳleş tevāned giriften ^cinān.”⁴ “Ey burāder ḳurb-ı īn dergāh cūy. Ey burāder bu dergāhuñ teḳarrübini iste. īn dergāhdan murād Cenāb-ı ḳudusdür. Mışra^c Ez der-i ḥ’iḫ Hudāyā be-behiştem meferest.”⁵ Bu beyit ve mesnevilerin bir kısmı, bunları yazan sanatçının ve eserin ismiyle birlikte verilir.

Yeri geldiğinde konuya uygun āyet ve hadislerden de faydalanılır: “Ān ki der ādem demīd ü rūḫ-rā. Ol Allāh ki rūḫı ādemde ol nefḫ u zāhir éyledi ki, ḳavluhu Ta^cālā: “Ve nefaḫtu fīhi min rūḫı.” Bu sırrı beyān éyledi.”⁶ “Şud vücūdeş raḫmeten li’l-^cālemīn. Anuñ vücūd-ı şerīfi ^cālemlere raḫmet oldu, nite ki Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti buyurmışdur: “Ve mā irselnāke illā raḫmeten li’l-^cālemīne.”⁷ “Ber vücūd-ı hūd sitem bī-ḫad mekun. Kendü vücūduñ üzre ya^cnī kendüñe bī-ḫad u bī-ḳıyās zūlm éyleme zīrā leyse li’l-insāni illā mā sa^ca.”⁸ ve “Murād ḫātemü’n-nebiyyīn idügin iş^cārdur, nite ki kendü elfāz-ı dürer bārındandur. Lā beniyye ba^cdī.”⁹ “Nite ki bu ḫadīş-i şerīf anı beyān éyler: “İnnallāhe Ta^cālā ḫalaḳa ādem ^calā şüretihi.”¹⁰ “Ḥāmūşī ez kizb u ḡıybet vācibest. Kizb u ḡıybetden

¹ Bkz. aşağıda s.72

² Bkz. aşağıda s.74

³ Bkz. aşağıda s.75

⁴ Bkz. aşağıda s.93-94

⁵ Bkz. aşağıda s. 122

⁶ Bkz. aşağıda s.75

⁷ Bkz. aşağıda s.86

⁸ Bkz. aşağıda s.99

⁹ Bkz. aşağıda s.85

¹⁰ Bkz. aşağıda s.75

sükût vâcibdür. Lâ kerâmete li'l-kezubi men tereke kelimeten mine'l-gıybeti aḥabbu ilallâhi min elfi reka'atin.”¹ Ayetler verilirken genelde “ḳavluhu Ta'âlâ” ibâresiyle verilir. Bunun yanında âyetleri verirken “Nite ki Haḳ Ta'âlâ Ḥazreti buyurmuşdur, zîrâ, murâd” gibi ifâdeler de kullanılır.

Âyet ve hadisler dışında halifelerin ve din büyüklerinin de sözlerinden yararlanır: “...ve Ḥazret-i 'Alî buyurmuşdur: “Sükûtu'l-lisâni selâmetü'l-insâni.”² “Tâz-ı 'adleş 'âlemî kerdened şâd. Tâ 'âlem ḥalkı anuñ 'adlinden şâd u âsüde olalar. 'Âlemîde yâ nisbet içündür. Şebâtü'l-mülki fi'l-'adl.”³

Şem'î metni verdikten sonra kelimelerin ve metnin gramer yapısı üzerinde durmamıştır; ancak yer yer kısa açıklamalar yaptığı görülür. “Ṭarfatu'l-'aynî cihân ber-hemzened. Bir ṭarfatu'l-'aynda ya'nî göz yumup açınca cihânı biri birine urur ve ḥarâb u yebâb éyler. Ṭarfatu'l-'aynda yâ vaḥdet içündür.”⁴ “Ân ki bâ murg-ı hevâ mâhî dehed. Ol Allâh ki hevâda pervâz éden murgâ mâhî vérür. Şâhîde yâ maşdar içündür.”⁵ “Ebrâr berrüñ cem'îdür. Bânuñ fetḫiyle eyü kimse ma'nâsınadır.”⁶ “Raḫmet-i Haḳ ber-revân-ı cümle bād. Haḳ Ta'âlâ'nuñ raḫmeti cemî'sinüñ rûḫı üzre olsun. İmâmân cem'-i imâmdur. Fârisî ḳâ'idesi üzre anda olan yâ-yi vaḥdet ta'zîm içündür. Revân bunda rûḫ ma'nâsınadır. Bād bunda emr-i gâ'ibdür.”⁷ “Raḫmetet bâşed şefâ'at ḥ'âh-ı men. Benim şefî'im senüñ raḫmetüñ olur. Raḫmetetde tâ-i şâniye ḫiṭâb içündür. Şefâ'at ḥ'âh vaşf terkîbidür.”⁸ “Zîr-i pehlu câme ḫâ'bet gü mebâş. Senüñ yanüñ altında dé döşek ve yâtıcaḳ nesne olmasun. Emr-i ḫâzırdan şonra nehî ḫâzır vâқи' olsa nehî gâ'ib ma'nâsına olur. Gü emr-i ḫâzırdur, mebâş nehî ḫâzırdur. Zîr pehlüyet taḳdîrindedür.”⁹ “Her şevâb-ı gâziyâneş mîdehend. Aña

¹ Bkz. aşağıda s.101

² Bkz. aşağıda s.101

³ Bkz. aşağıda s.106

⁴ Bkz. aşağıda s.82-83

⁵ Bkz. aşağıda s.83

⁶ Bkz. aşağıda s.88

⁷ Bkz. aşağıda s.90

⁸ Bkz. aşağıda s.95

⁹ Bkz. aşağıda s.117

gâzîler şevâbını vérürler. Cinân cîmûn kesriyle cem^c-i cennetdür. Mîdehendûn fâ^cili Bârî Ta'âlâ'dur. Şîga-ı cem^c ta'zîm içündür.”¹

Metnin vezin ve kafiyeyle ilgili özelliklerini açıkladığı sadece bir iki yer vardır: “Der kıyâmet nebvedeş zâteş güzêr. Kıyâmetde aña âteş-i düzağdan güzêr u halâş olmaz. Nebvedeşde bâ sâkindür vezin içündür.”² “Bâz meyl-i hürdan-ı ân kay kuned. Girü ol kay olınmışı yemege meyl éde. Mışra^c-ı evvelde kay maşdardur. Mışra^c-ı şânîde kay ism-i maşdardur. Bu ‘itibârla kâfiye bulnur.”³ Kafiyeyle ilgili yaptığı açıklamayı ispat etmek için İran Edebiyatı şâirlerinin şiirlerine de yer verir: “‘Afv kun cümle günâh-ı mâ heme. Bizüm cemi^cmüzüñ cemi^c günâhımızı ‘afv éyle. Ber mâ lafz u vâhid i‘itibârıyla mâ-i şâniye kâfiye vâki^c olmağ câ'izdür. Nite ki Firdevsî'nün bu beytinde eyledür. Beyt Ezîñ sũ hezâr u vezân sũ hezâr Behem berzedend küşte şad hezâr.”⁴

Şem'î her ne kadar metni klasik şerh metoduna uygun biçimde açıklamamış olsa da, zaman zaman nüsha farklarını vermiş; zaman zaman da verdiği nüsha farklarında kendi tercihlerini de belirtmiştir: “Kez pey-i nefis u hevâ bâşed devân. Ki nefis u hevânuñ ardından yolçı ola. Murâd nefis-perest u hevâ-perest ola demekdür. Ba^czî nüshada kez yerine gũ vâki^c olup ma^cnâ böyle olur ki, bu nefis u hevâ ardınca yolçı ola.”⁵ “Ez hured mendân-ı nîkũ nâm şud. Eyü adlu ‘âkîllerden oldı. Ba^czî nüshada serkeş yerine tûsen vâki^c olur. Hârûn ma^cnâsına tâde fetğ u zamm u luğatdur. Ba^czî nüshada şûmeş vâki^c olup ma^cnâ böyle olur. Her kim ki anuñ şûm nefsi aña râm u münkâd oldı... Tâ neyendâzed turâ ander vebâl. Tâ ki seni vebâl u günâha atmaya. Ba^czî nüshada mışra^c-ı evvel böyle vâki^c olmuşdur: Der riyâzet nefis-râ deh güşmâl. Riyâzetden nefse güşmâl vér ve te'dîb éyle.”⁶ “Ba^czî nüshada bu beytün mışra^c-ı şânîsi mışra^c-ı evvel vâki^c olmuşdur.”⁷ “Ba^czî nüshada böyle vâki^c olur: Ân ki şud yâreş Ebu Bekr u ‘Ömer. Haqîkatde birdür.”⁸ “Cürm-i bî-

¹ Bkz. aşağıda s.186

² Bkz. aşağıda s.120

³ Bkz. aşağıda s.203

⁴ Bkz. aşağıda s.225-226

⁵ Bkz. aşağıda s.96

⁶ Bkz. aşağıda s.96

⁷ Bkz. aşağıda s.99

⁸ Bkz. aşağıda s.87

pāyān u bī-ḥad kerdeīm. Pāyānsuz ve ḥadsüz cürm éylemişüz. Ba°zı nüshada böyle vāqı° olur: Cürm-i bī-āndāze ve ṣad kerdeīm. Ammā nüsha-ı evvel evlādur.”¹ “Bī-şek ez ehl-i ḥasāret mīşevēd. Şeksiz ḥasāret ehlinden olur. Zīrā anuñ gibi kimse aña taqayyud sebebi ile Cenāb-ı ḳadesden dūr olur. Bazı nüshada böyle vāqı° olur ve bu evlādur.”² Nüsha farklarını vermesi, Şem’î’nin eserini yazarken eserin çeşitli nüshalarından yararlandığını gösterir. Ancak kaç nüshadan yararlandığını belirtmemiştir. Sadece eserin sonunda bir beytin dört beş nüshada aynen bulunduğunu belirtir: “Bāz yā bī cenet-i der beste-rā. Ḳapısı bağlanmış cenneti açık bulursın. Bu beyt bir kerre daḥī geçmiştir. Līkin dört beş nüshada böylece bulunduğuün tekrār yazılıp şerḥ olındı.”³ Bu da bize, şârihin en az beş nüshayı gördüğünü ispatlar.

Eserde çok kısa olsa da bir yer ismiyle ilgili bilgi vermiştir: “Gerçi güfftäreş buved dürr-i °Aden. Egerçi anuñ sözi leṭāfet u bahāda dürr-i °Adn ola. °Adn meşhūr bir yerüñ ismidür.”⁴

Hazreti Peygamber’i ve halifeleri öven mesnevilerden beş beyte yer verilmiştir⁵. Mevlānā Cāmî’nin *Silsiletü’z-Zeheb* adlı eserinden alınmış olan ve Allah Ta’âlâ’nın her sûretten münezzeh olduğu fikrini ifāde eden beyitler şerḥ içinde hiç de az sayılamayacak uzunlukta yer tutar⁶.

¹ Bkz. aşağıda s.93

² Bkz. aşağıda s.120

³ Bkz. aşağıda s.225

⁴ Bkz. aşağıda s.102

⁵ Bkz. aşağıda s.86-87

⁶ Bkz. aşağıda s.75-76

III. METİN

1. Nüsha Tavsifleri

A. Süleymâniye Kütüphanesi

1) Kadızâde Mehmet Efendi 400 (M)

Kirli vişne çürüğü renkli, sertablı ve miklebli, ön-arka kapağıyla miklebinde hatâî nakışlı soğuk şemse bulunan, ön-arka kapak ve miklebin iç kısmı ebrulu kağıtla kaplı, zencirek ve köşebent yerleri işaretlenmiş fakat yapılmamış, ön kapak sağ ve sol üst köşesi kurt yenikli, ilk forması (ilk 8 varak) kopmuş, 208x152 mm meşin cilt; boyunda su yolu filigranlı, sarı renkli, aharlı, 210x152 mm âbâdi kağıt; 157x 69 mm ölçülerinde, 15 satır (1b'de 13 satır), yer yer harekeli nesih; asıl metin siyah, bölüm başlıkları, ayetler, önemli ibareler ve duraklar kırmızı mürekkeple; orjinal metnin üstü kırmızı mürekkeple çizili; Eser 1b'de başlar, 110b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-ķıyâs şol kâdir-i ķayyûma ki luṫf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 110b: Kîn neşâyiḫ-râ biḫ'ând ev besî. Ki bu naşîḫatleri ol kimse çok okuya.

2a, 22a, 67b ve 110b'de “Be-vaķf-ı merḫum Kadızâde Meḫmed Efendi. Sene 1068/1657-1658” yazan bir vakıf mührü¹ bulunur.

110b'de “Kad vaķa'a'el-ferag fî taşîr-i hazâ'l-kitâb bi'avni'l-lâhi'l-meliki'l-vehhâb fî 22 cuma'a güninde şehri fi'l-ķamer. Sene 998” şeklinde istinsah kaydı vardır.

Eser 998/1589 senesinde istinsah edilmiştir.

2) Reşid Efendi 1200

209x135 mm ölçülerinde, oldukça yıpranmış, sertablı ve miklebli, ön-arka kapakta ve miklebde hataî motifli gömme şemse bulunan, köşebent ve zencirekleri çizgilerle ve salbek noktalarla belirlenmiş, ön-arka kapak iç kısma sarı renkte kağıt ve miklebin iç kısmına ise ebrulu kağıt yapıştırılmış, altı forma halinde, şirazesini dağılmış kahverengi

¹ Günay Kut, Nimet Bayraktar: Yazma eserlerde Vakıf Mühürleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s.171

meşin cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, sarı renkli, 212x139 mm âbâdi kağıt; 1b'de 19 satır diğer varaklarda 23 satır, kenarında altın yaldızlı cetvel bulunan, 159x72 mm nesih yazı; asıl metin siyah mürekkeple, duraklar, bölüm başlıkları, âyetler, önemli ibareler surh mürekkeple yazılmış ve orjinal metnin üstü surh mürekkeple çizilmiş; 25. ve 26. varaklar ciltten kopmuş; başlangıç kısmı (1b) ve besmele çiçek motifleriyle ve altın yaldızla süslenmiş. Eser 1b'de başlar 71a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-ķıyās şol kâdir-i kayyūma ki luţf-ı bî-ġāyet ve kerem-i bî-nihāyet mu'cize-şî'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 71a: KĪn neşāyiġ-rā biġ'ānd ev besī. Bu naşīhatleri ol kimse çok okuya.

Ön kapak zahriyede sağ üst köşede "Pend-i Attār Şerhi Şem'î sene 1200" şeklinde eserin ve müellifin adıyla istinsah tarihi yazılmıştır. Bu varağın ortasında "Necīb Aġmed" yazan bir mühür vardır. Varağın alt kısmında "Seyyīd Aġmed Necīb Yesārī-zāde sene 1200" kaydı bulunur.

3) Serez 1595 (S)

Sırt kısmına koyu lacivert renkli, ön ve arka kapak iç kısma eserde kullanılan sarı renkli abadi kağıt yapıştırılmış, şirazesi dağılmış, 199x139 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, az aharlı, 199x139 mm âbâdi kağıt; 158x86 mm ebadında, cedvel içinde siyah mürekkeple 19 satır nesih; başlıklar, cedveller kırmızı mürekkeple, 1b ve 2a varaklarındaki cedvel siyah mürekkeple ve içi altın yaldızlı. Eser 1b ve 86b arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-ķıyās şol kâdir-i kayyūma ki luţf-ı bî-ġāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 86b: KĪn neşāyiġ-rā biġ'ānd ev besī. Ki bu naşīhatleri ol kimse çok okuya.

Eserin istinsah tarihinin 1007 senesinin muharrem ayı ve müstensihinin de Muhammed b. Abdullāh olduğu 86b'de yer alır.

Eserin ismi 1a zahriyede sayfanın yukarısında kırmızı mürekkeple yazılıdır: "Ĥāzā Terceme-i Şem'î Efendi ķaddesallāhu sırrahu'l-azīz." Bu varağın ortasında "Şādī Muġammed" yazar.

1a zahriyyede varağın ortasında “Vaqafa hazā’l-kitāb es-Seyyid ‘Abdurrahmān ibn Aḥmed Emīn es-Sirozī ve šaraṭa tašaarufehā li-‘ālemi evlādihi baṭnen ba’de baṭnin ve esteizū billāhi Ta‘ālā ini’nkaraza’l-‘ilmu ‘anhum yudā’a fī kütüb-ḥāne-i Siroz ve yuṭāla‘a fihā ve ecruhu ‘aleyhi bi-fazlihi Ta‘ālā. 1237/1821-1822” yazılı bir vakıf mührü¹, arka kapak zahriyenin a yüzünde bir kıt’a, b yüzünde bir gazel ve iki müfred bulunur.

4) Serez 1608

Ön ve arka kapağında hatâi motifli gömme şemse bulunan, sırtta koyu lacivert zemin üstüne mavi çizgili petekli kağıt ve ön-arka kapağın iç kısmına sarı kağıt yapıştırılmış, kenarında ciltle aynı renkte bordür bulunan, sekiz formadan oluşmuş, 176x108 mm ebadında kahverengi meşin cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, 171x108 mm ebadında âbâdi kağıt; kenarına kırmızı mürekkeple cedvel çizilmiş, 1b’de 13 diğer varaklarda 15 satır, 132x69 mm ebadında talik; asıl metin siyah, bölüm başlıkları, âyetler, önemli ibareler, duraklar ve orjinal metnin üstündeki çizgiler surh mürekkeple, bazı varaklarda mürekkep dağılmış ve sudan dolayı oluşmuş lekeler görülür. Eser 1b ile 127b arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-kıyās şol kâdir-i kayyūma ki luṭf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetinden mu‘ciz-şi‘ar ve nübüvvet-dişār resüller ki gönderdi.....

Son 127b: Kīn neşāyiḥ-rā biḥ’ānd ev besī. Ger bu naşīhatleri ol kimse çok oquya.

1b’de kırmızı cedvel içinde eserin ismi geçer: “Ḥāzā’l- kitāb Pend-i ‘Aṭṭār”

Ön kapak zahriyyede Süleymaniye Kütüphanesi mührü ve sayfanın ortasında bir vakıf mührü² vardır.

Son varağın derkenarında rakamla eserin istinsah tarihi yazılıdır. “Sene 1017”

5) Hacı Mahmut Efendi 3506/I

Sertablı ve miklebli, ön-arka kapağında ve miklebinde hatâi motifli gömme şemse bulunan, kapakların ve miklebin iç kısmına pembe renkli kağıt yapıştırılmış, sertabın iç kısmına yeşil renkli bez yapıştırılarak tamir edilmiş, 206x133 mm, kahverengi, meşin cilt;

¹ Kut-Bayraktar: a.g.e, s.202

² Kut-Bayraktar: a.g.e, s.202

boyuna su yolu filigranlı, âhârlı, 206x133 mm, âbâdi kağıt; cedvel içine siyah mürekkeple 1a'da 13, diğer varaklarda 17 satır nesih; asıl metin siyah, önemli ibareler, bölüm başlıkları ve orjinal metnin üzerindeki çizgiler kırmızı, duraklar mavi mürekkeple; 1b ve 2a da cedvelin içi altın yaldızla doldurulmuş, diğer varaklarda cedvel kırmızı ve mavi mürekkeple çekilmiş. Eser 1b'de başlar, 77b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-ķıyās şol kâdir-i kayyūma ki luţf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 77b: Kīn neşāyiḥ-rā biḥ'ānd ev besī. Ki bu naşīhatleri ol kimse çok oқuya.

İlk dört varak boştur. Eserin ismi 1a zahriyede sayfanın üst kısmında altın yaldızla yazılıdır: “ Şerḥ-i Pend-i 'Aţţār rahmehu” Aynı varakta eserin isminin hemen altında “Muḥammed Sâdıķ” yazılıdır. Bunun hemen altında “Muḥammed” yazılı bir mühür vardır. Yine bu varakta sayfa ortasında alt alta “Hacı Mahmud Efendi Vakıf Kütüphanesi Beşiktaş” yazılı vakıf mührüyle¹, Süleymaniye Kütüphanesi'nin mührü basılıdır. Sayfanın sol alt köşesinde “Ez kitāb-ı Muḥammmed Şem'ī” yazılı bir mühür daha vardır.

1b'de varağın baş kısmında mavi renkte zemin üzerine altın yaldızlarla yapılmış, cedvelle çenrilmiş, hatâi motifli bir tezhip vardır. Bunun altında besmele yazılıdır.

77b'de “Tamām kitāb-ı Şerh-i Pend-nāme-i Şeyḥ 'Aţţār ḳaddesallāhu sırruhu'l- 'azīz.” yazılıdır. Eserin müstensihisi Alī b. Mustafā ve istinsah tarihi 1024'tür.

6) Esad Efendi 2768

Sertablı ve miklebli, sırtta ve sertaba deri geçirilerek tamir edilmiş, Miklebi ebrulu kağıtla kaplı, ön ve arka kapağın iç kısmına kitapta kullanılan boyuna su yolu filigranlı kağıt yapıştırılmış, 202x135 mm üstü ebru kağıtla kaplı mukavva cilt; Boyuna su yolu filigranlı az âhârlı, beyaz renkli, 205x130 mm âbâdi kağıt; 158x80 mm ebadında her varakta 21 satır talik; asıl metin siyah mürekkeple, bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış. Eser 1b'de başlar 67b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-ķıyās şol kâdir-i kayyūma ki luţf-ı bî-'ināyet ve kerem-i bî-nihāyetinden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

¹ Kut-Bayraktar: a.g.e, s.212

Son 67b: Kĭn neşāyih-rā bih'ānd ev besī. Ki bu naşihatleri ol kimse çok oquya.

Ön kapak zahriyede “ Hāzā kitāb-ı Şem'ī Şeyh 'Atţār” şeklinde eserin adı geçer. Sayfanın altında Süleymaniye Kütüphanesi'nin mührü basılıdır.

Son varakta ferag kaydı ve istinsah tarihi bulunur: “Kad vaqa'a'l-ferāğ sene 1049”

7) Süleymaniye 863

Üzerine ebrulu kağıt yapıştırılmış ve sırta kahverengi deri geçirilmiş, arka kapağının kenarları yıpranmış, ön-arka kapağın iç kısmına kitapta kullanılan âbâdi kağıt yapıştırılmış, 202x142 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, sarı renkli, 201x142 mm âbâdi kağıt; 167x89 mm ölçülerinde, 17 satır talik; asıl metin siyah, bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple ve orjinal metnin üstüne kırmızı çizgiler çekilmiş. Eser 1b'de başlar, 84a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-kıyās şol kâdir-i қayyūma ki luţf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu'ciz-şi'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 84a: Kĭn neşāyih-rā bih'ānd ev besī. Ki bu naşihatleri ol kimse ki çok oquya.

Eserin adı 1b de sayfanın üst kısmında yer alır: “Hāzā'l-kitāb Sa'ādet-nāme”

1b zahriyyede ve eserin sonunda Süleymaniye Kütüphanesi mührü basılıdır. Arkada iki tane boş varak vardır.

Son varakta istinsah tarihi 1053 olarak geçer.

8)Hacı Mahmut Efendi 3566

Üzeri mor renkli kağıt kaplı ve hatâi motifli, sırta siyah deri geçirilmiş, sırtında sarı yıldızlı çiçek motifleri bulunan, ön ve arka kapak iç kısmına sarı renkli kağıt yapıştırılmış, 212x148 mm ölçülerinde mukavva cilt; 204x142 mm ebadında, boyuna su yolu filigranlı , orta kalınlıkta, sarı renkli, âbâdi kağıt; her sayfada siyah mürekkeple 25 satır talik; âyetler, bölüm başlıkları, önemli ibâreler, orjinal metin üstündeki çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmış. Ön kapak iç kısmında sarı renkli iki sayfa boş avrupa kağıt var. Eser 1b'de başlar, 49b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-kıyās şol kâdir-i қayyūma ki luţf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu'ciz-şi'ar ve nübüvvet-dişār resülleri gönderdi.....

Son 49b: Kīn neşāyih-rā bih'ānd ev besī. Ki bu naşihatleri ol kimse çok oquya.

1a zahriyyede “Hacı Mahmud Efendi Beşiktaş Vakıf Kütüphanesi” mührü¹ basılıdır. Sayfanın sol üst köşesinde “Mestāne Efendi Pend-i ‘Atţār” yazılıdır.

Ön kapak zahriyyenin a yüzünde sayfa ortasında bir takım hesaplamalar yapılmıştır ve okunamayacak kadar silinmiş bazı kayıtlar vardır.

Eserin istinsah tarihi 1052'dir.

9) Hâlet Efendi 719

Miklepli, sırta ve sertaba deri yapıştırılmış, ön ve arka kapağa kırmızı zemin üzerine hatâi motifli gömme şemse yapılmış, salbek ve köşebent yerleri noktalarla tesbit edilmiş fakat yapılmamış, miklebin üstüne noktalarla motif yapılmış, sertabın iç kısmına yeşil renkli kumaş yapıştırılmış, ilk forması ciltten ayrılmaya başlamış, ön ve arka kapağın iç kısmına koyu sarı renkli kalın kağıt yapıştırılmış, 193x115 mm koyu kahverengi meşin cilt; boyuna su yolu filigranlı az âhârlı, beyaz renkli, orta kalınlıkta, 195x124 mm âbâdi kağıt; her sayfada 19 satır, 131x61 mm nestalik yazı; Asıl metin siyah, duraklar, şiirlerin başlıkları ve Farsça kısımların üstündeki çizgiler kırmızı mürekkeple; bazı varaklar (52,53,54) ıslanmış ve mürekkepleri dağılmış ve 40. varak kopuk; 1b ve 2a'da kenarlarlara cedvel çizilmiş ve içi altın yaldızla doldurulmuş; eserin baş kısmındaki besmele tezhibli. Eser 1b'de başlar, 100b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-қыās şol kâdir-i қayyūma ki luţf-ı bî-gāyet ve kerem-i

bî-nihāyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 100b: Kīn neşāyih-rā bih'ānd ev besī. Ki bu naşihatı ol kimse çok oquya.

Eserin adı 1a zahriyyede geçer: “Hāzā kitāb Şem'î Şerh-i Pend” İstinsah tarihi de bu varaktadır: 1073 Cemî'ü'l-evvel. Bunun altında “Muhammed” yazılı bir mühür vardır. Sayfanın ortasında Arap harfleriyle 719 yazılmış ve “İlâhi cem'î-i kütüb-kerde ehl-i vaḥdet-rā bidih be-dest-i yevmîneş kitāb-ı Hâlet-râ. 1236/1820-1821” yazılı bir vakıf mührü² basılmıştır.

¹ Kut-Bayraktar: a.g.e, s.212

² Kut-Bayraktar: a.g.e, s.147

10) Hacı Mahmut 3771/1

Sırta vişne çürüğü renkli kağıt yapıştırılmış, şirazesı dağılmış, varaklar beyaz renkli ipe tutturulmuş, ön kapağın sol alt köşesi ve alt kenarın bir bölümü kopmuş, arka kapağın kenarları oldukça yıpranmış, vişne cürüğü renkli, 177x115 mm meşin cilt; sarı renkli, boyuna su yolu filigranlı aharlı orta kalınlıkta, 182x122mm âbâdi kağıt; 1b'de 21, diğer varaklarda 23 satır, 126x63 mm talik yazı; bölüm başlıkları, orjinal metin üstündeki çizgiler, şiirlerin başlıkları (beyit, kıta, mesnevi), duraklar kırmızı mürekkeple, asıl metin siyah mürekkeple yazılmış. Eser 1b'de başlar, 63b'de sona erer.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kıyyüma ki luğf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 63b: Kîn neşâyiğ-râ biğ'ând ev besî. Ki bu naşîhatı ol kimse çok okuya.

Ön kapak iç kısmında üzerinde karalamalar yapılmış bir varak bulunuyor. Ön kapağın varaklarla birleştiği kısma vişne çürüğü renkli bir deri yapıştırılmış bunun üzerinde "Mâlik Abdü'r-rahim Efendi-zâde Aşmed Efendi" yazılmış. Sayfanın alt tarafında "Gazel-i Râzî" başlıklı bir şiir vardır. Ayrıca sayfa ortasında Arap rakamlarıyla 1164 yazılıdır.

1a zahriyyede sayfanın alt kısmında "Hacı Mahmut Efendi Vakıf Kütüphanesi" yazan mühür¹ ve iki tane Süleymaniye Kütüphanesi mührü bulunur. Sayfanın sol kenarının ortasında küçük, köşeli, silik "es-seyyid Aşmed" yazılı bir mühür var. Bu mühürün yanında yan olarak Arap rakamlarıyla 1269 yazılı. Varağın ortasında sadece "Ahmed" kelimesini okuyabildiğimiz yuvarlak küçük bir mühür daha bulunur.

Eserin istinsah tarihi 1067'dir.

11) Kılıç Ali 793

Vişne çürüğü renkli, sertablı, miklebli, ön ve arka kapakta hatâi motifli gömme şemse bulunan, miklepde de küçük bir gömme şemse olan, cedvel ve köşebendlerin yeri çizgilerle tesbit edilmiş ama yapılmamış, ön-arka kapak ve miklebin iç kısmına ebrulu kağıt yapıştırılmış, kırmızı ve yeşil iplerle örülmüş bir şirazesı olan, 198x115 mm meşin

¹ Kut-Bayraktar: a.g.e, s.212

cilt; Boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli az âhârlı, 201x117 mm, âbâdi kağıt; kırmızı cedvel içinde, 1b'de 22 diğer varaklarda 25 satır, 155x65 mm nesih; asıl metin siyah, bölüm başlıkları, duraklar, âyetler, önemli ibâreler, şiir başlıkları, farsça metin üzerindeki çizgiler kırmızı mürekkepli; tüm metin kırmızı cedvelle çevrili, ancak mesneviler de ayrıca kırmızı cedvel içine alınmış. Eserin başında 6 tane boş varak, sonunda 5 tane boş varak vardır. Eser 1b'de başlar 114a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-ķıyâs şol kâdir-i ķayyûma ki luķf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 114a: Kîn neşâyiķ-râ biķ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

Ön kapak zahriyyede, sayfanın sağ üst köşesinde yan olarak yazılmış bir dua yazılıdır.

Eserin müstensihi Ahmed b. Muhammed ve istinsah tarihi 1081'dir.

12) Tercüman Y-99

Üstü ebrulu kağıt kaplı, sırtına kahverengi deri geçirilmiş, ön ve arka kapağın iç kısmına açık sarı renkli kalın kağıt yapıştırılmış, sarı ve kırmızı renkli ipliklerle şirazesi örülmüş, 212x112 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, az âhârlı, orta kalınlıkta, 211x109 mm âbâdi kağıt; 1b de 15 satır diğer varaklarda 19 satır, kırmızı cedvel içinde, 167x78 mm nestalik yazı; asıl metin siyah, bölüm başlıkları, duraklar, şiir başlıkları ve Farsça metnin üst kısmındaki çizgiler kırmızı mürekkeplidir. Eser 1b'de başlar 67b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-ķıyâs şol kâdir-i ķayyûma ki luķf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 67b: Kîn neşâyiķ-râ biķ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

1a zahriyyede sayfanın üst kısmında, içiçe çizilmiş kırmızı yuvarlakların içinde kırmızı mürekkeple kitabın ismi yazar: “Ĥâzâ kitâb Sa'âdet-nâme-i Şerĥ-i Pend-i 'Atķâr” Bu varağın ortasında sadece “İbrâhim” yazısını okuyabildiğimiz küçük silik bir mühür vardır.

İstinsah tarihi eserin sonunda yer alır: 1115

13) İzmir 560/2

Üstü siyah mürekkeple boyanmış, kenarları çok yıpranmış, ön kapak sol alt köşe kopmuş, arka kapak sağ üst köşe de kopmuş, varaklar beyaz renkli bir iple, rengi solmuş bir beze sırt kısmından dikilerek tamir yapılmış, şirazesı dağılmış, ön-arka kapak iç kısma rengi solmuş kağıt yapıştırılmış, 215x156 mm sarı renkli mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, bazı varaklar beyaz bazıları sarı renkli, 219x160 mm kağıt; 178x121 mm ile 189x124 mm arasında değişen ölçülerde, 19 satır nesih yazı; metin siyah, duraklar, bölüm başlıkları, orjinal metnin üstündeki çizgiler, şiir başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış. Eser 178b ile 229a arasında yer alır.

Baş 178b: Şükr ü sipās-ı bî-ıyās şol kâdir-i kıyyüma ki luıf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 229a: Kîn neşâyiĥ-râ biĥ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

1b ile 173a arasında "Sipās-ı bî-pâyân ol şâni'-i bî-nazîre ki gülistân-ı cihânı....." şeklinde başlayan Şem'î'nin "Şerh-i Bostân" adlı eseri yer alır.

178a zahriyyede ve 229a'da sayfanın sol kenarında "Milli Eğitim Bakanlığı Hisar Kitaplığı" mührü bulunur.

115b'de sayfanın sağ kenarında üzeri okunamayan, mor bir vakıf mührü vardır.

Eserin müstensihi Seyyîd 'Alî b. 'Abdullâh b. Seyyîd Mustafâ ve istinsah tarihi 1183'tür.

14) Reşid 793

Üstü ebrulu kağıtla kenarları, sırtı ve sertabı vişne çürüğü renkli deriyle kaplı, sertablı ve mıkleblî, mıklebin üzerine ebrulu kağıt, ön-arka kapak ve mıklebin iç kısmına yeşil renkli kağıt yapıştırılmış, sertabın iç kısmına ise yeşil renkli bez geçirilmiş 215x190 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, beyaz renkli, âhârsız, 216x139 mm Avrupa kağıt; 1b'de 14 diğer varaklarda 19 satır, 159x83 mm ebadında cedvel içinde talik yazı; metin siyah, bölüm başlıkları, Farsça kısım üzerindeki çizgiler, şiir başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış; 1b ve 2a'daki cedvelin içi altın yaldızla doldurulmuş, diğer varaklardaki cedvel ise kırmızı mürekkeple çizilmiş; ön kapak sol alt ve arka kapak sol alt köşede kurt yenikleri yüzünden delik açılmış. Eser 1b'de başlar 82a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-қыās şol kâdir-i қайуūma ki luғf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu°ciz-şī°ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 82a: Kīn neşāyih-rā biḥ°ānd ev besī. Ki bu naşīhatları ol kimse çok oқuya.

Eserin ismi 1a'da varağın başında kırmızı mürekkeple yazılıdır: “Kitāb-ı Sa°adet-nāme-i Şem°ī, Şerḥ-i Pend-nāme-i Şeyḥ °Atṭār raḥmetullāhi Ta°ālā °aleyhi°l-melīki°l-°azīzi°l-gaffār”

1a zahriyyede varağın üst kenarında yuvarlak Millet Kütüphanesi mührüyle, varağın alt kenarında köşeli Millet Kütüphanesi mührü bulunur.

Son varakta müstensihin adı Hüseyin b. İbrāhim ve istinsah tarihi 1203 olarak kayıtlıdır.

15) Reşid 962/1

Üstü ve cilt iç kapakları kırmızı deri kaplı, ön ve arka kapağa ve bunların iç kısmına vişne çürüğü renkli kağıt yapıştırılmış, şirazesı mavi ve kırmızı renkli ipliklerle örülü, sırtında kurtların açtığı delikler bulunan, 218x154mm mukavva cilt; boyuna su yollu filigranlı, sarı renkli, âhârsız, 218x157 mm âbâdi; 1b de 22 , diğeri varaklarda 23 satır 158x93 mm talik taklidi yazı; metin siyah, duraklar, bölüm başlıkları, şiir başlıkları, Farsça metin üzerindeki çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser 1b ile 57a arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-қыās şol kâdir-i қайуūma ki luғf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu°ciz-şī°ar nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 57a: Kīn neşāyih-rā biḥ°ānd ev besī. Ki bu naşīhatları ol kimse çok oқuya.

58b ile 114b arasında Muhammed İsmet Efendi'nin “Şāhidī Şerhi” bulunur.

1a zahriyyede sayfanın üst tarafında kırmızı mürekkeple yazılı “Māḥiyye Şerḥü°l-Pend ve Şerḥü°l-Şāhidī li°l-gazel İsmet Muḥammed Efendi ” başlığı görülür.

1b'de sayfanın sağ kenarında Millet Kütüphanesi mühür vardır.

57a'da varağın en alt kısmında istinsah kaydı bulunur: “Temmete°ş-şerḥ li°l-Pende°l-°Atṭār sene 1206”

16) Tercüman Y-349

Üstü vişne çürüğü renkli deri kaplanmış, ön ve arka kapağın üstüne kirli ebrulu kağıt yapıştırılmış, sertablı, miklebli, şirazesi dağılmış ve varaklar ipe cilde tutturularak tamir edilmiş, ön-arka kapak ve muklebin iç kısmına pembe renkli kalınca bir kağıt sertabın iç kısmına ise yeşil renkli bir bez yapıştırılmış, 203x129 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, az âhârlı, orta kalınlıkta 202x128 mm âbâdi kağıt; 1b de 16 satır diğer varaklarda 19 satır, 139x70 mm talik; metin siyah, duraklar, bölüm başlıkları, Farsça metin üzerindeki çizgiler, âyetler, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli; bazı varakların kenarlarında kurt yenikleri ve yanık izleri vardır. Eser 1b'de başlar, 61b'de sona erer. Sondan eksiktir. "Der Beyân-ı Ân ki Dostî-râ Neşâyed" bölümünün yarısından itibaren eksiktir.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-şiyâs şol kâdir-i kayyûma ki lutf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 61b: Yalâncıya vefâ olmaz. Bu hem ma'nâdur. Bedbaht yalancınıñ vefası olmaz; zirâ kizble.....

1b'de varağın başında kırmızı mürekkeple "Pend-i 'Attâr Şerhi" yazılıdır.

1a zahriyede sol üst köşede Tercüman Gazetesi mührü basılmış, sayfanın üst tarafına bazı rakamlar ve harfler yazılmış.

Arka kapak zahriyyede (62b) sağ üst köşede bazı kayıtlar vardır ve varağın ortasında bazı hesaplamalar yapılmıştır.

17) Hacı Mahmut Efendi 2614

Kahverengi kağıt kaplı, sırt kısmına vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, ön ve arka kapağın köşelerine çiçek motifli gömme köşebend yapılmış ve cedvelle çerçevelenmiş, sırt kısmı düz yuvarlak olan, sırtta yıldızla çiçekler çizilmiş ve Arap harfleriyle kitabın ismi (Sa'âdet-nâme) yazılmış, şirazesi yeşil ve kırmızı ipe örülmüş, ön-arka kapak iç kısma pembe renkli kalınca kağıt yapıştırılmış, 202x127 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, orta kalınlıkta, âhârsız, 194x124 mm âbâdi kağıt; 136x67 mm ebadında, 1b'de 12 diğer varaklarda 15 satır, nestalik kırması; metin siyah, duraklar, âyetler, bölüm başlıkları, Farsça metin üzerindeki çizgiler kırmızı mürekkepli; derkenarlarda yazı yoktur; ilk 20 varaktan sonraki varaklarda su lekeleri vardır ve bazı

varakların sudan dolayı renkleri değişmiş; 78. varaktan sonra ise su lekeleri epeyce çoğalmış ve varakların mürekkepleri dağılarak ve okunamayacak duruma gelmiş. Eser 1b'de başlar 100b'de biter. Sondan bir varak eksiktir.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bī-kıyās şol kādir-i қayyūma ki luţf-ı bī-gāyet ve kerem-i
bī-nihāyetden mu'ciz-şī'ar nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 100b: Her kim ki bu naşihatları terine getüre. Der dü.....

1a zahriyyede varağın ortasında “Şerḥ-i Pend-i ‘Atṭār Şem‘ī” şeklinde eserin ismi geçer. Bu yazının altında Hacı Mahmut Efendi Beşiktaş Vakıf Kütüphanesi'nin mührü¹ ile altında Süleymaniye Kütüphanesinin mührü basılıdır. 1b'de sağ üst köşede Süleymaniye Kütüphanesinin mührü vardır. Bu varakta, eserin başında eserin ismi “Sa'ādet-nāme” olarak geçer.

18) Hacı Mahmud Efendi 3463

Vişne çürüğü renkli kağıt kaplı, sırtına aynı renkte deri geçirilmiş, kağıdın köşe ve kenarlarına çiçek motifleri ve bunların etrafına cedvel yapılmış, sırt kısmındaki deri üstüne sarı yaldızla çiçek motifleri yapılmış, şirāzesi dağılmış, varaklar cilde ve arka kapağa pembe renkli kağıt yapıştırılarak tamir edilmiş, 212x166 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, âhârsız, sarı renkli, orta kalınlıkta 204x161 mm âbâdi kağıt; 172x73 mm ebadında 1b'de 21 diğer varaklarda 23 satır nesih; bölüm başlıkları, Farsça metin üzerindeki çizgiler ve duraklar kırmızı, metin siyah mürekkepli; varakların köşeleri kenarları yıpranmış ve bazı varaklar su lekeli. Eser 1b'de başlar 61b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bī-kıyās şol kādir-i қayyūma ki luţf-ı bī-gāyet ve kerem-i
bī-nihāyetden mu'ciz-şī'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 61b: Kīn neşāyiḥ-rā biḥ'ānd ev besī. Ki bu naşihatları ol kimse çok oқuya.

1a zahriyyede sol üst köşede “Şerḥ-i Pend-i Şeyḥ ‘Atṭār raḥmetullāhi ‘aleyhi ” bunun hemen altında ise müstensihin ismi yazar: “ Seyyīd Muḥammed b. Seyyīd İbrāhim b. Seyyīd ‘Abdürraḥīm” Bu varağın ortasında alt alta üç mührü basılıdır. İlki Hacı

¹ Kut-Bayraktar: a.g.e, s.212

Mahmud Efendi Beşiktaş Vakıf Kütüphanesi mührü¹, diğer ikisi Süleymaniye Kütüphanesi mührüdür.

İstinsah kaydı ve müstensihin adı 61b'de bulunur: “ Kad vaḳa'a'l-ferāğ min yed 'abdü'z-za'ife's-Seyyid Muhammed b. Seyyid İbrāhim b. e's-Seyyid İbrāhīm b. e's-Seyyid 'Abdü'r-raḫīm, 1164”

62a, 62b ve 63a'da “Pend-i Eflātun” başlıklı bir mesnevî yer alır.. 63b'de kırmızı mürekkeple “Elvān renk beyān éder” başlığı altında beyaz, sarı, âsmâni, nohûdî, gül, şeftolû gibi renklerle ilgili açıklamalar vardır. 64a'da Arapça bazı dualar ve 64b'de içinde rakamlar bulunan bir tabloyla, varağın aşağı kısmında Süleymaniye Kütüphanesinin mührü bulunur.

19) Hacı Mahmud Efendi 3512

Üstü siyah deri kaplı, üzerinde kabartma şeklinde zencirek, cedvel ve köşebendler yapılmış, köşebentler hatâi motifli, ön ve arka kapak iç kısmına pembe renkli kağıt yapıştırılmış, 213x149 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, orta kalınlıkta, sarı renkli, âhârsız 203x139 âbâdi kağıt; 1b'de 14 satır diğer varaklarda 15 satır, 157x87 mm talik; ön kapak iç kısmındaki pembe kağıtta eserin ismi yazılıdır: “Sa'âdet-nâme Şem'î Şem'ullāh'ın Pend-i 'Atṭār Şerḫi”; metin siyah mürekkeple, bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple yazılı; varakların kenarları yıpranmış, bazı varaklarda su ve mürekkep lekeleri var. Eseri 1b ile 91a arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-kıyās şol kâdir-i ḳayyūma ki luṭf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 91a: KĪn neşāyiḫ-rā biḫ'ānd ev besī. Ki bu naşīhatları ol kimse çok oḳuya.

1b derkenarda Hacı Mahmud Efendi Vakıf Kütüphanesi mührü² ve Süleymâniye Kütüphanesi mührü basılıdır.

91b ve 92a'da adı tespit edilemeyen farklı bir eserin bazı bölümleri yer alır.

¹ Kut-Bayraktar: a.g.e, s.212

² Kut-Bayraktar: a.g.e, s.212

20) Kasidecizâde 443

İnce kartondan yapılmış, üzeri desenli kağıt kaplı sırt kısmına vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, 191x142 mm cilt; boyuna su yolu filigranlı sarı renkli orta kalınlıkta, mühreli, 196x 141 mm âbâdi kağıt; 1b'de 15 diğerlerinde 17 satır, 145x70 mm talik; bölüm başlıkları, şiirlerin başlıkları, Farsça metin üstündeki çizgiler kırmızı, metin siyah mürekkepli; varakların sol ve sağ köşelerinde kurt yeniklerinden dolayı delikler açılmış; ön kapağın yukarı kısmında bir etiket ve bu etiketin üstünde eski harflerle eserin adı “Attar Efendi'nin Pend-nâme Şerhi” yazılıdır. Eser 1b'de başlar 74b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kıyyûma ki luţf-ı bî-gâyet ve kerem-i
bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 74b: Kîn neşâyiḥ-râ biḥ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok oḡuya.

1a zahriyyede Süleymaniye Kütüphanesi mührü basılı. Eserin sonunda dört tane boş varak vardır.

21) Ayasofya 4054 (A)

Üstü ebru kağıt kaplı, sırtta vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, sırt kısmındaki deri parçalanmış ve şirazesini dağılmış, ön ve arka kapak iç kısma sarı renkli kağıt yapıştırılarak varaklar cilde tutturulmuş, 190x127 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, orta kalınlıkta, az âhârlı, sarı renkli, 191x126 mm âbâdi kağıt; 139x72 mm ebadında, 1b'de 20 diğer varaklarda 21 satır nesih; asıl metin siyah, duraklar, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli. Eser 1b ile 57b arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kıyyûma ki luţf-ı bî-gâyet ve kerem-i
bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 57b: Kîn neşâyiḥ-râ biḥ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok oḡuya.

1a zahriyyede varağın yukarı kısmında “ Kitâb-ı Pend-i 'Attar Şerhi” yazılı ve bu varağın sol üst köşesinde üzeri okunamayacak kadar silik, sekizgen, küçük bir mühür basılıdır. Bu varağın ortasında üzerinde “Elḡamdü lillâhi'l-lezi hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ

li-nehtediye levlâ en hedânâllah. Vakf-ı Maḥmūd Ḥân bin Muştâfâ Şâh el-muzaffer dâ'îmâ" ¹ yazılı vakıf mührü² basılıdır.

22) Düğümlü Baba 296

Vişne çürüğü renkli deri kaplanmış, ön ve arka kapağın üst kısmına ve miklebe ebrulu kağıt yapıştırılmış, sertbalı ve miklebli, sertabın içi kısmına yeşil bez geçirilmiş, ön ve arka kapak iç kısma sarı renkli kağıt yapıştırılmış, şirazesi yeşil ve kırmızı renkli ipe örülmüş, alt kapakla sertabın birleştiği kısım birbirinden kopmak üzere olan, 222x 149 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filgranlı, âhârsız, kalın, sarı renkli, 224x150 mm âbâdi kağıt; 1b'de 11 diğerlerinde 12 satır, 158x95 mm ebadında, içi altın yaldızla doldurulmuş cedvel içinde nesih yazı; metin siyah, bölüm başlıkları ve Farsça metin üzerindeki çizgiler kırmızı mürekkepli. Eser 1b'de başlar 111a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kıyyûma ki luṭf-ı bî-gâyet ve kerem-i

bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 111a: Kîn neşâyiḥ-râ biḥ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

Eserin adı 1b'de varağın üst kısmında yer alır: "Pend-i 'Aṭṭâr Şerḥi" Eserin isminin yazılı olduğu yer mavi, turuncu, kırmızı mürekkeple süslenmiş ve varaklardaki tüm cedvellerin içi altın yaldızla doludur.

Ön kapak zahriyyede, sağ alt köşede silik bir vakıf mührü yer alır: " Vakıfdur. Der-sa'âdetde Şultân Aḥmed civârında Düğümlü Baba ḳuddise sırruhu'l-a'lâ Ḥazretleri'nüñ medfün oldığı tekyeden çıkarılmayacaktır. 1291/1874" ³ Aynı mühür her varağın b yüzünde sağ alt köşede basılıdır.

1a zahriyyede fi sene 1292 tarihi yazılıdır. Bu varağın altında Süleymâniye Kütüphanesi mührü bulunur.

Eserin istinsah kaydı şöyledir: "Temmet tamâm bi-avnilâhi melikül-vehhâb. Kâtibü'l-faḳîrü'l-ḥaḳîr Aḥmed Dervîşü'l-muḥtâc Âlî Raḥmân Rabbehü'l-afvü'l-afv"

¹ "Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi biz doğru yolu bulamazdık."

² Kut-Bayraktar: a.g.e, s.33-34

³ Kut-Bayraktar, a.g.e, s.208

23) İbrahim Efendi 863/3

Vişne çürüğü renkli, ön ve arka kapak hatâi motifli, altın yaldızlı gömme şemse ve salbekli, cedvel de altın yaldızla çekilmiş, köşebendlerin yerleri altın yaldızla çizilmiş ancak yapılamamış, ön-arka kapak iç kısma ebrulu kağıt yapıştırılmış, ön kapağın kenarları ve köşeleri yıpranmış ve yer yer kopmuş, 202x130 mm meşin cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, orta kalınlıkta, 201x128 mm âbâdi kağıt; her varakta 21 satır, 151x69 mm nestalik yazı; ön kapak üst kısma bir kağıt yapıştırılmış ve eski harflerle “Kitâb-ı Şalât-ı Terâvîh-i Mecmu’a 863” yazılmış; Asıl metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, şiir başlıkları, duraklar kırmızı mürekkepli. Eser 69b ile 86b arasındadır. Sondan eksiktir.

Baş 69b: Şükr ü sipâs-ı bî-ķıyâs şol kâdir-i kıyyüma ki luḫf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu’ciz-şî’ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 86b: Her kimüñ ki cihândârlık şevketi ; ya’ñî ‘âlemlere pâdişâh olmak isteye. Meyl-i ü süy kem-âzârî buved.....

1b ile 25a arasında “Bâbe’s-salâvât” başlıklı, 26a ile 47a arasında “Şerḫ-i Du’â-yı Şeyḫ-i Şerîf” başlıklı ve 52b ile 69a arasında “Risâle-i Maķâmât-ı Evliyâ” adlı eserler yer alır.

24) İbrahim Efendi 628

Özensiz bir şekilde kesilmiş, açık kahverengi deriyle kaplı mukavva cilt, yeşil ve kırmızı ipe şirazesi örülü ancak şiraze dağılmış, beyaz ipe varaklar cilde tutturularak tamir yapılmış, ön-arka kapak iç kısma beyaz renkli boyuna su yolu filigranlı kağıt yapıştırılmış, sırt iç kısma beyaz bir bez geçirilerek tamir yapılmış, 201x144 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, âhârsız, orta kalınlıkta kağıt, 205x150 mm âbâdi kağıt; her varakta 20 satır 152x99 mm nesih; Farsça kısımlar harekeli, metin siyah, bölüm başlıkları, âyetler, orjinal metin üzerindeki çizgiler, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli; varakların kenarları cildin dışına taşıdığından oldukça yıpranmış ve bazı varaklarda su lekeleriyle son varaklarda yanık izleri var. Eser 1b’de başlar 36b’de biter. Sondan eksiktir. En son “Der Sıfât-ı Riyâzet” bölümü vardır.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-ķıyâs şol kâdir-i kıyyüma ki luḫf-ı bî-gâyet ve kerem-i

bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 36b: Seni ten-perestlige çeker ki anuñ sebebi ile hayvâniyyât tabağa.....

Eserin ve şârihin adı 1a zahriyyede geçer: “Şerh-i Pend-i ‘Attâr Şem‘î” Bu kaydın altında 1121 tarihi yazılıdır.

37b ile 60a arasında Arapça bir eser vardır.

B.Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi

25) Sa'âdet-nâme 48

Vişne çürüğü renkli, ön-arka kapağın kenarlarına küçük çiçek motifleri basılarak bordür yapılmış, ön ve arka kapağın köşelerinden diğer köşelerine aynı çiçek motifleri basılarak çarpı şeklinde süslenmiş, özellikle arka kapağın kenarları çok yıpranmış ve yer yer kopmuş, şîrâze dağılmış, ön ve arka kapak iç kısmına üç kat kağıt yapıştırılmış, sırtın iç kısmına bez geçirilmiş, varaklar bu beze beyaz bir iple tutturularak tamir edilmiş, ancak cilt çok yıpranmış, varaklar ciltten ayrılmış, 209x151 mm meşin cilt; sarı renkli, boyuna su yolu filigranlı, orta kalınlıkta, 215x155 mm az aharlı kağıt; 159x95 mm kırmızı cedvel içine siyah mürekkeple, her varakta 21 satır nesih; bölüm başlıkları, şiir başlıkları, duraklar orjinal metin üstündeki çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmış; varakların kenarları çok yıpranmış, kenarlarda su lekeleri var ve varaklar ciltten ayrılmış; ön kapağın üstüne bir kağıt yapıştırılmış ve eski harflerle “Sa'âdet-nâme Şerh-i ‘Attâr” yazılmış. Eser 1b'de başlar 49a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kıyyüma ki luğf-ı bî-gâyet ve kerem-i

bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 49a: Kîn neşâyiğ-râ bih'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

49a'da “Temmete'l-kitâb bi-‘avnüllâhü'l-melikü'l-vehhâb fî medînet Konya sene 1140” kaydı yer alır.

C. Âtîf Efendi Kütüphanesi

26) Atîf Efendi 2721/2

Sırtta ve sertaba vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, sertaplı ve mıklepli, sertabın iç kısmına yeşil renkli bez, ön ve arka kapakların iç kısmına sarı renkli kağıt ve bunların varaklarla birleştiği kenarlara ebrulu kağıt yapıştırılmış, ön kapakta, sırtta ve mıklepte kurt yenikleri yüzünden açılmış delikler bulunan, 217x163 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı sarı renkli, orta kalınlıkta, 220x163 mm mühreli kağıt; satır sayısı 15 ile 19 arasında değişen, 168x111 mm ebadında nestalik yazı; sadece siyah mürekkep kullanımıdır ve bazı varaklarda mıstar izleri bellidir. Eser 62b ile 102a arasında yer alır. Sondan eksiktir.

Baş 62b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kayyûma ki luţf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şi'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 102a: İşi şeytânla şirketle éyleme. Murâd şeytâna şerîk olma demekdür.....

1a zahriyyede vakıf mührü vardır: “Vaqafa hazâ'l-kitâb el-Ĥacc Muştafâ 'Âtıf bi-şartı en lâ yuħraca min Ĥizânetihi 1154/1741”¹

1b ve 61a arasında Farsça bir lugattan yapılmış bir şerh bulunur: “E'l-ĥamdülillâh ellezi şerefnâ şerĥe'l-kitâbü'l-Müsemmi bi'ş-Şâhidî e'l-manzûm min lugâtü'l-Fârisîyye”

D. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi

27) Hüdâi Efendi 1433

Ön ve arka kapağın üstü ebrulu kağıt kaplı, sırtta vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, şirâzesi dağılmış, varaklar sırtta beyaz bir iple tutturularak tamir edilmiş, ön-arka kapak iç kısma boyuna su yolu filigranlı, kalınca âbâdi kağıt yapıştırılmış, sertab ve mıklebi kopmuş, 146x92 mm mukavva cilt; enine su yolu filigranlı, sarı renkli, az âhârlı, orta kalınlıkta, 146x 97 mm âbâdi kağıt; kırmızı cedvel içinde, her varakta 15 satır, 100x54 mm talik; metin siyah, duraklar ve orjinal metin üzerindeki çizgiler kırmızı mürekkepli; 1b ve 2a'da kırmızı cedvel çizilmiş, diğer varaklarda cedvel çizilmemiş; cilt epeyce tahrip olmuş, ebrulu kağıdın rengi solmuş; ön kapak sağ üst köşeye yuvarlak bir kağıt yapıştırılmış ve üstüne Latin harfleriyle “Selimağa Hüdâi Efendi 1433” yazılmış;

¹ Kut-Bayraktar, a.g.e, s.180

varakların kenarlarında ve bazı varaklarda metin üzerinde su lekeleri var; arka kapak zahriyedeki varağın yarısı kopuk. Eser 1b'de başlar 87b'de biter.

Baş 1b-2a: Der Münâcât-ı Sultân Süleymân Allahümme ec^{al} fi kulü bi'n-nâsine'l-hulûş ve'l-ihlâş.....Şükr ü sipâs-ı bî-ıkyâs şol kâdir-i kıyyüma ki luğf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu^cciz-şî^car ve nübüvvet-dişâr resül gönderdi.....

Son 87b: Kîn neşâyiğ-râ biğ^vând ev besî. Bu neşâyiği ya^{nî} bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

Ön kapak zahriyyede istinsah kaydı 1077 olarak yazılmıştır. Bunun altında “Pend Meşümü Şem^î” yazar. Yine bu varakta ve 52b ile 87b'de bir vakıf mührü bulunur: “Kütübhâne-i Hazreti Pîr Hüdâyi”¹

28) Kemankeş 466 (K)

Sertab ve miklebli, ön-arka kapağa ve miklebe boyuna su yolu filigranlı ve rengi solmuş kağıt yapıştırılmış, sırta ve sertaba vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, sertabı alt kenardan ortaya kadar yırtılmış, şirazesi dağılmış ve varaklar cilde beyaz bir iple tutturulmuş, ön ve arka kapağın ortasında kabartmalı hatâi motifli şemse bulunan, 219x156 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, orta kalınlıkta, 221x156 mm âbâdi kağıt; kırmızı cedvel içinde, her varakta 13 satır, 162x124 mm yer yer harekeli nesih; asıl metin siyah, bölüm başlıkları, âyetler, duraklar, orjinal metin üstündeki çizgiler, şiir başlıkları 42. varağa kadar kırmızı mürekkepli, daha sonraki varaklar tamamen siyah mürekkepli; ön kapağın sol üst köşesinde yuvarlak kağıtta atin harfleriyle “Selimağa Kemankeş 466” yazılı; bazı varakların kenarlarında su lekeleri mevcut. Eser 2a'da başlar, 71b'de biter.

Baş 2a: Şükr ü sipâs-ı bî-ıkyâs şol kâdir-i kıyyüma ki luğf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu^cciz-şî^car ve nübüvvet-dişâr resül gönderdi.....

Son 71b: Kîn neşâyiğ-râ biğ^vând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

¹ Kut-Bayraktar, a.g.e, s.213

1a zahriyyede Arapça dua yazılıdır. 3b, 4a, 20a, 41a, 46a, 61a ve 65a'da üzerinde: “Vaḳafa hazā'l-kitāb e's-Seyyid ʿAddū'l-ḳādir e'ş-şehīr bi-ʿEmīr H'āce e'l-Üskūdārī bi-cāmī'i Vālide Sulṭān e'l-ʿatīk fi'l-Üskūdār Şānehullāhu Taʿālā ʿani'l-ekdār sene 1135/1722-1723”¹ yazan vakıf mührü vardır.

Eserin sonunda “Temmete'l-kitāb bi-ʿavni'l-meliki'l-vehhāb ʿabdū'z-zaʿīfū'l-Ḥaḳḳu'l-muḥtāc ālī rahmetihi bihi'l-laṭīf Muḥammed bin ʿOşmān ḡaffarallāhu ve li-vādihi ve li-üstadeyhive li-cemī'ü'l-mü'mināne ve'l-mü'mināt ve'l-müslimāne ve'l-müslimāt. E'l-iḫyāu minhüm ve'l-emvāt bi-rahmetike yā erhame'r-rahīmin ve e'l-ḥamdülillāhi Rabbi'l-ʿālemīn. Tecdīd-i nigāh-ı evvelden taḥt-ı nigāhımda fülāne binet fülānī anlar cānibinden vekāleten kendi cānibimden aşāleten kendime tezvīc étdim ve ḳabūl étdim. Temmet.” kaydı, Arapça dualar ve hadisler yazılıdır.

E.Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi

29) 279

Üstü soluk renkli ve yıpranmış ebrulu kağıtla kaplı, sırta kahverengi deri geçirilmiş, şirazesı dağılmış ve formaların büyük bir kısmı ciltten ayrılmış, sırtın iç kısmına bir bez geçirilmiş, ön ve arka kapak iç kısma yazmada kullanılan (boyuna filigranlı âbâdi) kağıt yapıştırılmış, 210x142 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, orta kalınlıkta, sarı renkli, mührüli, 212x148 mm âbâdi kağıt; 153x95 mm ebadında, 1b'de 16 diğere varaklarda 17 satır talik; metin siyah, duraklar, Farsça metin üzerindeki çizgiler, bölüm ve şiiir başlıklarıyla, âyetler kırmızı mürekkepli; ön ve arka kapağın kenarlarında ve varakların birçoğunda yer yer kurtların açtığı delikler bulunuyor. Eser 1b'de başlar, 73a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bī-ḳıyās şol kādīr-i ḳayyūma ki luṭf-ı bī-ḡāyet ve kerem-i bī-nihāyetden muʿciz-şiʿar ve nübüvvet-dişār resül gönderdi....

Son 73a: Kīn neşāyiḫ-rā biḫ'ānd ev besī. Ki bu naşīhatları ol kimse çok oğuya.

Eserin ismi “Şerḫ-i Pend-i ʿAtṭār” olarak 1b'de varağın üst kısmında yazar.

73a'da “Temmete'l-kitāb bi-ʿavnü'l-melikü'l-vehhāb” kaydı bulunur.

¹ Kut-Bayraktar, a.g.e, s.130

F.Bayezid Devlet Kütüphanesi

30) Bayezid 3915

Üstü sarı renkli cilt bezi kaplı, sertablı ve müklepli, ön ve arka kapak iç kısma sarı renkli kağıt yapıştırılmış, sertabın iç kısmına vişne çürüğü renkli deri geçirilmiş, arka kapak iç kısmın mukavvasının sol üst köşesi kurt yenikli, şirazesı kısmen dağılmış, ilk forma cildten ayrılmış, 205x145 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filgranlı, sarı renkli, mihreli, kalın, 204x145 mm âbâdi kağıt; 145x95 mm ebadında, 1b'de 13 diğer varaklarda 17 satır talik; metin siyah, duraklar, bütün başlıklar, orjinal metnin üstündeki çizgiler, âyetler, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli; varak kenarlarında su lekeleri mevcut. Eser 1b de başlar, 90a'da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās u sitayiş bî-kıyās şol kâdir-i kıyyūma ki luţf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu^cciz-şi^car ve nübüvvet-dişār resül gönderdi.....

Son 90a: Kīn neşāyih-rā bih^yānd ev besī. Ki bu naşihatları ol kimse çok okuya. Eserin adı 1b'de varağın üst kısmında yazar: "Hāzā kitāb Pend-nāme Şem^cī" İstinsah tarihi 1212'dir.

31) Bayezid 3916

Üstü yeşil renkli bez kaplı, sertablı ve müklepli, sertaba vişne çürüğü renkli deri yapıştırılmış, ön ve arka kapakta kurt yenikleri bulunan, şirazesinin ipleri çürümek üzere olan, 191x133 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı, âhârsız, kalınca, 190x133 mm âbâdi kağıt; 1b'de 19 diğer varaklarda 21 satır, 155x73 mm talik; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üstündeki çizgiler, âyetler eserin ortasına kadar kırmızı, sonradan onlar da siyah mürekkepli; ilk ve son varakların kenarları kurt yenikli, bazı varakların kenarlarında da mürekkep lekeleri mevcut. 1b'de başlar, 67b'de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās u bî-kıyās şol kâdir-i kıyyūma ki luţf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu^cciz-şi^car ve nübüvvet-dişār resül gönderdi.....

Son 67b: Kīn neşāyih-rā bih^yānd ev besī. Ki bu naşihatları ol kimse çok okuya.

Eserin adı 1a zahriyyededir: "Şerh-i Pend-i ^cAttār"

Son varakta "Temmete'l-kitāb bi-^cavnü'l-melikü'l-vehhāb" kaydı bulunur.

32) Bayezid 3917

Üstü ebru kağıtla kaplı , sırta kahverengi deri geçirilmiş, ön ve arka kapak iç kısma sarı renkli kağıt yapıştırılmış, 202x139 mm mukavva cilt; sarı renkli, boyuna su yolu filigranlı, âhârsız, orta kalınlıkta, 202x136 mm âbâdi kağıt; 157x79 mm ebadında, 1b’de 17 diğer varaklarda 19 satır talik; metin siyah, duraklar, bölüm ve şiir başlıkları, âyetler, orjinal metin üstündeki çizgiler kırmızı mürekkepli; ön ve arka kapaklarda kurt yenikleri mevcut ve varaklar ıslandığından çoğu varağın mürekkebi dağılmış durumdadır. Eser 1b ile 56a arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās u bî-қыās şol kâdir-i қayyūma ki luғf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu’ciz-şī’ar ve nübüvvet-dişār resül gönderdi.....

Son 56a: KĪn neşāyih-rā bih’ānd ev besī. Ki bu naşihātleri ol kimse çok oқuya.

1b’de varağın üst kısmında ve son varakta üstünde “Şamed Seyyīd İbrāhim b. Muḥammed” yazan bir mühür görülür.

Son varakta “Temmete’l-kitāb bi-’avnillāhi Ta’ālā” kaydı bulunur.

33) Bayezid 3918

Üstü yeşil bez kaplı, ön kapak iç kısım da aynı yeşil bezle kaplı, sertablı ve miklebli, sertabın iç kısmı vişne çürüğü renkli deri kaplı, arka kapak iç kısma sarı kağıt yapıştırılmış, ön ve arka kapakta ve mikleb de kurt yenikleri sebebiyle delikler açılmış, şirazesi kısmen dağılmış ve ilk forma cildten ayrılmış 203x127 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, az âhârlı, orta kalınlıkta 201x125 mm âbâdi kağıt; 172x82 mm ebadında, kırmızı cedvel içinde, 1b’de 21 diğer varaklarda 23 satır talik; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üstündeki çizgiler ve cedvel kırmızı mürekkepli; varakların kenarları kurt yenikli ve delikler var. Eser 1b’de başlar, 53a’da biter.

Baş 1b: Şükr ü sipās u bî-қыās şol kâdir-i қayyūma luғf-ı bî-gāyet ve kerem-i bî-nihāyetden mu’ciz-şī’ar ve nübüvvet-dişār resül gönderdi.....

Son 53a: KĪn neşāyih-rā bih’ānd ev besī. Ki bu naşihātleri ol kimse çok oқuya.

1b’de varağın üst kısmında “Şerḥ-i Pend-i ‘Atṭār” kaydı ve yine bu varakta üzerinde “Vaқafa hāzā’l-kitāb Ḥalīl Ağa” yazan bir mühür vardır.

Son varakta “Temmet tamâm bi-[‘]avnüllâhi’l-melikü’l-vehhâb” kaydı bulunur.

34) Beyazid 5560/2

Üstü yeşil bez kaplı, ön ve arka kapak iç kısma sarı kağıt yapıştırılmış, vişne çürüğü renkli, 191x133 mm meşin cilt; boyuna su yolu filigranlı,âhârsız, orta kalınlıkta, sarı renkli, 192x127 mm âbâdi kağıt; 162x95 mm ölçülerinde, 77b’de 23 diğer varaklarda 25 satır talik. Bölüm başlıkları, duraklar, orjinal metin üstündeki çizgiler, şiir başlıkları, âyetler kırmızı, metin siyah mürekkepli; ilk ve son varakların kenarlarında kurt yenikleri var. Eser 77b’de başlar, 107b’de biter.

Baş 77b: Şükr ü sipâs u bî-[‘]kıyâs şol kâdir-i kıyyûma ki lu[‘]tf-ı bî-[‘]gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu[‘]ciz-[‘]şî[‘]ar ve nübüvvet-dişâr resûl gönderdi.....

Son 107b: Kîn neşâyi[‘]h-râ bi[‘]h[‘]ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok o[‘]quya.

1b ile 76a arasında aynı şârihin “Şerh-i Gülistân” adlı eseri bulunur.

77a zahriyyede “Vefât-ı Şeyh Attâr sene 627” yazılıdır.

Eserin sonunda istinsah kaydı ve müstensihin adı bulunur. İstinsah tarihi 1107 ve müstensih Dervîş Ahmed b. Hacı Osmân’dır.

35) Veliyüddin Efendi 2679

Üstü vişne çürüğü renkli deri kaplı, arka kapak sırtın ortasına kadar yırtılmış ve kopmuş, ön ve arka kapak iç kısma sarı renkli kağıt yapıştırılmış, şirazesı dağılmış, ön ve arka kapağın üstüne bordür (cedvel) çizilmiş ve bunun kenarlarına tüm etrafını kaplayacak küçük motifler kazınmış, arka kapağın alt köşeleri kurt yenikli, 150x100 mm mukavva cilt; enine su yolu filigranlı, sarı renkli, âhârsız, orta kalınlıkta, 150x103 mm âbâdi kağıt; 115x60 mm ölçülerinde, her varakta 17 satır talik, bölüm başlıkları, orjinal metin çizgileri, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı, metin siyah mürekkepli; 1b ve 2a’da metin kırmızı cedvel içine alınmış, diğer varaklar ise cedvelsiz. Eser 1b’de başlar, 83b’de biter.

Baş 1b: Şükr ü sipâs u bî-[‘]kıyâs şol kâdir-i kıyyûma ki lu[‘]tf-ı bî-[‘]gâyet ve kerem-i bî-nihâyetinden mu[‘]ciz-[‘]şî[‘]ar ve nübüvvet-dişâr resûl gönderdi.....

Son 83b: Kîn neşâyi[‘]h-râ bi[‘]h[‘]ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok o[‘]quya.

1b ve 45b'de üstünde “Vakfu Şeyhü'l-İslâm Veliyüddîn Efendi ibn e'l-merhûm e'l-Hacc Hüseyin Ağa sene 1175/1761-1762”¹ yazan bir vakıf mührü bulunur.

Son varaktaki istinsah kaydı şöyledir: “Temmete'r-risâlete's-şerîfete'l-müsemmah Pend-nâme-i Şeyh 'Attâr rahmetullâhi 'aleyhi 'ala yede'l-'abdü'z-za'îf Şeyh İbrâhim Kütahya”

G. Millet Kütüphanesi

36) Millet 107

Vişne çürüğü renkli, üzeri toprak renkli kağıtla kaplı, şirazesi dağılmış, varaklar beyaz bir iple cilde ve birbirlerine bağlanarak tamir görmüş, ön ve arka kapak iç kısma beyaz kağıt yapıştırılmış, 163x108 mm meşin cilt; enine ve boyuna su yolu filigranlı, sarı renkli, âharsız, orta kalınlıkta, 162x107 mm âbadi kağıt; her varakta 17 satır olmak üzere, 107x63 mm nesih; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Eser 1b ile 89b arasındadır. Sondan eksiktir.

Baş 1b: Şükr ü sipâs u bî-kıyâs şol kâdir-i kayyûma ki luţf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şi'ar ve nübüvvet-dişâr resûl gönderdi.....

Son 89b: Hağ Ta'âlâ Hazreti ana iki 'âlemde rahmet u ihsân éyler.....

Son dokuz varak çok yıprandığından ve kenarları koptuğundan, kenarlarına kağıt yapıştırılmak suretiyle tamir edilmiş. Ancak bu durum okumayı güçleştirmiş olduğundan son varaktaki mühür okunamamıştır.

37) Millet 108

Üzeri, ön, arka ve iç kapağı ebrulu kağıt kaplı, üzerine toprak renkli kağıt geçirilmiş, kapakları kurt yenikli, şirazesi dağılmış, varaklar birbirine turuncu bir iple tutturulmuş, oldukça yıpranmış durumda olan, 198x143 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, âharsız, sarı renkli, 197x138 mm âbâdi kağıt; her varakta 19 satır olmak üzere, 159x71 mm nesih; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Eser ilk dört varağın kenarları koptuğundan

¹ Kut-Bayraktar, a.g.e, s.108

kağıt yapıştırılmak suretiyle tamir görmüş; bazı varakların mürekkepleri dağılmış. İlk varak koptuğundan eser 2a ile 31a arasındadır. Fakat aradaki birçok varak düşmüştür.

Baş 2a: u şerîf maqamdan peydâ vü zâhir olmuştur. Haq Ta'âlâ Hazreti izze ismuhu dünyâda anı mu'teber u berhürdâr édüp.....

Son 31a: Kîn neşâyiḥ-râ biḥ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

Son varakta istinsah kaydı yer alır: “Kad vaqa'a'l-ferâg min hâzâ'l-nüşha fî şehri'l-ramazâne'l-miyâriñ 'an yed Yamân ibn Muştafâ sene 993”

H. Marmara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Kütüphanesi

38) 241

Üzeri koyu kahverengi deri kaplı, ön ve arka kapak iç kısımlarına sarı renkli kağıt yapıştırılmış, şirazesi dağılmış, varaklar birbirine beyaz ipe tutturularak tamir edilmiş, kapakları ve sırtı kurt yenikli 204x157 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, sarı renkli, orta kalınlıkta, 201x156 mm âbâdi kağıt; her varakta 17 satır olmak üzere, 161x84 mm nestalik; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Eser 1b ile 98b varakları arasında yer alır.

Baş 1b: Şükr ü sipâs-ı bî-ḳıyâs şol kâdir-i ḳayyûma ki luḫf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şifâr ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 98b: Kîn neşâyiḥ-râ biḥ'ând ev besî. Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

Son varakta eserin istinsah tarihi 1193 ve müstensihî Hasan b. İbrâhim olarak geçer.

I. Manisa İl Halk Kütüphanesi

39) 2598¹

Sırtı meşin, sertab ve miklebli, sertab ve miklebin iç kısmı soluk yeşil bir bezle kaplanmış, 223x165 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, sarı renkli, 222x165 mm âbâdi kağıt; her varakta 21 satır olmak üzere, 190x100 mm talik; metin siyah,

¹ Bu nüsha için ayrıca bkz.: Güler Gönültaş, Manisa İl Halk Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Kataloğu, Türk Kütüphaneciler Derneği, Manisa 1986, s.69, nr.573

bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli; bazı varaklarda kurt yenikleri mevcut. Eser 1b ile 67a arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bī-қыās şol kâdir-i қayyūma ki luғf-ı bī-ğāyet ve kerem-i bī-nihāyetden mu'ciz-şi'ar ve nübüvvet-dişār resül gönderdi.....

Son 67a: Kīn neşāyiḡ-rā biḡ'ānd ev besī. Ki bu naşīhatları ol kimse çok oқuya.

Eserin adı 1b'de varağın üst kısmında yer alır: “Hāzā kitāb Şerḡ-i Pend-i 'Atṡār raḡmullāhi”

İstinsah tarihi 67a'dadır: “Temmete'l-kitāb bi-'avnü'r-raḡmān 1149”

40) 2607 ¹

Sertablı ve miklebli, kenarları ve üstü deri kaplı, ön ve arka kapak iç kısma yeşil renkli bir bez geçirilmiş, 204x140 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, sarı renkli, 204x138 mm âbâdi kağıt; her varakta 17 satır olmak üzere, 160x86 mm talik; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli; bazı varaklarda kurt yenikli. Eser 1b ile 79b arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bī-қыās şol kâdir-i қayyūma ki luғf-ı bī-ğāyet ve kerem-i bī-nihāyetden mu'ciz-şi'ar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi.....

Son 79b: Kīn neşāyiḡ-rā biḡ'ānd ev besī. Ki bu naşīhatları ol kimse çok oқuya.

1b'de varağın başında “Bu kitāb Şeyḡ 'Atṡār Ḥazretleri'nüñ Pend-nāmesi'dir. Şem'ī Ḥazretleri terceme étmişdür, raḡmetullāhi 'aleyhi” kaydına rastlanır. Yine bu varağın sağ üst köşesinde ve 1a zahriyyede vakıf mührü vardır: “Şāḡibü'l-vaқfū'l-Abdī Hüseyñ b. Aḡmed”

Eserin istinsah tarihi son varakta yazılıdır: 1050

41) 2599 ²

Sertablı ve miklebli, kenarları ve üzeri deri kaplı, kapakların, sertabın ve miklebin iç kısmına bez geçirilmiş, 215x152 mm mukavva cilt; boyuna su yolu filigranlı, az âhârlı, sarı renkli, 216x152 mm âbâdi kağıt; her varakta 21 satır olmak üzere, 156x74 mm

¹ Bu nüsha için ayrıca bkz.: Gönültaş, ag.e, s.68, nr.573

² Bu nüsha için ayrıca bkz.: Gönültaş, ag.e, s.69, nr.573

nestalik; metin siyah, bölüm başlıkları, orjinal metin üzerindeki çizgiler, âyetler, duraklar, şiir başlıkları kırmızı mürekkepli; 1b ve 2a varaklarının kenarları tezhipli; bazı varaklarda su lekeleri ve kurt yenikleri var; Eser 1b ile 118a arasındadır.

Baş 1b: Şükr ü sipās-ı bî-kıyās şol kâdir-i kıyyüma ki luţf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu'ciz-şî'ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi.....

Son 118a: Kîn neşâyiḥ-râ biḥ'ând ev besî. Ki bu naşîḥatları ol kimse çok oқuya.

1a zahriyyede eserin ismi geçer: “Kitâb Pend-i ‘Aţţâr Şerḥ-i Şem‘î” Bu varağın alt kısmında “Şâhib ve Mâlik ‘Abdullâh b. Muḥammed Muşţafâ sene 1179” yazar.

118a’da “Temmete’l-kitâb bi-‘avnilâhi melikül-vehhâb min ‘abdü’z-za‘îfü’l-muḥtâcü’l-‘Abdürrahmân Aḥmed b. Süleymân” şeklinde müstensihin adının geçtiği bir kayıt bulunur.

Bizzat tavsif ettiğimiz bu nüshaların dışında, kataloglarda, il ve ilçe tespit fişlerinde bulduğumuz; fakat gidip inceleyemediğimiz bazı nüshalar bulunmaktadır. Bunlar Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, Türk Dil Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe Yazmalar Kataloğu, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Kataloğu, Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi’ndeki Yazma Eserler Kataloğu ve yabancı kataloglardan tespit edilmiştir. Bu nüshaların tavsifleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu

a) 2551 ¹

“Terceme-i Pend-nâme”

“Mahmud b. Necib’in nesih hattıyla, Türkçe, 197x139-165x175 mm. Ölçüsünde, 25 satırlı, 43 yaprakta, üç ay damgalı kağıda, 1084 Zilhiccesinde (1674) yazılmıştır. Sırtı meşin, kül renkte kağıt kaplı bir cildi vardır. Keşideleri kırmızı mürekkeple çekilmiştir.”

¹ Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 01, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1986, C.III, s.713-714, katalog no:01 Hk 902

“Şem‘î Şem‘Allah Perezrinî (ölm. 1009/1600’den sonra)”

Baş : Şükr ü sipās-ı bî-ķıyās şol kâdir-i ķayyûm ki luţf-ı bî-gâyet ve kerem-i
bî-nihâyetinden mu‘ciz-şî‘ar ve nübüvvet-dişâr resûller gönderdi.....

Son : Şol kimsenüñ rûhı uzun olsun. Kîn neşâyiĥ-râ biĥ‘ând ev besî. Ki bu
naşîhatları ol kimse çok oķuya.

b) 2552 ¹

“éylerken ‘ilm u ma‘rifet ile ârâste ve zühd u şalâĥla pîrâste... sözleriyle başlamakta olup ilk yaprak düşmüştür. Türkçe, talik yazı ile 175x110-155x65 mm. ölçüsünde, 19 satırlı 67a-138a yapraklarında çapa filigranlı kaĥıda yazılmıştır. Çaharkuşe kahverengi meşin şol deffesi düşmüş, harap bir cilt içindedir. Keşideleri kırmızı mürekkepledir. Terk-i dünyâ kun berâ-yı âĥiret / âĥiret çün dünyâyı terk éyleme beytinde kalmakta olup sonu eksiktir. Kurt yeniklidir.”

c) 1163 ²

“Terceme-i Pend-nâme”

“Şem‘î Muştafâ Çelebî b. Meĥmed Perezrinî (ölm.1009/1601 civarında)”

Hasan b. Muharrem Akhisarî’nin talik hattıyla, 993(1585) yılında yazılmıştır.94 yapaktır.

d) 1232 ³

“Terceme-i Pend-nâme”

“Şem‘î Muştafâ Çelebî b. Meĥmed Perezrinî (ölm.1009/1601 civarında)”

Eser Türkçe’dir.

¹ Türkiye Yazmaları Toplu Kataloĥu 01, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1986, C.III, s.714, katalog no: 01 Hk 1143/2

² Türkiye Yazmaları Toplu Kataloĥu 03, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.523, katalog no: 03 Gedik 17752

³ Türkiye Yazmaları Toplu Kataloĥu 10, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.480, katalog no: 10 Hk 170

2. Türk Dil Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu 957 ¹

“Terceme-i Pend-nâme”

“Şem’î Şem’ Allâh Çelebî b. Meḥmed Perezrinî (ölm.1009/1601 civarı)”

“Şabbâr bâş cihānuñ belâlarına ziyâde şabr édici ol...sözleriyle eksik olarak başlar. Türkçe, Ali b. Keyvan’ın talik hattıyla, 200x160-145x105 mm. ölçüsünde, 15 satırlı, 51 yaprakta, arma filigranlı kağıda 1046(1617) Cemâziyü’l-evvelinde yazılmıştır. Metin üstleri ve söz başları kırmızıdır. Lâcivert pandizot kaplı mukavva bir cilt içerisindedir.”

Son: Ki bu naşîhatları ol kimse çok okuya.

3. Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe Yazmalar Kataloğu 2159 ²

“Terceme-i Pend-nâme-i ‘Attâr”

“Aharlı kağıt. 195 mm boy ve 135 mm eninde 75 yaprak. Sahifede talik ile 70mm uzunluğunda 21 satır. Kahverengi deri cilt.

Ferideddin Attâr’ın (ölm.627/1229-74) Pend-nâmesi’nin 1000(1591-92)’de vefat eden Mustafa Şem’î tarafından tercümesidir.

Baş: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i қayyüm ki luḫf-ı bî-gâyet ve kerem-i bî-nihâyetden mu’ciz-şî’ar ve nübüvvet-dişâr resüller gönderdi....

4. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Kataloğu

a) Y-99 ³

“209x105 (166x67) mm. 67 yaprak, 19 satır nestalik. Serlevha kırmızı mürekkeple çerçevesi. Farsça ibâreler, başlıklar ve duraklarla cedveller kırmızı mürekkeple. Cedveller yazı etrafında ve sayfa kenarında olmak üzere çifttir. Kağıt âhârlı, kalın ve samanîdir. Kenarlarda çıkmalar vardır. Yer yer kurt yenikleri görülmekte. Cilt tamamen onarılmış, sırtı vişne rengi deri ve kapaklar ebru. Eser Zilhicce 1115/1704’te istinsah edilmiştir.

¹ Müjgan Cunbur-Dursun Kaya: Türk Dil Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.399, Katalog no: Yz. A 10

² Fehmi Edhem Karatay: Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, Küçükaydın Matbaası, İstanbul 1961, s.60

³ Günay Kut: Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Kataloğu I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1989, s.258-259

68a'da Arabî aylarla ilgili notlar ve Farsça bazı fevâid vardır. 1a'da üstte eserin ismi ve altta İbrâhim el-Üsküdârî adına bir temellük kaydı ile altında mühür vardır.”

Şem'î Şem'Allâh Muştafâ Prizrenî (ölm.1000/1591-92)

Sa'âdet-nâme veya Şerh-i Pend-i 'Attâr

Başlıb : Bi-ismehu ve sübhâne ve Ta'âlâ. Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i
kayyūma.....

Son 67b: Ki bu naşihatları ol kimse çok okuya. Kad vaqa'a'l-ferâg sene 1115

Eser Attâr'ın (ölm.589-639-1234?) Pen-nâmesi'nin şerhidir. Eser III. Murad zamanında (982/1574-1003/1595) Zeyrek Ağa için yapılmıştır.

b) Y-349 ¹

“203x123 (140x87) mm. 61 yaprak, 19 satır, nestalik, Salbek kırmızı mürekkeple. Duraklar üç nokta ile gösterilmiş ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Farsça kısımların üzeri kırmızı mürekkeple çizilerek belirlenmiş. Kenarlarda açıklamalar var. Kağıt âhârlı, orta kalın, krem renkte ve filigranlı. 20-28. Yapraklar ciltten ayrılmak üzere. Çeharkûşe ebru cilt. Deri kısımlar koyu kahverengi, miklebli ve sonu eksik bir nüsha.”

Başlıb : Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kayyūma ki luğf-ı bî-ğayet...

Eser “Tecrîd ve Tefrîd” bölümünün yarısından itibaren eksiktir.

5. Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Yazma Eserler Kataloğu

a) Râşid Ef. 551 ²

Sa'âdet-nâme. Şem'î Efendi Şem'ullâh Perzerinli (ölm.1000) 87 yaprak, 19 satır, 200x115 (138x64) mm ölçülerinde. İstinsah tarihi 1045

b) Râşid Ef. Eki 9327 ³

Sa'âdet-nâme. Şem'î Efendi Şem'ullâh Perzerinli (ölm.1000) 148 yaprak, 19 satır, 200x140 (135x70) mm ölçülerinde. İstinsah tarihi 1070

¹ Kut, a.g.e, s.259-260

² Ali Rıza Akbulut: Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Yazma Eserler Kataloğu, Ankara 1995, C.2, s.45

³ Akbulut, a.g.e, s.45

c) Râşid Ef. Eki 11285/2 ¹

Sa'âdet-nâme. Şem'î Efendi Şem'ullâh Perzerinli (ölm.1000) 33b-67b varakları arasındadır. 19 satır, 205x145 (bbxbb) mm ölçülerinde. İstinsah tarihi 1231

d) Râşid Ef. Eki 26195 ²

Sa'âdet-nâme. Şem'î Efendi Şem'ullâh Perzerinli (ölm.1000) 67 yaprak, 17 satır, 197x138 (152x84) mm ölçülerinde, talik. İstinsah tarihi 1039

Attâr'ın (512-627) Pend-nâme isimli eserinin tercüme ve şerhidir.

6. Ankara Millî Kütüphane

a) Yz. A 8435

Şerh-i Pend-i Attâr. Şem'î Şemu'llâh Mustafa Çelebi b. Mehmed Prizrenî (ölm.1061)

200x145 mm ebadında cilt, 97 varak. İstinsah tarihi 1090 (1679)

b) Yz. A 7774

Şerh-i Pend-i Attâr. Şem'î Mustafa Çelebi b. Mehmed Prizrenî (ölm.1061)

145x95 mm ölçülerinde cilt, 135 yaprak. Müstensihî Mustafa b. Hasan ve istinsah tarihi 1070 (1659)

7. Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi

a) 340

Şerh-i Pend-nâme. 200x135, 135x60 mm ölçülerinde meşin cilt; her varakta 19 satır talik yazı. 88 varak. İstinsah tarihi 1198.

b) 385

Şerh-i Pend-nâme. 191x134, 142x63 mm ölçülerinde mukavva cilt; her varakta 19 satır nestalik yazı. 288 varak. İstinsah tarihi 1136

¹ Akbulut, a.g.e, s.45

² Akbulut, a.g.e, s.45

8. Isparta Halil Hamit Paşa Kütüphanesi 1808

Pend-i Attâr Şerhi. Türkçe yazma. 83 varak. İstinsah tarihi belli değil.

9. Çorum İl Halk Kütüphanesi 2186

Şem'i Şem'ullâh Perzerinli (ölm.1000/1592) Sa'âdet-nâme ya da Şerh-i Pend-nâme-i Attâr. Türkçe yazma. 71 varak. Müstensihî İsâ b. Süleymân. İstinsah tarihi 1063

10. Marburg Şehir Kütüphanesi 632 (Staatsbibliothek, Marburg) ¹

Koyukahverengi, az yıpranmış, 19x11 cm meşin cilt; cildin üzerinde belirgin olmayan kabartma bir mühür; sarı renkli, çok yıpranmış, su yolu filigranlı, 14x6 cm. 91 varak; varakların bazı yerleri çok yıpranmış olduğundan okunamıyor ve bazı varaklar yapıştırılmış; her varakta 19 satır talik; âyetler, hadisler, başlıklar, önemli kelimeler ve noktalama işaretleri ve Farsça metin üst çizgileri kırmızı mürekkepli. İstinsah tarihi 26 Mayıs 1028 / 4 Haziran 1619. Müellifi Şem'i, Mevlânâ Mustafa.

Attâr'ın Pend-nâmesi'ne yapılmış olan bu şerh, müellifin dostu Ömer b. Hüseyin'in isteği üzerine yazılmış ve Ömer b. Hüseyin'in velinimetî Zirek Ağa'ya ithaf edilmiş.

Baş 3b: Şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs şol kâdir-i kayyûma ki luğf-ı kerem-i

bî-nihâyetden mu^cciz-şi^car ve nübüvvet-dişâr resülleri gönderdi.....

Son 91a: Rağmet-i Hağ bād ber-rūh kesî. Hağ Ta^cnuñ rağmeti şol kimsenüñ rûhı üzre olsun. Kîñ neşâyiğ-râ biğ^vând ev besî. Ki bu naşîhatler ol kimse çok oğuya.

11. Bibliotheque Nationale

a) Manuscrits Turks 341 ²

Sa'âdet-nâme. Attâr'ın Pend-nâmesi'nin Mevlânâ Şem'i Mustafa (1010/1601) tarafından yapılmış olan şerhidir. 15x10 cm meşin cilt; 134 varak ve her varakta 15 satır. İstinsah tarihi 1319.

¹ Manfred Götz: Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, C.XIII/2, Türkische Handschriften, Teil II, Wiesbaden 1968, s.429-430

² Edgar Blochet: Bibliotheque Nationale, Catalogue Des Manuscrits Turks, Paris 1932-33, C.II, s. 319

b) Manuscripts Turks 578 ¹

Sa'âdet-nâme. Ferideddin Attâr'ın (1319) Pend-nâmesi'nin Mevlânâ Şem'î Mustafa tarafından yapılmış olan şerhidir. 135x100 mm meşin cilt; 105 varak, 20 satır. 1017(1608-1609)'de Muhammed b.Câfer tarafından istinsah edilmiştir.

c) Manuscripts Turks 695 ²

Ferideddin Attâr'ın Pend-nâme adlı eserinin Mustafa Şem'î tarafından tercümesidir. Ömer b.Hüsey'nin ricâsı üzerine yazılmış olan bu eser, III. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa'ya sunulmuştur.

13x7 cm cilt; 64 varak; her varakta 20 satır nesih. Eser 1063 yılında Mustafa b. el-Seyyîd Veli tarafından istinsah edilmiştir.

12. Catalogue Of The Turkish Manuscripts in British Museum ³

Attâr'ın Pend-nâme adlı eserinin Şem'î tarafından Sa'âdet-nâme adıyla şerhidir. Her varakta 19 satır nestalik yazı. Eser Zilhicce ayının başlangıcında 1083 yılında istinsah edilmiştir.

Baş: Şükr ü sipâs-ı bî-қыyâs şol kâdir-i kayyûma ki luţf-ı bî-gâyet u kerem-i
bî-nihâyetinden.....

Eser, Sultan III. Murad'ın yakınlarından olan Zeyrek Ağa'ya sunulmak üzere, Ömer b. Hüsey'in ricâsı üzerine yazılmıştır.

13. Arapskih, Turkskih, Perzijskih Bozanskih Rukopisa 2793/2 ⁴

Şerh-i Pend-nâme-i Attar-Sa'âdet-nâme⁵

¹ Blochet, a.g.e, s.2

² Blochet, a.g.e, s.35

³ Charles Rieu: Catalogue Of The Turkish Manuscripts in British Museum, Londra 1888, s.154-155

⁴ Szevak Ceturtı: Arapskih, Turkskih, Perzijskih Bozanskih Rukopisa (çev. Obradio Fehm Nametak), Gazi Hüsey-Begova Biblioteka u Sarajevo, London, Sarajevo 1998

⁵ Bu katalogda Sa'âdet-nâme hakkında yeterli bilgi yoktur; ancak bu katalog sayesinde eserin bir nüshasının Saraybosna'da da bulunduğunu tespit etmiş olduk.

2. Metni Kurmada Takip Edilen Yol

Şem’î’nin Şerh-i Pend-i Attâr adlı eserinin edisyon kritikli metnini hazırlamak için, eserin nüsha sayısı ve bu nüshaların bulunduğu kütüphaneler tespit edilmeye çalışıldı. Bunun için önce, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Türkiye kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerin bilgisayar programından taranma işlemiyle, yurt içi ve yurt dışı katalogların taranma işlemi tamamlandı. Daha sonra İstanbul Süleymâniye Kütüphanesi’ne gidilerek kataloglar il ve ilçe tespit fişleri tarandı. Sonunda eserin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde olmak üzere 63 tane nüshası tespit edildi. Bu nüshalardan İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan 2159¹ numarada kayıtlı olan nüsha, bütün ısrarlarımıza rağmen-kütüphaneye giriş iznimiz de olduğu halde-görülemedi. Kütüphane yetkilileri, kütüphaneye giriş iznimiz konusunda Kültür Bakanlığı’ndan kendilerine bilgi gönderilmediği gerekçesiyle, kütüphanede araştırma yapmamıza izin vermemişlerdir. Ayrıca Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde yaptığımız bilgisayar programı taramasında, eserin İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nde bulunan 7 nüshasının olduğu tespit edilmiş; ancak bu kütüphanenin 17 Ağustos 1999 depremi nedeniyle kapalı olmasından dolayı bu nüshalar görülemedi. Bunların dışında İstanbul kütüphanelerinde ve Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde bulunan 41 nüsha, buldukları kütüphanelere gidilerek bizzat görülmüş ve tavsifleri yapılmıştır.

İstanbul ve Manisa’daki 41 nüsha dışında Kayseri, Adana, Afyon, Balıkesir, Ankara, Çorum, Kütahya ve Isparta’daki kütüphanelerde eserin nüshaları bulunmaktadır.

Görülüp tavsif edilen 41 nüshadan 24 tanesinin istinsah tarihi bellidir. En eski istinsah tarihine sahip nüsha Millet 108 numarada kayıtlı olan (H.993) nüshadır. İstinsah tarihi belli olan diğer nüshalar ve istinsah tarihleri şöyledir: Kadızade 400 (H.998), Reşid 1200 (H.1000), Serez 1595 (H.1007), Serez 1608 (H.1017), Reşid 793 (H.1023), Hacı Mahmud Efendi 3506/1 (H.1024), Reşid 962/1 (H.1026), Esad Efendi 2768 (H.1050), Manisa 2607 (H.1050), Hacı Mahmud Efendi 3566 (H.1052), Süleymaniye 863 (H.1053), Hacı Mahmut Efendi 3771/1 (H.1067), Halet 719 (H.1073), Hüdai 1433 (H.1077), Kılıç Ali 793 (H.1081), Bayezid 5560/2 (H.1107), Tercüman 99 (H.1115), İbrahim Efendi 628

¹ F. Edhem Karatay: Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe Yazmalar Kataloğu, Küçükaydın Matbaası, C.II, s.6

(H.1121), Türkiyat 48 (H.1140), Manisa 2598 (H.1149), Hacı Mahmud (H.1164), İzmir 560/2 (H.1183), İlâhiyat 241 (H.1193)

Şecereyi oluştururken, Ahmet Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında" adlı makalesiyle, Yusuf Ziya Kavakçı'nın "İslam Araştırmalarında Usul" adlı kitabından yararlandık. Kolları tespit etmek için nüshaları tek tek kontrol edip, birbirlerinden farklı olan tarafları ortaya çıkardık. Bu farklılıklara göre nüshaların 4 kola ayrıldığı belirlendi. Nüshaları gruplandırdığımız farklılıkları şöyle açıklayabiliriz:

Eserin "Der beyân-ı Terk-i Zînet" başlıklı bölümünden hemen önce yer alan uzunca bir kısmı Kadızade 400, Esad Efendi 2768 ve Millet 107 nüshalarında eksiktir: "Biyendâz çâr dîgerî ihtiyâr. İhtiyarsız ol gayrı derdi görür. Murâd ol dört elbette ol dördi iktizâ éyler demekdür. Her ki der pâyân kârî nengerd. Her kim ki bir işüñ 'aķıbetine iltifât u nazâr éylemeye. 'Aķıbet rüzî peşimâni hûred. 'Aķıbet bir gün peşimanlık yér, pes her hüşüşda 'aķıbetbînlik lâzımdur. Her ki nekuned ihtiyât kârâhâ. Her kim ki işlerinüñ ihtiyâtını éylemeye, belki nice râst gelürse éylese. Ber dileş âhir neşined bârhâ. Âhir anuñ göñli üzre yükler oturur, ya'ni gamlar ve elemeler görür. Her ki ü istîze bâ-sultân kuned. Her kim ki o pâdişâhla istîze vü 'inâd éde. Kâr-ı h'üd-râ ser-be-ser virân kuned. Bâşdan bâşa kendü işini virân u hârâb éyler. Zîrâ kişi kendünden çavî bir kimse ile hüşümet éylese, kendüniñ zarar u helâkına sa'ý éyler. Meşnevî Hilâf-ı rây rây cüsten Behün h'ış bâşedest şiten Eger hüd rüz-râ şebest İn Bâyed keften eniñ mâh-ı pervîn. Her ki keşet ez hüy-ı bed nâ-sâzkâr. Her kim ki yaramaz huyundan halka nâ-sâzkâr oldu. Sâzkâr muvâfiķ nâ-sâzkâr muhâlif ma'nâsınadır. Dostân ez vey kuned bî-şek firâr. Şeksüz dostları andan firâr u 'arâz éyler."¹ Bu sebeple bu nüshalar aynı koldandır.

Başka bir kolu temsil eden Hüdai 1433 ve Kemankeş 466 nüshaları, esere dahil edilmiş olan "Der Münâcât-ı Sultân Süleymân" başlığını taşıyan 1,5 sayfalık Arapça bir bölüme sâhiptir.²

Diğer nüshalarda genelde "Her ne ki senüñ hükmündür andan râziyuz. Raħmet-i

¹ Bkz. aşağıda s.133

² Bkz. yukarıda s. 50-51

Haq bād ber rūh kesī. Haq Ta‘ālā’nuñ raḥmeti şol kimsenüñ rūhı üzre olsun.”¹ şeklinde olan son varaktaki bölüm Serez 1595’te “Her ne ki senüñ hükmündür andan rāzıyuz. Hursend vü hursende rāzı vü kani^c ma‘nāsınadır. Raḥmet-i Haq bād ber rūh kesī. Haq Ta‘ālā’nuñ raḥmeti şol kimsenüñ rūhı üzre olsun. Bād emr-i gā’ibdür.”² şeklindedir. “Girift bunda giriften ma‘nāsınadır.”³ “Bürdenetde tā hiṭāb içündür.”⁴ “Bāş emr-i hāzırdur.”⁵ “Fırüz zafer, fırüz anda olan tā hiṭāb içündür.”⁶ gibi dilbilgisi açıklamalarının yapıldığı birçok kısım sadece bu nüshada mevcuttur. Bu farklardan dolayı Serez 1595’in farklı bir kol oluşturduğunu; fakat bu kolun sadece bu nüsha tarafından temsil edildiğini söylemek mümkündür.

“Bize senden ğayrı bir ğayrı kimse yoqdur ki bize mu‘in olup luṭf u terahhüm éyleye. Bu vech daḥı cā’izdür. Bizüm senden ğayrı bir ğayrı kimsemüz yoqdur.”⁷ cümlesi Reşid 1200 , Hacı Mahmud Efendi 3506/1, Reşid 962/1, Hacı Mahmud Efendi 3512, Manisa 2607, Bayezid 3915, Tercüman 99, Bayezid 3918, Manisa 2598, Manisa 2599, Veliyüddin 2679, Serez 1608, Bayezid 3916, Yapı Kredi 279, Hacı Mahmud 3771/1, Halet 719, Türkiyat 48, Bayezid 3917 nüshalarında “Bize senden ğayrı kimsemiz yoqdur ki bize mu‘in olup luṭf u terahhüm éyleye. Bu vech daḥı cā’izdür. Bizüm senden ğayrı kimsemüz yoqdur”⁸ şeklindedir.

“Bize senden ğayrı bir ğayrı kimse yoqdur ki bize mu‘in olup luṭf u terahhüm éyleye.”⁹ cümlesindeki “*luṭf*” sözcüğü Hacı Mahmud Efendi 3506/1 ve Reşid 1200 nüshalarında bulunmadığından bu iki nüsha birbirine yaklaşıp.

Manisa 2598 ve Serez 1608 nüshalarında “‘Ākillereñ pişe vü ‘ādeti sükütdür.”¹⁰ cümlesi “‘Ākillereñ pişe vü ‘ādeti sükütdür. Bu hem vechdür. Ākillere pişe vü ādet

¹ Bkz. aşağıda s.226

² Bkz. aşağıda s.226

³ Bkz. aşağıda s.111

⁴ Bkz. aşağıda s.111

⁵ Bkz. aşağıda s.125

⁶ Bkz. aşağıda s.125

⁷ Bkz. aşağıda s.226

⁸ Bkz. aşağıda s.226

⁹ Bkz. aşağıda s.226

¹⁰ Bkz. aşağıda s.101

sükütdür.” şeklindedir. Ayrıca “Deve gibi yola gel ve yük çek.”¹ ve “Ol kimse ki o tenini zînet éyledi cânına kaşd éyledi.”² cümleleri bu nüshalarda eksiktir. Gösterdiğimiz fark ve eksikliklere dayanarak diyebiliriz ki, bu iki nüsha buldukları ana kolda farklı bir grup oluştururlar.

“Elfâz-ı dürer-bârından”³ ifâdesinin Bayezid 3916, Yapı Kredi 279, Bayezid 3917, Hacı Mahmud Efendi 3771/1, Hâlet 719 ve Türkiyat 48’de “Elfâz-ı dürer-bârlarından” şeklinde olduğunu belirledik ve bu nüshaları aynı kola dâhil ettik.

İlk varakta yer alan “sulţānuñ”⁴ sözcüğünün Hacı Mahmud Efendi 2614, Âtîf Efendi 2721/2, İbrahim Efendi 863/3, Tercüman 349, Kılıç Ali 793, Hacı Mahmud Efendi 3463, İzmir 560/2 ve Reşid 793 nüshalarında “sübhānuñ” olarak yer aldığını gördüğümüzden, saydığımız nüshalar kendi içlerinde bir alt kol oluştururlar.

Metni kurmada dört nüshadan yararlanıldı ve seçilen nüshalar buldukları kütüphanelerin baş harfleriyle adlandırıldı. Ancak, Kemankeş 466 ve Kadızade Mehmed Efendi 400 nüshaları aynı harfle başladığından ilkinde kütüphanenin baş harfi olan K, diğerine kütüphanenin ikinci harfi olan M verilmiştir. Serez 1595 S, Ayasofya 4054 A harfiyle gösterildi.

M nüshası görülen nüshalar içinde en eski istinsah tarihlerinden ikincisi⁵ ve mikrofilmi alınıp okunan ilk nüsha olduğundan seçilmiştir. K nüshası farklı bir aileyi temsil ettiğiinden ve diğer nüshalardan epey farklılıklar arz ettiğiinden metne alınmıştır. Ayasofya 4054 alt bir kolun üyelerinden olduğundan ve Serez 1007 güvenilir olduğundan ve şecerde tek başına bir kol oluşturduğundan seçilmiştir.

Metinde geçen âyetlerin anlamları Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan Kur’ân-ı Kerîm’den alınmıştır⁶. Arapça ve Farsça kelime, kelime grupları ve eklerin

¹ Bkz. aşağıda s.128

² Bkz. aşağıda s.144

³ Bkz. aşağıda s.71

⁴ Bkz. aşağıda s.71

⁵ En eski istinsah tarihli nüsha Millet 108’dir. Ancak bu nüsha oldukça yıpranmış ve bir çok varağı kopup düşmüş olduğundan alınmadı.

⁶ Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli: Hz. Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara 1998

yazımında ise, İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesine bağlı kalınmıştır¹.

Metinde uygulanan teknik özellikler şunlardır:

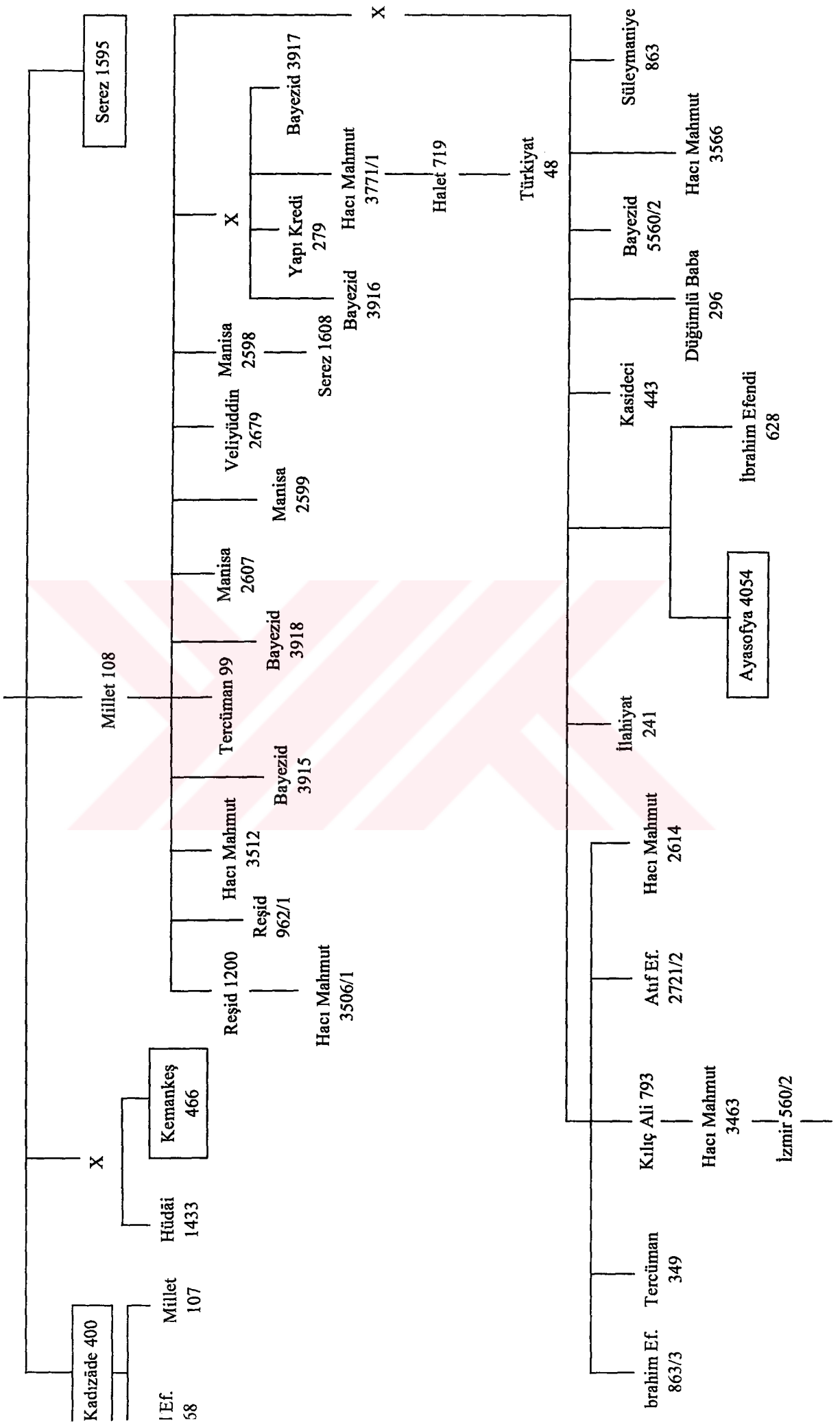
1. Metinde ilmî transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.
2. Metinde imlâ kurallarına bağlı kalınarak büyük harf, nokta, virgül, soru işareti gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.
3. Arapça ve Farsça tamlamaların okunuşunda bu dillerin gramer yapılarına bağlı kalınmıştır. "mazhar-ı 'afv", "fi'l-fulki'l-meşhûni", "şalavât u taḥiyyât" gibi.
4. Arapça ve Farsça ön ek ve edatlar kelimeye kısa çizgi ile bağlanmıştır. "bî-vefâ", "be-devâm" gibi.
5. Farsça yapım eki görevi gören son ekler kelimeye bitişik yazılmış; sadece -râ edatı kelimeye kısa çizgi ile bağlanmıştır. "pâk-râ", "gülzâr", "bendegân" gibi.
6. Şeddeli kelimelerin yazımında, eğer kendinden sonraki sözcük konsonantla başlıyorsa şedde kaldırılmış, eğer vokalle başlıyorsa şedde konulmuştur.
7. Farsça "vāv-ı ma'düle" "ḥ'âb" şeklinde gösterilmiştir.
8. -up, -üp gerindiumlarının yazımında "b" yerine "p" şekli kullanılmıştır.
9. Metne beşer beşer satır sayısı verilmiş, nüshalardaki farklar bu sayılara göre numaralandırılmıştır. Numaralı farklar (//) işaretiyle, numarasız farklar (/) işaretiyle ayrılmıştır. "2 nihâyetden KSA: nihâyetinden M // 3 resüller MSA: resül K / ki MSA: K-" gibi.
10. Kabul edilen rivayet tenkitli metne konmuş, kabul edilmeyen rivayet ise aparatta gösterilmiştir.
11. Kabul edilen rivayet aparatta başa alınmış, kabul edilmeyenden (:) işareti ile ayrılmıştır. "naşîhatı MSA: naşîhat K" gibi.
12. Kabul edilmeyen rivayet birden fazla nüshada aynen varsa, bunlar birbirinden (,) ile ayrılmıştır. "ḥullân-ı MK: ḥullân A, dostân S" gibi.

¹ İsmail Ünver: *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*, Türkoloji Dergisi, Ankara 1993, C.XI, S.1, s. 53-89

13. Kabul edilen rivayet nüshaların birinde veya birkaçında bulunmuyorsa, bulunmayan nüshanın yanına (-) işareti konmuştur. “âdem-i M: âdemî S, âdemi K, A-” gibi.
14. Nüshaların herhangi birinde silik çıktığı için okunamayan bir kelime ya da cümle, aparatta (?) ile gösterilmiştir.
15. Nüshalar arasındaki farklar gösterilirken fark uzun olduğunda tamamen yazılmamış, (.....) işaretiyle kısaltılmıştır. “Anuñ...muḥakkaḳ MKS: A-” gibi.
16. Müstensih hatası olduğu belli olan farklar aparatta gösterilmemiştir.
17. Âyetlerin açıklamaları ve Farsça kısımların tercümeleri dipnotta gösterilmiştir.

MÜELLİF HATTI

EDİSYON KRİTİK

[M1b] [K2a] [S1b] [A1b] Haza Terceme-i Şem^{cî} Efendi addesallāhu rūhu'l-azīz. Şükr ü sipās-ı bī-ıyās şol ādir-i ayyūma ki luf-ı bī-gāyet ve kerem-i bī-nihāyetden muciz-şīar ve nübüvvet-dişār resüller gönderdi tā zümre-i benī ādem ki ekrem-i malūkāt ve eşref-i mevcūdātdur. Anlaruñ pend ü naşīhatı sebebiyle küfr ü zalālet ve hızlān u gāvāyet
5 vādīsinden alāş bulup şırāt-ı mustakīme sülük édeler. Tā ki ol bī-nażır sultānuñ akı ubūdiyyetini edā étmekle mazhar-ı afv u ramet ve sezā-yı luf u mafıret olalar.

DER NAT-I SEYYİDÜ'L-MÜRSELİN

Ve şalavāt-ı mevür ve taıyyāt-ı bī-uşūr resül-i şaaleyn ve seyyīd-i kevneyn şallallāhu aleyhi ve's-sellem [K2b] üzre olsun ki cerīde-i ālem ol şeker güftāruñ elfāz-ı dürer-
10 bārından saādet-dārına [M2a] delālet ü hidāyet édici Pend-nāme oldı ve ol şalavāt ü taıyyāt anuñ āl ü aşhābı üzre olsun ki cemiı avāl u avālde sıd u ulūşla ana mürīd ü tābī olmuşlardır.

SEBEB-İ TELİF-İ KİTĀB

Faşl-ı bahārda rüz-ı nevrüzdan nişān vérür bir gün yārān-ı şafā ve ullān-ı vefādan bir
15 tā'ife-i üb u dilgüşā ve laıf ü rüh-fezā bir maāmda biri biriyle neşāt u sürür ve beşāset ü uzūrla [S2a] mülātefet u muşāhebet éylerken ilm ü marifetle ārāste ve zühd ü şalāhla pīrāste azīz ü dilpesend ve muterem ü ercümend bu ışāl-ı amīde ile muttasıf olan Ömer bin üseyn'dür ki nev-enām bir laıf u şerīf maāmdan peydā vü zāhir olmuşdur. a Taālā azreti izze ismuhu dünyāda anı muteber ü ber-ürdār [M2b] édüp āhiretde

1Haza terceme-i Şem-i Efendi addesallāhu rūhu'l-azīz S: MKA- // 2 nihāyetden KSA: nihāyetinden M // 3 resüller MSA: resül K / ki MSA: K- // 4 naşīhatı MSA: naşīhat K / sebebiyle A: sebebi ile MKS // 5 sultānuñ MA: sūbhānuñ KS / a MKS: A- // 6 sezā-yı KSA: serā-yı M // 7 nat-ı seyyīdū'l-mürselīn MSA: nate's-seyyīdū'l-mürselīn K // 8 ve MKS: A- / resül-ı şaaleyn MKA: resülü'ş-şāaleyn S / seyyīd-i kevneyn MKA: seyyīdū'l-kevneyn S / şallāhu // 9 aleyhi ve's-sellem M: KSA- / güftāruñ MSA: güftār K / elfāz-ı MA: KS- // 10 bārından MA: bārlarından KS / Pend-nāme MA: Bend-nāme KS // 11 şıd MSA: K- / ulūşla MK: hlāşla SA // 14 ullān-ı MK: ullān A, dostān S / vefādan MKS: A- // 15 ü MSA: K- / fezā MK: efzā SA / bir MKS: A- / u MSA: K- / ve MKS: A- / beşāset MKS: beşāret A // 16 uzūrla MA: uzūr ile KS / uzūrla MSA: uzūrla ki K / éylerken MKS: éyler iken A / marifetle MSA: marifet ile K / salāhla MSA: salāh ile K // 17 dilpesend MKS: dilbeste A / bu MKS: pūr A // 18 nev-enām MKS: tūvānā serīr A / şerīf MKA: arī S / maāmdan MKS: maāmdur A // 19 azreti MKA: azret S / muteber S: muammer MK, mamur A

sa'adet-i ebediyyeye vâşıl éylesün. Murâd édindigi Şeyh 'Attâr Hazretleri'nüñ
 5 kaddesallâhu sırruhu'l-'azîz Pend-nâme nâm kitâbı ki hâkîkatde kimyâ-yı sa'adet ve
 sermâye-i siyâdetdür. Lisân-ı Türki'yle şerh olunup [A2a] dîbâcesi âfitâb – rıf'at felek-
 rûtbet devletmend sa'adetmend 'azîmü'l-ğadr refi'ü's-şadr kerîmü's-şân şâhibü'l-cüd ve'l-
 10 ihsân [K3a] sühan-şinâs u nüktedân mu'azez ü mükerrem ki sultân-ı selâtin-i cihân hâkân-ı
 hevâkîn-i zamân zıllullâhi fi'l-'arzeyn kehfe'l-enâm ve'l-müslimîn bâsa'u'l-'adli ve'l-âmân
 nâşirü'l-cüd ve'l-ihsân mâhiyyü'z-zulm ve't-tuğyâne'l-mü'eyyed bi'avni'r-rahmân heft
 iklîm [M3a] pâdişâhı Sultân Murâd Hân'ün muğarreb ü mağbûlidür. Hağ Ta'âlâ Hazreti
 anı iltifât-ı pâdişâhî ve mevâhib-i şehensâhî ile mesrûr u âsûde-ğâl édüp müreffehü'l-bâl
 15 éylesün. Bu evşâfla mevşûf ve bu elğâbla ma'rûf olan zât-ı pâk ve dürer-i tâb-nâk
 [S2b]Zeyrek Ağa Hazretleri'nüñ ism-i şerîfiyle mu'anven ve vaşf-ı laţîfiyle müzeyyen ola tâ ki
 ol kitâb-ı müsteğâbdan müntefi' olan kimseler ol cüd u şehâyla Hâtim-i Tayy'ün kerem
 defterini tay' eden şâhib-i sa'adeti ve bu tercemeye bâ'iş olan 'Ömer bin Hüseyn'i ve
 20 âlâm-ı zamâne ile şikeste-ğâl ve perişân-bâl kalîlü'l-bizâ'a şârihi olan hağır Şem'î'yi
 15 du'â-yı hayrla yâd éyleyeler.

Sa'adetmend 'âlim Zeyrek Ağa

Cihânı nâm-ı nîk ile tutupdur

Anuñ ism-i şerîfinden muğakğak

Hışâl-ı nîki hep ma'lûm olupdur

1 éylesün MSA: éyleye K / édindigi MKA: étdigi S // 2 nâm KA: MS- // 4 refi'ü's-şadr MSA: refi'ü'l-ğadr K
 // 5 MKA:- heft iklîm S / ki MSA: K- // 6 'arzeyn MSA: hafkeyn / âmân MA: enâm KS // 8 mağbûlidür
 MSA: mağbûl K / Hazreti MKS: Hazret A // 9 iltifât KSA: iltifâd M / mevâhib MSA: mevâhib K / u MKA:
 S- / âsûde-ğâl MKA: âsûde hâşıl S // 10 elğâbla MKA: elğâbile S / ma'rûf MSA: mağrûf K // 11 ve MKS: A-
 / laţîfiyle MKA: laţîfle S / ola MKS: olan A //12 kimseler MKA: kimse S / u MK: SA- / şehâyla K: şehâ ile
 MSA / kerem //13 defterini MKA: defter / sa'adeti MKS: sa'adet A / Hüseyn'i M: Hüseyn KSA // 14 zamâne
 MK: zamân SA // 15 du'â-yı hayrla M: du'â-yı hayr ile K, hayr du'a ile S, hayr ile A / éyleyeler K: éyleye
 MA, éyle S / MKA:- beyt S //17 tutupdur MSA: toplupdur K // 18 Anuñ...muğakğak MKS: A- // 19 Hışâl-ı
 nîki MS: Hışâlî nîk K, A- / hep ma'lûm olupdur MKS: A-

Murād olan bu fānī dehr içinde

Eyü nāmı ile şöhretdür cihānda

Sehā vü luṭfıla buldı eyü nām

Aña mānend kim ola bu zamānda

5 [M3b] *Nām-ı nīkū ger bemāned z'ādemī*

Bih kezu māned serāy-ı zer nigār¹

Ḥudā-yı Rabbi'l-°ālemīn aña dünyāda °ömr-i tavīl ve şevāb-ı cezīl erzānī kılup Cennet-i °Adn ve dīdār-ı şerīfini müyesser éde āmīn. Yā Müceyyibü's-sā'ilīn ve yā Ḥayrū'n-nāşırīn.

[K3b] Çünkü tālib-i terceme olan ehl-i dilden bu şevāb u laṭīf iltimāsı gördüm, cān u dilden

10 şafā-yı hāṭırla, ol kitāb-ı sa°ādet-āşār ve pür-fevā'idüñ şerhine şürü° u mübāşeret éyledüm.

Zīrā ol şāhib-i devletüñ ve bā'ış-i terceme olan kimsenüñ ihsān-dīdesi ve kerem ü luṭfunüñ

şermendesini olmuşdum. [A2b] Līkin bir vecḥle şerḥ édem ki, [S3a] mestūr u pūşīde olan

nikāt u me°ānīsī °ayān u rüşen ola ki, eşkāl u şu°übetden eşer ḳalmaya. Tā ki sa°ādet-i

ebediyyeye tālib ve devlet-i sermediyyeye māil ü rāgīb olanlar anuñ neşāyılıyla

15 mütenaşşıḥ u muḡtenim [M4a] olup fevz-i °azīme vuşül bulup dünyāda °izz u devlete ve

°uḳbāda fevz ü maḡfirete mazhar olup fā'irīn zümresine dāḥil olalar. Bu risāle-i pür-

menāfi°iñ şerhinüñ nām-ı şerīfini “*Sa°ādet-nāme*” ḳodum. Zīrā her kim ki anda mestūr u

mekşūf olan neşāyılıyla °amel éde, elbette sa°ādet-i ebediyyeye vuşül bulmak muḳarrerdür.

Pes °āḳil-i pür-tedbīre lāzımdur ki °ömr-i °azīzini ḡaflet ile geḳürmeye.

20 *Mekun °ömr zāyi° bā-fūsūs u ḡayf*

Ki fırsat °azīzest ve'l-vaḳt u seyf²

5 bemāned MS: nemāned A, māned K // 6 māned MSA: K- // 7 dünyāda °ömr-i tavīl KSA: °ömr-i tavīl dünyāda M // 9 Çünkü... bu MSA: K- / u SA: MK- // 10 hāṭırla MKS: hāṭır ile A / sa°ādet MKS: A- / şerhine MKS: şerḥe A // 12 olmuşdum MK: olmuşdur AS / līkin MKS: likin A / vecḥle SA: vecḥile MK // 14 olanlar anuñ MK: olanlarıñ SA / neşāyılıyla MKS: neşāyılılarıyla A // 15 fevz MKS: ḳadr A // 16 zümresine MKS: zümresinde A // 17 şerhinüñ S: şerhine MKA / nām-ı MKA: S- / her MKS:A- // 21 u MKA: S-

¹ Eḡer insandan iyi ad kalırsa bu, altından yapılmış bir saraydan daha iyidir.

² Ömrünü vāh ederek zāyi eyleme; vakit ve kılıç varken fırsat gözet.

Ve  omrden her nefes ki vardur anı z ayi  eyleme. Z ir  ol bir nefes bütün  alemden ey d r. Z ir   alem f n d r, amm  z ayi  olmayan nefesden h şıl olan  urb-ı sa adet b k d r.

MEŞNEVİ

Sikender ki ber  alem  hükm d şt

5 *Der  n dem ki m reft  alem [M4b] g z şt*

Müyesser ne-b deş kez u  alem 

Sin nend u mühlet dehendeş dem ¹

Ve l zımdur ki herkes mihm n iken  alemde bir y dig r  oya, t  ki cih nda anu  n m-ı n kini h yrla y d  d p, r h-ı rev nını bir du a ile ş d  yleyeler. Nite ki H zret-i Şeyh

10 nevvarall hu mer adehu Bost n n m [S3b] kit bında getürmüşdür. *MEŞNEVİ*

Ney med kes ender cih n k  be-m nd

Meger  n kez u n m-ı n k  be-m nd

Nemurd  n ki m ned pes ez vey nec y

Pul u mescid u h n u mihm n-ser y

15 *Her  n k  nem nd ez peseş y d-g r*

Dıraht v c deş ney verd b r

Ve ger reft u  ş r-ı h yreş nem ned

Neş yed pes-i mergeş e l-hamd h  ned²

Ve minall hi m kevvin   l-kevn   l-işmete ve  s-sa ade ve  l- avn.

1  yleme MKS:  ylemeye /  alemden MKA:  alemde S // MKS-: ol A / 2  urb-ı MK:  urb u // 3 meşnev  A: MKS- // 4  alem  MKS:  alem u A // 6  alem  MKS:  alem A // 8 Ve SA: MK- / ki MKA: S- // 9 n kini MKA: n ki S / h yrla MKS: hçyr ile A / r h-ı A: MKS- /  yleyeler MKS:  yleye A // 10 getürmüşdür MKS: buyurmuşdur A // 11 ney med MKS: ney yed A / kes MKS: A- // 12 kez MK: ki kez SA / u MKS: z  A / n m-ı n k  MKS: tohm n k  A / 13 nec y MK: bec y SA // 14 mescid u h n MK: mescid u h ne S,  al  v  h n A // 18 pes-i MKA: pes ez S // 19 Ve...ve  l- avn MSA: K-

¹ İskender bu  alemde hüküm sürdü; ama bir an geldi ve bu  alemden gitti.  alemde hiçbir şey kalıcı değildir.

² Kimse bu d ny ya kalmak için gelmemiştir. Yalnız ondan iyi bir ad kalabilir. Bir kimse öldükten sonra ondan sadece köprü, mescid, han ve kervansaray kalır. Her kim ki o öldükten sonra bir y dig r bırakmamıssa, v c dunun ağacı meyvasız kalmıştır. Ve eğer o kimse gittiyse ve ondan hayırlı bir eser kalmadıysa, onun ardından F tih  duası bile okunmaz.

[K4a] [A3a] Bismillāhir'rahmāni'r-raḥīm. “*Ḥamd-i bī-ḥad ān Hudā-yı pāk-rā*” Ol şerīk ü nazīrden pāk u münezzeh Hudā'ya ḥadsiz ḥamd. “*Ān ki ĩmān dād müştī ḥāk-rā*” Ol Allāh ki bir avuc ḥāke, ya°nī bir avuc ḥākdan ḥalk olunmuş insāna ĩmān vėrdi. *Küllü emrin ziy bālin lem yebdā'u biḥamdillāhi fehuve ebterun* [M5a] *ve ecda°un* ḥasebince Ḥazret-i Şeyḫ

5 bu kitāb-ı müsteḫābını ḥamdla ibtidā ēyledi. Ve eşref-i ni°am ĩmān idüğini iş°ar ētmek için ḥamddan şoñra anı zıkr ēyledi. “*Ān ki der ādem demīd ü rüh-rā*” Ol Allāh ki rüḫi ādemde ol nefḫ u zāhir ēyledi ki, ḫavlulu Ta°ālā: “*Ve nefāḫtu ffhi min rüḫi*.”¹ Bu sırrı beyān ēyledi. “*Dād ez tūfān necāt ü Nūḫ-rā*” Nūḫ Peyğāmbere tūfāndan necātı ol Allāh vėrdi. Ḫavlulu Ta°ālā: “*Fe enceynāhu ve men ma°ahu ff'l-fulki'l-meşḫūni*.”² Ḥamddan şoñra ādemi zıkr

10 ēyledi, sā'ir maḫlūḫātdan birini zıkr ēylemedi. *Zīrā ve leḫad keremmenā benī ādem* ḥasebince ādem ve ādemī eşref-i maḫlūḫāt ve mefāḫir-i mevcūdāt olup mażḫar-ı Zāt u şifāt-ı [S4a] Bārī olmuşdur. Nite ki bu ḫadış-i şerīf anı beyān ēyler: “*İnnallāhe Ta°ālā ḫalaḫa ādem °alā şūretihi eyyi °alā şifatihi*.” “Eyyi °alā şifatihi” ḫadış-i şerīfden degüldür. Hemān °alā şūretihi terkībini beyān içündür, tā ki şūret zıkrinden nā-ma°kül zann olmıyaya.

15 *Zīrā Ḥaḫ Ta°ālā Ḥazreti* [M5b] şūretten münezzehdür. Ve Mevlānā Cāmī Ḥazretleri'nüñ Silsiletü'z-zehab'inde bu ebyāt bu sırrı rüşen ēyler. *MEŞNEVİ*

Ādemī çīst berzah-ı cāmī°

Şūret-i ḫalk u Ḥaḫ der u vāki°

Nüşḫa-i mücmelest u mazmüneş

20 *Zāt-ı Ḥaḫḫ u şifāt-ı* [K4b] *bī-çüneş*

Muttaşıl bā-deḫāyık-ı ceberrūt

1 Bismillāhir'rahmāni'r-raḥīm MKS: A- // 5 idüğini MSA: idüğine // 7 ol A: o MK, S- / ēyledi MS: ēyler KA //11 ve MKS: A- / ādemī S: ādemī M, ādemi K, A- / ve MSA: K- // 12 Bārī MSA: Bār / Nite MKS: A- / ki MKA: kim S / şerīf MKA: şerīf için S // 13 Eyyi °alā şifatihi MK: bu S, A- // 15 Ḥazreti MS: Ḥazret K, A- // 16 meşnevī MKS: beyt A // 17 berzah MK: ber-rüh SA // deḫāyık MSA: durer ? K

¹ Şād (38):72. “Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfördüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!”

² e°ş-Şu°arā (26): 119. “Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri, o dolu geminin içinde (taşyarak) kurtardık.”

Müştemil ber-ḥaḳāyık-ı meleküt

Bāṭneş der muḥīt u vahdet ğarḳ

Zāhireş ḥuşk-leb be-sāḥil farḳ

Yek şıfāt nıst ez şıfāt-ı Hudā

5 *Ki ne-der zāt-ı ũ buved peydā*

Hem ʿAlı̄mest ũ hem Semiʿ ũ Başır

[A3b] *Mütekellim Mürı̄d ũ Hayy u Kadır*

Hemçünın ez ḥaḳāʿıḳ ʿālem

Heme çızı̄ der u buved müdġam

10 *Hʿāh eflāk u ḥʿāh ez erkān-ġır*

Hʿāh kān yā nebāt u ḥayvān-ġır

Şüret-i nık u bed nüvişte der ũ

Sıret-i dıv ũ ded sirişte der ũ

Ger ne mirāt-ı vech-i bākı̄ büd

15 *Ez çı rū şud ferişte-rā mescüd*

Buved ʿaḳs-i cemāl-i Hazret-i Pāk

Eger iblīs pey nebürd çı bāk

Her çı der genc-i “künt ũ kenzi” nihān

20

2 muḥīt u KSA: muḥīt-i M // 5 neder MKS: ne A // 7 Mütekellim...Kadır MK: Mütekellim u...Kadır S, A- // 8 Hemçünın...ʿālem MKS: A- // 9 Heme...müdġam MS: Heme çızı̄ derd buved müdġam K, A- // 10 Hʿāh...erkān-ġır MKS: A- // 11 Hʿāh...ḥayvān-ġır MS: Hʿāh kān nebāt u ḥayvān-ġır K, A- // 12 Şüret-i...ũ MS: Şüret-i...derd K, A- // 13 Sıret-i...ũ MS: Sıret-i...derd K, A- // 14 Ger...büd MK: Ger ne mirātı̄...büd S, A- // 15 Ez...mescüd MKS: A- // 16 Buved...Pāk MKS: A- // 17 Eger...bāk MKS: A- // 18 Her...nihān MS: Ber...nihān K, A

Būd der vey Hudā nūmūd °iyān
 [M6a] *Halk-rā der zuhūr u peydāyī*
Hestī ūst °illet-i gā'ī
Zān ki °irfān buved [S4b] sebeb ān-rā
 5 *Ūst mazhar kemāl-i °irfān-rā*¹

Ve bir maḥalde daḥī bu ebyāt getürmişdür. *MESNEVĪ*

Hīc mevcūd nīst der °ālem
Ki şināsed ḥaḳīkat-i ādem
Dāned ādem ḥaḳīkat-i heme çīz
 10 *°Ayn-ı Ḥaḳ-rā ḥaḳīkat-i heme nīz*
Bined ān °ayn-rā be-çeşm-i °iyān
Geşte zāhir be-şüret-i ā°yān
Ġayr ez u der cihān nebīned hīc
Āşkār u nihān nebīned hīc

15 *Līk īn devletī ne āsānest*

*Belki ḥāş-ı ḥavāş-ı insānest*²

“*Ān ki fermān gerd ḳahreş bād-rā.*” Ol Allāh ki anuñ ḳahrı bāda fermān eyledi. “*Tā sezā-yı dād ḳavm-i °Ād-rā.*” Tā ki °Ād ḳavmine tamām lāyīḳını vėrdi.

1 Būd...°iyān MKS: A- // 2 Halk...peydāyī MKS: A- // 3 Hestī...gā'ī M: Hestī-i...gāyāyī K, Hestī...nemānī S, A- // 4 Zān ki...ān-rā MKS: A- // 5 Ūst...°irfān-rā MKS: A- // 6 Ve...getürmişdür M: Ve...bir...getürmişdür K, Ve...ebyāti...getürmişdür S, A- / meşnevī MS: KA- // 7 Hīc...°ālem MKS: A- // 8 Ki...ādem MS: Ki şināsend...ādem K, A- // 9 Dāned...çīz MKS: A- // 10 °Ayn-ı...nīz MKS: A- // 11 Bined ān...°iyān MK: Bīdān...°iyān S: A- // 12 Geşte...ā°yān MS: Geşte...°ayān K, A- // 13 Ġayr... hīc MS: Ġayr...nebiyend hīc K, A- // 14 Āşkār...hīc MS: Āşkār...nebiyend hīc K: A- // 15 Līk...āsānest MS: Līk īn devletī ne insānest K, A- // 16 Belki...insānest MKS: A- // 17 sezā-yı K: sezāyī MSA // 18 dād KSA: -rā M / ḳavm-i MKS: ḳavmī A

¹ Ādemī nedir? Toplu bir berzahdır. Halkın ve Hakk'ın yüzü onda bellidir. Kısa bir nüshadır ve içindekiler Hakk'ın Zātı ve sorusuz sıfatlarıdır. Ceberrüt'un anlarıyla baĸlıdır. Meleklerin gerçekleriyle birleşmiştir. Bātın ve vahdetin çevresine dalmıştır. Görünüşü, kuru dudaklı fark sâhilinde Allāh'ın sıfatlarıyla aynı sıfatta değildir ki, onun zātında bulunmaz. Hem ālimdir, hem duyardır, hem görendir. Söz söyleyendir, canlıdır ve kâdirdir. Ālemin hakikatlerinin hepsi onda art ardadır. İster felekler, ister büyük rûkûnlar olsun; ister mädenler, ister bitkiler, ister hayvanlar olsun; iyi ve kötü sūretler onda yazalıdır. Devler ve hayvanların huyları ona bulaşmıştır. Mādem mirātın yüzü onda bākīdir, neden o meleklerle secde etti? Temiz Hazret'in güzel yüzünün tecellisi, İblis bunu anlamadıysa ne yapalım? “Künt ū kenzi”nin içinde gizli olan her şeyi Allāh onda ayān etti. Halkın ortaya çıkmasında onun varlığı en son delildir. Çünkü onun sebebi irfandır. O, irfanın kemālinin zāhir olduĸu yerdir.

² Ādem'in hakikatini tanıyan kimse ālemde mevcut değildir. Ādem, Hakk'ın aynısı gibi her şeyin hakikatini bilir. O, büyüklerin gözüne zāhir olan her şeyi bilgili bir gözle görür. Gizli ve āşikār olan hiçbir şeyi ve ondan başka hiç kimseyi dūnyāda görmez. Ama bu devlet, bu saādet kolay değildir ve sadece Allāh'a yakın olan insanlara āittir.

- Murād edebsizliklerinden ötüri ol kavmi bādla helāk éyledi démekdür. Kavluhu Ta°alā:
 “*Ve ammā °ādun [K5a] fe uhlikū biriḥin şarşarin °atıyyetin*¹ *sehḥarehā °aleyhim seb°a*
leyālin ve şemāniyete eyyāmin ḥusūmen fetere°l-ḳavme fihā şar°ā keennehum ā°cāzu
*naḥlin ḥāviyyetin*² *fehēl terā lehum min bāḳiyyetin.*” “*Ān ki luṭf-ı ḥ' iş-rā izhār gerd.*” Ol
 5 Allāh kendüniñ luṭfinı izhār éyledi. [M6b] “*Ber Ḥalīleş nār-rā gülzār gerd.*” Kendüniñ Ḥalīli
 üzre ateşi gülzār u gülistān éyledi. Kavluhu Ta°alā: “*Ḳulnā yā nāru kūni berden ve selāmen*
°alā İbrāhıme.”⁴ “*Ān ḥudāvendī ki hengām-ı seḥer.*” Ol aẓım ḥudāvend ki seḥer vaḳtı
 “*Kerd ḳavm-i Lüṭ-rā zīr ü zeber.*” Lüṭ ḳavmini zīr ü zeber éyledi. Murād, altını üstine ve
 üstini altına éyledi démekdür. Kavluhu Ta°alā: “*Felemmā cā°a emrunā cā°alnā °āliyhā*
 10 *sāfilehā.*”⁵ Ḥudāvendīde [S5a] olan yā ki yā-yı vaḥdetden münşā°ibdür, ta°zīm içündür.
 “*Sūy-ı ü ḥaşmī ki tīr endāhte.*” Şol ḥaşm ki anuñ cānibine tīr atmışdur. Endāhte est ve
 sāhte est taḳdīrinde olmaḳ rüşendür. “*Beşşe-i käreş kifāyet sāhte.*” Anuñ işine bir peşşeyi
 kifāyet düzmüşdür, ya°nī anı bir beşşe sebebiyle helāk éylemişdür. Bu kısşa ziyāde
 rüşendür. Ḥaşmdan murād Nemrūd-ı la°ındür ki Ḥaḳ Ta°alā Ḥazreti anı bir aḳsaḳ sivri siñek
 15 sebebi ile helāk éylemişdür. Ḥaşmīde olan yā taḥḳīr içündür. *BEYT*
Nīm peşşe ber ser-i düşmen ki uşt
*Der ser-i ü çār şad sāleş bedāşt*⁶

1 murād MKS: ya°nī A / kavmi MSA: ḳavm K / démekdür MKS: A- // 2 °atıyyetin... seb°a MKS: A- // 3
 leyālin...ā°cāzu MKS: A- // 4 naḥlin...bāḳiyyetin MKS: A- // 5 Ol Allāh MA: Ol Allāh ki KS // 6
 Kavluhu...selāmen MSA: K- // 7 °alā İbrāhım MSA: K- / Ol...vaḳtı MKA: S- // 8 ḳavm-i MKS: ḳavmī A /
 Ol...vaḳtı MKA-: Ol...şabāḥ vaḳtı S / murād MKS: ya°nī A / ve MKS: A- // 9 üstini altına MKS: A- /
 Felemmā...°āliyhā MSA: K- // 10 sāfilehā MSA: K- // 11 tīr MK: oḳ SA / endāhte est ve S: MKA- // 12
 sāhte...rüşendür S: MKA- / beşşeyi S: beşşe-i MKA // 14 sebebiyle A: sebebi ile MKS // 14 Ḥazreti MA:
 Ḥazret K, S- // 15 Ḥaşmīde...içündür MSA: K- / beyt MKS: A-

¹ el-Ḥaḳḳa (69): 6. “Ad kavimi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler.”

² el-Ḥaḳḳa (69): 7. “Allah onu, ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün.”

³ el-Ḥaḳḳa (69): 8. “Şimdi onlardan arda kalan bir şey görüyor musun?”

⁴ e°l-Enbiyā (21): 69. “Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!” dedik.

⁵ Hüd (11): 82. “Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.”

⁶ Düşmana küçük bir sinek koydu, onun başında dört yüz sene yaşattı.

Süy-ı ü haşmî beyti ân hudâvendî [M7a] beytine cevâb gibi vâkı° olmuşdur. “*Ân ki a°dâ-râ be-deryâ der-keşîd.*” Ol Allâh ki a°dâsını deryâyâ çekdi ve anda ğarķ éyledi. Deryâdan murâd Nil Irmağı’dur ve ba°zi kimseler murâd Deryâ-yı Kûlzüm’dür démişlerdür. Â°dâ cem°-i °adûdur. “*Nâke râ ez seng-i hârâ ber-keşîd.*” Siyâh u muhkem taşdan nâke çekdi, ya°nî zâhir éyledi. Kavluhu Ta°âlâ: “*Ve câveznâ bibenî İsrâ’île’l-bahre fe etba°ahum Fir°avnu ve cünûduhu [A4a] bağyen ve °adven hattâ izâ edrâkehu’l-ğarķu ķâlê âmentu ennehu lâ ilâhe illellezî âmenet bihi benü İsrâ’île ve enâ mine’l-müslimîne.*”¹ Mışrâ°-ı evvel ile Hâzret-i Mûsâ ile Fir°avn kışşasına ve mışrâ°-ı şânîyle Şâlih Peyğamber’üñ [K5b] kışşasına işâret éyler ki, kefereden andan mu°cîze taleb étdüklerinde Hâķ [S5b] Ta°âlâ Hâzreti °izze ismehü bir tağdan ol nâķeyi bir yavrusıyla zâhir éyledi. Hâzret-i Şeyh kâddesallâhu sırrahu’l-°azîz ümem-i sâbıķa’nuñ aĥvâl u kışşalarını beyân éyledi. Tâ ki kendüniñ kitâb-ı müsteġâbindan müntefî° olanlarıñ ķulûbında olan [M7b] i°tikâd-ı laĥîf sebât u istiĥkâm bula. Nite ki Hâķ Ta°âlâ Hâzreti °izze ismehü ĥabîb-i ekremine ĥitâb édüp eytdi. Kavluhu Ta°âlâ: “*Ve küllen naķuşşu °aleyke min enbâ°i’r-rusuli mâ nuşebbitu bihi fuâdeke.*”² “*Çün inâyet Kâdir-i kayyüm kerd.*” Çünki kâdir kayyüm-ı kâdir °inâyet éyledi, “*Der kef-i Dâvûd âhen mûm kerd.*” Dâvûd Peyğamber’üñ kefinde âheni mûm éyledi; ya°nî mûm gibi yumuşaķ éyledi. Kef avuç ma°nâsınadır bunda. Kavluhu Ta°âlâ:

1 ü MKA: u S / beyti MKS: ya°nî A / gibi KSA: M- // 2 anda MSA: anları K // 3 Nil Irmağı’dur MKS: Yeşil Irmağı’dur A / ve KSA: M- / kimseler A: kimse MKS / murâd MSA: K- / démişlerdür A: démiş MKS // 4 °Âdâ...°düddur S: MKA- / ber- MSA: der- K / nâķe MA: nâķeyi KS // 6 beğayen...ilâhe MKS: A- // 7 illellezî...müslimîn MKS: A- // 8 ve mışrâ°-ı MSA: K- / şânîyle KS: şânî ile MA // 9 éyler MSA: éder K / ki MSA: K- / étdüklerinde MK: étdüklerinden S, éyledüklerinde A / Hâzreti MSA: Hâzret K // 10 tağdan MSA: taşdan K / nâķeyi MKS: nâķe A / bir MSA: K- / yavrusıyla K: yavrusı ile MSA / kâddesallâhu sırrahu’l-°azîz S: kâddise sırrahu MKA // 13 Hâzreti MSA: Hâzret K // 15 kayyüm-ı kâdir KSA: kâdir kayyüm M // 16 Dâvûd Peyğamber’üñ MKA: Dâvûd’uñ S / kefinde MKA: elinde S / âheni MKA: demüri S / éyledi KA: MS- // 17 kef...bunda S: MKA- / Kavluhu Ta°âlâ MK: SA-

¹ Yûnus (10): 90. “Biz, İsrailoğulları’nı denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde) boğulma haline gelince, (Firavun:) “Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı Tanrı’dan başka tanrı olmadığına ben iman ettim. Ben de müslümanlardanım!” dedi.”

² Hüd (11):120. “Peyğamberlerin haberlerinden senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz.” (Bunda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.)

“*Ve elennā lehu’l-ḥadīde*¹ *en ‘imal sābiġātin ve ḳaddir fi’s-serdi ve ‘āmelū ṣāliḫān innī bimā ta‘melūne baṣīrun.*”² Ḳayyūm bāḳī ma‘nāsınadur. *E’l-ḳayyum hüve’llezzī yekūmi bihi külli şey’i ve hüve yekūmu binefsihi.* Ḳayyūmdan murād Ḥudā-yı Ta‘ālā’dur ki, cem‘ī eşyā anuñla ḳā’im ve o keñdü zātıyla ḳā’imdür. “*Bā Süleymān dād milk ü serverī.*”

5 Süleymān Peyġamber’e salṭanat u serverlik vėrdi. “*Ṣud muṭī‘-i ḥātemeṣ dīv u perī.*” Dīv u perī anuñ ḥātemine muṭī‘c oldu. Ḥāteme isnād sebebine isnād olınan ḳabīlindendür. Zīrā dīv u perīnūñ Ḥazret-i Süleymān’a [M8a] iṭā‘at etmesine sebep ol ḥātem olmuṣdur. “*Ez ten-i ṣābır be-kirmān ḳūt dād.*” Ṣābırūñ cisminden kirmlere [S6a] azıḳ vėrdi. Hem zi-ḥātem olmuṣdur. “*Hem zi-Yūnus loḳmaī bā-Ḥūt dād.*” [K6a] Hem Yūnus Peyġamber’den Ḥūt’a bir

10 loḳma vėrdi. Murād Ḥaḳ Ta‘āla’nuñ emr-i ṣerīfiyle māḫī anı loḳma gibi yutdı demekdür. Mıṣra‘-ı evvel ile Eyyūb Peyġamber’üñ kıṣṣasına işāret éyler. Zīrā ṣābırdan murād bunda Ḥazret-i Eyyūb’dur ki cism-i ṣerīfi [A4b] küçük ḳurtlarla pūr idi. Ḳavluhu Ta‘ālā: “*Ve zikru ‘abdenā Eyyūbe iz nādā Rabbehu*³ *enni messenī’ş-şeyṭānu binuṣbin ve ‘azābin urkuḍ biriclike hazā muġtasalun bāridun ve ṣarābun*⁴ *ve vehebnā lehu ehlehu ve miṣlehum ma‘āhum raḫmeten minnā ve zikri liū li’l-elbābī*⁵ *ve huz biyedike zigṣan fāzrib bihi ve lā taḫnaṣ innā ve cednāhu ṣābıren ni‘amū’l-‘abdu innehu evvābun.*”⁶ Mıṣra‘-ı ṣāniyle Yūnus Peyġamber’üñ kıṣṣasına işāret éyler. Ḳavluhu Ta‘ālā: “*Ve inne Yunūs lemīne’l-mürselīn*

1-2 ve...baṣīrun MKS: A- // 5 vėrdi MA: vėrirdi KS // 6 Ḥāteme MSA: Ḥātemine K / sebebine MKS: sebebe A / ḳabīlindendür KSA: ḳabīldendür M // 7 Süleymān’a MKA: Süleymān S // 8 hem zi ḥātem M: KSA- // 9 olmuṣdur M: KSA- // 10 murād MKS: ya‘nī A // 11 ṣābırdan KSA: ṣabırdan M // 12 idi MKS: édüp A // 13-14-15-16 enni...evvābun MKS: A-

¹ Sebe‘ (34):10. (Andolsun, Davud’a tarafımızdan bir üstünlük verdik. “Ey daġlar ve kuṣlar! Onunla beraber tesbīh edin.” dedik.) “Ona demiri yumuṣattık.”

² Sebe‘ (34): 11. “Geniṣ zirhlar imal et, dokumasını ölçülü yap, (Ey Davud hanedanı!) İyi işler yapın. Kuṣkusuz ben, yaptıklarınızı görmekteyim, diye (vahyettik).”

³ Ṣād (38): 41. “(Resulüm!) kulumuz Eyyub’u da an. O, Rabbine: Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet vėrdi, diye seslenmiṣti.”

⁴ Ṣād (38): 42. “Ayaġını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soġuk bir su (dedik).”

⁵ Ṣād (38): 43. “Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini baġıṣladık.”

⁶ Ṣād (38): 44. “Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten biz Eyyub’u sabırlı (bir kul) bulmuṣtuk. O, ne iyi kuldu! Daima Allah’a yönelirdi.”

⁷ e’ş-Şāffāt (37): 140. “Hani o, dolu bir gemiye binip kaḳmıṣtı.”

iz ebağa ile'l-fülki'l-meşhūni¹ fesāheme figāne mine'l-müdḥazīne² fe elteḳamehu'l-ḥūt
 [M8b] *ve huve mülīmun³ felev lā innehu kāne mine'l-müsebihḥīne⁴ lelebişe fī batnıhi ilā*
*yevmi yub⁵aşüne.”*⁵ Ḥazret-i Yūnus batn-ı mähīde bunu lisānından gidermedi. *En lā ilahe*
*illā ente subḥāneke inni küntü mine'z-zālimīne.*⁶ Ve her kim ki buña meşğül ola elbette

5 belälardan ḥalāş bulur. *BEYT*

Vaḳtest hoş ān-rā ki buved zıkr-i tū mūnis

Ver ḥod buved ender şikem-i Ḥūt çü Yūnus⁷

“*Bendeī rā erre ber-ser mīnehed.*” Bir bendenüñ başı üzre erre ḳor, “*Dīger-i rā tāc der-ser*

[S6b] *mīnehed.*” bir ğayrısıññ bāşına tāc ḳor. Bendeden murād Zekerıyyā

10 Peyġāmer'dür. Yahūdīlerden firār édüp bir ağacuñ içine girüp ḥalāş bulmuş iken, İblīs-i la'īnūñ dalāletıyle ağac içinde iken başından ayacağına varınca anı erre ile [K6b] iki bıçdiler.

Dīgerīden murād erbāb-ı devletten her ḳanḳısı murād olunursa cā'izdür. Erre bıçḳu ma'nāsınadır. “*Ūst sultān her çı ḥ'āhed ān kuned.*” Sultān odur her ne isterse anı éyler.

Yef'ālullāhu mā yeşā'u ve yehḳumu mā yurıdu. [M9a] “*Ālemi-rā der demī vırān-kuned.*”

15 Bütün 'ālemi bir demde vırān u ḥarāb éyler. Nite ki tūfān da eyle olmuşdur. Murād Bārī Ta'ālā'nuñ fā'ıl-i muḥtār ve ḥākim-i muḥtāk idüĝin iş'ardur. “*Hest sultānī müselleḿ merv-rā.*” Sultānlık aña müselleḿ u lāyıḳdur. “*Nıst kes-rā zehre-i çün ü çerā.*” Kimseye çün ü

1-2-3 iz...yub⁵aşüne MKS: A- // 3 lisānından MKA: lisānında S / en MKS: A- // 5 bulur KSA: olur M / beyt MKS: A- // 6 vaḳtest...mūnis MKS: A- / hoş MK: SA- // 7 ver...Yūnus MKS: A- / ender MS: neder K // 8 mīnehed MKA: mīnehend S / dīger-i MA: V'ān dīger-i K, dīgerī S / der-ser M: ber-ser KA, der-ber-ser S // 9 mīnehed MKA: mīnehend // 10 girüp MSA: girdi ve K / iken MKA: iken bāşdan S // 11 varınca anı MSA: K- / erre MKS: bıçḳu A // 12 ḳanḳısı MKA: ḳanḳısı / bıçḳu SA: bıçḳı M, bıçḳu K // 15 éyler MKS: éder A / ki MKS: kim A // 16 fā'ıl-i MSA: fā'ıl u K / sultānī MK: sultān SA // 17 çün u çerā MSA: çün çerā K / kimseye MKS: kimsenüñ A

¹ e's-Şāffāt (37): 141. “Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de kaybedenlerden oldu.”

² e's-Şāffāt (37): 142. “Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu.”

³ e's-Şāffāt (37): 143. “Eğer Allah'ı tesbit edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.”

⁴ e's-Şāffāt (37): 144. “Eğer Allah'ı tesbit edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.”

⁵ e's-Şāffāt (37): 145. “Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık.”

⁶ e'l-Enbiyā'(21): 87. (Zünnun'u da Yunus'u da zikret). “O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde): “Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!” dedi niyaz etti.”

⁷ Eğer Yunus gibi balığın karnında bile olsa, senin zikrinle mūnis olduĝu için onun vakti hoştur.

çerâ zehresi yokdur. Murâd *lâ yus'elu 'ammâ yef'alu ve hum yus'alüne'* hasebince Hâk Ta'âlâ'nun huşûşunda su'âl u cevâba kimsenün güftâra iktidârı olmaduğın beyândur. Çün niçe, çerâ niçün ma'nâsınadır. “*Ân yekî-râ genc u ni'met mîdehed.*” Ol birine luţfiyla genc u ni'met vérür, “*V'an dîger-râ renc u zaħmet mîdehed.*” ve ol birine hikmetiyle renc ü zaħmet vérür. Murâd kimine mâl u ni'met ve kimine renc ü zaħmet vérür demekdür. 5 [A5a]“*Ân yekî-râ zer dü şad himyân dehed.*” Ol birine [S7a] iki yüz himyân altün vérür. Murâd pâdişâhlar ve Kârûn gibi ğanî olanlardır. Himyân bunda kese ma'nâsınadır. “*Dîgerî der ħasret-i nân cân dehed.*” Bir ğayrısı ziyâde faħr u ihtiyâcından nân ħasretinden cân vérür. “*Ân yekî pûşîde sincâb u samûr.*” Ol birisi ziyâde ğinâ vü kemâl-i kudretinden 10 [M9b] sincâb u samûr giymiş. “*Dîgerî ħufte bürehne der tenûr.*” Bir ğayrısı ziyâde faħr u ihtiyâcından [K7a] tennürda ‘üryân yatmış. Ebudderdâ Ĥazreti için rivâyet olunur: Namâz edâ éylemek vaktinde ħâtûnı tennürda yaturdı, mükerrer giyecek olmaduğın ki ikisi bir anda namâzların edâ éyleyeler. “*Ân yekî ber bişter-i kemhâ vü naħ.*” Ol birisi kemhâ vü naħ döşegi üzre yatmış. “*Ân yekî ber ħâk-i ħ'ârî kerde yaħ.*” Ol birisi ħ'ârlık ħâkî üzre 15 buzlanmış. Murâd hergiz ‘izzet görmemiş demekdür. Naħ çalıça ki pâdişâhlar döşenür. “*Ân yekî ber taħt bâ şad ‘izz u nâz.*” Ol birisi taħt üzre yüz ‘izz u nâzla, “*Ân dîger kerde dehân ez nâke bâz.*” ol birisi faħr u ihtiyâcından ağızını açmış ki bir yiyecek nesneye kâdir degüldür. Fâķe faķîr ma'nâsına. “*Ĥarfatu'l-'aynî cihân ber-hemzened.*” Bir ħarfatu'l-'aynda ya'nî göz yumup açınca cihânı biri birine urur ve ħarâb u yebâb éyler. Ĥarfatu'l-'aynda yâ

1 çerâ MKA: çerâya S // 2-3 çün niçe çerâ niçün ma'nâsınadır MA: çün u çerâ niçün çün niçe ma'nâsınadır S, K- / birine KSA: birisine M / luţfiyla MSA: luţf ile K // 4 ve MKA: S- / birine KSA: birisine M / hikmetiyle MS: hikmetle KA / renc u MSA: renc K // 5 vérür MKS: vérür demekdür A / murâd...demekdür MKS: A- / kimine KS: kimisine M / kimine KS: kimisine M / ni'met ve MS: K- // 6 birine KSA: birisine M / himyân MSA: kese K // 7 murâd MKS: murâd bunda A / pâdişâhlar MKS: pâdişâhlardur A / olanlardır MKA: olunur demekdür S // 8 ħasretinden KSA: ħasretinde M // 9 ğinâ vü KSA: ğinâ M // 11 Ebudderdâ MSA: Ebudderrâ K / Ĥazreti için KSA: Ĥazretiçün M // 12 mükerrer SA: mükerrer yér M / giyecek MSA: K- // 13 namâzların MSA: namâzlarını K / éyleyeler MKS: éyleye A / bişter-i M: pister-i K, pisterî S, bişter u A / vü KSA: M- // 14 naħ KSA: M- / döşegi M: döşek KA, döşegi S / ħâkî MS: ħâk K, toprağı A // 15 buzlanmış MSA: buz olmuş K / demekdür MSA: demekdür ki K / naħ çalıça ki MSA: K- / ki MS: A- // 16 nâzla MSA: nâz ile K / nâzla MS: nâzla oturur A / ân M: v'an KSA // 17 nesneye MKA: nesne S // 18 Fâķe faķîr ma'nâsına S: MKA- / 'aynî MSA: 'ayn K / bir MSA: K- // 19 ya'nî...açınca K: MSA- / biri birine MSA: birbirine K / u yabâb éyler MKS: A- / ħarfatu'l-'aynda yâ S: MKA-

¹ e'l-enbiyâ'(21): 23. “Allah, yaptığınan sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekilecektir.”

vaḥdet içündür. “*Kes* [S7b] *ne-miḡyāred ki incā dem-zened.*” Kimse kâdir olmaz ki bunda dem ura, belki cemî’an hükm ü fermânına ser-fürü édüp muṡîc ü münkad olmuşlardur. Nemîyāred netuvāned ma’nāsınadır. “*Ān ki bā murg-ı hevā māhī dehed.*” Ol Allāh ki hevāda pervāz éden murgā māhī vérür. Şāhīde yā maşdar içündür. [M10a] “*Bende-i k’ān-rā devlet-i şāhī dehed.*” Bendelerine şāhlık devletini vérür. Murād cemîc ḡuşuş ḡükm-i ilāhiye müfevvez ü müselleme idügin iş’ardur. [A5b] “*Bī-peder ferzend peydā ü kuned.*” Pedersiz ferzendi ol Allāh peydā vü zāhir éyler. “*Tıfl-rā der mehd gūyā ü kuned.*” Beşikde tıflı ol Allāh gūyā éyler. Ferzendden murād Ḥazret-i Ğīsā’dur ki pedersiz ḡalk olunmuşdur. Ḳavluhu Ta’ālā: [K7b] “*Inne meşele Ğīsā ‘indallāhi kemeşeli ādeme ḡaleḡahu min tūrābin summe ḡāle lehu kūn feyekūnū.*”¹ Tıflıdan murād yine Ḥazret-i Ğīsā ‘aleyhi’s-selām olmaḡ cā’izdür. Ḳavluhu Ta’ālā: “*Fe eşāret ileyhi ḡālū keyfe nükellimū men kāne fi’l-mehdi şabiyyen*² *ḡāle inni ‘abdullāhi ātāniye’l-kitābe ve ca’aleni nebiyyen.*”³ Ve Yūsuf Peyḡamber’üñ ḡışşasında mezkürdür ki Züleyhā Ḥazret-i Yūsuf’a bühtan étdükde, Ḥazret-i Yūsuf ol bühtāndan ḡalāş bulmaḡ için eytdi: “Dört aylık beşikde bir tıflı vardur ki ol vaḡt ol ḡānede bizümle bile idi. Anı getürüñ ki benim pākligime ol tıflı şēhādet éyler.”⁴ Biiznillāhi Ta’ālā ol tıflı idi. Ḳavluhu Ta’ālā: “*In kāne ḡamīşuhu ḡudde min ḡubulin fe şadeḡat ve huve mine’l-ḡazībīne.*”⁴ *Ve in kāne ḡamīşuhu ḡudde min duburin fe keḡzēbet ve*

1 vaḥdet içündür S: MKA- / miḡyāred MA: miāred K, miḡāred S / incā MSA: ü rā K / ki MSA: K- // 2 cemî’an MS: cemî’a K, cemîc A // 3 Nemîyāred netuvāned ma’nāsınadır S: MKA- // 4 Şāhīde cā maşdar içündür S: MKA- // 5 devletini MSA: devletin K // 6 ilāhiye MSA: ilāhide K // 9 Ḳavluhu...tūrābin MKS: A- // 10 summe...olmaḡ MKS: A- / ‘aleyhi’s-selām K: MSA- // 11 cā’izdür... mehd MKS: A- / Ḳavluhu Ta’ālā MS: K- // 12 sabiyyen...Yūsuf MKS: A- // 13 Peyḡamber’üñ... Ḥazret- MKS: A- / ḡışşasında MK: ḡışşasına S // 14 Yūsuf...ol MKS: A- / eytdi MS: K- // 15 ol...éyler MKS: A- / bizümle MS: K- // 16 ol tıflı idi ḡavluhu Ta’ālā KS: MA- / in...fe MKS: A- // 17 şadaḡat...keḡzēbet ve MKS: A-

¹ Āl-i Ğımrān (3): 59. “Allah nezdinde İsa’nın durumu, Adem’in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona “Ol!” dedi ve oluverdi.”

² Meryem (19): 29. “Bunun üzerine Meryem çocuḡu gösterdi. “Biz, dediler, beşikteki bir sabi ile nasıl konuşuruz?”

³ Meryem (19): 30. “Çocuk şöyle dedi: “Ben Allah’ın kuluyum. O, bana Kitab’ı verdi ve beni peyḡamber yaptı.”

⁴ Yūsuf (12): 26. (Yūsuf: “Asıl kendisini benim nefsimden murat almak istedi” dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti:) “Eḡer ḡömlēḡi önden yırtılmışsa, kadın doḡru söylemiştir, bu ise yalancılardandır.”

huve [S8a] *mine's-ş-şadıkîne*.¹ Tıfıdan murād bu tıfl olmak cā'izdür. [M10b] “*Mürde-i şad sāle-rā hayy mīkuned*.” Yüz yıllık ölüyü diri éyler. “*İn becüz Haq dıgeri key mīkuned*.” Bunı Haq Hazreti'nden gayrı bir gayrısı kaçan éyler. Mürde-i şad şaleden murād “Üzeyr Peygamber'dür ki bir çürümüş üstüh'ānı görüp eytdi: “Bu üstüh'āndan tekrār niçe hayāt bulur? Haq Ta'ālā Hazreti kemāl-i kudretini aña bildirmekten ötüri orada anuñ rüḥunu 5 kabz édüp yüz yıl anı ol hāl üzre ḳodı. Yüz yıldan şofıra emr-i Haq'la hayāt bulup andan şofıra niçe zamān diri oldı.” Ḳavluhu Ta'ālā: “*Ev källezi merre 'alā ḳariyetin ve hiye ḥāvīyetün 'alā 'urūşihā ḳāle ennā yuḥiy hazıhıllāhu ba'de mevtiḥā fe emātehullāhu miā'te 'āmin şumme be'aşeh ḳāle kem lebişte ḳāle lebiştü yevmen ve ba'de yevmin ḳāle 10 bel lebişte miā'te 'āmin fenzur ilā ta'āmike ve şerābıke lem yetesenneh venzur ilā ḥımārike ve linec'aleke āyeten li'n-nāsı venzur ile'l-'izāmi keyfe nunşizuhā şumme nekşühā laḥmen felemmā tebeyyene lehu ḳāle 'ālemu ennellāhe 'alā külli şey'in ḳadīrun.*” “*Şāni'ī ger tīn selāṭīn mīkuned*.” Anuñ gibi bir şāni'īdür ki tīnden selāṭīn éyler. Ḳavluhu Ta'ālā: “*İz ḳāle Rabbūke li'l-melā'iketi innī ḥāliḳun beseren min tīnin.*”³ [M11a] “*Necm rā recm-i şeyāṭīn mīkuned*.” [K8a] Necmi şeyāṭīne recm éyler. Ḳavluhu Ta'ālā: “*Ve leḳad zeyyenā's-sema'e'd-dünyā bimeşābiḥa ve ca'alnāḥā rücūmen li'l-şeyāṭīni ve 'ātednā lehum*”

1 huve...cā'izdür MKS: A- / mürde-i KSA: merdüm-i M // 3 Haq Hazreti'nden MKS: Haq'dan A / gayrısı KSA: gayrı M / mürde-i...aziz MKS: A- / mürde-i MK: mürdede S // 4 Peygamber'dür...hayāt MKS: A- / üstüh'āndan MS: üstüh'ān K // 5 bulur...rüḥunu MKS: A- / bildirmekten ötüri MS: bildirmek için K // 6 kabz...andan MKS: A- / Haq'la MS: Haq ile K // 7 şofıra... hiye MKS: A- // 8 ḥāvīyetün...emātehullāhu MKS: A- // 9 miā'te... käle MKS: A- // 10 bel...ilā MKS: A- // 11 ḥımārike...şumme MKS: A- // 12 nekşühā...ḳadīrun MKS: A- // 13 selāṭīn MSA: ādem K / şāni'īdür MA: şāni'īdür KS / selāṭīn MA: ādem KS / ḳavluhu MS: AK- // 14 Ta'ālā...tīnin MS: KA- // 15 necmi MK: necmī SA / ḳavluhu...leḳad MKS: A- // 16 zeyyenā's-sema'e'd-dünyā... lehum MKS: A-

¹ Yūsuf(12): 27. “Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir.”

² e'l-Bakara(2): 259. “Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı: “Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba!” dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti. “Ne kadar kaldın?” dedi. “Bir gün yahut daha az.” dedi. Allah ona: “Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara ibret kılalım diye (yüz sene çlü tuttuk, sonra tekrar dirilttik). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor, sonra nasıl et giydiriyoruz.” dedi. Durum kendisince anlaşılınca: “Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir.” dedi.”

³ Şād(38): 71. “Rabbın meleklere demişti ki: “Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım.”

‘azabe’s-[S8b]sa‘īri.”¹ “*Ez zemīn-i huşk rüyāned giyāh.*” Kıy yérden ot bitürür. Kıavluhu Ta‘ālā: “*Ev lem yerev ennā nasūku’l-mā’a ila’l-arđı’l-curuzi fenuhriçu bihi zer‘an te’kulü minhu en‘āmuhum ve enfusuhum efelā yubşirüne.*”² “*Āsumān-rā nīz ü dāred nigāh.*” Āsumānı dahī ol Hüdā nigāh tutar, ya‘nī kıudretiyle hıfz éyler. Kıavluhu Ta‘ālā: “*İnnallāhe yumsiku’s-semavāti ve’l-arze en tezülā ve le’in zāletā in emsekehumā min eħadin min ba‘dihi innehu kāne ħalīmen ğafūren.*”³ “*Hıç kes der milk-i ü enbāz nī.*” Hıç kimse anuñ ħükm u mülkünde şerīk degüldür. Enbāz şerīk ma‘nāsınadır. *Lā ilāhe illallāhu vaħdehu lā şerīke lehu lehu’l-mülkü ve lehu’l-ħamd u huve ‘alā külli şey’in ħadīrun.* “*Ķavl-i ü rā laħn nī vü sāz nī.*” Anuñ sözinüñ şavtı ve tertibi yokdur. Murād ĦaĶ Ta‘ālā 10 Ħazreti’nüñ kelām-ı şerīfi ħarf u şavtdan münezzeħ idüĝin iş‘ardur.

DER NA‘T-I SEYYİDÜ’L MÜRSELİN (sallallāhu ‘aleyhi ve’s-sellem)

“*Seyyidü’l-kevneyn ve ħatmü’l-mürselin.*” Ol resül iki ‘ālemüñ seyyidi ve mürsel [M11b] peygāمبرlerüñ ħatmidür. Kıavluhu Ta‘ālā: “*Mā kāne Muħammedun ebā aħadin min ricālikum ve lākin resulullāhi ve ħāteme’n-nebiyyine ve kānallāhu biküllü şey’in ‘alīmen.*”⁴ Murād ħātimü’n-nebiyyin idüĝin iş‘ardur, nite ki kendü elfāz-ı dürer-bārındandır. *Lā nebiyye ba‘dī*⁵. “*Āħir āmed būd fāħrū’l-evvelin.*” Ol resül egerçi cemī‘

1 azabe’s-sa‘īri MKS: A- / rüyāned MKA: rüyāyed S / kıavluhu MKS: A- // 2 Ta‘ālā...kulu MKS: A- // 3 minhu...yubşirüne MKS: A- / āsumān-rā nīz ü MK: āsumānhā-rā nīz ü S, āsumānhā-rā hem ü A // 4 āsumānı dahī ol MS: āsumānı dahī ol K, āsumānları hem ol A / kıavluhu...innallāhe MKS: A- // 5 yumsiku’s-semavāti...min MKS: A- // 6 ba‘dihi...ĝafūren MKS: A- // 7 mülkünde MSA: mülküne K / lā...vaħdehu MKS: A- // 8 lā...kadīrun MKS: A- // 9 şavtı ve tertibi M: şavtı yok ve tertibi KSA // 11 der na‘t-ı seyyidü’l mürselin MS: der na‘t-ı resül seyyidü’l mürselin K, fi na‘te’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selām A // 12 seyyidü’l-kevneyn KSA: seyyid-i kevneyn M / ve MK: SA- / seyyidi ve MA: seyyid u KS // 13 peygāمبرlerüñ SA: peygāمبرlük MK / kıavluhu...aħadin MKS: A- // 14 min...şey’in MKS: A- // 15 ‘alīmen...dürer MKS: A- / kendü K: kendülerüñ MSA // 16 bārındandır MKS: A- / lā beniyje ba‘dī MS: KA

¹ e’l-Mülk(67): 5. “Andolsun ki biz, (dünyaya) en yakın olan göĝü kandillerle donattık. Bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık.”

² e’s-Secde(32): 27. “Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanların gerekse kendilerinin yiyegeldikleri ekini çıkartmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hala da göremeyecekler mi?”

³ Fātur(35): 41. “Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor. Andolsun ki onların nizamı eğer bir bozulursa, kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halimdir, çok bağışlayıcıdır.”

⁴ e’l-Ahżāb(33): 40. “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”

⁵ Benden sonra peygamber yoktur.

enbiyâ vü resûlden şofıra geldi, lîkin evvel gelen [S9a] peygâamberlerüñ fahr u güzîdesi oldu. Zîrâ andan eşref ü mükerrem bir kimse halk olınmadı rahmeten li'l-‘âlemîn oldu.

MEŞNEVÎ

Hâ' ce-i dünyâ vü dîn genc-i vefâ

5 *Şadr u bedr-i her dü ‘âlem Muştafâ*

Âfitâb-ı şer‘ ü deryâ-yı yaķın

Nür-ı ‘âlem rahmeten li'l-‘âlemîn

Mihterîn u bihterîn-i enbiyâ

Rehnümâ-yı âşfiyâ vü evliyâ

10 *Pîşvâ-yı ĩn cihân [A6a] u ân cihân*

Muķtedâ-yı âşikârâ vü nihân

Her dü-gıñ ez vücûdeş nâm yâft

‘Arş nîz ez nâm-ı ü ârâm yâft¹

15 *“Ān ki âmed [K8b] nüh felek mi‘râc-ı ü”* Ol resûl ki nüh felek anuñ mi‘râcı geldi, ya‘nî cismânî mi‘râc-ı şerîfde nüh felekden güzër éyledi. *“Enbiyâ vü evliyâ muhtâc-ı ü.”* Enbiyâ vü evliyâ anuñ muhtâcıdır. *MEŞNEVÎ*

Heme enbiyâ der penâh-ı veyend

Muķîm-i der-i bârgâh-ı veyend

[M12a] *U mihr-i münîr u heme aķterend*

20 *U sultân-ı mülk u heme leşkerend²*

“Şud vücûdeş rahmeten li'l-‘âlemîn.” Anuñ vücûd-ı şerîfi ‘âlemlere rahmet oldu, nite ki Hâķ Ta‘âlâ Hâzreti buyurmuşdur: *“Ve mâ irselnâke illâ rahmeten li'l-‘âlemîne.”³* *“Mescid-i*

1 peygâamberlerüñ MKS: peygâamberüñ A // 2 oldu MS: ol idi K, oldur A // 3 meşnevî MKS: A- // 4 dünyâ vü MSA: dünyâ-yı K // 5 u MKS: A- // 6 u MKS: A- // 9 âşfiyâ vü MKS: âşfiyâ-yı A // 14 resûl MSA: K- / mi‘râcı MKS: mi‘râcına A // 16 meşnevî MS: kıt‘a K, A- // 17 heme...veyend MKS: A- / penâh-ı veyend MK: penâh u bend S // 18 Muķîm-i...veyend MKS:A- // 19 u...aķterend MS: A- // 20 u...leşkerend MKS: A- / u MS: K- // 21 ‘âlemlere MKA: ‘âlemlere S / ki MKA: kim S // 22 Hâzreti MKA: Hâzret S

¹ Dünâyânın ve dinin hocası ve vefâ hazinesi; her iki âlemin sadrında ve ortasında olan Mustafâ; şeriatın güneşi, bilgi deryâsi, âlemin nuru, âlemlere rahmet olan enbiyânın mihteri ve en iyisi; sūfilerin ve evliyâların yol göstericisi; bu cihânın ve öte âlemin önde geleni; ortada ve gizli olanın önderi! İki âlem onun vücûdunda adımı bulmuştur. Arş onun adından sükün bulmuştur.

² Enbiyâların hepsi onun penâhındadır ve onun dergâhında oturmuşlardır. O, ışık saçan güneş ve yıldızdır; sultânın mülkü ve askeridir.

³ e'l-Enbiyâ'(21):107. (Resulüm!) “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

ū şud heme rüy-ı zemîn.” Cemî° yéryüzü anuñ mescîdi oldu. Zîrâ nâsuñ cemî°sine peygâmbere gönderildi. Sâ’ir enbiyâya bu kıadr u rıf°at ve bu hâlet u bu rütbet vürülmedi. “*Ân ki yâreş bûd Ebu Bekr u ‘Ömer.*” Ol resül ki Ebü Bekr u ‘Ömer razıullâhu ‘anhumâ anuñ yârı idi. “*Ez ser-i [S9b] engüş-t-i ū şakķ şud kamer.*” Anuñ mübârek barmağı ucundan

5 kamer iki pâre oldu. Kavluhu Ta°âlâ: “*İktere beti’s-sâ°atu ve inşakķe’l-kameru.*”¹ *BEYT*

Çü ‘azmeş ber âhîht şemşîr-i bîm

*Be-mu°ciz miyân-ı kamer zed du nîm*²

Ba°zı nüshada böyle vâkı° olur. “*Ân ki şud yâreş Ebu Bekr u ‘Ömer.*” Hâķîkatde birdür.

“*Ân yekî ū râ refîk-i gâr bûd.*” Ol biri ki murâd Hâzret-i Ebü Bekr’dür, refîk-i gâr idi.

10 Kavluhu Ta°âlâ: “*Şânî işneyni iz humâ fi’l-gâri.*”³ Ka°be-i mu°azzamadan Medine-i münevverreye hicret vâkı° oldığı gece bir mağarada pinhân oldılar. [M12b] Küffâr-ı haksâr her ne kıadar ki cüst u cü éylediler anlardan aşlâ eşer u haber bulmadılar. *MESNEVÎ*

H°âce-i evvel ki yâr-ı gâr-ı üst

Şânî-i işneyn iz humâ fi’l-gâr üst

15 *Şadr-ı dîn şiddîk-ı ekber kutb-ı Hâķ*

Bürde der şıdk ez reh-i ma°nâ sebaķ

Her çi Hâķ ez bârgâh-ı kibriyâ

Riht der şadr-ı şerîf-i Muştafâ

1 yéryüzü MKS: yéryüzünde A // 2 peygâmbere MK: peygâmbere SA / u MKS: A- // 3 ve bu hâlet u bu rütbet M: ve bu hâlet K, ve bu hâlet u rütbet A, S- // 4 mübârek MSA: K- // 5 kavluhu Ta°âlâ MKS: A- / beyt MKS: A- // 6 çü...bîm MK: A- / şemşîr-i MK: şemşîr u S // 7 be-mu°ciz...nîm M: A- / miyân-ı M: miyân-ı KS // 8 ba°zı...birdür MKS: A- / şud yâreş MK: yâreş bûd S // 9 Hâzret-i MSA: K- / gâr MKS: gâr A // 10 kavluhu...fi’l-gâri MKS: A- // 12 u cü MSA: K- / meşnevî MKS: A- // 13 h°âce-i evvel ki yâr-ı gâr-ı üst M: h°âce-i evvel ki ol yâr-ı üst K, h°âce-i evvel kigâr-ı üst S, A- // 14 şânî-i...üst MKS: A- // 15 şadr-ı...Hâķ MKS: A- // 16 bürde...sebaķ MS: der heme çiz ez heme perde sebaķ K, A- // 17 her...kibriyâ MS: A- / bârgâh-ı MS: bâdgâh-ı K // 18 riht...Muştafâ MS: A- / şerîf-i MS: şerî°at-ı K

¹ e’l-Kamer(54):1. “Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.”

² Korku kılıcını kaldırmak istediğinde bir mucize olarak ayı ikiye ayırdı.

³ e’t-Tevbe(9): 40. (Eğer siz ona (Resulullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir.) “Hani, kafirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağradaydı; O, arkadaşına: “Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir.” diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükunet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kafir olanların sözünü alçattı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.”

Ān heme der sīne-i şiddik riht
Lā cerem tā būd ez u tahkik riht
Çün °ömr müyî [K9a] bedid ez şadr-i ū
Goft kâş ān müyemî der-i şadr-ı ū¹

- 5 “*V’ān diger leşker keş-i ebrār būd.*” Ol biri ki murād °Ömer Hāzreti’dür, ebrāruñ leşkerkeş ü serdārı idi. Zīrā milket-i °Acem ve ekşer memālik anuñ hilāfeti zamānında feth oldu. Ebrārdan murād aşhābdur. Ebrār berruñ cem’idür. Bānuñ fethiyle eyü kimse ma’nāsınadır. [S10a] *MEŞNEVİ*

H’āce-i şer° āfitāb-ı cem°-i dīn

- 10 *Zıll-ı Hāq Fārūk-ı a’zām şem°-i dīn*

Hatm kerde °adl u inşāfi be-ħağ
Der firāset bürde ez bārān-sebağ
Kār-ı dīn ez adl-i ū encām yāft
Nīl cünbiş zelzele ārām yāft

- 15 *Ān ki dāred ber şırāt evvel güzer*

[M13a] *Hest ū ez şavl-i peygāMBER °Ömer*
Ān ki evvel ħalka-i dārūs’s-selām
Ū bedest āred reh-i °āli mağām²

- 20 “*Şāhibeş būdend °Oşmān u °Alī*” °Oşmān u °Alī raziullāhu °anhumā ol resülūñ şāhib u muşāhibi idiler. Būdend bunda oldılar [A6b] ma’nāsına dağī cā’izdür. “*Behr-i ān geştend*

1 ān...riht MK: A- / der MK: der heme S // 2 lā...riht MKS: A- // 3 çün...ū MS: A- / müyî MS: tülî K / bedid MS: bedih K // 4 Goft kâş ān müyemî der şadr-ı ū M: Goft kâş ān müy yed ber şadr-ı ū K, Goft kâş ān müyî der şadr-ı ū S / A- // 5 keş-i MKS: keşî A / ki MK: SA- / °Ömer Hāzreti’dür MKS: Hāzreti °Ömer’dür A / leşkerkeş MKA: leşkerkeşi S // 6 serdārı KSA: serveri M / idi MSA: K- / milket-i MKS: mülk-i A / feth oldu MSA: idi K // 7 ma’nāsınadır SA: ma’nāsına // 8 meşnevî MKS: A- // 9 H’āce-i...dīn MKS: A- // 10 zıll-ı...dīn MS: A- / a’zām MS: °azīm K // 11 ħatm MS: ħükM K / ħatm...be-ħağ MKS: A- // 12 Der firāset bürde ez bārān-sebağ M: der efrāset ez bārān bürde ber-sebağ K, der efrāset ez bārān yārān ber-sebağ S, A- // 13 kār-ı...yāft MKS: A- // 14 Nīl...yāft MKS: A- // 15 ān...güzer MKS: A- / dāred MK: S- // 16 hest...°Ömer MK: A- / °Ömer MK: S- // 17 ān...selām MKS: A- // 18 Ū bedest āred reh-i °āli mağām M: āred rehî °āli mağām K, Ū bedest āred rehî °āli mağām S, A- // 19 raziullāhu MSA: raziullāhu Ta°ālā K / şāhib u MSA: şāhibi ve K // 20 bunda MA: KS- / cā’izdür KS: cā’iz MA / geştend MKS: geştēn A

¹ Birinci hoca ki onun mağara arkadaşıydı, on üçüncü de onun mağara arkadaşıydı. Dinin sadrı, en büyük temizlerden, Hakk’ın kutbu, doğrulukta mânâ yolunda yol katetmiştir. Kibrinin makāmından Mustafā’nın yüce makāmına her ne verdiyse hepsi tertemiz sineye koyuldu. Sonuçta varolduğu kadar ondan gerçekler yağdı. Onda azıcık bir ömür görse “Keşke o incelik (kısa ömür) onun makāmında olsa” der.

² Şeriatın hocası, dinin güneşi; Hakk’ın gölgesi, dinin mumu. Onun adli Hakk’a olan insafını bitirmiştir. (Adaleti yüksektir.) Ferāsette yağmurdan bile ileridir. Dinin işi onun adaletinden ortaya çıkar. Deprem gibi harekette olan Nil sükün bulur. onun yolunda olanlar, ilk önce geçenlerdir. Bu sözlerin hepsi Peygamber ve Ömer’indir. Dārūs’s-selām’ın ilk halkalarından olanlar yüce makāmın yolunu bulmuşlardır.

der ‘âlem velî.’” Andan ötürî ‘âlemde velî ve vâlî oldılar. “*Ân yekî kân-ı hayâ vü hilm bûd.*” Ol biri ki murâd Hazret-i ‘Oşmân’dur, hayâ vü hilm kânı idi ki âsumânda melâ’ike andan utanurlardı. *MEŞNEVÎ*

H’âce-i sünnet ki nûr-ı muṭlaḳest

5 *Bel Hudâvend-i du nûr ber-hâḳest*
Ân ki ğark-ı baḫr-i ‘irfân âmedest
Şadr-ı dîn ‘Oşmân-ı ‘Affân âmedest
Rıf’atî k’ân râyet-i îmân girift

Ez emîre’l-mü’minîn ‘Oşmân girift
 10 *Revnaḳî k’ân ‘arşa-i kevneyn girift*
Ez dil-i pür-nûr-ı zü’n-nüreyn girift
Seyyîd-i Sâdât güftâ ber-felek
Şerm dâred dâ’im ez ‘Oşmân melek¹

“*V’ân diger bâb-ı Medîne ‘ilm bûd.*” Ve ol birisi ‘ilm şehrinüñ ḳapusu idi, nite ki

15 meşhûrdur anâ Medînetü’l-‘ilm ve ‘alâ bâbuha. *MEŞNEVÎ*

H’âce-i Haḳ pîşvâ-yı râstîn

Kûh-ı hilm u baḫr-i ‘ilm u ḳutb-ı dîn

Sâḳî-i kevşer imâm-ı rehnümây

İbn-i ‘Amm-i Muştafâ şîr-i Hudây

20 [M13b] *Murtazâ vü müctebâ cüft-i betûl*

1 ‘âlemde SA: MK- / velî MSA: velî oldılar K / ân...hilm MA: KS- // 2 bûd...melâ’ike MA: KS- // 3 utanurlardı M: utanırdu A, KS- / meşnevî MKS: A- // 4 h’âce-i...muṭlaḳest MS: A- / muṭlaḳest MS: muṭlaḳ bust K // 5 bel Hudâvend-i du nûr ber-hâḳest M: bel Hudâvend-i du nûr ber-hâḳ üst K, bel Hudâvend-i nûr pür-hâḳest S, A- // 6 ân ki ğark-ı baḫr-i ‘irfân âmedest M: ân ki ğark-ı ḳaddes-i ‘irfân âmedest K, ân...âmede est S, A- // 7 şadr-ı...âmedest MKS: A- / âmedest M: âmede est S // 8 rıf’atî...girift MKS: A- // 9 ez...girift MKS: A- // 10 revnaḳî...girift M: SA- / girift M: yâft K // 11 ez...girift M: SA- / girift M: yâft K // 12 seyîd...ber-felek MKS: A- // 13 şerm...melek MKS: A- / MSA- : ân yekî kân-ı hayâ vü hilm bûd ol biri ki hayâ vü hilm sâhibi idi K // 14 ve M: KSA- / birisi MSA: biri K / ki MKA: kim S // 15 meşnevî MKS: A- // 16 h’âce-i...râstîn MKS: A- // 17 kûh-ı...dîn MK: A- / baḫr-i ‘ilm u MK: baḫr u S // 18 sâḳî-i...rehnümây MKS: A- // 19 ibn...Hudây MKS: A- / Muştafâ MS: Muştafâ-yı K // 20 murtazâ...betûl MKS: A-

¹ Peygamber’in sünneti mutlak nurdur; belki de iki gerçek ışığın Allâh’ıdır. O ki irfan denizine dalmıştır, onun sadrından Osman gelmiştir. İman bayrağını yükseğe çekmiştir. Onu da müminlerin emiri Osman’dan almıştır. İki âlemde bulduğu itibarı, Zünnüreyn’in (Hz. Osman’ın) ışıklı gönlünden almıştır. Seyyid-i Sâdât feleklere daima “Melekler Osman’dan utansınlar.” dedi.

H'âce-i ma'sûm [K9a] u dâmâd-ı resûl

Der beyân ez rehnümânî âmede

Şâhib-i esrâr-ı selûnî âmede

Muhtedâ-yı dîn be-istihkâk-ı üst

5 [S10b] *Ma'nî-i muṭlaḳ 'alel'l-ıtlâḳ-ı üst*¹

“*Ân resûl-i Ḥaḳ ki ḥayrû'n-nâs bûd*” Ol Ḥaḳ'ın resûli ki nâsuñ belki cemîc 'âlemüñ ḥayr u güzîdesi idi. “*Âmm-i pâkeş Ḥamza vü 'Abbâs bûd*” Anuñ pâk-i 'ammi Ḥamza vü 'Abbâs idi. Murâd 'ammilerinden İmana gelmiş hemân bu ikisi idügin beyândur. “*Her dem ez mâ şad dürüd u şad selâm*” Her dem bizden yüz dürüd yüz selâm. Dürüd esenlik ma'nâsınadır. “*Ber resûl u âl u âşhâbeş tamâm*” Resûl üzre ve anuñ tamâm ve cemîc âl u aşhabı üzre olsun.

DER MENÂḲIB-I E'İMME-İ DİN RİḌVANULLÂHU TA'ÂLÂ 'ALEYHİM ECMA'İN

“*Ân imâmânî ki kerdend ictihâd*” Ol 'azîmü'l-ḳadr imâmlar ki şer'î şerîf ve dîn-i münîfîñ revnaḳ u taḳviyyeti için, Ḳur'an-ı 'Azîm ve Ḥadîs-i Şerîf'de sa'y u ictihâd éylediler.

15 “*Raḥmet-i Ḥaḳ ber-revân-ı cümle bâd*” Ḥaḳ Ta'âlâ'nuñ raḥmeti cemîc'sinüñ rûhı üzre olsun. İmâmân cem'î-i imâmdur. Fârisî ḳâ'idesi üzre anda [M14a] olan yâ-yı vaḥdet ta'zîm içündür. Revân bunda rûḥ ma'nâsınadır. Bâd bunda emr-i ḡâ'ibdür. “*Bü Ḥanîfe bûd imâm-ı bâ-şafâ*” İmâmlardan biri İmâm-ı bâ-şafâ Ebü Ḥanîfe idi ki, ism-i şerîfi Nu'mân ve pederinüñ [S11a] ism-i şerîfi Şâbit'dür, Ebü Ḥanîfe Künyeti'dür. “*Ân sirâc-ı ümmetân-ı Muştafâ*” Ol Muştafâ'nun ümmetlerinüñ sirâcıdır. Murâd budur ki sirâc-ı ümmeti

1 h'âce-i...resûl KS: A- / u KS: M- // 2 der...âmede MS: A- / ez MS: ân K // 3 şâhib-i...âmede MK: A- / esrâr-ı MK: esrârî S // 4 muhtedâ-yı... üst MKS: A- // 5 ma'nî-i...üst MKS: A- / MKA-: ân...bûd ol biri ki murâd 'Oşmân'dur, ḥayâ vü ḥilm kâmi idi ki âsmândan melâ'ike andan utanurlardı S // 6 Ḥaḳḳ'ın MKA: Ḥaḳḳ S / nâsuñ MKS: A- / 'âlemüñ MKA: 'âlem S // 7 'ammi MKS: 'ammüsi A // 8 MKA-: Ḥamza vü 'Abbâs anuñ pâk 'ammi idi bu hem ma'nâdur. S // 9 dürüd esenlik S: MKA- // 10 ma'nâsınadır S: MKA- / tamâm MKS: A- / ve MS: KA- / cemîc MKS: A- // 11 üzre olsun MKS: üzerine tamâm olsun A // 12 der menâḳıb-ı e'imme-i dîn Rıḏvanullâhu Ta'âlâ 'aleyhİM ecma'İN M: der medḥ-i e'imme-i 'azâm 'aleyhİme'r-raḥmet, der beyân-ı menâḳıb-ı e'imme-i dîn Rıḏvanullâhu Ta'âlâ ecma'İN S, der faẓilet-i e'imme-i dîn raḥİmullâhİ // 13 kerdend MKS: kerdâned A / şerîf MK: şerîfe S, şerîfİñ A // 14 revnaḳ KSA: rennaḳı ve M // 15 cemîc'sinüñ MSA: cemîc'nüñ K // 16 yâ'ı vaḥdet MKS: yâ A // 17 emr-i ḡâ'ibdür MKA: emrdür K // 18 biri MKS: A- / ki MSA: ne K / Nu'mân ve MSA: K- // 19 pederinüñ ism-i şerîfi MSA: K- / Ḥanîfe Künyeti'dür MSA: Ḥanîf Künyet'dür K / ân MA: der ân KS // 20 sirâcıdır SA: sirâcı MK / murâd MKS: murâd bunda A

¹ Hakk'ın hocası, gerçek önder; yumuşak huyluluğun dağı, dinin ve ilmin kutbu; Kevser'in sâkisi, yol gösterici imam; Allâh'ın aslanı, Mustafâ'nın amcası; seçilmiş, farklı, Betül neslinden ve masumlardan olan Peygamber'in damadı. Beyânda yol gösterici ve sırların sâhibidir. Dinin muktedası onun gözündedir, mutlak mânâ ona tâbidir.

- hasebince Hazret-i Resül'ün, şallâllâhu 'aleyhi ve's-sellem, ümmetinün siracı idi ki, [A7a] kaçır-ı İslâm'a andan şu'â vü nür érişdi. Zîrâ Habîb-i Ekrem Hazreti anuñ hakkında sirâc-ı ümmetî démişdür. Ümmet bölük ma'nâsinadur. Ümmetân cem°-i ümmetdür. [K10a] Kâ°ide-i Fürs üzre ümmetân zîkr-i Qurûn 'itibârı üzredür. "*Bâd fazl-ı Haq karîn-i cân-ı ü*"
- 5 Haq Ta°âlâ Hazreti'nün fazl u ihsânı anuñ rûh-ı şerîfine karîn olsun. Fazl ihsân ma'nâsinadur. "*Şâd bâd ervâh-ı şâkirdân-ı ü*" Anuñ şâkirdlerinün rûhları rahmet-i Haq'la şâd olsun. Bâd bu iki muhalde emr-i gâ'ibdür. "*Şâhibeş Bû Yûsuf-ı kâzî şude*." Ebû Yûsuf kâzî anuñ muşâhibi olmuş. Bu hem vechdür. Anuñ muşâhibi kâzî olmuş Ebû Yûsuf'dur, bunuñ aşlı budur. [M14b] "*Vez Muhammed zû'l-minen râzî şude*." Ve Muhammed'den
- 10 ihsânlar şâhibi Allâh râzî olmuş. Zû'l-minenden murâd Allâh Ta°âlâ Hazreti'dür. Minen cem°-i mencedür, nunuñ teşdîdiyle ki, bunda ihsân ma'nâsinadur. Hüseyin-i Sâdât Meşnevî şerhinde zîkr éylemişdür. Dâvud Tâ'î Hazreti ki, meşâyîh-i 'azâmdandur, Hazret-i Ebû Hanîfe'nün şâkirdi idi. Ebû Hanîfe Hazreti vefât étdükden soñra Muhammed ve Ebû Yûsuf şol mes'eledeki eşkâl vâқи° olurdu. Dâvud Tâ'î Hazreti'ne gelüp sū'âl éylerlerdi. Dâvud
- 15 Tâ'î Hazreti söz Muhammed'ün olsa: "*Sūhan sūhan-ı Muhammedest* [S11b] *güftî*." Ya°nî bu huşûşda: "Söz Muhammed'ün sözidür." dérđi. Söz Ebû Yûsuf'ün olsa: "*Sūhan İnest güftî*." "Söz budur." dérđi, lîkin Ebû Yûsuf'ün nâmını zîkr éyemezdi ve aña müteveccih olmazdı. Ululardan bir kimse: "Ebû Yûsuf'a niçün ri°âyet etmezsiñüz?" dédi. Dâvud Tâ'î

1 Resül'ün MKA: Resül K / şallâllâhu 'aleyhi ve's-sellem MA: 'aleyhi's-selâm K, S- / siracı idi MKA: siracıdır S // 2 Hazreti MKA: Hazret K // 3 démişdür KSA: déyü buyurmuşdur M // 4 üzredür MSA: üzre K / bâd MKS: bâd u A // 5 Ta°âlâ Hazreti'nün MA: Ta°âlâ'nun KS / fazl ihsân S: MKA- // 6 ma'nâsinadur S: MKA- / Haq'la KSA: Haq ile M- // 7 bâd bu iki muhalde emr-i gâibdür S: MKA- / şâhibeş bu MKA: şâhibeş bûdened S // 8 olmuş MKS: olmuş idi A / bu hem vechdür anuñ muşâhibi kâzî olmuş Ebû Yûsuf'dur KS: A- / bu hem vechdür anuñ muşâhibi kâzî olmuş Yûsuf'dur M // 9 bunün aşlı budur MKS: A- // 10 olmuş MSA: olmuşdur K / Allâh MKS: Haq A // 11 Hüseyin-i Sâdât MKS: A- / meşnevî MS: KA- // 12 şerhinde zîkr éylemişdür Dâvud Tâ'î Hazreti ki meşâyîh-i 'azâmdandur Hazret-i Ebû MKS: A- // 13 Hanîfe'nün şâkirdi idi Ebû Hanîfe Hazreti vefât étdükden soñra Muhammed ve Ebû Yûsuf MKS: A- / ve MS: K- // 14 şol mes'eledeki eşkâl vâқи° olurdu Dâvud Tâ'î Hazreti'ne gelüp sū'âl éylerlerdi Dâvud MKS: A- // 15 Tâ'î Hazreti söz Muhammed'ün olsa sūhan sūhan-ı Muhammedest güftî ya°nî MKS: A- / ya°nî MS: K- // 16 bu huşûşda söz Muhammed'ün sözidür dérđi söz Ebû Yûsuf'ün olsa sūhan İnest MKS: A- // 17 güftî söz budur dérđi lîkin Ebû Yûsuf'ün nâmını zîkr éyemezdi ve aña müteveccih MKS: A- // 18 olmazdı ululardan bir kimse Ebû Yûsuf'a niçün ri°âyet etmezsiñüz dédi Dâvud Tâ'î MKS: A-

Ḥazreti cevāb vērüp eytdi ki: “İki sebepten biri bu ki üstādı Ebū Ḥanīfe Ḥazretine muḥālefet éylemişdür. Zirā Ebū Ḥanīfe Ḥazretleri ḥabīsi ḳabūl édüp [M15a] kazāyı ḳabūl éylemedi.” *BEYT*

Bū Ḥanīfe ḳazā nekerd u bemurd

5 *Tū bemīrī eger ḳazā nekunī¹*

Ve biri dahī bu ki Ebū Yūsuf ‘ilmi dünyānun ‘izzet u i‘tibārı içün taḥşil éylemişdür. Hemān bir [K10b] ḥuşūşda üstādına muḥālefet éden bu ḳadar ihānete müsteḥāḳ olucaḳ pes her dem üstādına muḥālefet u ‘adāvet édüp zararına ḳaşd éden kimsenüñ ḥālī ‘aceb niçe olur?

İmānsız olması muḳarrerdür. Meger ki Ḥaḳ Ta‘ālā Ḥazreti luṭf éde. Ve Şeri‘atü’l-islām

10 *şerḥinde mestürdür. İnnē aḥaḳke’l-ḥuḳūḳı Ḥaḳḳu’l-ta‘līm.* Ve Mevlānā Cāmī Ḥazreti

Şeyḫü’l-islām ‘Abdullāh’dan naḳl édüp eydür ki, Şeyḫü’l-islām buyurmuşdur ki: “Her

kim ki senüñ üstādına cefā éde ve sen añı dost ḫutasın, kelb senden yegdür.” “*Şāfi‘ī İdrīs u*

Mālik bā Zufer.” İmāmlardan biri Şāfi‘ī’dür ki, ismi İdrīs’dür ve biri Mālik’dür Zufer’le,

ya‘nī biri İmām-ı Mālik ve biri İmām-ı Zufer’dür. “*Yāft zīşān dīn-i Aḫmed zīb u fer.*”

15 *Aḫmed’üñ dīni ki murād dīn-i İslām’dur, anlardan zīb u zīnet ve ferr u ḳuvvet buldi.*

Aḫmed’dan [S12a] murād ḥabīb-i Ekrem Ḥazreti’dür [M15b] şallallāhu ‘aleyhi ve’s-

sellem. İmāmlardan biri Aḫmed Hanbel iken anı zıkr éylemedi. Meḫkur olan imāmlara

nisbet anuñ mezḫebinüñ şüyü‘ı olmaduḳı için. “*Rūḫşān der şadr-ı cennet şād bād.*”

Cennet şadrında anlaruñ rūḫı şād olsun. “*Ḳaşr-ı dīn ez ‘ilmişān ābād bād.*” Dīn ḳaşrı

20 *anlaruñ ‘ilminde ma‘mūr olsun.*

1 Ḥazreti...Ḥazreti’ne MKS: A- / Ḥazreti KS: Ḥazretleri M / vērüp M: vērđi SK- / sebepten MS: sebepten ötüri K / biri MK: SA- // 2 muḥālefet...ḳabūl MKS: A- // 3 éylemedi MKS: A- / MKA-: Bu kazāyı ḳabūl eyledi S / beyt MKS: A- // 4 bū...bemurd MKS: A- // 5 tū...nekunī MKS: A- // 6 ve...hemān MKS: A- // 7 bir...her MKS: A- // 8 dem...olur MKS: A- / ‘aceb M: K-, S- // 9 İmānsız... Şeri‘atü’l-islām MKS: A- / Ḥazreti MS: Ḥazret K / ve MK: S- // 10 şerḥinde mestürdür MKS: A- / Ḥazreti MSA: Ḥazret K // 11 Şeyḫü’l-islām MSA: K- / naḳl MSA: rivāyet K // 12 senüñ MSA: K- / ḫutasın MK: dutasın S, dutasın eger dutarsan A // 13 ismi MKS: ism-i şerīfi A / ve MSA: K- // 14 biri MKA: S- / İmām-ı Zufer’dür SA: Zufer’dür K, İmām-ı Zufer M // 16 Ekrem Ḥazreti’dür şallallāhu ‘aleyhi ve’s-sellem MS: Ekrem’dür A, Ekrem şallallāhu ‘aleyhi ve’s-sellem Ḥazreti’dür K // 17 İmāmlardan...imāmlara MKS: A- / Ḥanbel MS: Ḥanbelī K // 18 nisbet...içün MKS: A- / olmaduḳı için M: olmaduḳı için KS / rūḫşān MKS: rūḫ-ı şān A / şād MSA: şā’i K // 19 ‘ilmişān MKS: ‘ilm-i şān A // 20 ‘ilminde MKS: ‘ilminden A

¹ Ebū Hanife de kazā etmedi ve öldü; sen de kazā etmezsen öleceksin.

DER °ÖZR-İ GÜNĀH MĠGÜYED

“Pādišāhā cürm-i mārā dergūzār.” Ey pādišāh bizüm cürmümüzi °afv éyle. [A7b] “Mā gūnehkārīm u tū āmūrgār.” Biz günāhkāruz ve sen gāffārsın. “Tū nikūkārī vū mā bed kerdeīm.” Sen eyü işlūsün. Zīrā her dem germiñden günāhlarımızı °afv éylersün. Ve hāl bu
 5 ki biz yaramaz ve nā-ma°kūl éylemişüz ki senüñ gibi °azīm pādišāhdan havf u hayā étmeyüp bunuñ gibi kabīh günāhlar irtikāb éylerüz. “Cürm-i bī-pāyān u bī-ħad kerdeīm.” Pāyānsuz ve ħadsüz cürm éylemişüz. [K11a] Ba°zı nüshada böyle vāқи° olur. “Cürm-i bī-endāze ve şad kerdeīm.” Ammā nüsha-ı evvel evlādur. BEYT

Tu bīnā vū mā ħā°if ez yek diger

10 *Ki tū perde-pūşī vū mā perde-der¹*

“Sālĥā der fişķ u °isyān geşteīm.” Yıllar, ya°nī ziyāde çok [M16a] zamān fişķ u °isyānda olmuşuz. “Āĥir ez kerde peşīmān geşteīm.” Āĥir kabīh fi°il u nā-ma°kūl °amelden peşīmān olmuşuz. “Rūz u şeb ender ma°āşī būdeīm.” Rūz u şeb ma°şiyetlerde olmuşuz. “Ġāfil ez yū°ħaz nevāşī būdeīm.” Yū°ħazu bi°n-nevāşīdan [S12b] gāfil olmuşuz. Kavluhu Ta°ālā:
 15 “Yu°refu°l-mücrimüne bisimāhum feyū°ħazu bi°n-nevāşī ve°l-aĥdāmı.”² Mā°şī cem°-i ma°şiyetdür. Nevāşī cem°-i nāşıyyedür. Kıyāmetde kāfirler °alāmetleriyle ma°lüm olur. Pes ehl-i düzaĥ öñ saçları ve ayaklarıyla tutulup düzaĥa atılır. Murād düzaĥdan gāfil olup °āşī olmuşuz demekdür. “Dā°imā der-bend-i °isyān būdeīm.” Dā°ima °isyān kaydında olmuşuz.

20 *“Hem-karīn-i nefis ü şeytān būdeīm.”* Hem nefis ü şeytāna qarīn u muşāhib olmuşuz. Belki bende gibi anlaruñ emrine itā°at üzreyüz. BEYT

1 Der °özt-i günāh mĠgüyed MK: Der °özt-i günāh ĥāsiten mĠgüyed S, Der münācāt-ı kazīü°l-? A // 3 ve MKS: A- // 4 ve MKS: A- // 5 biz S: bir M, KA- // 6 günāhlar MSA: günāhlara K // 7 olur MKS: olmuşdur A // 8 beyt MKS: A- // 9 tu...diger MKS: A- / mā MK: S- // 10 ki...perde-der MK: ki...perde S, A- // 11 sālĥā MSA: sālĥā K / yıllar...°isyānda MKS: A- // 12 olmuşuz MKS: A- / kerde MSA: keşte K / Āĥir kabīh fi°il u...peşīmān MS: Āĥir kabīh u...peşīmān K, bu iki mışra° ġayr nüshada taĥrīr A // 13 olmuşuz MKS: olındı A / rūz u KS: rūz-ı MA / rūz u K: Rūz-ı MSA / ma°şiyetlerde MSA: ma°şiyetler K // 15 Mā°şī cem°-i S: MKA- // 16 ma°şiyetdür...nāşıyyedür S: MKA- / °alāmetleriyle MSA: °alāmetlerle K / ma°lüm MKA: S- // 17 ehl-i MKA: S- / düzaĥ MKS: düzaĥı A / ayaklarıyla KA: ayakları ile MS / tutulup MSA: tutup K / atılır MKA: atılırlar S / murād düzaĥdan MKS: düzaĥdan murād A // 18 kaydında MKS: içinde A // 19 u MSA: K- // 20 emrine itā°at MSA: emri üzre ta°at K / beyt MKS: A-

¹ Sen görüyorsun, biz de birbirimizden korkuyoruz; sen perdeleri örtensin, biz yırtanuz.

² E°r-Raĥmān (55): 41. “Suçlular, simalarından tanınır, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.”

Nemîtâzed in nefis-i serkeş çünân

Ki 'aķleş tevâned giriften 'inân¹

“*Bî-güneh negzeşte ber mâ şâ'atî.*” Bizüm üzerümüzde günâhsız bir sâ'at geçmemiş. “*Bâ-*

huzûr-ı dil nekerde tâ'atî.” Huzûr-ı kalble bir tâ'at éylememişüz. “*Ber-der âmed bende-i*

5 *bigrîhte.*” Tâ'atüñden firâr éylemiş bende қаpuña geldi. “*Âb-rüy-ı hüd bâ-'işyân rîhte.*”

[M16b] Hâl bu ki 'işyânla kendünün yüzi şuyunu dökmiş. *RÛBÂ'İYYAT*

İlahî 'abduke'l-'âsî etakâ

Muķırren bi'z-zunûbi fe ķad da'ākâ

Fein tağfir fe ente lizâke ehlu

10 *Ve in taṭrud femer yerhem sivākâ²*

BEYT

Ver ez cehl gâ'ib şudem rüz çend

Künün k'âmedem der berüyem me-bend

Bu hem ma'nâdur. [K11b] 'işyân sebebi ile kendünün âb-rüyünü dökmiş. “*Mağfîret dâred*

15 *ümîd ez luṭf-ı tû.*” Senün luṭfuñdan mağfîret ümîd tutar. “*Zân ki hüd fermüdî lâ*

taķnaṭû.” [S13a] Zîrâ kendün *lâ taķnaṭû*³ [A8a] buyurmuşsin. Kavluhu Ta'âlâ: “*Kul yâ*

'ibâdiye'l-lezîne esrefû 'alâ enfsihim lâ taķnaṭû min raḥmetillâhi inna'l-lâhe yağfiru'z-

zunûbe cemî'an innehu huve'l-gâfiru'r-raḥimu.”⁴ “*Baḥr-ı elṭâf-ı tu bî-pâyân buved.*” Senün

elṭâfuñ deryâsı bî-pâyândur. “*Nâ-ümîd ez raḥmetet şeyṭân buved.*” Senün raḥmetüñden

20 nevmîd şeyṭândur. Buved bu iki maḥalde est ma'nâsına olmak rüşendür olur ma'nâsına

1 nemîtâzed...çünân MKS: A- / nemîtâze MK: nemîtâr S // 2 ki...'inân MKS: A- // 3 üzerümüzde MK: üzerümüzde SA / geçmemiş MK: geçmemişdür SA // 4 huzûr-ı MKS: huzûrî A // 5 bende MKS: bie bende A // 6 Hâl bu ki MKS: A- / 'işyânla MS: 'işyân ile KA / rübâ'iyat M: rübâ'î K, SA- // 7 ilâhi...etakâ MKS: A- // 8 muķırren...da'ākâ MKS: A- // 9 fein...ehlu MKS: A- // 10 ve...sivākâ MS: fe...sivākâ K, A- // 11 beyt MKS: A- // 12 ver ez...çend MK: vez zi...çend S, A- // 13 künün...me-bend MKS: A- // 14 bu hem...dökmiş MS: bu...dökmiş K, A- / dâred MKA: dârem S // 15 ümîd MA: ümîdin KS / hüd fermüd-ı MS: tû fersüde-i KA // 18 bâ MKA: bî S // 20 nevmîd şeyṭândur MSA: şeyṭân nevmîddür K / buved MS: KA- / bu...ma'nâsına MKS: A-

¹ Bu isyankâr nefis öyle bir koşuyor ki, akıl onun dizginini ele alamıyor.

² Ey Allâh'ım, asi kölen sana geldi. Günahlarını itiraf ederek sana dua ediyor. Eğer bağışlarsan-ki sen buna muktedirsin-ve eğer kovarsan, o zaman senden başka kim rahmet gösterecek?

³ e'z-Zümer (39): 53. De ki: “Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”

⁴ e'z-Zümer (39): 53. De ki: “Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”

olmakdan. “*Nefs ü şeytān zed kerīmā rāh-ı men.*” Ey kerīm nefis ü şeytān benim yolunu urdı. Murād bu ikisi beni senüñ ‘ibādetüñden dūr éyledi démekdür. “*Raḥmetet bâşed şefâ‘at- h’āh-ı men.*” [M17a] Benim şefi‘im senüñ raḥmetüñ olur. Raḥmetetde tā-i şāniye ḥiṭāb içündür. Şefâ‘at-h’āh vaşf terkībidür. *MEŞNEVİ*

- 5 *Ne-mitāzed İn nefis-i serkeş çünān*
Ki ‘aķleş tevāned giriften ‘inān
Ki bā nefis u şeytān berāyed bezür
Neberred pelengān neyāyed zi mūr¹

- 10 “*Çeşm dārem ger güneḥ pākem kunī.*” Ümīd tutaram ki beni günāhdan pāk édesin. “*Piş ez ān k’ender cihān ḥākem kunī.*” Andan evvel ki beni cihānda ḥāk éylersün. Bu hem ma‘nādur, andan evvel ki beni cihānda ḥāk édesün. Murād ḳable’l-mevt benim tevbeni ḳabül édüp ‘afv u mağfiredüñ ābıyla beni günāhdan pāk éyle démekdür. Çeşm bunda ümīd ma‘nāsnadur. “*Ender ān dem kez-beden [S13b] cānem berī.*” O1 demde ki bedenimden cānımı iledürsün, “*Ez cihān bā nūr ĩmānem berī.*” cihāndan beni ĩmān nūrıyla iledesin.

- 15 *MEŞNEVİ*
Ḥudāvendigārā nazar kūn becūd
Ki cürm āmed ez bendegān der vücūd
 [K12a] *Günāḥ āyed ez bende-i ḥākisār*
Be ümmīd-i ‘afv-ı ḥudāvendigār
 20 *Merā şermsārī zi rüy-ı tū bes*

1 olmakdan MKS: A- / u MKS: A- // 3 raḥmetetde tā-i şāniye S: MKA- // 4 ḥiṭāb...terkībidür S: MKA- / meşnevī MS: beyt K, A- // 5 ne...çünān MKS: A- // 6 ki...giriften ‘inān KS: ki...girifteş ‘inān M, A- // 7 ki bā...bezür M: ki...bezür S, ki bā...berdur K,A- // 8 neberred...mūr MKS: A- // 9 ez MKA: S- // 10 ān MKA: zān S / cihānda MKA: cihāndan S / éylersün MKA: édesün S / bu hem MKS: A- // 11 ma‘nādur...édesün MKS: A- / andan evvel ki MS: ki andan evvel K / édesün MK: éylersün S // 12 mağfiredüñ MSA: mağfired K / çeşm MSA: K- // 13 ol demde ki bedenimden K: ol demde ki bedenden A, cihānda ol demde bedenimde S, M- // 14 éyledürsün...berī KSA: M- / ĩmān nūrıyla MKS: nūr-ı ĩmānla A // 15 meşnevī MKS: A- // 16 ḥudāvendigārā nazar kūn becūd KS: ḥudāvendigārā nezar kūn becūd M, A- // 17 ki...vücūd MKS: A- // 18 günāḥ āyed ez bende-i ḥākisār M: güneḥ āyed ez bende-i ḥākisār K, günāḥ āyed ān bende-i ḥākisār S, A- // 19 be...ḥudāvendigār M: bā...ḥudāvendigār KS, A- // 20 merā...rüy-ı tū bes MK: merā...rüz-ı u bes S, A-

¹ Bu isyankār nefis öyle bir koşuyor ki, akıl onun dizginini ele alamıyor. Kim nefis ve şeytanla zorla baş edebilir? Hiçkimse, kaplanlar bile baş edemezler.

Dîger şerm sârem mekun pîş-i kes¹

DER BEYÂN-I NEKŪHİŞ-İ NEFS-İ EMMÂRE MİĞŪYED

“*‘Âkil ân bâşed ki ū şâkir buved.*” “Âkil ol kimsedür ki cemîc^c huşûşda ol şâkir ola.

“*V’ângehî ber nefsi-i hud kâdir şevved.*” Ve andan şofıra kendü nefsi üzre kâdir u gâlib ola.

- 5 [M17b] Nefse kudret ahlâk-ı zemîmenüñ izâlesiyle müyesser olduğın iş^câr étmek için bu semte sülük éyledi. “*Her ki hışm-i hüd fûrû hurd ey cûvân.*” Ey cûvân her kim ki kendü hışmını yutdı, ya^cnî gâzabımı def^c éyledi, kavluhu Ta^câlâ: “*Ve’l-kâzımîne’l-gâza ve’l-‘âffine ‘ani’n-nâsı.*”² zümresinden olmak ümîdiyle, “*Bâşed ū ez restgârân-ı cihân.*” ol kimse cihânüñ kırtulmuşlarından olur. *MEŞNEVÎ*

- 10 *Negüyem çü cengâverî pây-dâr*

Çü hışmâverî ‘aql ber cây-dâr

Taḥammül kuned her kirâ ‘aql hest

Ne ‘aqlî ki hışmeş kuned zîr-i dest

Çü leşker birün tâht hışm ez kemîn

- 15 *Ne inşâf mânde ne taḳvâ ne dîn³*

“*Ân buved eblehterîn-i merdumân.*” Merdümlerüñ eblehreki ol kimsedür, “*Kez pey-i nefsi*

ü hevâ bâşed devân.” [S14a] ki nefsi ü hevânüñ ardından yolcu ola. Murâd nefsi-perest ü

hevâ-perest ola demekdür. Ba^czı nüshada kez yerine kû vâki^c olup ma^cnâ böyle olur ki, bu

nefs u hevâ ardınca yolcu ola, “*V’ângehî pindâred ân târik rây.*” ve andan şofıra ol târik ü

1 dîger...kes MKS: A- // 2 der beyân-ı nekûhiş-i nefsi-i emmâre mîğüyed S: der nekûhiş-i nefsi-i emmâre mîğüyed M, der beyân-ı şıfat-ı merd-i ‘âkil K, der beyân-ı merd-i ‘âkil A // 3 ol şâkir ola K: o şâkir ola MA, kendü nefsi üzre kâdir u gâlib ola S // 4 v’ângehi...şevved MK: v’ângehi...buved A, S- / ve MK: SA- / andan... kâdir u gâlib ola MKA: S- // 5 müyesser MKS: A- // 7 hışmını MSA: hışmın K / Kavluhu Ta^câlâ M: KSA- // 9 meşnevî M: KSA- // 10 negüyem...pmeşnevî M: KSA- // 10 negüyem...pây-dâr MS: taḥammül...hest K, A- // 11 çü...cây-dâr MS: ne...dest S, A- // 12 taḥammül...hest MS: KA- // 13 ne...dest MS: KA- // 14 çü...kemîn MKS: A- // 15 ne...dîn MKS: A- // 16 merdümlerüñ MK: âdemlerün S, A- / eblehreki ol kimsedür MKS: A- // 17 ki...u MKS: bu iki mışra^c nüshamızda yok idi A // 18 hevâ-perest MS: KA- / ola demekdür MKS: A- / ba^czı...gü...ki M: ba^czı...ki KS, A- / bu M: o KS, A- // 19 nefsi...ola MKS: A-

¹ Allâh’ım bana bahşiş gözûyle bir bak. Benim vücûduma kullardan suç geldi. Yerle bir olan kulundan günah göründü; senin affına gönül bağlamışım. Senin yüzünden utandığım bana yetiyor. Beni başkalarının yanında utandırma.

² Âl-i ‘İmrân (3): 134. “O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.” (Allah da güzel davranışta bulunanları sever.)

³ Cengâver gibi dayanıklı konuşmam. Sinirlendiğin zaman aklına sahip ol. Her kimin aklı varsa buna dayanacaktır. Öyle bir akıl olmasın ki, sinirini bastırsın. Kızgınlık asker gibi pusudan çıktığı an, ne insaf ne darlık ne de din kalır.

nā-ma^çkül re'ylü şanur. [M18a] “*H'āhed āmurzīdeneş āhir Hudāy.*” °Ākıbet Hudā-yı Ta^çālā anı yarlıgaysardur, bu hūd fikr-i muhāldür. Tārīk re'y ahmaç u seffih ma^çnāsınadur. “*Gerçi dervīşī buved saht ey piser.*” Ey piser egerçi dervīşlik saht u müşküldür. Dervīşīde yā maşdarīdür. “*Hem zi dervīşī nebāşed hūb* [K12b] *ter.*” Hem dervīşlikden laţif u hūbrek

5 olmaz. *BEYT*

Çu mībikzered mülk ü cāh u serīr

*Nebürd ez cihān devlet illā faķır*¹

BEYT

Nigehbānī-i mülk ü devlet belāst

10 *Gedā pādīşāhest u nāmeş gedāst*²

“*Her ki ū-rā nefş-i serkeş rām şud.*” Her kim ki serkeş nefş aña rām u muţī^ç oldı, “*Ez hired-mendān-ı nīkū nām şud.*” eyü adlu °ākıllerden oldı. Ba^çzı nüshada serkeş yerine tūsen vāķi^ç olur, Harūn ma^çnāsına, tāde fetḥ u zamm u luğatdur. Ba^çzı nüshada şūmeş vāķi^ç olup ma^çnā böyle olur. Her kim ki anuñ şūm nefsi aña rām u münkād oldı. “*Der riyāzet nefş-i bed-rā*

15 *gūşmāl.*” Riyāzetde yaramaz nefşüñ kulağını bur [S14b] ve añı zebūn éyle. “*Tā neyendāzed turā ender vebāl.*” Tā ki seni vebāl u günāha atmaya. Ba^çzı nüshada mışra^ç-ı evvel böyle vāķi^ç olmuşdur. “*Der riyāzet nefş-rā deh gūşmāl.*” Riyāzetden nefse gūşmāl vér ve te'dīb éyle. “*Her ki h'āhed tā selāmet māned ū.*” [M18b] Her kim ki ister tā selāmet

20 ma^çnādur. Yüz döndürsün bu vech üzre. Gerdāned emr-i gā'ıbdür muzāri^ç şığası üzre, nite ki bu beytde vāķi^ç olmuşdur. *BEYT*

1 āmurzīdeneş KA: āmurzīdeneş MS // 2 anı MKS: A- / tārīk...ma^çnāsınadur S: MKA- // 3 Ey piser egerçi SA: egerçi ey piser K, ey piser eger M / dervīşīde S: MKA- // 4 yā maşdarīdür S: MKA- / hūbrek KSA: hūb M // 5 beyt MS: kıt^ça K, A- // 6 çū...serīr MKS: A- / u MS: K- // 7 nebürd...faķır MKS: A- // 8 beyt M: KSA- // 9 nigehbānī...belāst MS: nigehbāne-i...belast K, A- // 10 gedā...gedāst MKS: A- // 11 ki MSA: S- / nefş MSA: nefsi S // 12 serkeş yerine tūsen MKS: nefş-i şūmeş A // 13 olur M: olup K, oldı S, A- / Harūn...olup MS: KA- // 14 olur KSA: olup M / u MKA: S- // 16 vebāl u MKS: vebāle ve A / ba^çzı nüshada mışra^ç-ı M: KSA- // 17 evvel...vér M: KSA- // 18 ve te'dīb éyle M: KSA- // 19 bu hem MKS: A- // 20 ma^çnādur...nite MKS: A- / gerdāned MS: gerden K, A- // 21 ki MK: kim S, A- / ki...beyt MKS: A-

¹ Mülk, yer, makam hepsi geçici olduğı için, fakir bu dünyadan saadetden başka bir şey götüremez.

² Mülk ve devletin korunması belādır. Fakir padişahtır, ama adı dilencidir.

Be-tersed ân ki ber üftâdegân nebahşâyed

Ki ger zi pây der âyed keseş negîred dest¹

Es-selâmet fi'l-vaḥdet. "Merdümân-râ ser-be-ser der h'âb dân." Cemî'ân merdümeleri h'âb u ḡafletde bil. H'âbdan murâd ziyâde ḡafletdür. Dân emr-i ḡâzırdur. "*Geşt bîdâr ân ki ü reft*

- 5 *ez cihân."* Bîdâr oldı ol kimse ki o cihândan gitdi. *Murâde'n-nâsu niyâmun fâzı ammâ tuvâ intehû* ḡasebince cemî'ân ḡalk-ı 'âlem h'âb u ḡafletde idügin iş'ârdur. [K13a] "*Ân ki rencâned turâ 'özreş pezîr."* Ol kimse ki seni rencîde éyler. *El-'özri 'inde kirâmü'n-nâsi maḡbûlun* ḡasebince anuñ 'özrünü ḡabûl éyle. "*Tâ beyâbî maḡfîret* [S15a] *bervey megîr."* Tâ ki Ḥaḡ Ta'âlâ Ḥazreti'nden maḡfîret bulasın. Anuñ üzerine tutma, ya'nî 'özrünü red
- 10 *édüp anı perişân-ḡâtır éyleme. Ḥâşıl-ı ma'nâ Ḥaḡ Ta'âlâ Ḥazreti'nüñ maḡfîretine vuşûl bulmaḡ ister iseñ seni rencîde-ḡâtır édenüñ* [M19a] 'özrünü ḡabûl éyle demekdür. "*Ḥaḡ nedâred dost* [A9a] *ḡalk âzâr-râ."* Ḥaḡ Ta'âlâ Ḥazreti zâlim u müzîyi dost tutmaz. "*Nîst in ḡaşlet yekî dîndâr-râ."* Bir dîndârüñ bu ḡaşleti yoḡdur. Murâd mü'min-i kâmil olan kimse ḡalk âzâr olmaz, belki ḡalk âzâr olan kimse mü'min-i kâmil olmaz demekdür. "*Ez sitem*
- 15 *her kü dilî-râ riş kerd."* Her kimse ki o zulmden bir ḡöñli mecrûh éyledi. "*Ân cerâḡat ber vücûd-ı h'îş kerd."* Ma'nâda ol cerâḡatı kendü vücûdı üzre éyledi. *BEYT*

Sitemger cefâ ber-ten-i h'îş kerd

Ne ber cân-ı miskîn u dervîş kerd²

- "*Her ki derbend-i dil-âzârî buved."* Her kim ki dil-âzârlıḡ ḡaydında ola. "*Der 'uḡûbet kâr-ı*
- 20 *û zârî buved."* 'Uḡûbetde anuñ işi fiḡân olur. "*Ey piser ḡaşd-ı dil-âzârî mekun."* Ey piser dil-âzârlıḡ ḡaşdın éyleme. "*V'ez Hudâ-yı h'îş bîzârî mekun."* Ve kendü Ḥudâ'ñdan bîzârlıḡ

1 be-tersed...nebahşâyed MKS: A- // 2 ki...dest MKS: A- // 3 MA-: Ba'zı nüshada mışra'-ı evvel böyle vâkıf olmuşdur. Der riyâzet nefis-râ deh ḡüşmâl Riyâzetden nefse ḡüşmâl vér ve te'dîb éyle KS / merdümân-râ KA: merdümâ-râ MS / cemî'ân MK: cemî'â SA // 4 dân emr-i ḡâzırdur S: MKA- // 5 bîdâr MKA: S- / o MS: KA- // 6 ḡalk-ı KSA: M- / h'âb u ḡafletde KSA: h'âb-ı ḡaflet M / ân ki KSA: M- // 7 rencâned...éyler KS: rencâned...éde A, M- // MKA-: ḡalk-ı 'âlem h'âb u ḡafletdedür evliyâullâhdan ḡayrı S // 8 éyle MK: éyler S, éyleye A // 9 tâ ki MKS: A- / üzerine tutma ya'nî 'özrünü red édüp MKS: 'özrünü red édüp üzerine tutma A // 12 zâlim MSA: 'âlem-âzârı K // 13 bir MKA: S- / dîndârüñ MSA: dîndârda K / ḡaşleti MSA: ḡaşlet K // 14 ḡalk âzâr KSA: mü'min-i kâmil M / belki...olmaz KSA: M- // 15 kimse MKA: kim S / o MSA: ol K / bir KSA: bu M // 16 vücûd-ı MKS: vücûdı A / beyt MKS: A- // 17 sitemger MKS: A- // 18 ne ber cân-ı miskîn u dervîş kerd S: ne cân-ı miskîn-i dervîş kerd MK, S-

¹ Düşkünleri affetmeyen kişi hep korkacaktır; çünkü ayak altına düştüğü zaman onu kaldıran olmayacaktır.

² Zulmeden miskin derviş değil, kendi vücuduna cefâ etti.

éyleme. Murād innallāhe *lā yuhibbu'z-zālimīn*¹ ḥasebince zulm sebebi ile Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazreti'ni kendüñden bīzār éyleme démekdür. “*Nām-ı merdüm cüz be-nīküyī me-ber.*” Ḥalkuñ nāmını eyilükden ğayr ile iletme. “*Ger hemī h'ahī ki gerdī* [S15b] *mu'teber.*” Eger ister iseñ ki Ḥaḫ Ta'ālā ve ḥalk katında mu'teber u muḫterem olasın. Ba'zı nüshada [K13b]

5 bu beytüñ [M19b] mıṣra'ı-ı şānīsı mıṣra'ı-ı evvel vākı'c olmuşdur. *MESNEVİ*

Refīkī ki ğā'ib şud ey nīk nām

Du çīzest ez ū ber refīkān ḥarām

Yekī ān ki māleş be-bāṭıl ḥorend

*Dövüm ān ki nāmeş be-ğiybet berend*²

10 “*Ḳuvvet-i nīkī nedārī bed mekun.*” İḥsān u eyilüğe ḳuvvet tutmaz iseñ kimseye zarar u ḳabāḫat éyleme. “*Ber vücūd-ı ḥūd sitem bī-ḥad mekun.*” Kendü vücūduñ üzre ya'nī kendüñe bī-ḥad u bī-ḳıyās zulm éyleme zīrā *leyse li'l-insāni illā mā sa'a*³ ḥasebince ğayrılara etdüĝiñ zulm u zarar ḫaḳīḳatde kendü nefsiñdür. *Ḥayrū'n-nāsı men yenfe'u'n-nās* ḥasebince nāsuñ eyüsi oldur ki nāsa nef'ī ola. Pes ḥalk-ı 'āleme nef'ī maḫz olan

15 Zeyrek Aĝa Ḥazretleri ğüzīde-i 'ālem ve zübde-i benī ādem idüĝine iştibāḫ yoḳdur. Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazreti cemī'c murādāt-ı dūnyeviyyesini müyesser édüp ḳıyāmetde evliyā vü şulehā zümresinde ḫaşr éde. *BEYT*

Cüvānmerd eger rāst h'ahī velīst

*Kerem-pīşe-i şāh-ı merdān 'Alīst*⁴

1 murād MKA: S- / zulm MKA: zālim S / sebebi ile MKS: sebebiyle // 2 démekdür...me-ber MKS: A- // 3 ḫalkuñ... ğayr ile iletme MS: halkuñ... ğayrıyla iletme K, A- / eger MKA: S- // 4 Ta'ālā ve ḥalk MA: ve ḥalk K, S- / ba'zı nüshada MKS: A- // 5 bu...olmuşdur MKS: Nām-ı merdüm cüz be-nīküyī me-ber Ḥatır kes-rā mer be-cān ey piser Ver ne ḥürdī zaḫm ber-cān ey piser Bu üç mıṣra' ğayr nüshadan tahrīr olındı A / mıṣra'ı-ı evvel MS: evvel K / meşnevī MS: kıt'a K, A- // 6 refīkī...nām MKS: A- // 7 düçīzest...ḫarām MS: der çīzest... ḫarām K, A- // 8 yekī...ḥorend MKS: A- // 9 dövüm...berend MKS: A- // 10 eylüğe MSA: eyülüğe K / zarar MKA: ḫazer S // 13 étdüĝiñ MKS: éyledüĝiñ A // 14 nef'ī MKA: nef' S / pes MKA: bes S / nef'ī MA: nef'i K, nef'-i S // 16 Ḥazreti MSA: Ḥazret K // 17 zümresinde MKA: zümresinden S / beyt MKS: A- // 18 cüvānmerd...velīst MKS: A- // 19 kerem...ālıst MKS: A- / şāh-ı MK: şāhī S

¹ Āl-i 'İmrān (3): 57. (İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, Allah onların mükafatlarını eksiksiz verecektir.) “Allah zalimleri sevmez.”

² Ey iyi adlı! Kaybolan arkadaştan iki şey arkadaşlarına haramdır. Birisi onun malını boşuna yemek, diğeri onun hakkında dedikodu yapmaktır.

³ e'n-necm (53): 39. “Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.”

⁴ Eğer doğru bir cüvānmerd istiyorsan, o velidir. Merdlerin şāhı Ali'nin işidir.

“*Rev zebān ez ğiybet-i merdūm bebend.*” Yüri halkıñ ğiybetinden [M20a] lisānuñı bağla.

“*Tā nebīnī dest u pāy-ı hūd be-bend.*” [A9b] Tā kıyāmetde kendü dest u pāyını bendde görmeyesin. Murād ğiybet sebep-i ‘azāb-ı düzaḥ idügin beyāndur. *MEŞNEVİ*

Be-düzaḥ bered müdbirī-rā [S16a] *günāh*

5 *Ki peymāne ber kerd u dīvān siyāh*

Diger kes be-ğiybet peyeş mīreved

*Mebādā ki tenhā bedüzaḥ reved*¹

“*Her ki ez ğiybet zebāneş beste nīst.*” Her kim ki anuñ zebānı ğiybetden bağlanmış degüldür, “*Ānçunān kes ez ‘ukūbet reste nīst.*” ancılayın kimse ‘ukūbetden kırtulmuş

10 degüldür. *El-ğiybetu eşeddün mine’z-zinā*².

DER FEVĀİD-İ HĀMÜŞİ MİĞÜYED

“*Ey birāder ger tū* [K14a] *hestī ḥaḫ-ṭaleb.*” Ey birāder eger sen Ḥaḫ ṭaleb edici iseñi, “*Cüz befermān-ı Hudā mekşāy leb.*” lebüñi Hudā’nuñ fermānından ğayrıyla açma. Murād Ḥaḫ sözden ğayrı söyleme demekdür. “Ḥaḫ-ṭaleb” vaşf terkībīdür, Ḥaḫ ṭalebi taḳdīrindedür ki

15 hestīde olan yā-yı ḥiṭāb anā maşrūfdur. “*Ger ḥaberdārī zi ḥayy-ı lā-yemüt.*” Eger ḥayy-ı lā-yemütandan ḥaber tıtar iseñi ḥayy-ı lā-yemüt ebedī olmaz diri ma‘nāsınadır ki, murād [M20b]

Bārī Ta‘ālā Ḥazreti’dür. “*Ber dehān-ı hūd benih mühr-i sükūt.*” Kendü dehānuñ üzre sükūt mührini ço. *Ez-zamānu zamānu’s-sükūtı ve mülāzimetü’l-buyūt. Ve tevekkel ‘ale’l-ḥayī’l-lezī lā-yemütü.*³ “*Ey piser pend u naşīḥat gūş kun.*” Ey piser pend u naşīḥat istimā‘

20 eyle. “*Ger necātī bāyedet ḥāmüş kun.*” Eger saña ‘azāb u belādan tamām necāt u ḥalāş gerekse ḥāmüş ol. Kun-ı şānī şev ma‘nāsınadır. “*Her kirā ğüftār bisyāreş buved.*” Her kim

1 ez ğiybet-i merdūm MSA: ğiybet-i ez merdūm K // 3 sebep-i...beyāndur MKS: sebebiyle düzaḥa dāḥil olmasını iş‘ar eder A / meşnevī M: kıtā K, SA- // 4 bedüzaḥ...günāh MKS: A- // 5 ki...siyāh MKS: A- / ber KS: ser M // 6 diger...mīreved MKS: A- // 7 mebādā...reved MKS: A- // 10 E’l-ğiybetu eşeddün mine’z-zinā MSA: K- // 11 der fevāid-i ḥāmüşi mīğüyed M: der beyān-ı şıfat-ı ḥāmüşi K, der beyān-ı ḥāmüşi A, S- // 12 Ḥaḫ MSA: Ḥaḫ’ımı K // 13 ğayrıyla MS: ğayrı K, ğayrıya A // 14 sözden MSA: sözünden K / Ḥaḫ...ki MKS: A- // 15 hestīde...maşrūfdur MKS: A- // 16 ḥayy-ı...ki MK: yemütandan S, A- // 20 saña MA: KS- / tamām MKA: S- // 21 kun MS: kes K, kunı A / şev MA: şed K, şevī S

¹ Müdbiri günah işlemek cehenneme gönderir; çünkü mey içmek ve divanı karartmak gibi günahlar, yanında olmayan kimseleri de, kendi cehenneme yalnız gitmesin diye, peşinden götürür.

² Ğiybet, zinadan daha kötüdür.

³ e’l-Furkân (25): 58. “Ölümsüz ve daima diri olan Allah’a güvenip dayan.” (O’nu hamd ile tesbit et. Kullarının günahlarını O’nun bilmesi yeter.)

- ki anuñ sözü çok ola, ya^ñ çok söyleye, *men keşîr kelâmuhu keşur melâmuhu*, “*Dil derûn-ı sîne-i bîmâreş buved.*” [S16b] anuñ kalbi sînesi içinde bîmâr olur. Her kirâda râ lafzı zâ’iddür. “*Âkilân-râ pîşe hâmuşî buved.*” °Âkillerüñ pîşe vü °âdeti sükûtdur zirâ *el-belâ’u müvekkellun bâ limenaṭıḳı* ve Ḥazret-i °Alî buyurmuşdur: “*Sükûtu’l-lisâni selâmetü’l-insâni.*”¹ “*Pîşe-i câhil ferâmüşî buved.*” Câhilüñ pîşe vü °âdeti ferâmüşlüğdür. Buved bunda est ma^ñnasına olmak rüşendür. “*Hâmuşî ez kizb u ğıybet vâcibest.*” [M21a] Kizb u ğıybetden sükût vâcibdür. *Lâ kerâmete li’l-kezub men tereke kelimeten mine’l-ğıybeti* [A10a] *aḥabbu ilallâhi min elfi reka’atin.* BEYT
- Zebân âmed ez behr-i şükr ü sipâs*
- 10 *Be-ğıybet negerdâned Ḥaḳ şinâs²*
“*Eblehest ân kü beguften râğıbest.*” Eblehdür ol kimse ki o kizb u ğıybet söylemege râğıb u mâ’ildür. MEŞNEVÎ
- Çehüş ğüft dîvâne-i Mergazî*
Ḥadîşî kez u leb be-dendân gezî
- 15 *Men ez nâm-ı merdüm beziştî berem*
Negüyem be-cüz ğıybet-i mâderem
Ki dânenđ pervendegân-ı ħired
Ki ṭâ’at hemân bih ki mâder bered³
- Silsiletü’z-zehbede meşûrdur. MEŞNEVÎ
- 20 *Muştafâ kiş cevâmi^o’ü’l-kelimest*
Ki bedân silk şer^c münteżimest

1 ya^ñ MKA: S- / çok MKS: çok söz A // 2 Anuñ kalbi sînesi içinde bîmâr olur MKS: göñli sînesi içinde anuñ hasta olur A / her kirâda MKS: A- // 3 râ lafzı zâ’iddür MKS: A- / zirâ MSA: bu hem vechdür °âlimlere pîşe vü sükûtdur A // 4 buyurmuşdur MKS: keremullâhi veche A / sükûtu’l-lisâni MKA: selâmetü’l-insâni S // 5 selâmetü’l-insâni MKA: sükûtu’l-lisâni S / câhilüñ pîşe vü °âdeti MSA: pîşe vü °âdet K // 6 ma^ñnasına olmak rüşendür MKS: ma^ñnasınadır A // 8 beyt MKS: A- // 9 zebân...sipâs MKS: A- // 10 beğıybet...şinâs MKS: A- // 11 o MKS: A- // 12 u MKA: S- / meşnevî MKS: A- // 13 çehüş...mergazî MS: çü hüş...ğazî K, A // 14 ḥadîşî...gezî MKS: A- // 15 men ez...berem MK: men ân...berem S, A- // 16 negüyem...mâderem MKS: A- // 17 Ki dânenđ pervendegân-ı ħired MK: dânenđ pervendegân-ı ħired S, A- // 18 ki...bered MKS: A- // 19 silsiletü’z-zehbede meşûrdur MS: ve silsiletü’z-zehbede meşûrdur K, A- / meşnevî MKS: A- // 20 Muştafâ...kelimest MKS: A- // 21 ki...münteżimest MKS: A-

¹ Dilinin sessizliğı, insanın selâmetidir.

² Dili şükr ve sipâs etmek için yaratmıştır. Hak-şinas, dili dedikodu yapmak için kullanmaz.

³ Mergazi’nin delisi ne güzel bir hikaya anlatmıştır ki, onu duyarsan dudağımı ısıracaksın. Ben insanlar hakkında kötülükten başka bir şey söylemem. Annemin dedikodusundan başka bir şey söylemem. Akıl sahipleri anneye itaat etmekten daha iyi bir şey olmadığını bilirler.

Ba°de men kâne yevminā billāh

Ve biyevmin yenālu fihi cezāh

Gevher-i şıdk bī-tefāvūt süft

Kalîlun hayren ev liyaşmut goft

5 *Hayr gū hayr ver ne hāmüş kun*

Her çi cüz hayr ezān ferāmüş kun

Her ki dānā buved bān ki Hudā

Hest bīnā [S17a] her kes u şinevā

Ve ger ez hayr dem zened yā şer

10 *Kuned ū rā sū'al der-maşşer*

Her çi güyed be-aql güyed u hüş

Ver ne bāşed zi güft u gū hāmüş¹

“*Ey birāder cüz şenā-yı Haq megū.*” Ey birāder Haq Ta°alā Hazreti’nün şenāsından gayrı

bir söz söyleme. “*Qavl-i Haq-rā ez berā-yı daq megū.*” Daqq u gamzdan ötüri Haq sözi

15 söyleme. [M21b] “*Her ki der-bend-i ‘ibāret mişved.*” Her kim ki feşāhat u belāgat

hevāsıyla ‘ibāret kaydında ola, “*Her çi dāred cümle gāret mişved.*” her ne ki tutar cümle

gāret olur. Murād qalbe mensüb olan hālāt zā’il olur demekdür. “*Dil zi pür goften bemired*

der beden.” Göñül bedende çok söylemekden ölür. “*Gerçi güftäreş buved dürr-i ‘Aden.*”

Egerçi anuñ sözi leţāfet u bahāda dürr-i ‘Aden ola. ‘Aden meşhür bir yerüñ ismidür. Ba°zi

20 nüşhada güftāret [K15a] vāki° olur tā-i hitābla. “*V’an ki sa°y ender feşāhat mīkuned.*” Ve

ol kimse ki feşāhata sa°y éyler. “*Çehre-i dil-rā cerāhat mīkuned.*” Göñül yüzünü mecrüh

1 ba°de...billāh MS: ve ba°de...billāh K, A- // 2 ve...cezāh MKS: A- // 3 gevher-i...süft MS: gevheri...süft K, A- // 4 kalîlun...goft MKS: A- // 5 hayr gū hayr ver ne hāmüş kun M: hayr gū ver ne hāmüş kun S, hayr gū hayr ger hayr ver ne hāmüş kun K, A- // 6 her...kun MKS: A- / cüz MK: S- // 7 her...Hudā MKS: A- // 8 hest...şinevā MKS: A- / her MK: behr S // 9 ve...yā şer MKS: A- // 10 kuned...maşşer KS: MA- // 11 her...hüş MKS: A- / u KS: MA- // 12 ver...hāmüş MKS: A- // 13 Ta°alā Hazreti’nün KSA: Ta°alā’nuñ M // 14 bir MK: SA- / Haq MKA: S- // 15 söyleme MSA: söyle K / ki MSA: K- // 16 ola M: olur KSA- / çi MKS: ki A / neki MSA: ne K // 17 murād MSA: K- / demekdür MKA: S- // 19 ba°zi MKS: A- // 20 nüşhada güftāret vāki° olur tā-i hitābla MS: nüşhada güftār vāki° olur tā-i hitābıyla K, A- / v’an MKS: an A / ve MKS: A- // 21 feşāhata MKS: feşāhat u belāgata A / éyler MKS: éyleye A

¹ Muntazam bir şeriatın yolunda olan Mustafā, kelimelerin mecmuası ve hazinesidir. Sıdk cevherini farkında olmadan çözdü ve bunu dedi: “Hayır de, hayır demiyorsan sus. Hayırdan başka her şeyi unut.” Allāh hakkında bilgili olan kimse görür ve duyar. Eğer hayır veya şerden konuşuyorsa, ona maşşer günü hakkında soru soracaklar. O her soruyu zekasıyla cevaplayacak. Böyle yapmazsa konuşması değil, susması gerek.

éyler. Zîrâ ki sa'fy u cehd étmekden albe ziyâde ıztırâb u inıbâz érişür. “*Rev zebân-râ der dehân mabûs dâr.*” Yüri zebânıfı dehânıfıda mabûs tüt. “*Ez alâyı 'îş-râ me'yûs dâr.*” Kendüfı alâyıdan me'yûs u nevmîd tüt. Zîrâ a Ta'âlâ azreti'nden ayrı bir ferd bir nesneye adır degüldür. Mâdâm ki *irâdetullâhi ta'allau* éylemeye. *BEYT*

5 *Neyâsâyî ez cânib-i ı kes*

[M22a] *Ber u cânib-i* [S17b] *a nigehdâr u bes*¹

“*Her ki ü ber 'ayb-ı ud bînâ şevd.*” Her kimse ki o kendü 'aybını görüci ola, “*Rûh-ı ü râ kuvvetî peydâ şevd.*” a cânibinden anuñ rûhuna bir uvvet peydâ olur. Zîrâ aflet u urûrdan alâş bulup ıybet-bîn olmaz. *Tûbı lemin şaala 'uyûbuhu 'an 'uyûbi'n-nâsı.*

10 *BEYT*

Mekun 'ayb-ı alk ey iredmend fâş

*Be'ayb-ı od ez alk meşul bâş*²

DER 'AMEL-İ ALİŞ MİÜYED

15 “*Her ki bâşed ehl-i imân ey 'azîz.*” Ey 'azîz her kim ki ehl-i imân ola, [A10b] “*Pâk dâred çâr çîz ez çâr çîz.*” dört nesneyi dört nesneden pâk tutar. “*Ez ased evvel tu dil-râ pâk dâr.*” Evvel sen asedden albüfı pâk tüt. *Lâ rahmete li'l-asüdi veylun li'l-asüdi min asedihi.* “*î şten-râ ba'd ezân mü'min şumar.*” Andañ şofra kendüfı mü'min şay. Şumar bunda emr-i azırdur. “*Pâk dâr ez kız u ez ıybet zebân.*” Kızbden ve ıybetden zebânıfı pâk tüt. “*Tâ ki imânet neyafte der ziyân.*” Tâ ki senüñ imânıfı ziyâna düşmeye. Murâd

1 ki MSA: aña K // 3 nevmîd MSA: nev ümîd K // 4 éylemeye MKS: éyleme A / beyt MK: SA- // 5 neyâsâyî...kes MKS: A- // 6 ber...u bes M: ber...bes K, ber...nigehdâr S, A- // 7 MKS-: tûbı... 'uyûbi'n-nâsı A / her...ola MKS: A- // 8 a...aflet u MKS: bu iki mışra' ayr nüşhadan tarîr olındı A // 9 urûrdan ... 'uyûbi'n-nâsı MKS: A- // 10 beyt MK: der beyân-ı imân A, S- // 11 mekun 'ayb-ı alk ey iredmend fâş MK: mekun sebab-i 'ayb-ı alk ey iredmend fâş S, ey 'âkil alkıfı 'aybını fâş éyleme A // 12 Be-'ayb-ı...bâş MKS: A- / MKA-: uvvetîde yâ vadet içündür S // 13: der 'amel-i alîş mîüyed MK: der beyân-ı 'amel-i alîş mîüyed S, A- // 14 ehl-i imân MKS: ehl-i imândan A // 15 nesneyi MSA: nesnei K // 16 sen asedden MKS: asedden sen A / albüfı MSA: önlüfı K // 17 mü'min KSA: avmi M / andañ MKA: andan S / şumar MKS: A- // 18 bunda emr-i azırdur MKS: A- / MKA-: dâred şıa'-ı muzâri'de emr-i â'ib olup, tüşün ma'nâsına olmaq câ'izdür S / pâk dâr ez kız u ez ıybet zebân KS: pâk dâred ez kız u ez ıybet zebân M, pâk dâred ez kız u ıybet zebân A / kızbden ve MKS: kız u A // 19 ziyân MSA: zebân K / ziyâna KSA: zebâna M / murâd MSA: murâd ki K

¹ ı kimsenin yönünden rahat olmayacaksan, it ve Hakk'ın yönünü tut; o sana yeter.

² Ey akıllı kimse, halkın ayıplarını fâş etme; halkın deil, kendi ayıbınıla meşul ol.

hazer éyle ki hased sebebi ile [M22b] İmânsız olmayasın demekdür. “*Pāk eger dārī ‘amel-rā ez riyā.*” Eger ‘amelüñi riyādan [K15b] pāk tutasın, “*Şem’i İmân-ı turā bâşed ziyā.*” senüñ İmānuñ şem‘ine ziyā vü nūr olur. *BEYT*

Eger bîh-i ihlâş der büm nîst

5 *Ezîn der kesi çün tu maħrûm nîst*¹

“*Çün şikem-rā pāk dārī ez harām.*” Çünkü karnuñı harāmdan pāk u hālī [S18a] tutasın, “*Merd-i İmân-dār başı ve’s-selām.*” İmân tutucu ya‘nī şahīh mü‘min olursun ve’s-selam. *Ziyāu’l-kalbi min eklü’l-helālī*². “*Her ki dāred İn şıfat bâşed şerīf.*” Her kim ki bu dört şıfat u haşleti tutar, şerīf u ‘aziz olur. “*Ver nedāred dāred İmân-ı za‘îf.*” Ve ger bu dört haşleti

10 tutmaya, ol kimse za‘îf İmân tutar. Murād anuñ İmānı za‘îf olur demekdür. “*Her ki bāṭın ez harāmeş pāk nîst.*” Her kim ki anuñ baṭn u bāṭını harāmdan pāk degüldür, “*Rûh-ı ū-rā reh suy-ı eflāk nîst.*” anuñ rûhuna eflāk cānibine yol yoğdur. Murād ‘ālem-i ‘ulvīden aña feyz erişmez demekdür. “*Çün nebāşed pāk ā‘māl ez riyā.*” Çünkü ā‘māl riyādan pāk olmaya. “*Hest bî-hāşıl çü nağş-ı büryā.*” Ol kimse ‘amel cihetinden bu riyā [M23a] nağşı gibi bî-
15 hāşıl u bî-fā’idedür. “*Her kirā ān der ‘amel ihlâş nîst.*” Her kim ki ‘amelinde ihlâş yoğdur, “*Der cihān ez bendegān-ı hāş nîst.*” cihānda Hağ Ta‘ālā’nuñ hāş u mağbül bendelerinden degüldür. *MESNEVİ*

İbādet be-ihlâş-ı niyyet niküst

Ve ger ne çi āyed ze bî-mağz püst

20 *Çi zünnār-ı muğ ber miyānet çi dalk*

*Çü der püşi ez behr-i pindār-ı halk*³

1 hazer éyle ki MSA: K- / sebebi ile MKS: sebebiyle A / demekdür MKS: A- // 3 beyt MK: SA- // 4 eger...nîst MK: SA- // 5 ezîn...nîst MKS: A- // 6 hālī MSA: mālī K // 7 ve’s-selām MKS: A- // 9 haşleti MSA: haşlet K / ve ger bu dört haşleti MK: ve eger bu dört haşleti A, murād anuñ İmānı S // 10 tutmaya, ol kimse za‘îf İmân tutar M: tutmaya, ol kimse İmân-ı za‘îf tutar K, za‘îf olur ger bu dört haşleti tutar S, A- / murād...demekdür MKS: A- // 12 rûhuna MKS: rûha A // 14 ol kimse KSA: ol kimse ki M // 15 her...yoğdur MKS: nüşamızda ma‘nāsı taḥrīr olınmış A / ‘amelinde KS: ‘amelinden M // 16 bendegān-ı MKS: bendegānī A / u MKA: S- // 17 degüldür MSA: K- / meşnevī MKS: A- // 18 ‘ibādet be-ihlâş-ı niyyet niküst KSM: A- // 19 ve ger ne çi āyed ze bî-mağz püst M: ve ger çi ānder be-mağz büst K, ve ger ne çi āyed zi bî-mağz püst S, A- // 20 çi...dalk MKS: A- // 21 çü...halk MS: çi vü...halk K, A- halk

¹ İhlasın kapısı huyda değılse, senin gibi bu kapıdan mahrum olan kimse yoktur.

² Kalbin ziyası helal ekmektendir.

³ İbādet niyet halisliğıyle iyidir. Böyle olmazsa aklı olmayan tenden ne çıkacaktır? Kemerine ya Hristiyan bağla ya da derviş hırkası giy. Halkın düşüncesine göre giyinirsen, onlar için hiçbir şey farketmez.

“*Her ki kâreş ez berây-ı Hağ buved.*” Her kim ki anuñ kâr u ‘ameli Hağ için [A11a] ola ki ašlâ riya olmaya. “*Kâr-ı ü peyveste bâ revnağ buved.*” Anuñ kâr u ħâli dâ’im revnağ u letâfetle olur. *BEYT*

Çü rüy-ı perestîdenet der Hudâst

5 *Eger Cebraîlet* [K16a] [S18b] *nebîned revâst*¹

DER BEYÂN-I ÂN Kİ PÂDİŞÂHÂN-RÂ ZİYÂN DÂRED

“*Çâr haşlet ey bérâder der cihân.*” Ey bérâder cihânda dört haşlet “*Pâdişâhân-râ hemî dâred ziyân.*” pâdişâhlara dükeli ziyân tutar. “*Pâdişeh çün melâ handân şevved.*” Pâdişâh çünkü aşikâra ħalk içinde ħandân ola, “*Bî-gümân der heybeteş noğşân şevved.*” şübhesiz

10 anuñ ‘ırz u heybetinde noğşân olur. “*Bâz şöbet dâšten bâ her fakîr.*” [M23b] Ve pâdişâh her fakîrle muşâhebet tutmaq, “*Pâdişâhân-râ hemî dâred ħakîr.*” pâdişâhları ħ’âr tutar.

Ba‘zî nüshada mısrâ‘-ı şânî böyledür. “*Pâdişeh-râ ‘ayb bâşed güş gîr.*” Pâdişâha ‘aybdur istimâ‘ éyle. Gîr emr-i ħâzîrdur. “*Bâ zenân bisyâr eger ħalvet kuned.*” Zenlerle eger çok ħalvet u muşâhebet éde, “*H’îšten-râ şâh-ı bî-heybet kuned.*” pâdişâh kendüsini heybet u

15 hürmetsiz éyler. “*Her kirâ ferr-i cihândârî buved.*” Her kimüñ ki cihândârlıq şevketi ola, ya‘nî ‘âleme pâdişâh olmak isteye-cihândâr vaşf terkîbidür, pâdişâh ma‘nâsınadır- “*Meyl-i ü süy-i kemâzârî buved.*” anuñ meyli kem-âzârlıq cânibine olur. Zîrâ zâlim olursa ħalk andan nefret ü firâr éyler. “*‘Adl bâyed pâdişâhân-râ u dâd.*” Pâdişâhlara ‘adl u dâd gerek.

20 Dâd ‘adl ma‘nâsınadır. “*Tâz-ı ‘adleş ‘âlemi kerdened şâd.*” Tâ ‘âlem ħalkı anuñ ‘adlinden şâd u âsüde olalar. ‘Âlemîde yâ nisbet içündür. *Şebâtü’l-mülki fi’l-‘adl.* “*Ger kuned âheng-i*

1 kâr u MS: kârı K, A- // 2 kâr u MSA: kârı ve K // 3 beyt MKS: A- // 4 çü...Hudâst MS: çü...Hudây M, A- // 5 eger...revâst MKS: A- // 6 der beyân-ı ân ki pâdişâhân-râ ziyân dâred MS: der beyân-ı sîret-i pâdişâh güyed K, der beyân-ı ‘adl-i pâdişâhân A // 7 haşlet MKS: haşlet vardur A / pâdişâhân-râ hemî MKA: S- // 8 dâred ziyân MKA: S- / pâdişâhlara dükeli ziyân tutar K: pâdişâhlara ziyân tutar dükeli A, pâdişâhlara ziyân tutar M / pâdişeh MK: pâdişâh SA / melâ MK: der melâ SA / buved MKA: buved S // 9 içinde MKA: arasında S / 9 şevved MKA: buved S // 10 heybetinde MA: heybetinden K, heybetine S // 10 ve M: ger ve KSA / pâdişâh MSA: pâdişeh K // 11 her fakîrle MS: her fakîrile K, her bir fakîri A // 12 pâdişeh-râ ‘ayb bâşed güş gîr MK: pâdişâhân-râ ‘ayb bâşed güş gîr A, pâdişeh-râ ‘ayb gîr güş gîr S // 13 gîr emr-i ħâzîrdur S: MKA- / zenlerle eger çok MK: ‘avratlarla eger çok S, eger pâdişâh ‘avratlarla çok A // 14 u muşâhebet MKS: A- / pâdişâh MSA: K- // 15 heybet u MKS: heybetsiz ve A / éyler MKA: éder S / kimüñ ki MKA: kim ki S // 16 cihândâr...ma‘nâsınadır S: MKA- // 17 meyli MSA: meyli K // 19 dâd ‘adl ma‘nâsınadır S: MKA- / kerdened KSA: kerden M / ħalkı MKS: ħalk A // 20 ‘âlemîde...içündür S: MKA- / sebatü’l-mülki fi’l-‘adl MSA: K-

¹ Allâh’a tapmak için yüz çeviriyorsan, Cebraîl’in bile görmemesi daha iyidir.

zulmî pâdişâh.” Eger pâdişâh [S19a] ziyâde zulme kaşd éde, “*Sûd nekuned merv-râ hayl u sipâh.*” hayl u sipâh aña fâide éylemez. Belki bi’z-zârürî salţanatı elinden gider. Ba’zî nüshada genc u sipâh vâki° olur. “*Çün kuned sultân kerem bâ leşkerî.*” [M24a] Çünki sultân bir leşkere kerem u luţf éde, bu hem vechdür, çünki sultân leşkere mensüb olana luţf u kerem éde. Leşkerîde yâ vahdet içündür. Vech-i şanı üzre yâ nisbet içündür. “*Behr-i ũ bâzend-i şad cân ber-serî.*” Andan ötüri başlarını fêdâ éylerler. Anuñ üzre cânlarını dañi fêdâ éylerler. *MESNEVİ*

Çu dârend genc ez sipâhî dirîĝ

Dirîĝ âyedeş dest burden betîĝ

10 *Çi merdî kuned der şaf-ı kârzâr*

Çu desteş tehî bâşed u kârzâr¹

DER BEYÂN-I AHLÂK-I HAMİDE

“*Çâr çiz âmed buzurgî-râ delîl.*” Dört nesne siyâdet u sa’âdete delîl u nişân geldi. “*Her ki dâred (ũ) buved merd-i celîl.*” Her kim ki ol dört nesneyi tutar, celîl u ‘azîmü’l-ıqadr kimse olur. 15 “*İlm-râ ıgrâz kerden bî-hisâb.*” İlm u ehl-i ‘ilme şesâbsız ‘ıgrâz u ta’zîm éylemek. *Men tekaddem ‘âlimen fekânnemâ celese ‘ale’l-muşafî fazlu’l-‘âlim ‘ale’l-‘âbidi kefazlı ‘alî ednâ güm.* “*Halk-râ dâden cevâb-ı bâ-şavâb.*” Halka şavâb u luţfla cevâb vérmek. *El-*

1 zulme MKS: zulm A / merv KS: merd MA // 2 hayl u sipâh MKA: S- // 3 çün kuned sultân kerem bâ leşkerî MS: ve ba’zî nüshada bu beyt vâki° olmuştur, çün ‘adl bâşed ferağ likâ bâşed ânder memleket, şâh-râ beğâ çün kuned sultân kerem bâ-leşkerî K, çünki ‘adil bâşed u ferağ likâ, çünki pâdişâh ‘adil u ferağ likâ ola, bâşed ânder memleket şâh-râ beğâ, memleketde pâdişahuñ beğası olur, çün kuned sultân kerem bâ leşkerî A // 4 bu hem vechdür MK: bu hem ma’nâ vü vechdür S, A- / çünki sultân leşkere mensüb olana MS: çünki sultân bir leşker mensüb olana K, A- // 5 luţf u kerem éde MKS: A- / leşkerîde yâ vahdet içündür S: MKA- // 6 şad KSA: ser M / anuñ üzre cânlarını dañi MKS: A- // 7 fêdâ éylerler MK: fêdâ étdiler S, A- / meşnevî MS: kıt’a K, A- // 8 çü...dirîĝ MKS: A- // 9 dirîĝ...betîĝ MKS: A- // 10 çü...kârzâr MKS: A- // 11 çü...kârzâr MKS: A- // 12 der beyân-ı ahlâk-ı hamîde M: der beyân-ı ahlâk-ı zemîme S, der beyân-ı ‘alâmet-i buzurgî K, der beyân-ı hûsn-i halk güyed A // 13 âmed MSA: âyed K // 14 dâred MA: ân dâred KS / ol MKS: A- / nesnei MKA: nesneyi S // 15 MSA-: ba’zî nüshada bu beyt vâki° olmuştur amma ekşer nüshada bulunmağla şerh olunmadı, her kirâ ez ‘ilm dil rüşen buved, der zamâne bâ-şilâh-ı dil buved // 17 edna güm MKS: ednâ güm şidq resulullâhi A / halk-râ dâden cevâb-ı bâ şevâb halka şevâb u luţfla cevâb vérmek e’l MKS: A-

¹ Askerden bir hazineyi uzak tutarlarsa, o zaman onun eli kılıca gitmez. Eli boş olursa savaş meydanında nasıl erkeklik yapacaktır ve işler nasıl zâr olacaktır?

- kelimetü't-tayyibet şadaqatun.* “Her ki dâred dâniş u ‘aql u temîz.” Her kim ki ‘ilm u ‘aql u temîz tutar. “Ehl-i ‘aql u ‘ilm-râ dâred ‘azîz.” Ehl-i ‘aklı ve ‘ilmi ‘azîz tutar. [M24b] Ehl-i ‘aql dan murâd ehl-i ‘ilm olmak rûşendür. Bu vech ol kadar rûşen degüldür. Ehl-i [19b] ‘aql ve ehl-i ‘ilmi ‘azîz tutar. Bu vech üzre ‘ilm u ‘aqla ma‘tûf olur, ehle ma‘tûf olmaz. “Ey birâder ger *hured dâri tamâm.*” Ey birâder eger tamâm ‘aql tutar iseñi, “Nerm ü şîrîn güy bâ *merdüm kelâm.*” halka sözi nerm ü şîrîn söyle. *Men ‘azubi lisānuhu keşuren ihvānuhu.* “Her ki bâşed turş-rüy-ı telh-güy.” Her kim ki ekşi yüzlü ve acı sözlü ola, “Düstān ez vey *bigerdānend rüy.*” dostları andan yüz döndürürler. “Her ki [K17a] *ez düşmen nebāşed ber hazer.*” Her kim ki düşmeninden hazer üzre olmaya, “‘Ākıbet bīned ez ü renc ü zarar.”
- 5 “‘ākıbet düşmeninden renc ü zarar görür. “Der civār-ı hūd ‘adū-rā reh medih.” Kendü civārında düşmene yol verme. Murâd düşmeniñi yanuñı getürme demekdür civâr koñşılık. Medih nehy-i hâzırdur. “Ez berāy-ı ān ki düşmen dūr bih.” Ol sebebden ki düşmen dūr olmak yegdür. Zîrâ murâdı üzre saña fırsat bulup [A12a] intikām étmege kâdir olmaz. “Bā muhibbān bāş dā’im hemnişin.” Dā’im dostlarıñla muşāhib u hemnişin ol. Bāş emr-i
- 10 hâzırdur, başdan müştakdur. “Tā tuvānī rüy-ı ā‘dā-rā mebīn.” Mādām ki kâdirsin ā‘dānuñ yüzünü görme. Bīn nehy-i hâzırdur. *MESNEVİ*

Dīde ber tārık-i sinān dīden

Hüşter ez rüy-ı düşmenān dīden

Vācibest ez hezār dost bürīd

- 20 *Tā yekī düşmenet neyāyed dīd¹*

1 kelimetü't-tayyibet şadaqatun MKA: S- / u MSA: K- / ‘ilm u ‘aql MKA: ‘aql u ‘ilm S // 2 temîz MKS: idrāk A / ‘aklı ve ‘ilmi MS: ‘aql u ‘ilm K, ‘aklı ve ‘ilm // 3 olmak MKS: olmak dahî A / bu...‘aql S: MKA // 4 u...olmaz S: MKA // 5 tamâm MSA: K- / güy MSA: güy K // 6 bâ MSA: K- / nerm u şîrîn MK: şîrîn S, şîrînlikle A // 7 rüy-ı MSA: rüy u K // 8 dostları MKA: dostlar S // 9 düşmeninden MKS: düşmāndan A // 10 düşmeninden MK: andan SA // 11 civār MKS: A- / koñşılık MA: koñşuluk K ma‘nāsınadır, koñşuluk S // 12 Medih nehy-i hâzırdur S: MKA- // 13 saña MKS: A- // 14 hemnişin MKA: hemnişin şālihān S / dostlarıñla MKA: dost ile S / bāş emr-i S: MKA- // 15 hâzırdur, başdan müştakdur S: MKA- // 16 Bīn nehy-i hâzırdur S: MKA- / meşnevî MS: kıf’a K, A- // 17 dīde...dīden MKS: A- // 18 hüşter...dīden MKS: A- // 19 vācibest...bürīd MKS: A- // 20 tā...neyāyed M: tā...neyābed S, nekāyed K, A-

¹ Süngünün gözünde nişan almak, düşmanı görmekten daha iyidir. Bin tane dostla ilişkini kes ki, bir tane düşman görmeyesin.

[M25a] “*Der miyân-ı düstân mesrûr bâş.*” Dostlar ortasında mesrûr ol. Bu hem maⁿâdur dostlar arasında. “*Ger hured dârî [S20a] zi düşmen dūr bâş.*” Eger şâhib-i ‘aql iseñi düşmenden dūr ol ki huzûr u şafâda olasın. *BEYT*

Ey müdde‘î be rev ki merâ bâ tû kâr nîst

5 *Ahbâb hâzirend be-â^cdâ çi hâcetest*¹

“*Ey piser tedbîr-i râh-ı tûşe kun.*” Ey piser azık yolunuñ tedbîriñ éyle, yaⁿî tûşe tedârikini éyle. Murâd tûşe-i âhîretdür. Ba^czî nüshada tedbîr-i reh-râ tûşe kun vaqî^c olur ki maⁿâ böyledür. Ey piser yol tedbîrinüñ azığın éyle. Bu hem vechdür. Yol tedbîrine azık éyle. Hâşıl-ı maⁿâ âhîret yolu için tûşe tedârik éyle demekdür. Tûşe azık, kun emr-i hâzırdur.

10 “*Pes hadîş-i îñ u ân yek gûşe kun.*” Şofra bu dâd sözini bir gûşeye éyle. Murâd ta^callül u bahâne sözlerini terk éyle demekdür ve beytüñ maⁿâsı bu vechle olmağ hem mümkündür. Saña lâzım [K17b] olan tûşeyi kendün sa^y édüp hâşıl éyle. Bunuñ ve anuñ sözine muqayyed olma.

DER BEYÂN-I ÇEHÂR ÇİZ Kİ DER HAṬAREST

15 “*Çâr çizest ey birâder bâ-ḥaṭar.*” Ey birâder dört nesne ḥavf u ḥaṭarludur. [M25b] “*Tâ tevânî bâş ez anhâ bâ-ḥazer.*” Mâdâm ki kâdirsin anlardan hazer üzre ol. “*Kurbet-i sulṭân u ülfet bâ bedân.*” Sulṭâna yakın olmağ ve yaramazlarla âşinâlık ve muşâhebet. Ülfet âşinâlık “*Ragbet-i dünyâ vü şoḥbet bâ zenân.*” Dünyâyâ meyl u muḥabbet ve zenlerle şoḥbet.

1 bu hem maⁿâdur MKS: A- // 2 dostlar arasında MKS: A- // 3 dūr MSA: ırak K / beyt MKS: A- // 4 ey müdde‘î bered ki merâ bâ tû kâr nîst K: ey müdde‘î birefki merâ bâ tû kâr nîst M, ey müdde‘î berü ki merâ bâ tû kâr nîst S. A- // 5 ahbâb hâzirend be-â^cdâ çi hâcetest MS: ahbâb hâzirend be-â^cdâ hâcetet K, A- // 6 tedârikini MSA: tedârik K // 7 murâd tûşe-i âhîretdür A: MKS- / ba^czî nüshada...maⁿâ SK: ba^czî nüshada ey piser...maⁿâ M, A- // 8 böyledür MK: böyle olur S, A - / ey piser...azık éyle MKS: A- // 9 hâşıl-ı maⁿâ âhîret yolu için tûşe tedârik éyle demekdür MS: hâşıl-ı maⁿâ âhîret yolını tedârik éyle demekdür K, A- / tûşe azık, kun emr-i hâzırdur S: MKA- // 10 bu dâd MK: bunı anı S, anuñ bunuñ A / gûşeye MKS: gûşe A // 11 ve beytüñ maⁿâsı bu vechle olmağ hem mümkündür MS: ve bu beytüñ maⁿâsı bu vechle olmağ mümkündür K, A- // 12 saña lâzım olan tûşeyi kendün sa^y édüp hâşıl éyle M: saña lâzım olan tûşeyi kendün sa^y éyle, hâşıl kal K, saña lâzım olan tûşeyi kendün sa^y édüp hâşıl éyle S, A- / bunuñ...sözine MKS: A- // 13 muqayyed olma MKS: A- // 14 der beyân-ı çehâr çiz ki der ḥaṭarest M: der beyân-ı çâr çizest K, der beyân-ı çehâr çiz der ḥaṭarest S, der beyân-ı ‘âkıbet güyed A // 15 çizest MKS: çiz est A / bâ SA: der M, ber K / ḥaṭarludur MKS: ḥaṭarludur A // 16 anhâ bâ MS: anhâ ber K, înhâ ber A // 17 muşâhebet MS: muşâhebet étmek K, muşâhebet éylemek A / ülfet âşinâlık S: MKA- // 18 şoḥbet MS: şoḥbet étmek K, şoḥbet éylemek A

¹ Ey müdde‘î, benim seninle işim yoktur. Arkadaşım varken düşmana gerek yok.

Ba^zi nüshada böyle vâki^c olur. “*Ḳurb-ı sultānest u ülfet bā-bedān.*” [S20b] Sultānuñ ḳurbıdır ve yaramazlarla āşinalıḳdır. “*Ḳurb-ı sultān āteşī sūzān buved.*” Sultān ḳurbı yaḳıcı āteşdür. “*Bā-bedān ülfet helāk-ı cān buved.*” Yaramazlarla ülfet helāk-ı rūhdur. Zırā ḳurb-ı Ḥudā’ya māni^c olur. Buved bunda est maⁿāsına olmaḳ rüşendür. “*Zehr dāred der derūn dūnyā çū mār.*” Dünyā mār gibi içinde zehr tutar. “*Gerçi bīnī zāhireş naḳş u nigār.*” Gerçi anuñ zāhirini naḳş u nigār görürsin. Murād *ḥubbū’d-dūnyā rā’su külli ḥatī’etin* hasebince dūnyāya muḥabbet zarar-ı maḥz idügin iş^cardur. *BEYT*

Nüvişte end ber-eyvān-ı cennetü’l-me’vā

Ki her işve-i denī ḥırīd vāy bevey¹

- 10 “*Mīnümāyed ḥüb u zībā der naḳar.*” [M26a] Zāhir enḳarda ḥüb u zībā görünür. “*Līk ez zehreş buved cān-rā ḥaḫar.*” Līkin anuñ zehriden cāna ḥavf u ḥaḫar vardır. “*Zehr-i īn* [A12b] *mār-ı mūnaḳḳaş ḳātīlest.*” Bu mūnaḳḳaş māruñ zehri ḳātıldür. “*Bāşed ez vey dūr her kū āḳīlest.*” Andan dūr olur her kim ki o āḳıldür. “*Hemçü ḫıflān menger ān der surḫ u zerd.*” Etḫāl gibi surḫ u zerde iltifāt u muḥabbet étme. “*Çün zenān* [K18a] *maḡrūr-ı reng u bū meḡerd.*” ‘Avratlar gibi reng u būya maḡrūr u firīfte olma. “*Zāl-ı dūnyā çün ‘arūs ārāstest.*” Zāla beñzer dūnyā ‘arūs gibi bezenmişdür. “*Her zamānī şūy-ı dīḡer ḥ’āstest.*” Her bir zamān bir ḡarı [S21a] zevc istemişdür. Murād dūnyānuñ kimseye vefāsı olmaḡın beyāndur. *BEYT*

Dil ender dil ārām-ı dūnyā mebind

- 20 *Ki nenişest bā kes ki dilber nekend²*

1 ba^zi...olur MK: ba^zi...olmuşdur S, A- / ḳurb-ı sultānest...bedān MS: ḳurb-ı sultān est...bedān K, A- / sultānuñ MKS: A- // 2 ḳurbıdır ve yaramazlarla āşinalıḳdır MKS: A- / āteşī MK: āteş-i SA / sultān MS: sultānuñ KA // 4 buved...rüşendür MKS: A- // 6 gerçi MKS: egerçi A / rā’su küll-i ḥatī’etin MSA: K- // 7 beyt MKS: A- // 8 nüvişte end ber eyvān-ı cennetü’l-me’vā M, nüvişte end eyvān-ı cennetü’l-nigār kāvī S, nüvişte end eyvān-ı cennetü’l-me’vā K, A- // 9 ki her işve-i denī ḥırīd vāy bevey S: ki her ki işve-i dūnī ḥırīd vāy bevey M, ki her ki işve-i dīnī ḥırīd vāy bevey K, A- // 11 līkin MS: ammā K, līk A / ḥavf u ḥaḫar vardır MSA: ḳorḳu olur K // 13 menger MSA: mengır K / zerde MSA: zere K // 15 bū MK: būy SA / u MKA: S- / u firīfte MKA: S- // 16 ārāste est KS: ārāstest MA / zamānī MK: dū rüzī SA / ḥ’āstest MSA: ḥ’āste est K // 17 zamān MKS: iki ḡün A // 18 beyt MKS: A- // 19 dil...mebind MS: dil...mīned K, A- // 20 ki nenişest...nekend MK: ki neseşt...nekend S, A-

¹ Cennetü’l-me’vā olan eyvana “Alçaḡın işvesine aldanana eyvāhlar olsun!” yazmışlar.

² Dünyā güzeline gönül bağlamayan, kimseyle oturmamıştır.

Zāl bunda qarı ma^cnāsınadır. Zāluñ dünyâyâ izâfeti müşebbehün bihüñ müşebbeh lafzına izâfeti qabîlindendür. ^cArūs bunda gelin ma^cnāsınadır. “*Muḫbil ān merdī ki şud zīn cüft tāk.*” Sa^câdetlü ol ^cazîmü’l-ḳadr merd ki bu cüftden tāk oldı. Cüftden murād dünyâdur. Tāk [M26b] bunda tek ma^cnāsınadır. Cüft-i cîm bu beytüñ zammesiyledür. “*Pušt ber vey kerd u*
5 *dādeş se talāk.*” Aña arḳa éyledi ve aña üç talāk vérdi. Murād dünyâyı qabül éylemedi démekdür. *BEYT*

Meneh ber cihān dil ki bîḡāne est

*Çü muṭrib ki her rüz der ḡāne est*¹

10 “*Leb bi-pīş-i şüy ḡāndān mīkuned.*” Dünyâ bir ^cacüzedür. Zevci öfünde izhâr-ı muḫabbet édüp lebinı ḡāndān éyler. “*Pes helāk ez zaḡm-ı dendān mīkuned.*” Şoñra dişinüñ zaḡmından helāk éyler. *BEYT*

Ez reh merev be’işve-yi dünyâ ki in ^cacüz

*Mekkāre mīneşined u muḡtāle mīreved*²

DER BEYĀN-I ÇĀR ÇİZ Kİ ^cALĀMET-İ NĪKBAḤTĪ EST

15 “*Şud delīl-i nīkbaḡtī çār çiz.*” Dört nesne sa^câdetmendlik ve nīkbaḡtligi delīl ü nişān oldı. Nīkbaḡtīde yâ maşdarīdür. “*Her ki in çāreş būd bāşed ^caziz.*” Her kim ki aña bu dört nesne ola ^caziz olur. “*Aşl-ı pāk āmed delīl-i nīkbaḡt.*” Nīkbaḡte delīl pāk aşl geldi. “*Nīst bī-aşl sezā-yı* [S21b] *tāc u taḡt.*” Aşlısız bir kimse tāc u taḡta [K18b] lāyık u sezāvār degüldür.

1 zāl bunda qarı ma^cnāsınadır MKS: A- / zāluñ dünyâyâ izâfeti müşebbehün bihüñ müşebbeh lafzına M: zāluñ dünyâyâ izâfeti müşebbehe müşebbeh lafzına S, zāluñ dünyâyâ izâfeti müşebbehün bihüñ müşebbehe K, A- // 2 izâfeti qabîlindendür MS: izâfet qabîlindendür K, A- / ^carūs bunda gelin ma^cnāsınadır MKS: A- / MKA-: şevî rûḡ ma^cnāsınadır S / şud zīn cüft MKA: cüft tāk şud S // 3 tāk MKA: zīn S / merd MKA: er S // 4 cüft-i cîm bu beytüñ zammesiyledür S: MKA- // 5 aña arḳa éyledi MA: aña arḳa vérdi S. K- / ve aña üç talāk vérdi MS: ve üç talāk vérdi A, K- // 6 beyt MKS: A- // 7 meneh ber cihān dil ki bîḡāne est MK: menih ber cihān dil ki bîḡāne İst S, A- // 8 çü muṭrib ki her rüz der ḡāne est K: çü muṭrib her rüz der ḡāne est M, çü muṭrib ki her rüz ḡāne İst S, A- // 11 beyt MKS: A- // 12 ez reh merev be’işve-yi dünyâ ki in ^cacüz MKS: A- // 13 mekkāre mīneşined u muḡtāle mīreved MKS: A- // 14 der beyān-ı çār çiz ki ^calāmet-i nīkbaḡtī est M: der şıfat-ı nīkbaḡt K, der beyān-ı çār çiz ki ^calāmet-i nīkbaḡt S, der terk-i hevâ vü nefis güyed A // 15 sa^câdetmendlik MKS: sa^câdetmendlige A / nīkbaḡtligi MSA: nīkbaḡtlik K // 16 nīkbaḡtīde yâ maşdarīdür S: MKA- / būd KSA: búde M / kim ki aña MSA: kimde ki K // 17 āmed MKA: S- / nīkbaḡta delīl MKS: nīkbaḡt delīli A / pāk aşl MKS: aşl-ı pāk A / bī-aşl KSA: bī-aşlı M

¹ Dünyâyâ gönül bağlama, o yabancıdır. Muṭrib gibi her gün bir kaygıdadır.

² Dünyâyâ gönül bağlama. Bu acüze, hilekâr ve yalancıdır.

- Bî-aşlda yâ vahdet içündür. “*Nikbahtân-râ buved re’y-i şavâb.*” [M27a] Nîkbahtlarıñ ma’kûl u laţîf re’yi olur. Şavâb ma’kûl ma’nâsınadır. “*Ân ki bed re’yist bâşed der ‘azâb.*” Ol kimse ki bed re’ydür ‘azâb u elemde olur. “*Her ki [A13a] İmin ez ‘azâb-ı Hağ buved.*” Her kim ki Hağ Ta‘âlâ’nuñ ‘azâbından emîn ola. “*Nîst mü’mîn kâfir-i muţlak buved.*” Ol kimse mü’mîn degüldür, kâfir-i muţlakdur. *Havfullâhu te’mîn gayra.* “*Ömr-i dünyâ penc ruzî bîş nîst.*” Dünyânuñ ‘ömr u beğâsı bir beş günden ziyâde degüldür. Bu hem vechdür. Dünyâ ‘ömrî ya’nî dünyâda ‘ömr bir beş günden ziyâde degüldür. “*Âkılest ânkes ki piş-endîş nîst.*” ‘Âkıldür ol kimse ki ‘âkıbeti fikr êdici degüldür. Piş bunda bâ-i ‘Arabî’dür. Piş-endîş vaşf terkîbidür, ‘âkıbetini fikr êdici ma’nâsına. “*Terk-i lezzât-ı cihân bâyed girift.*” Cihânıñ zevk u lezzetlerini terk éylemek gerek. “*Dâmen-i şâhib-dilân bâyed girift.*” Şâhib-dillerüñ dâmenini tutmak ve anlardan mu‘âvenet taleb éylemek gerek ki, vuşûl-i âlîllâhu müyesser ola. Şâhib-dilândan murâd mürşidlerdür. Girift bunda giriften ma’nâsınadır. *BEYT*
- Tu kez serây-ı tabî‘at nemî revî bîrûn*
- 15 *Kücâ be-küy-ı tarîkat güzer tevânî kerd¹*
- “*Der pey-i lezzât-ı nefsanî mebâş.*” Nefsanî lezzetüñ ardında olma. [M27b] “*Düstâr-ı âlem-i fânî mebâş.*” Fânî ‘âlemi ki murâd dünyadur dost tutucu olma. [S22a] Dostdâr vaşf terkîbidür. “*Nîst hâsıl renc-i dünyâ bürdenet.*” Dünyânuñ renc u zağmetini iletmek saña hâsıl u nâfi‘ degüldür. Bürdenetde tâ hitâb içündür. “*‘Âkıbet çün mîbibâyed mürdenet.*”
- 20 Çünki ‘âkıbet saña ölmek gerek, hâsıl-ı ma’nâ budur ki çün ‘âkıbet mevt muğarrerdür. Pes ne

1 bî-aşlda...içündür S: MKA- // 2 şevâb ma’kûl ma’nâsınadır S: MKA- // 3 re’ydür MSA: râydur K // 5 havfullâhu tâ’mîn gayra MS: KA- // 6 ‘ömr u MA: ‘ömrî ve K, ‘ömrî S / bir MS: KA- / bu hem vechdür MKS: A- // 7 dünyâ...günden ziyâde degüldür M: dünyâ...artık degüldür K, dünyâ...günden artık degüldür S, A- // 8 ol kimse MSA: o K / piş...‘Arabî’dür S: MKA- // 9 ‘âkıbetini MA: ‘âkıbeti KS / ma’nâsına MA: ma’nâsınadır KS // 10 terk éylemek gerek MSA: terk ve mu‘âvenet taleb éylemek gerek ki vuşûl âlîllâhu müyesser ola K // 11 şâhib-dillerüñ dâmenini MSA: sâhib-göñüller etegin K / ve...éylemek MSA: K- / gerek ki SA: gerekir M, gerek K / vuşûl MSA: K- // 12 âlîllâhu MS: KA- / müyesser ola MSA, K- / şâhib-dilândan K: sâhib-i dilândan MSA / girift bunda giriften S: MKA- // 13 ma’nâsınadır S: MKA- / beyt MS: KA- // 14 tû kez serây-ı...bîrûn M: hû kun sezâ-yı...bîrûn S, KA- // 15 kücâ...kerd MS: KA- // 17 ‘âlem-i MSA: ‘âlemî K / dostdâr MSA: dost K // 19 bürdenetde...içündür S: MKA- / mîbibâyed MSA: mîbiyâyed K // 20 ne MSA: K-

¹ Tabiat sarayından dışarı çıkmaksızın nasıl tarikat mahallesinden geçebilirsiniz?

lâzım ki dünyānuñ bu kadar elem u zaḥmetini çekesin. Mürdenetde tā ḥitāb içündür. “*Ez tenet çün cān revān h’āhed şuden.*” Çünki senüñ cismüñden cānuñ revān olsa gerekdür. “*Hāket ender üstüh’ān h’āhed şuden.*” Cesedüñ çürüyüp üstüh’ānuñ [K19a] içinde ḥāk olsa gerekdür. “*Mer turā ez dāden-i cān çāre nīst.*” Saña cān vérmekden çāre yoḡdur, ya^cnī cān

5 vérmek muḡarrerdür. “*Rehzenet cüz nefsek-i emmāre nīst.*” Senüñ yoluñ urıcı ve vuşūlullāhdan seni men^c edici kabāhat u nā-ma^cḡüle emr edici nefscüñüzden ḡayrı degüldür. Murād cenāb-ı ḡudse [A13b] vāşıl olmaḡa māni^c nefs-i emmāre idügin iş^cardur. Ḳavluhu Ta^cālā: “*İnne’n-nefse [M28a] lā emmāretun bi’s-sū.*”¹ *BEYT*

Kuned merd-rā nefs-i emmāre h’ār

10 *Eger hūşmendī ‘azīzeş medār²*

Nefsekde olan kāf-ı taşḡır taḡkīr içündür.

DER BEYĀN-I ESBĀB-I ‘ĀFİYET

“*‘Āfiyet-rā ger becüyī ey ‘azīz.*” Eger ‘āfiyet u ḡuzūr isterseñ ey ‘azīz, “*Mītuvāneş yāften der çār çīz.*” anı dört nesnede bulmaḡ mümkündür. “*Eminī vū ni‘met ender [S22b] hāndān.*” Eminlik ve ḡāndānda ni‘met u ḡudret, “*Tendürüstī vū ferāḡat ba’d-ezān.*” Şiḡhat andan soñra ferāḡat. “*Çünki bā ni‘met emānī bāşedet.*” Çünki saña ni‘metle bir emān ola, ya^cnī sende ni‘met u emān ola. Emānīde yā vaḡdet içündür. “*‘Āfiyet-rā zān nişānī bāşedet.*” ‘Āfiyete saña andan bir nişān olur. Bāşedetde tā ḡitāb içündür. “*Bā-dil-i fāriḡ çü bāşī tendürüst.*” Fāriḡ gönül ile çünki tendürüst olasın, “*Dīḡer ez dünyā nebāyed ḡiç cüst.*” girü dünyādan ḡiç nesne istemek gerekmez. Cüst bunda cüsten ma^cnāsımadur. “*Ber-*

20

1 mürdenetde...içündür S: MKA- // 2 çünki MKS: A- // 4 MKA-: ve cān u revān zikrinde leḡāfet vardur S // 5 urıcı SA: urucu MK // 6 vuşūla’llāhdan KSA: Resūlullāh’dan M / nā-ma^cḡüle MA: nā-ma^cḡül KS / emr MSA: K- / nefscüñüzden MSA: nefscüñüzden K // 7 nefs-i MSA: nefis o K / ḡavluhu MSA: K- // 8 Ta^cālā...bi’s-sū MSA: K- / beyt MKS: A- // 9 kuned...h’ār MKS: A- // 10 eger...medār MKS: A- // 11 nefsekde...içündür MKS: A- // 12 der beyān-ı esbāb-ı ‘āfiyet MS: der beyān-ı şıfat-ı ‘āfiyet K, der beyān-ı tevāzū A // 13 eger... isterseñ ey ‘azīz KSA: ey ‘azīz eger...isterseñ M // 15 ezān MSA: zān K // 17 emānīde...içündür S: MKA- / ‘āfiyet MSA: ‘āḡıbet K // 18 ‘āfiyete MS: ‘āḡıbet K, ‘āfiyet A / andan MKS: A- / bāşedetde...içündür S: MKA- // 20 girü MKS: dīḡer kerre A / cüst...ma^cnāsımadur S: MKA-

¹ Yūsuf (12): 53. (Bununla beraber nefsimi temize çıkarmıyorum.) “Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder.” (Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.)

² Erkeḡi nefs-i emmāre olan kötü huy alçaltır. Akıllıysan onu aziz tutma, ona uyma.

meyāver tā tevānī kām-ı nef̄s.” Mādām ki qādirsin nefsiñüñ murādını hāşıl éyleme. “*Tā neyaftī ey piser der dām-ı nef̄s.*” Ey piser tā ki nefsiñ dām u fitnesine düşmeysesin. Dām tuzak. *BEYT*

Murād-ı her ki berārī muṭī^c-i emr-i tu şud

5 *Hilāf-ı nef̄s ki fermān dehed çüyāft murād¹*

[M28b] [K19b] “*Zīr-i pāy āver hevā-yı nef̄s-rā.*” Nefsiñüñ hevāsını ayağun altına getir.

“*Kem bed u dih behre hāy-ı nef̄s-rā.*” Nefsiñüñ arzū vü naşiblerini nefse az vér. *BEYT*

Meber ṭā^cat-i nef̄s-i şehvet-perest

Ki her sā^cateş kıble-i dīgerest²

10 “*Nef̄s u şeyṭān mīberend ez reh turā.*” Nef̄s u şeyṭān seni yoldan eyledürler. “*Tā biyendāzed ender çeh turā.*” Tā seni kuyuya atalar. Murād seni şırāṭ-ı mustakīmden izlāl

édüp başuña belālar getüreler demekdür. Ba^czı nüşhada neyendāzed vāqı^c olur. Nünla ki ma^cnā böyle olur. Āgāh ol seni çāha atmayalar. Çeh çāhdan muḥaffedür. “*Nef̄s-rā ser kūb u dā'im ḥ'ār dār.*” Nefsiñüñ başını dūñ ü dā'im ḥ'or tut. Kūb emr-i hāzırdur. “*Tā tevānī*

15 *düreş ez murdār dār.*” Mādām ki qādirsin nefsiñi ḥarām u nā-meşrū^cdan ırak tut. [S23a]

HİKĀYET

Yāft merdī gürken 'ömr-i dırāz

Sā'ilī gofteş ki çīzī güy bāz

Tā çü 'ömrī gür kendī der mağāk

20 *Çi 'acā'ib dīdeī der zīr-i ḥāk*

Goft İn dīdem 'acā'ib çend sāl

1 nefsiñüñ murādını MSA: nefsiñüñ murādın K // 2 dām MKS: murād A / dām S: MKA- // 3 tuzak S: MKA- / beyt MK: SA- // 4 murād-ı...şud M: murādī...şud K, SA- // 5 hilāf-ı...murād K: hilāf-ı...çüyāft M, SA- // 6 zīr-i...getür MKA: S- // 7 kem...rā MKA: S- / nefsiñüñ arzū vü naşiblerini nefse az vér M: nefsiñüñ arzū naşiblerini azrek vér K, nefsiñüñ arzū naşiblerini nefse az vér A, S- / beyt MS: KA- // 8 meber...şehvet-perest MS: KA- // 9 ki...dīgerest MS: KA- // 11 atalar MSA: atalar K // 12 getüreler MA: getirirler KS / ba^czı...olur MK: nüşhada biyendāzed vāqı^c olur S, A- // 13 āgāh ol seni çāha atmayalar MS: āgāh ol seni çāha atmaya K, A- / çeh çāhdan muḥaffedür S: MKA- // 14 kūb emr-i hāzırdur S: MKA- // 16 hikāyet MS: KA- // 17 yāft...dırāz MS: KA- // 18 sā'ilī...bāz MS: KA- // 19 tā çü 'ömrī gür kendī der mağāk M, çü çü 'ömrī gür kendī der mağāk S, KA- // 20 çı...ḥāk MS: KA- // 21 goft İn dīdem 'acā'ib çend sāl M: goft İn dīdem çend sāl S, KA-

¹ Her kimin muradını yerine getirirsen, o emirlerini yerine getirir. Nefs ise, muradını yerine getirdiğinde sana emir verir.

² Şehvet-perest nefse ibadet etme, çünkü her saat onun kıblesi değişir.

Kîn şek-i nefsem hemî heftâd sâl

Gür kenden dîd u yek sâ'at nemürd

Yek demem fermân-ı yeg tã'at nebürd¹

- [M29a] “*Nefs-i bed-râ her ki sîreş mîkuned.*” Yaramaz ve serkeş nefsi her kim ki anı tok
 5 éyler, [A14a] “*Der günēh kerdēn dilîreş mîkuned.*” günāh éylemekde anı dilîr u kavî éyler.
 “*Halk-ı hüd-râ dūr-dār ez her bezeh.*” Her lezzetden kendü boğazuñ ırak tut, “*Tã neyâftî
 der belâ vü der bezeh.*” tã ki belāya ve günāha düşmeyesin. Ba'zı nüshada dūr-dār yerine
 pāk-dār vāqîc olur ki ma'nā birdür. Meze lezzet, bezeh günāh. Dār emr-i hāzırdur. “*Z'āb u
 nān tã leb şikem-râ pūr mesāz.*” Karnuñı lebüñe deg āb u nāndan pūr éyleme. “*Hem çü
 10 hayvān behr-i hüd aḥūr mesāz.*” Hayvān gibi kendüñ için āhur düzme. Murād çok yeme
 démekdür. Mesāz nehy-i hāzırdur. *BEYT*

Ferişte hūy şevēd ādemî be-kem hūrdan

Ve ger hūrî çü behā'im beyaftî çü cemād²

- “*Āḥır u āḥūr ma'rūf u tūr nāvāt.*” Ve deve yem yédügi çukurdur ki āḥırlarda olur. “*Rüz
 15 kem hūr ger çı şā'im nistî.*” Gündüz tã'amı az yé, egerçi şā'im degülsen. “*Pūr meḥūr āḥır
 behā'im nistî.*” Çok yeme āḥır behā'im degülsin. Behā'im cem'ci behiyyedür, hayvānāt
 ma'nāsınadır. “*Ey ki der ḥ'ābî heme şeb tã berüz.*” Ey [S23b] [K20a] kimse ki dükeli géce
 rüz u şabāha degin ḥ'ābdasın. [M29b] “*Behr-i gūrî hüd çerāḡı ber fūrüz.*” Kendü
 20 kabrūñden ötüri bir çerāḡ şu'lelendür. Murād kabrūñ rüşen ü münevver olmaḡ için
 gécelerde 'ibādet éyle démekdür. Gür bunda kabır ma'nāsınadır. *BEYT*

Şeb-gür ḥ'āhî münevver çü rüz

1 kîn...sāl MS: KA- // 2 gür...nemürd MS: KA- // 3 yek demem...tã'at nebürd M: yek demem...buved S, KA-
 // 4 ve KS: MA- / serkeş MKS: A- / nefsi MSA: nefsinî K / kim ki MK: kim S, ol kimse ki A / anı MSA: K-
 // 5 éyler MS: éyleye K, éder A / dilîr u kavî MKA: bahādır kavî S // 6 boğazuñ MS: boğazıñı KA / ırak
 MKS: dūr A // 7 ba'zı...yerine MKS: A- // 8 pāk-dār...günāh MKS: A- / ma'nā MK: ma'nāda S / dār emr-i
 hāzırdur S: MKA- // 9 tã KSA: M- / deg MSA: degin K // 10 hayvān gibi MKA: S- // 11 mesāz nehy-i
 hāzırdur S: MKA- / beyt MKS: A- // 12 ferişte...be-kemhūrdan MKS: A- / şevēd MS: K- // 13 ve...cemād
 MKS: A- / hūrî MK: ḥ'ārî S // 14 āḥır...tūr nāvāt M: āḥır...ḡūr nāvās S, KA- / ve deve yem...olur M:
 ferde...olur S, KA- // 15 hūr MKA: ḥ'ār S / tã'amı MSA: tã'amı K / degülsen KSA: degülsen de M // 16
 behā'im...hayvānāt S: MKA- // 17 ma'nāsınadır S: MKA- / ey kimse MA: ey şol kimse KS // 18 gūrî MK:
 gür-i S // 20 gécelerde MSA: géce ile K / gür...ma'nāsınadır S: MKA- / beyt MKS: A- // 21 şeb...rüz MKS: A-

¹Bir mezar kazıcı uzun ömür buldu ve birisi ona sordu: “Bir ömür mezar kazmakla geçti. Topraḡın altında ne acaib şeyler gördün?” “Bu yıllar içinde birkaç enteresan şey gördüm.” “Benim bu nefsim yetmiş yıl içinde mezar kazmakla geçti ama ölmedi. Bir an bile bana itaat etmedi.”

² İnsan az yemekle melek huylu olur. Hayvanlar gibi yersen bitki gibi düşersin.

Ez ĩncā erag-ı  amel ber-fürüz¹

BEYT

Ser aneĥ bebālĭn nehed hüşmend

Ki ĥ'ābeş be-ķahr āvered der kemend²

- 5 “*H'āb u ĥūr coz piş-e-i en'ām nĭst.*” H'āb u ekl ü şurb in'āmuñ  adetinden ġayrı degüldür. Pişe  adet ma'nāsına isti'māl olunur, egerçi şan'at ma'nāsınadır. “*Hüfteġān-rā behre zĭn in'ām nĭst.*” Uyumuşlara bu in'ām u iĥşāndan naşĭb yoķdur. H'āb u ĥürdan murād ĥ'āb u ekl ü şürbdür. Zĭn in'āmdan murād eragı ber fürüz beytinüñ mazmünudur. *BEYT*

H'āb u ĥüret zi mertebe-i ĥ'ĭş dūr kerd

- 10 *Aneĥ resĭ be-dost ki bĭ-h'āb u ĥūr şevĭ³*

BEYT

ü insān nedāned becuz ĥürd u ĥ'āb

Küdāmeş fazĭlet buved ber devāb⁴

BEYT

- 15 *Dirĭġ ādemĭ-zāde-i pür-maĥal*

Ki bāşed ü en'ām bel hüm ezel⁵

“*Ey piser bisyār ĥ'ahĭ-ĥuft ĥĭz.*” Ey piser ķabrde çok uyusañ gerek, ķalk. ĥuft bunda ĥuften ma'nāsına, maşdar-ı ĥamddur. “*Ger ĥaberdārĭ zi ĥüd bĭ-goft ĥĭz.*” Eger kendüñden ĥaber tıtarasañ söylemeksiz ķalk.

- 20 [M30a] *BEYT*

Kārvān reft u tū der ĥ'āb u beyābān der piş

[S24a] *Key revĭ reh zi ki pürsĭ i kunĭ ün bāşĭ⁶*

1 ez ĩncā...fürüz MS: ez āncā...fürüz K, A- // 2 beyt MKS: A- // 3 ser...hüşmend MS: mer... hüşmend K, A- // 4 ki ĥ'ābeş be-ķahr āvered der kemend MK: ki ĥ'ābeş be-ķahr āverden zi kemend S, A- // 5 ĥ'āb u MSA: K- // 6 pişe...ma'nāsınadır S: MKA- // 8 beyt MS: KA- // 9 ĥ'āb u ĥüret...kerd M: ĥ'āb u ĥ'ārden...kerd S, KA- // 10 aneĥ...ĥ'āb u ĥūr şevĭ M: aneĥ...ĥ'ābĭ ĥūr şevĭ S, KA- // 11 beyt MS: KA- // 12 ü...h'āb MS: KA- // 13 küdāmeş...devāb MS: KA- // 14 beyt MS: KA- // 15 dirĭġ...maĥal MS: KA- // 16 ki...ezel MS: KA- // 17 ķabrde MSA: mürde K / ķalk KSA: M- / ĥuft bunda S: MKA- // 18 ĥuften ma'nāsına, maşdar ĥamddur S: MKA- // 19 tıtarasañ MSA: tıtar iseñ K / ķalk KSA: ķalaķ M // 20 beyt MS: KA- // 21 kārvān...piş MS: KA- // 22 key...bāşĭ MS: KA-

¹ Gece mezarını ġündüz gibi aydınlatmak istersen, amel ıranı yak; yani iyi ameller işle.

² Akıllı, gece uykusunu haram ederse; yani ibādet ederse, başını yastıġa rahatça koyar.

³ Yemek içmek seni insanlık makamından uzaklaştırdı; bunlardan uzaklaşırsan dosta varırsın.

⁴ İnsan yeme içmeden başka bir şey bilmezse, hayvandan farkı nedir?

⁵ Nimete boġulan insanoġluna yazıklar olsun. Ona karnlıktan başka bir şey yoktur.

⁶ Kervan gitti, sen hālā uyuyorsun ama çöl devam ediyor. Ne zaman gideceksin, yolu kimden soracaksın?

“*Dil derin dünyā-yı dūn besten haṭāst.*” Bu denī dünyāya muḥabbet éylemek ḥaṭādur. *Hubbū’-d-dünyā re’su külli ḥaṭīyetin.* “*Dāmen ez vey ger tū der çinī revāst.*” Eger sen andan dāmeniñi déresin, ya^cnī andan ā^crāz u ferāğat édesin revā vü ma^ckülür. “*Ez çī bendī dil be-dünyā-yı denī.*” Denī dünyāya [A14b] ne sebebden muḥabbet éylersin? Bendī emr-i

5 ḥāzırdur. “*Çün neī cāvīd der vey būdenī.*” Çünki dünyāda olmaqlıkda cāvīd u bākī degilsün. *MEŞNEVİ*

Cihān ey piser milk-i cāvīd nīst

Zi dünyā vefādāri ümmīd nīst

Ne ber-bād refī seher-gāh u şām

10 *Serīr-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām*

Be-āḥir nedīdī ki ber-bād refī

Hunuk ān ki be-dāniş u dād refī¹

“*Zāhir-i ḥūd-rā meyā-rā ey faķīr.*” [K20b] Ey faķīr zībā vü fāḥir cāmelerle kendü zāhirüñi zīnet éyleme. Meyā-rā nehy-i ḥāzırdur. “*Tā çū bedrī bāṭnet gereded münīr.*” Tā bir mäh-ı bedr gibi senüñ ḳalb u bāṭınuñ münīr u rüşen ola. “*Tālib-i her şüret-i zībā mebāş.*” Her ḥüb u zībā şürete tālib olma. Bedrīde yā vaḥdet içündür. Der hevā-yı atlas zībā mebāş. Atlas u zībā hevāsında olma. *BEYT*

Nedāned şāḥib-dilān dil be-püst

[M30b] *Ve ger eblehī dād bī-magz üst²*

20 Mevlānā Cāmī’-nün “Nefahāt-ı Üns”inde meşṭürdür ki, bir kimseden naḳl éyler ki ol kimse eytmiş [S24b] ki: “*Ḳırķ velīye mülākī oldum ve cemī^csinden naşīḥat ṭaleb éyledim,*

2 ḥubbū’-d-dünyā re’su külli ḥaṭīyetin MSA: K- / der MSA: ber K // 3 revā MSA: revādür K / vü SA: MK- / ma^ckülür MKS: A- // 4 bendī emr-i S: MKA- // 5 ḥāzırdur S: MKA- / olmaqlıkda MSA: olmaqlıkdan K // meşnevī S: beyt M, KA- // 7 cihān...nīst MKS: A- // 8 ze dünyā...nīst M: ne dünyā...nīst K, dünyā...nīst S, A- // 9 ne...şām MKS: A- // 10 serīr-i...‘aleyhi’s-selām MKS: A- // 11 be-āḥir...refī MKS: A- // 12 ḥunuk...refī MKS: A- // 14 meyārā nehy-i ḥāzırdur S: MKA- / mäh-ı MKS: mäh A // 15 bedr MKS: A- / şüret-i MS: sūretī KA- // 16 bedrīde yā vaḥdet içündür S: MKA- / der...atlas u KSA: M- // 17 zībā hevāsında olma KSA: M- / beyt MKS: A- // 18 nedāned...be-püst KS: nedadend...be-püst M, A- // 19 ve...üst MKS: A- / MKA-: mībāyedette ma^cnā-yı istifhām vardur S // 20 Mevlānā...kimse MKS: A- // 21 eytmiş...éyledim MKS: A-

¹ Ey oğul, dünyā kalınacak mülk değildir. Dünyādan vefādārlık umma. Sabah ve akşam Hz. Süleyman’ın tahtına binmediğinden sonunda berbād olur. İlimle ve adaletle giden insana ne güzel!

² Gönül sahipleri tene gönül bağlamadılar. Eğer bir aptal gönül bağladıysa akılsızdır.

cemî°si: “*İyyāke ve muşāhebetel-ahdās.*” dedi. Ma°nāsı zinhār sāde-rüylarla muşāhebet éyleme demekdür. *BEYT*

Der hevā-yı leb-i şīrīn piserān çend kunī

Cevher-i rūh be-yākūt-ı müzāb-ālūde¹

- 5 “*Ez hevā begzer Hudā-rā bende bāş.*” Hevādan geç, Hudā’ya bende ol. “*Zindegī mībāyedet der jende bāş.*” Saña hayāt-ı kalb ve kurb-ı ilāhī gerekse, jendede ve hırkada ol. Jende zā-yı Fārisī’nüñ fethiyle eski cāme ma°nāsınadır. “*Hırka-ı peşmīne-rā berdüş kun.*” Yüñden olmuş hırkayı omuzuñ üzre éyle, ya°nī hırka-yı peşmīne géy. “*Şerbetī ez nā-murādī nüş kun.*” Nā-murādılıktan bir şerbet nüş éyle. Murād merdān-ı °ışk gibi mürādāt u arzū vü
- 10 hevā vü hevesden geçüp ta°āt ü °ibādete sa°y éyle demekdür. “*Ey ki der-ber mīkeşī peşmīne-rā.*” Ey kimse ki hırka vü peşmīne girsen, “*Pāk sāz ez kibr evvel sīne-rā.*” evvel sīneñi kibrden pāk éyle. Zīrā kibrle [M31a] dervīşlik bir yerde cem° olmaz. Sāz emr-i hāzırdur. “*Ger hemī h’āhī naşīb-i āhīret.*” [K21a] Eger āhīret naşībini ister iseñ, ya°nī eger āhīretde naşīb taleb éylerseñ, “*Rev be-der kun cāmehā-yı fāhīret.*” yüri üstüñden fāhīr u
- 15 harīr cāmelerüñi çıkar. *Men lebise’l-harīr fi’d-dünyā lem yelbishu fi’l-āhīreti².* Bazı nüşhada naşīb ez āhīret vāki° olur. “*Bī-tekellūf bāş u ārāyiş mecūy.*” Tekellüfsiz ol ve ārāyiş isteme. [S25a] “*Terk-i rāhat gīr u āsāyiş mecūy.*” Rāhat terkinini tut, ya°nī rāhatı terk éyle ve āsāyiş u huzūr isteme. Zīrā dünyā rāhat u āsāyiş yeri degüldür. Mecūy nehy-i hāzırdur. “*Der beret gū kisvet-i nīkū mebāş.*” [A15a] Dé senüñ üstüñde hūb u zībā cāme
- 20 olmasun. “*Zīr-i pehlū cāme h’ābet gū mebāş.*” Senüñ yanüñ altında dé döşek ve yātıcak

1 cemî°si...muşāhebet MKS: A- // 2 éyleme demekdür MKS: A- / beyt MKS: A- // 3 der...kunī MKS: A- // 4 cevher-i...alūde MKS: A- // 6 mībāyedet KSA: bāyedet M / jendede MS: jende K, jendede ol A // ve MKS: A- // 7 jende...ma°nāsınadır MKS: A- / fethiyle MS: fetheşiyle K // 8 ya°nī...géy MKS: hırka-ı peşmīni A // 9 merdān-ı °ışk gibi mürādāt u arzū vü MK: merdān-ı °ışk gibi mürādāt üzre arzū S, A- // 10 hevā MK: SA- // 11 hırka vü peşmīne girsen MS: hırka-ı peşmīne girsen K, peşmīne-i eknün üzre çekersin, ya°nī girsen A // 12 kibrden MKA: S- / zīrā MKA: S- / kibrle MKS: dervīşlik A / dervīşlik MKS: kibr ile A / sāz emr-i S: MKA- // 13 hāzırdur S: MKA- / naşībini MA: naşīb K, S- / eger MKS: A- // 14 āhīretde MSA: āhīretten K / taleb éylerseñ MA: taleb éyler iseñ K, ister iseñ S // 15 men...fi’l-āhīreti MSA: K- / bazı MKS: A- // 16 nüşhada...vāki° olur MS: nüşhada...vāki° K, A- / tekellüfsiz ol ve KSA: M- // 17 ārāyiş...mecūy KSA: M- // 18 mecūy nehy-i S: MKA- // 19 hāzırdur S: MKA- / üstüñde MKA: üstüñden S

¹ Oğlanların tatlı dudaklarının arzusuyla ne uğraşıyorsun? Ruh cevherin erimiş yākuta bulanmıştır.

² Dünyāda ipek elbiseler giyen āhīrette giyemez.

nesne olmasun. Emr-i hâzırdan şofıra nehy-i hâzır vâki° olsa nehy-i gâ'ib ma'nāsına olur. Gü emr-i hâzırdur, mebâş nehy-i hâzırdur. Zîr pehlüyet taqdîrindedür. "*Hem çü şüfî der palās u şüf bâş.*" Şüfî gibi palās u şüfda ol. "*Bā şıfathā-yı Hudā mevşüf bâş.*" Haq Ta'ālā'nun şıfatlarıyla şıfatlanmış ol. *Tahallaqu bi ahlāk'illāhi.*¹ "*Merd-i reh-rā büryā kālîn buved.*"

5 Yol erine büryā kālîn olur. Ya'nî sâlik-i rāh-ı Haq olan kimseye [M31b] haşır kālîndür ki, büryā ile kanā'at édüp kālîn istemez. "*Zān ki huşteş 'ākıbet bālîn buved.*" Zîrā ki 'ākıbet anuñ bālîni girenc olur. Kālîn u bālîn hālîçe ki döşenürler. Bālîn yaşdıq. *BEYT*

Ger āzādeî ber-zemîn husb u bes

*Mekun behr-i kālî-i nermîn būs-ı kes*²

10 DER ŞIFAT-I DERVİŞ VE HUBB-I DERVİŞÂN GÜYED

"*Ger tu-rā 'aklest bā dāniş karîn.*" Eger senüñ 'aklıñ 'ilmle karîn ise, ya'nî eger sende 'aklı u 'ilm var ise, eger 'aklı-ı tū bā-dāniş karînest [S25b] taqdîrindedür, "*Bāş dervîş u bedervîşân nişîn.*" dervîş ol ve dervîşlerle otur. Nişîn emr-i hâzırdur. "*Hemnişîni coz bedervîşân mekun.*" Dervîşlerden gayrıyla mücāleset u müşāhabet éyleme. "*Tā tevānî gıybet-i*

15 [K21b] *İşân mekun.*" Mādām ki kādırsın anlarıñ gıybetini éyleme. Bu hem ma'nādur. Mādām ki kādırsın añları gıybet éyleme. Mekun emr-i hâzırdur. "*Hubb-ı dervîşân kilîd-i cennetest.*" Dervîşlere muhabbet étmek cennetüñ miftāhıdır. "*Düşmen-i İşân sezā-yı la'netest.*" Anlarıñ düşmeni la'nete lâyıqdur. "*Püşiş-i dervîş gayr ez dalk nîst.*" [M32a] Dervîşüñ giyecegi dalkdan gayrı degüldür. "*Der pey-i kām u hevā-yı halk nîst.*" Halkuñ murād u hevāsı ardında degüldür. Bazı nüshada halk vâki° olur. Hā-yi hikmetle ki boğaz

1 emr-i...gü MKS: A- // 2 emr-i...hâzırdur MKS: A- / zîr pehlüyet taqdîrindedür S: MKA- // 3 şüfda ol KSA: şüf ola M / bā şıfathā-yı Hudā mevşüf bâş KSA: hem çü şüfî der palās u şüf bâş M // 4 tahallaqu bi ahlāk'illāhi MSA: K- / reh MSA: rāh K / buved MSA: mebâş K // 7 bālîni MKA: bālîn S / kālîn S: kânî K, kālî MA / bālîn S: kālîn MKA / bālîn yaşdıq S: MKA- / beyt MS: KA- // 8 ger...husb u bes M: ger...huqb u şes S, KA- // 9 mekun behr-i kālî-i nermîn būs-ı kes M: mekun behr-i kālî-i zemîn būs-ı kes S, KA- // 10 der şıfat-ı dervîş ve hubbu dervîşân güyed MS: der beyān-ı şohbet-i dervîşân K, der beyān-ı tevāzū° şohbet-i dervîşân A // 11 'ilmle MKS: 'ilme A / 'aklı MKA: 'ilm S // 12 u 'ilm MKA: u 'aklı S / eger 'aklı tū bā dāniş karînest taqdîrindedür S: MKA- // 13 nişîn emr-i hâzırdur S: MKA- / hemnişîni MK: hemnişîn-i SA // 14 tā tevānî gıybet-i MKA: S- // 15 İşân mekun MKA: S- / anlarıñ MSA: anları K / gıybetini MS: gıybet A, gıybetin A / bu hem ma'nādur MS: KA- // 16 mādām ki...éyleme MS: KA- / mekun emr-i hâzırdur S: MKA- // 17 cennetest MA: cennet est KS / dervîşlere MKA: dervîşe S / étmek MKA: éylemek S // 18 la'netest MA: la'net est KS / gayr ez KSA: gayr-ı M // 20 murād u MS: murādı ve K, murad A / ba'zı...boğaz MKS: A-

¹ Allāh'ın ahlākıyla ahlāklan.

² Hür bir insansan kumlu yerde yat; yumuşak bir halı için kimsenin ayağını öpme.

- ma^cnâsınadır, ol vaqt ma^cnâ böyle olur. Boğazınıñ murâd u hevâsında degüldür, belki cemî^cisini terk éylemişdür. Dalk câmedür, kâam murad. “*Merd tâ nenhed be-farq-ı nefis pây.*” Mâdâm ki kişi nefsinüñ başı üzre ayagını kıomaya, ya^cnî nefsinu mağlûb u zebûn étmeye, “*Reh kucâ yâbed be-dergâh-ı Hudây.*” Hağ Ta^câlâ’nuñ dergâhına kıande yol bulursun. “*Merd-i reh der-bend-i kaşr u bâğ nîst.*” [A15b] Merd-i reh ki murâd sâlik-i tarîk-i Hağ’dur, kaşr u bâğ kıaydında degüldür, “*Ber dil-i ü ğayr-ı derd u dağ nîst.*” anuñ kıalbi üzre derd u dağdan ğayrı yokdur. Murâd cenâb-ı kıudse vuşûl bulmak için, [S26a] rûz u şeb riyâzet u mücâhedeye sa^cy u ğuşîş éyler démekdür. “*Ger ‘imâret-râ berî ber âsumân.*” Eger ‘imâret u kaşrıñı âsumân üzre éyledesin, ‘imâretten murâd olınan nesnedür, “*‘Akıbet zîr-i zemîn gerdî nihân.*” ‘âkıbet yer altında nihân olursun. Gerdî bunda şevî ma^cnâsınadır. *BEYT*
- Her kirâ ħ’âbğeh âħir bedü müştî ħâk est*
Gü çe ħâcet ki ber eflâk keşî evvân-râ¹
- “*Ger çü Rüstem şevket u züret buved.*” [M32b] Eger Rüstem-i Zâl gibi senüñ şevket u kıuvvetüñ ola, “*Cây çün Behrâm der ğüret buved.*” [K22a] ‘âkıbet bi’z-zarûrî Behrâm-ı Gür gibi senüñ cây u mağâmuñ kıabrde olur. Behrâmdan murâd Behrâm-ı Gür’dur. “*Ey piser ez âħiret ğâfil mebaş.*” Ey piser âħiretten ğâfil olma. “*Bâ metâ^c-ı ĩn cihân ħuş-dil mebaş.*” Bu cihânüñ metâ^cıyla ħoş-dil ü mesrûr olma, zîrâ fânîdür. ħoş-dil vaşf terkîbidür. “*Der belıyyât-ı cihân şabbâr bâş.*” Cihânüñ belâlarına ziyâde şabr édici ol. Şabbâr ism-i fâ^cıldür. “*Gâh-i ni^cmet şâkir-i cabbâr bâş.*” Ni^cmet u ħuzûr vaqti Hağ Ta^câlâ Ĥazreti’ne şükr édici ol.

1 ma^cnâsınadır...degüldür, belki KS: ma^cnâsınadır...degüldür M, A- // 2 cemî^cisini MS: cemî^cni K, A- / terk éylemişdür MKS: A- / dalk...murâd S: MKA- / nenhed MSA: nethed K / madâm ki kişi MSA: kişi mâdâm ki K // 3 başı üzre MA: KS- // 4 kıande MSA: yakında S // 5 bulursun M: bulur KA, yokdur S / ki MSA: K- / murâd MKA: S- / sâlik-i MSA: tarîk-i K // 6 tarîk-i MSA: sâlik-i K // 7 yokdur MKA: degüldür S // 8 éyler MSA: éyle K / démekdür MKS: A- // 9 u MKA: S- / ‘imâretten murâd olınan nesnedür S: MKA- // 10 gerdî KSA: gerd-i M / gerdî bunda şevî S: MKA- // 11 ma^cnâsınadır S: MKA- / beyt KS: MA- // 12 her kirâ ħ’âbğeh âħir bed u müştî ħâk est M: her ki ħ’ân ki âħir bed u müştî ħâk est K, her ki ħ’âbğeh âħir bed u müştî ħâk est S, A- // 13 gü...evvân-râ MK: gü...eflak-râ S, A- // 14 ger MKA: S- / eger MSA: eger ki çi K // 15 gür MKS: A- // 16 kıabrde olur KS: kıabürde olur M, olur kıabrde A / behrâmdan murâd Behrâm-ı Gür’dur S: MKA- // 18 ħoş-dil vaşf terkîbidür S: MKA- // 19 şabbâr ism-i fâ^cıldür S: MKA-

¹ Herkesin yatacağı yer sonunda bir avuç topraktır. O insana neden eflâka yakın saraylar diktiğini sor.

DER ŞIFAT-I BEDBAHTİ

- “*Çār çīz āşār-ı bedbahtī buved.*” Dört nesne bedbahtlığın nişan u eşerleridir. Buved bunda est ma^cnāsına olmak rüşendür. “*Cāhili vü kāhili sahtī buved.*” Biri cāhillik ve biri kāhillikdür ki ziyāde müşkildür. “*Bī-kesī vü nā-kesī her çār şud.*” Biri bī-keslik ve biri nā-keslikdür ki cemī^cān dört oldu. Bī-kes kimsesiz ve mu^cīn u zahīri yoğ ma^cnāsınadır. Nā-kes denī vü ḥasīs [S26b] ma^cnāsınadır. “*Baht-ı bed-rā in heme āşār şud.*” Bu cemī^cīsi yaramaz bahta āşār u nişan oldu. “*Ān ki der-bend-i ibāret mişved.*” Ol kimse ki ibāret u izhār-ı belāgat kaydında ola, [A16a] “*Bī-şek ez ehl-i ḥasāret mişved.*” şeksüz ḥasāret ehlinden olur. Zīrā anuñ gibi kimse aña taqayyud sebebi ile [M33a] Cenāb-ı kudiseden dūr olur. Bazi nüşhada böyle vāқи^c olur ve bu evlādur. Ḥasāret zarar ma^cnāsınadır. “*Her ki der-bend-i ibādet mişved.*” Her kim ki ibādet kaydında ve tā^cat fikrinde ola, “*Bī-şek ez ehl-i sa^cādet mişved.*” şeksüz ol kimse sa^cādet ehlinden olur. Zīrā tā^cat sebebi ile Cenāb-ı kudse vuşul bulur. “*Ber hevā-yı ḥod kadem her kū nihād.*” Her kim ki o kendü hevāsı üzre kadem kodı, ya^cnī hevā vü [K22b] arzūdan geçdi, her kū her kim o taqdirindedür, “*Mītevāned kerd bā nefsek cihād.*” ol kimse nefscü göziyle gāzā étmege kadir olur. Cihād-ı aşğar kāfirle cenk étmekdür, cihād-ı ekber nefse cenk étmekdür ve hezār mertebe bu andan müşkildür. Nefsekde olan kāf-ı taşğir taḫkīr içündür. “*Her ki sāzed der cihān bā ḥ^cāb u ḥūr.*” Her kim ki cihānda ḥ^cāb u ḥūrla kanā^cat éde, tā^cat u ibādete sa^cy éylemeye, “*Der kıyāmet nebvedeş zāteş güzzer.*” kıyāmetde aña āteş-i düzaḥdan güzzer u ḥalāş olmaz.
- 20 Nebvedeşde bā sākindür vezin içündür. “*Rüy gerdān ez murād u ārzū.*” Murād u ārzūdan yüz döndür ve a^crāz éyle. “*Pes be-dergāh-ı Ḥudā āver tu rū.*” Sen [S27a] şofira Ḥudā’nuñ

1 der şifāt-ı bedbahtī MS: der beyān-ı şifāt-ı bedbahtī K, der beyān-ı bedbahtī A // 2 bedbahtlığın MS: bedbahtlık KA / eşerleridir MSA: eşerleri oldu K / buved bunda S: MKA- // 3 est...rüşendür S: MKA- / biri MSA: bir K // 4 bī-kesī vü MKS: bī-kes u A // 5 ki KS: MA- / kimsesiz KS: kimsesiz MA / yoğ ma^cnāsınadır KS: yoğ ma^cnāsına M, yoğ ve nākes ḥasīs ma^cnāsınadır A / nā-kes KS: MA- // 6 denī vü ḥasīs ma^cnāsınadır KS: MA- / cemī^cīsi yaramaz MKS: şifātlar dükeli A // 7 bahta MKS: bedbahtlık A / u MKS: A- // 9 sebebi ile MKS: sebebiyle A // 10 vāқи^c olur MSA: vāқи^cdür K / ḥasāret zarar ma^cnāsınadır S: MKA- // 12 sebebi ile MKS: sebebiyle A // 14 vü ārzūdan MS: ārzūsından A, K- / geçdi MSA: K- / her kū her kim o taqdirindedür S: MKA- // 16 kāfirle MSA: kāfir ile K / bu andan MSA: bundan K // 17 nefsekde...içündür MKA: S- / u MSA: K- // 18 ḥūrla MSA: ḥūr ile K / éylemeye MKA: étmeye S // 19 güzzer u MSA: güzzer édüp K // 20 nebvedeşde...içündür S: MKA- / u MS: KA- // 21 a^crāz éyle KSA: a^crāz M

dergâhına yüz götür. Murâd hevâ vü hevesle tâ'at-ı Hudâ müyesser olmaduğını beyândur. “*Kâmurânî ser be-nâ-kâmî keşed.*” Dünyâda kâmurânlık [33a] âhîretde murâdsızlığa baş çeker. “*Merd-i reh haţ der-nikû nâmî keşed.*” Merd-i reh ki murâd sâlik-i râh-ı ‘ışkuñ, nikû nâmlığa haţ çeker. Murad *lâ yüryidüne ‘uluvven fi’l-arđı*¹ hasebince tarîk-i ‘ışkuñ sâlikleri dünyâda ‘ulûv u nâm-ınîk ve iştihâr taleb étmedüklerün iş‘ardur. “*Emr u nehy-i Haţ çüdârî ey vahîd.*” Ey yegâne çünki Haţ Ta‘âlâ Hazreti’nün emr u nehyini tutarsın, vahîd yegâne ma‘nâsınadır, “*Pes merev ber-vâye-i nefsi pelîd.*” pes pelîd ü serkeş nefsuñ arzûsı üzre gitme ve murâdına tâbi‘ olma. Pelîd bâ-yı Fârisî’yle nâ-pâk ma‘nâsınadır. Belîd bâ-yı ‘Arabî’yle lafz-ı ‘Arabî’dür künd u ahmağ ma‘nâsına. Bu ma’nâ hem câ’izdür ki kendü

5

10 ahmağ nefsuñ arzûsı üzre gitme. “*Emr u nehy-i Haţ zi Kur‘ân güş dâr.*” Haţ Ta‘âlâ [A16b] Hazreti’nün emr u nehyini Kur‘ân-ı ‘azîmden istimâ‘ éyle. Bunda güş dâr hıfz éyle ma‘nâsına dahî câ’izdür. Güş hıfz ma‘nâsına. [K23a] Dîvân-ı Hâfîz’iñ bu beytinden rüşendür. *BEYT*

Ey melikü’l-‘arş murâdeş bedeh

15 *Vez haţar-ı çeşm-i bediş dâr güş*²

“*Cây-ı şâdî nîst dünyâ hüş dâr.*” Dünyâ sürür u huşûr yeri degüldür; hoş tut ya‘nî fehm éyle. “*Her ki terk-i kâmurânî mîkuned.*” Her kim ki zevk u kâmrânlığı terk éyler, [M34a] “*Ber hilâfeş zindegânî mîkuned.*” anuñ hilâfî üzre dirlik éyler. Murâd faqr u kanâ‘at ile [S27b] geçinür démekdür.

1 hevesle MS: heves ki K, hevesiyle A / olmaduğını MKS: olmaduğın A // 2 nâ-kâmî keşed MSA: nâ-mî mîkeşed K / murâdsızlığa MSA: murâdsızlık K / baş MSA: K- // 3 merd-i reh MSA: merdde K / merd-i reh MSA: merdde K // 4 nîkûnâmlığa MSA: nîkûnâmla K / murâd MS: KA- / lâ...fi’l-‘arđı MKS: A- / hasebince tarîk-i ‘ışkuñ MS: hasebince tarîk-i K, A- // 5 sâlikleri...iş‘ardur MKS: A- // 6 nehyini tutarsın MS: nehyin tutarsın K, A / vahîd S: MKA- // 7 yegâne ma‘nâsınadır S: MKA- / ber MKA: der S // 8 ve MK: SA- / murâdına...pelîd MKS: A- / bâ’i KS: pâ’-i M / Fârisî’yle...belîd bâ’-ı MS: Fârisî’yle...bâ’-ı K, A- // 9 ‘Arabî’yle...ma‘nâsına MS: ‘Arabî’yle...ma‘nâsınadır K, A- / bu...câ’izdür ki kendü KS, bu... câ’izdür kendü M, A- // 10 ahmağ...gitme MKS: A- // 11 nehyini MSA: nehyin K / bunda...éyle MKS: A- // 12 ma‘nâsına dahî câ’izdür MS: ma‘nâsına câ’izdür K, A- / güş hıfz ma‘nâsına MK: güş hıfz S, A- / dîvân-ı...rüşendür MKS: A- // 13 beyt MKS: A- // 14 ey...bedeh MKS: A- // 15 vez haţar-ı...güş MS: vez haţ-ı...güş K, A- // 16 şâdî MKA: S- // 18 kanâ‘at ile MA: kanâ‘atla KS // 19 geçinür démekdür MK: geçinür S, geçinürdi démekdür A

¹ e’l-Kaşaş (28): 83. (İşte ahiret yurdu!) “Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) akıbet, takva sahiplerinindir.”

² Ey arşın hükümdârı, onun muradını ver, onu kem gözün tehlikesinden uzak tut.

DER ŞİFAT-I RİYAZET MİĞÜYED

“*Ger hemî h’âhî ki gerdî ser bülend.*” Eger ister iseñ ki ‘âlî-ğadr u mağbül-ı Hâğ olasın, ser bülend ‘âlî-ğadr ma’nâsınadır, “*Ey piser ber hod der-i rāhat bebend.*” ey piser dünyada kendüñ üzre rāhat u huzūr çapusın bağla ve ‘ışğ u tã’ata sa’y éyle. “*Her ki ber-best ü der-i rāhat tamām.*” Her kim ki o rāhat u zevğ çapusını tamām bağladı ve Hâğ Ta’âlâ’nuñ rızâsı talebinde oldı, “*Bâz şud ber vey der-i dârü’s-selâm.*” dârü’s-selâmuñ çapusu anuñ üzre açıldı, ya’nî cennete dâhil oldı. Darü’s-selâmdan murād cennettür. “*Ğayr-ı Hâğ-râ her ki h’âned ey piser.*” Ey piser her kim ki Hâğ’dan ğayrısını oğuya, ya’nî Hâğ’dan ğayrısına ‘itimād édüp andan murād u rāhat taleb éde, h’âned fi’l-i muzâridür, “*Kîst der ‘âlem ez u gümrâh ter.*” ‘âlemde andan gümrâhrek kimdür. *BEYT*

Dil ender Şamed bāyed ey dost best

Ki ‘âciz terend ez şanem her çı hest¹

“*Ey birâder terk-i ‘izz u cāh kun.*” Ey birâder ‘izz u cāhı terk éyle. “*H’îş-râ şāyeste-i dergāh kun.*” [M34b] Tã’at u ‘ibâdet sebebi ile kendüñi Hâğ Ta’âlâ’nuñ dergāhına şāyeste vü lâyığ éyle. “*H’âr gerded her ki gerded cāh-cüy.*” [K23b] H’âr olur her kim ki ‘izz u cāh taleb édici ola. Cāh-cüy vaşf terkîbidür. “*Ey birâder çurb-ı ĩn dergāh cüy.*” Ey birâder bu dergāhuñ teçarrübini iste. ĩn dergāhdan murād Cenāb-ı çudusdür. *MİŞRA^c*

Ez der-i h’îş [S28a] Hudāyā be-behiştem meferist²

“*‘İzz u cāhet süy-ı bestî mîkeşed*” ‘İzz u cāh seni alçaklığ cānibine çeker. Zîrâ [A17a] dünyā-perest olup Hudā-yı Ta’âlâ’dan dūr olursın. Cāhetde tã ĩtāb içündür. “*Mer turā ber ten-perestî mîkeşed.*” Seni ten-perestlige çeker ki anun sebebi ile ğayvāniyyet tabağasında

1 der şifât-ı riyâzet miğüyed MS: der beyân-ı riyâzet u terk-i rāhat K, der beyân-ı riyâzet A // 2 ister iseñ MKS: isterseñ A / ser S: MKA- // 3 bülend ‘âlî ğadr ma’nâsınadır S: MKA- / dünyâda MKA: S- // 4 üzre MK: üzre dünyâda S, üzerine A / çapusın MKA: çapusını S / ‘ışğ u tã’ata sa’y éyle MSA: ‘ışğ tã’ata K // 5 Ta’âlâ’nuñ MSA: Ta’âlâ K // üzre MKS: üzerine A // 8 ey piser MSA: K- / ya’nî MSA: ya’nî ey piser K // 9 éde MSA: éyleye K / h’âned fi’l-i muzâridür S: MKA- // 10 beyt MKS: A- // 11 dil...best MKS: A- // 12 ki...hest MS: ki...best K, A- // 13 ‘izz MKA: ‘izzet S // 14 sebebi ile MKS: sebebiyle A // 16 ola MKS: oldı A / cāh-cüy vaşf terkîbidür S: MKA- // 17 mışra^c M: beyt S, KA- // 18 Ez der-i h’îş Hudāyā be-behiştem meferist M: ez der-i h’îş Hudā mışra^c meferest ‘izz u cāhest süy-ı bestî mîkeşed S, KA- // 19 ‘izz...mîkeşed MKA: S- / cāhet MK: cāhest A // 20 cāhetde tã ĩtāb içündür S: MKA- // 21 sebebi ile MKS: sebebiyle A

¹ Ey dost, Allāh’a gönül bağlamalıyız; çünkü var olan her şey puttan daha âcizdir.

² Allāh’ım, beni kendi kapından cennete gönderme.

kalursın. “*Nefs der terk-i hevā miskīn buved.*” Hevā vü heves terkinde nefis miskīn u zebūn olur. “*Güşmāl-i nefis-i nādān īn buved.*” Nādān nefsiñ güşmāl u te’đibi bu olur. Güşmāl te’đib ma’nasınadır. “*Çün dilet ber yād-ı Hağ emīn buved.*” Çünki senüñ kalbüñ Hağ Ta’ālā’nuñ zıkr u yādı üzre emīn ola, “*Nefsek-i emmāre hem sākīn buved.*” sū vü 5 kabāhate emr edici nefscügin sākīn olur ki şerrinden ħalāş bulursun. Kavluhu Ta’ālā: “*İnne’n-nefse lā emmāretun bi’s-sū’i.*”¹ Nefsekde olan kâf-ı taşğır tağkır içündür. “*Her ki ū rā tekye ber şāni’ buved.*” Her kim ki şāni’-i ‘ālem üzre anuñ tekke vü tevekkülü ola, [M35a] “*Der cihān bā loğma-i kāni’ buved.*” cihānda bir loğma ile kanā’at edici ola. *BEYT Kanā’at kun ey nefis ber endekī*

10 *Ki sultān u dervīş bīnī yekī*²

“*İktifā ber ruzī-yi her rūze kun.*” Her günlük rızq üzre iktifā éyle, ya’ni her gün kifāyet edicek miğdārı rızq tedārik éyle. Ehl-i dünyā gibi niçe zamāna yetecek azıq cem’ éyleme. “*Ger nedārī ez Hudā deryūze kun.*” Eger kifāf-ı [S28b] nefis kadar rızq tutmaz iseñ Hağ Ta’ālā Hazreti’nden sū’āl u [K24a] taleb éyle; zīrā *er-rızqu ‘alallāhi.*

15 DER BEYĀN-I MÜCĀHEDE-İ NEFS

“*Nefs netvān küşt illā bā-se çiz.*” Nefsi katlı u helāk éylemek mümkün degüldür, illā üç nesne ile. Nefs dilenmek mümkün degüldür. Bu hem ma’nādur. Ba’zı nüshada ez se çiz vāki’ olur. Bu ma’nā aña münāsibdür. “*Çün begüyem yād gireş ey ‘aziz.*” Çünki déyem anı yād tut ve ħatırından giderme ey ‘aziz, “*Hağcer-i hāmūşī vü şimşir-i cū’.*” hāmūşlık ħaçeri ve açlık kılıcıdır, “*Nize-i tenhā-yı vü terk-i hucū’.*” tenhālık nizesi ve ħ’āb terkidür.

BEYT

2 güşmāl u KSA: güşmāli ve M // 3 güşmāl te’đib ma’nasınadır S: MKA- // 4 zıkr u KS: zikri ve MA / sū’ vü MSA: K- // 5 ki MS: KA- / kavluhu Ta’ālā MKS: A- // 6 kâf-ı taşğır MSA: kâf taşğır u K // anuñ KSA: M- / tekke MSA: tekye K // 8 ola MS: olur KA / beyt MKS: A- // 9 kanā’at...andekī MKS: A- // 10 ki...yekī MKS: A- // 12 niçe zamāna MS: nice zamān K, niçe zamān A / éyleme KSA: M- // 13 kifāf-ı MKS: kifāyet A / rızq MSA: azıq K // 14 u MSA: K- / e’r-rızqu ‘ala’l-lāhi MSA: K- // 15 der beyān-ı mücāhede-i nefis MS: der beyān-ı se çiz ki küştēn nefis bā üst K, der beyān-ı küştēn-i nefis A // 16 nefsi MSA: nefis K / degüldür MKA: ola S // 17 nefis...çiz S: MKA- // 18 vāki’...münāsibdür S: MKA- // 21 beyt MKS: A-

¹ Yūsuf (12): 53. (Bununla beraber nefsimi temize çıkarmıyorum.) “Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.”

² Ey nefis, azda kanaat et; o zaman dervişle sultanı bir görürsün.

Şumt u cū^c vü sehv u ʿuzlet u zikr-i be-devām

Nā tamāmān-ı cihān-rā bekuned kār tamām¹

“*Her kirā nebved müretteb in silāh.*” Her kim ki bu silāh müretteb u müheyyā olmaya,

“*Nefs-i ü hergiz nemī yābed felāh.*” anuñ nefsi hergiz [A17b] felāh u salāh bulmaz. “*Çünki*

5 *dil bī-yād-ı Allāhet buved.*” Çünki senüñ kalbün Allāhu Taʿālā’nuñ yād u zikrinsiz ola,

“*Dīv-i melʿün yār u hemrāhet buved.*” [M35b] melʿün şeytān senüñ yār u hemrāhuñ olur.

“*Ehl-i dünyā-rā çü dīvār āyedeş.*” Şeytān çünki dünyāyı ehl-i dünyāya zīb u zīnet éde ve

hüb u zībā göstere, “*Loğmehāy-ı cerb ü şīrīn* [S29a] *bāyedeş.*” ehl-i dünyāya cerb u şīrīn

loğmalar gerek. Pes Hağ Taʿālā Hazreti’ne tã^at u ʿibādet éylemek nice müyesser olur.

10 Cerb cīm-i Fārisī’yle yağlı maʿnāsınadır. “*Her ki ü der-bend-i sīm u zer şevved.*” Her kim

ki o sīm u zer kaydında ola, “*Der ʿukūbet ʿākıbet muztār şevved*” ʿākıbet ʿazāb u ʿukūbetde

muztarr u müte’ellim olur. *Lu’ina abdu’d-dinār-ı lu’eni abdū’d-dirhem.* “*Ān ki bahr-i*

āhıret kāreş buved.” Ol kimse ki anuñ işi āhıretten ötüri ola, “*Ez Hudā teşrīf bisyāreş*

buved.” Hağ Taʿālā Hazreti’nden aña çok teşrīf ü ihsān olur. Teşrīf-i hil^at ki bunda in^am

15 u ihsān murāddur. “*Māl-i dünyā hāk-sārān-rā dehend.*” Dünyānuñ mālını edāniye vérürler,

“*Āhıret perhīzkārān-rā dehend.*” [K24b] āhıreti şulhā ve perhīzkārlara vérürler. Dehendüñ

fā’ili Bārī Taʿālā’dur. Şīğa-ı cem^c taʿzīm içündür. “*Hest şeytān ey birāder düşmenet.*” Ey

birāder şeytān senüñ düşmenüñdür. “*Gıll u āteş h’āhed* [M36a] *ender gerdenet.*” Senüñ

boynuñda āteş gıllımı ister. Kavluhu Taʿālā : “*Elem ehad ileyküm yā beni ādeme en lā*

20 *ta’budū’ş-şeytāne innehu lekum ʿaduvvün mübīnün.*”² Gıll şol demürdür ki mücrimlerüñ

1 şumt...be-devām MKS: A- / sehv u MS: K- / zikr-i be-devām MS: zikrī devam K // 2 nā-tamāmān-ı...tamām MKS: A- / cihān-rā MS: cihān-kār K / bekuned MS: nekuned K / kār MS: K- // 3 in KSA: M- // 6 yār u MSA: yār-ı K // 7 dünyā-rā MKA: dünyā S / dīvār MSA: dünyā K / āyedeş MKA: ārāyedeş S // 8 MKA-: ārāyedeşde zamīr gāib dünyāya rāci’dür ārāyedeş fi’l-i muzāri’-i gāibdür ārāyedeş zīnet éylemek maʿnāsınadır / cerb KS: cerb MA / cerb KS: çerb MA / 9 ʿibādet KS: ʿibādetden MA // 10 cerb KS: çerb MA / şevved MKS: buved A // 12 muztarr u KSA: muztarr olur ve M // 13 ol MKA: o S / ötüri MKS: ötüri A / ez Hudā MSA: K- // 14 teşrīf u KS: şerīf u MA / teşrīf-i...in^am S: MKA- // 15 u ihsān murāddur S: MKA- // 16 dehendüñ MKS: A- // 17 fā’ili MKS: A- / Bārī Taʿālā’dur MS: KA- / şīğa-ı...içündür MKS: A- / MKA-: hāk-sār hākīr u denī maʿnāsınadır // 18 gıll u MSA: gıllı K / gerdenet MSA: gerdened K

¹ Sessizlik, açlık, uzlet, uzaklık bu dünyāda işi bilenlerin işidir.

² Yāsīn (36): 60. “Ey ademoğulları! “Siz şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır” demedim mi?”

boyunlarına qorlar, cem^cī aġlaldur. “*Mübdirī gū rev be-dünyā āvāred.*” Şol bedbaht ki dünyāya teveccüh u muhabbet éde, müdbir bedbaht ma^cnāsınadur, “*Behre key ez ‘ālem-i ‘ukba bered.*” [S29b] āhiret ‘āleminden kaçan naşib iledür. Behre naşib ma^cnāsınadur.

DER BEYÂN-I ŞABR BER FAQR MİĞÜYED

- 5 “*Ey piser bā-yād-ı Haq meşgūl bāş.*” Ey piser Haq Ta^cālā’nuñ yād u zikrine [A18a] meşgūl ol. Bāş emr-i hāzırdur. “*Vez halāyık dūr hemçün gūl bāş.*” Ve halāyıkdan gūl gibi ıraç ol. Gūl bir tã’ifedür ki beyābānlarda olur. “*Faqr-ı hūd-rā piş-i kes peydā mekun.*” Kendü faqr u ihtiyācuñı kimsenüñ katında peydā vü zāhir éyleme. “*Mihnet-i imrüz-rā ferdā mekun.*” Bu günüñ mihnetini yārn éyleme. Murād dünyāda mihnet u elem çekmek āşān ve āhiretde ziyāde müşkil idügin iş‘ārdur. “*Mer turā ankes ki ferdā cān dehed.*” Saña ol kimse ki murād Bārī Ta^cālā’ Hazreti’dür, yārn rüh u hayāt vérür. “*Ġam mehür āhir yekī leb nān dehed.*” Ġam yéme āhir bir dilim nān vérür. Zīrā mādām ki hayāt muqarrerdür, rızq [M36b] münkaṭi^c olmaz, “*Tā be-key çun mūr bāşī dāne-keş.*” kaçana degin mūr gibi dāne çekici ve rızq cem^c édicı olasıñ. “*Ger tū merdī fāqa-rā merdāne keş.*” Eger sen merd iseñ
- 10 faqr u fāqayı merdāne çek. Dāne-keş vaşf terkibidür. Keş emr-i hāzırdur. “*Ber tevekkül ger buved firūziyet.*” Eger tevekkül üzre saña zafer u qudret ola, firüz zafer, firūziyetde olan [S30a] tā hitāb içündür. “*Haq dehed mānend-i murgān rūziyet.*” Haq Ta^cālā’ Hazreti [K25a] kesb u sa^cysız kuşlar gibi senüñ rızquñı vérür. Qavluhu Ta^cālā’: “*Ve men yetekkillāhe yec^cal lehu mahrecān ve yerzūkhū min hayşu lā yahtesibu ve men yetevekkel innallāhi*
- 15

2 u muhabbet MSA: K- / müdbir bedbaht ma^cnāsınadur S: MKA- / behre MA: behr KA // 3 āhiret ‘āleminden kaçan naşib eyledür MKS: bu mışra^cnuñ ma^cnası nev nüşhamızda dañı tañrır olınmış A / behre naşib ma^cnāsınadur S: MKA- // 4 der beyān-ı şabr ber faqr mığüyed M: der beyān-ı haber ber faqr mığüyed S, der beyān-ı faqrı vü dervişī K, A- // 6 bāş emr-i hāzırdur S: MKA- / hemçün MSA: hemcū K // MKS-: der beyān-ı faqr A / kendü faqr MSA: K- // 8 u ihtiyācuñı kimsenüñ katında peydā MSA: K- / éyleme KSA: M- // 9 bu günüñ MKA: bunuñ S // 10 ol kimse ki MSA: ki ol kimse K // 11 Haq Ta^cālā’ Hazreti’dür MKS: Haq Ta^cālā’dur A / yekī MKS: turā yek A // 12 āhir bir dilim MK: āhir dilim S, āhir saña bir dilim A / hayāt KSA: kayd-ı hayāt M // 13 be-key MA: yekī KS / degin MKS: dek A // 14 ger KSA: gū M / merd MSA: ārā K // 15 dāne keş vaşf terkibidür S: MKA- keş emr-i hāzırdur S: MKA- // 16 u MKA: S- / firüz zafer, firüz anda olan tā hitāb içündür S: MKA- // 17 Hazreti MSA: Hazret K // 18 qavluhu Ta^cālā’ MSA: K-

fehve hasbuhu.”¹ “*Ber Hudā şākır buved merd-i fakīr.*” Fakīr kimse Hudā’ya şükr édici olur. “*Ger dehed kûtes lebī nân-ı faţır.*” Eger Haq Ta’âlâ Hazreti aña kût mâyesiz bişmiş bir dilim etmek vére, kût azıq faţır şol nândur ki anda hamîrden mâye olmaya. Nân zikri beyân içündür. “*Ham meşev pîş-i tevānger hemçü tāk.*” Ğanîniñ önünde kemer gibi iki kat olma. Tāk bunda kemer ma’nâsınadır. “*Tā negerdī yār bā ehl-i nifāk.*” Tā ki ehl-i nifāka yār olmayasın. Zîrâ hâdden ziyâde tevâzu’^c ‘alâmet-i nifâkdur. “*Merd-i reh-râ nâm u neng ez halk nîst.*” Merd-i rāha, ki murād sâlik-i [A18b] tarîk-i ‘ışkdur, [36b] halkdan nâm u neng yoqdur. “*Nefreteş ez cāmehā-yı dalğ nîst.*” Dalğ u kōhne cāmelerden aña nefret u inķibâz yoqdur. Murād *lā yehâfûne levmet lā’imin* hasebince meydân-ı ‘ışkuñ merdleri rûz u şeb tâ’at u ‘ibâdete ve zikr u tevhîde meşğul olup halkuñ levme u ta’ânından pervâ yemezler demekdür. “*Her kirâ zevk-i nîku nāmî buved.*” Her kim ki nîkû nâmlık zevki ola, “*Hâş meşmâreş ki û ‘āmî buved.*” aña hâş u maķbûl-ı Haq şayma ki ol kimse ‘âmîdür. Zîrâ taķayyüdi Haq’dan ğayr iledür. *BEYT*

Ez neng çî güyî ki merâ nâm zi nengest
 15 *Vez nâm çî pürsî ki merâ neng zi nâ-mest²*
 “*Ger turâ dil fâriğ ez zînet buved.*” Eger senüñ göñliñ zîb u zînetden [S30b] fâriğ ola, “*Key hevâyî merkeb u zînet buved.*” saña kaçan merkeb u zîn hevâsı olur. Merkeb binit, zîn zânüñ kesriyle eyer ma’nâsınadır. Aña muttaşıl olan tâ hitâb içündür. *BEYT*

Hoş ber-ânim cihân der nazar-ı rāh-revân

20

2 lebî MSA: leb-i K / kût MSA: K- // 3 faţır MSA: faţire K / olmaya KSA: olmaz M // 4 hemçü MSA: hemcû K // 5 tāk bunda kemer ma’nâsınadır S: MKA- // 6 ‘alâmet-i nifâkdur MSA: ‘alâmet nifâkıdur K / merd-i MSA: murād-ı K / neng MSA: nîk K // 7 rāha MKS: reh A / halkdan MKA: halkdan murād S // 8 neng MSA: nîk K / dalğ u MKS: A- // 9 murād KS: MA- / hasebince meydân-ı KSA: M- // 10 ‘ibâdete MKS: ‘ibâdet A / zikr u MKS: zikr A / levme u M: levme KS, A- // 11 yemezler emekdür KS: yemezler M, yemez A / nîkû nâmlık zevki MSA: zevk nîkû nâmlık K // 13 taķayyüdi MKS: taķayyüd A / ğayr iledür MS: ğayrıladur K, ğayrıdur / beyt MK: SA- // 14 ez...zinengest MK: SA- // 15 vez...nâ-mest MK: SA- // 16 zînetden MKA: zînet dil S // 17 zîn MKS: zînet A / merkeb binti zîn MS: merkeb zînet K, zîn A // 18 içündür KSA: M- / beyt MS: KA- // 19 hoş...rāh-revân MS: KA-

¹ Talak (65): 2. ve 3. (İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikahımız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın. İcinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah’a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür.) “Kim Allah’tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenirse O, ona yeter.” (Şübhesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.)

² Rûsvâlîğımı sorma, şöhetimdenidir; şöhetimi sorma, rûsvâlîğımdandır.

*Fikr-i esb-i siyeh u zîr-i muğarrek nekunîm*¹

“*Rûy-ı dil çün ez hevâ ber tâftî.*” Çünkü gönlün yüzini hevâdan [K25b] çevirdün, “*Ba’d ezân mîdân ki Hâk-râ yâftî.*” andan sonra bil ki Hâk’ı buldun. Zîrâ mädâm ki hevâ muğarrerdür, Hudâ müyesser degüldür. “*Her ki ü ez hırş-ı dünyâ dâr şud.*” Her kim ki o

5 hırş [M37b] u tãma’dan dünyâ tutucu ve sîm u zere muğabbet edici oldu. “*Bî-gümân ez rûy Hudâ bî-zâr şud.*” Şübhesiz Hâk Ta’âlâ Hazreti ‘izze ismehü andan bî-zâr oldu. Zîrâ ol kimse dünyâ-perest olur ve Hudâ-perest olmaz. Nite ki Dîvân-ı Hâfîz’da vâkı’ olmuştur.

MEŞNEVÎ

Biyāsânî ân âteş-i tâb-nâk

10 *Ki zerdüşt mîcüyedeş zîr-i hâk*

Bemen dih ki der kîş-i rindân-ı mest

*Çü âteş-perest u çi dünyâ perest*²

“*Çün şutur-murgî şinâs in nefis-râ.*” Bu nefsi bir deve kuşu gibi aña, ya’nî hemân aña beñzer. “*Ne-keşed bâr u ne-perred der hevâ.*” Ne yük çeker ve ne hevâda uçar. “*Ger be-per*

15 *gü bîş güyed uştürem.*” Eger şutur-murgâ “uç” déyesin, “deveyim” dér. “*Ver nihî bâreş begüyed tâ’irem.*” Ve eger aña yük koyasın, ya’nî arkasına [S31a] yük komağ isteyesin “kuşem” dér. Nefs-i emmâre dahî böyledür ki tã’at u ‘ibâdete sa’y étmeyüp ta’allül u bahâneye [A19a] şürü’ éyler. “*Çün dirâht-ı zehr rengiş dilkeşest.*” Ağü ağacı gibi anuñ rengi dilkeş u zîbâdur. “*Lîk ta’meş telh u büyeş nâ-hoşest.*” Lîkin anuñ dâdı acı ve anuñ

20 râyıhası nâ-hoş u nâ-ma’küldür. [M38a] Ekşer nüshada giyâh-ı zehr vâkı’dür. Nâ-hoşestde hâ fethle okunur. “*Ger be-tã’at hî’âniyeş süstî kuned.*” Eger nefsi tã’at u ‘ibâdete okuyasın, süstlik ve kâhillik éder. “*Lîk ender ma’şıyyet cüstî kuned.*” Lîkin ma’şıyyet u fışkda

1 fikr-i...nekunîm MS: KA- / 5 tãn’dan dünyâ tutucu MK: tãm’ından S, tãn’dan dünyâdâr ya’nî dünyâ tutucu A // 6 Hazreti ‘izze ismehü MKS: A- // 7 ve KS: MA- / nite ki...olmuştur MKS: A- // 8 meşnevî MS: kıt’a K, A- // 9 biyāsânî...benâk MK: biyâ sâkî...benâk S, A- // 10 ki zerdüşt mîcüyedeş zîr-i hâk M, ki zerdüşt mîcüyed zîr-i hâk K, ki zerdüşt bîcüyedeş zîr-i hâk S, A- // 11 bemen...mest MKS: A- // 12 çü...perest MKS: A- // 14 bar u MSA: bârî vü K / der MK: ber SA / ve KSA: M- // 15 uç MSA: uc K // 16 ya’nî...isteyesin MSA: K- / kuşem MSA: tâ’irem M // 17 nefis-i...‘ibâdete MSA: ya’nî arkasına yük komağ K // 18 zehr KA: zi S, ve M // 20 vâkı’dür MKA: vâkı’ olur S / nâ-hoşestde S: MKA- // 21 hâ fethle okunur S: MKA- // 22 éder MA: éyler SK / lîkin MKS: lîk A / fışkda MSA: fesâdda K

¹ Biz yola koyulmuş olanların gözünde, siyah ata ve nakışlı eğerine itibâr etmediğimizden, itibârdâyız.

² Zerdüşt parlak ateşi toprağın altında arar. Rindlerin nezdinde dünyâ-perestin de, ateş-perestin de farkı yoktur.

cüstlük ve çâpukluk éyler; âh bu zâlim nefis ki kendüsine nef^e-i maẖz olan nesneye şa^y ü ikdâm éylemez. Lîkin kendüsine şâfi zârâr olan nesneye cân u dil ile gûşîş u ihtimâm éyler, çünkü nefsüñ hâli [K26a] budur. “*Nefs-râ ân bih ki der zindân kunî.*” Ol yeg ki nefsi zindâna éyleyesin, “*Her çi fermâyed hilâf-1 ân kunî.*” nefis her ne buyurursa ve ne arzû éylerse anuñ

5 hilâfını éyleyesin, zîrâ nefis düşmendür. Düşmene hüd mutâba^cat u muvâfaqat câ'iz degüldür. “*Nîst dermâneş becoz cû^e u 'aşaş.*” Aña dermân yokdur açlık ve şusuzlıktan gayrı, ya^enî aña zindân budur. Zîra nefis bunlarla zebûn olup emre itâ^cat éyler. “*Tâ ki sâzî râm ender tâ'ateş.*” Tâ ki anı Hâk Ta^câlâ'nuñ tâ^catına râm u muṭî^c éyleyesin. Sâzî fi^c-i muzâri-i muhâtabdur. “*Çün şutur der reh derây u [S31b] bâr keş.*” Deve gibi yola gel ve

10 yük çek. “*Bâr-1 tâ^cat ber der-i cabbâr keş.* Tâ^cat yükünü [M38b] Hâk Ta^câlâ'nuñ kapusına çek. Murâd Hâk Ta^câlâ'nuñ tâ^cat u 'ibâdetine sa^y éyle demekdür. “*Bâr-1 in der-râ be-cân bâyed keşîd.*” Bu kapunuñ yükünü cânla çekmek gerek. “*Ver ne hemçün seg zebân bâyed keşîd.*” Yoḥsa şusuz ve yorulmuş kelb gibi dilini çekmek gerek. İn derden murâd bâb-1 Hüdâdur ki aña müte^callik olan hîdmete [A19b] cân u dil ile sa^y u gûşîş éylemek lâzımdur

15 ve illâ şol lisânını çıkarmış kelb gibi olmak muqarrerdür. Nite ki Qur'an-ı ^eAzîm'de vâkı^c olmuşdur. Kavluhu Ta^câlâ: “*Kemeseli'l-kelbi in tahmil 'aleyhi yelhes ev tetrukhu yelhes.*”¹ “*Her ki ü gerden keşed zîn bârhâ.*” Her kim ki o bu yüklerden boyun çeker. “*Bâşed ez nefrîn ber u enbârhâ.*” Nefrîn u la^cnetden anuñ üzre enbârlar olur. Murâd tâ^cat-ı Hüdâ'dan i^crâz éden kimseye hezârân nefrîn u la^cnet muqarrer idügin beyândur. “*Kerdeî bâr-1*

20 *emânet-râ kabûl.*” Evvelden emânet yükünü kabûl éylemişsin. Kerdede hemze hitâb

1 âh MKA: S- / şay u MSA: cân u dil ile K / 2 ikdâm éylemez MSA: gûşîş u ihtimâm éyler K / lîkin...ihtimâm MSA: K- // 3 éyler MSA: K- / hâli MSA: hâl K / ol yeg ki nefsi MS: ol yeg ki nefsüñü K, nefse ol yeg ki A // 4 çi MKS: ki A / nefis her ne MA: nefis her nesne ki K, S- / buyurursa ve ne arzû MKA: S- // 5 éylerse MKA: S- / hilâfını MSA: hilâfını K // 8 sâzî fi^c-i S: MKA- // 9 muzâri-i muhâtabdur S: MKA- / derây u bâr MK: derây u S, dârî vü bâr A / deve...gel ve MK: deve...geldi ve A, S- // 10 yük çek MKA: S- / bâr-1...keş MKS: bârî...keş A, / yükünü MSA: yükünü K // 12 bu...gerek MSA: K- / cânla MS: cân ile A / ver...bâyed MSA: K- // 13 keşîd MSA: K- // 14 hîdmete MKS: hîzmete A // 15 çıkarmış MSA: çıkarmış K / nite ki...vâkı^c MKS: A- // 16 olmuşdur...yelhes MKS: A- // 17 ü MKS: A- / o MKS: A- // 18 üzre MKS: üzerine A // 19 beyândur KA: beyân olur M, iş^cardur S // 20 kerdede hemze hitâb S: MKA-

¹ e^c-l-Arâf (7): 176. (Dileseydik elbette onu bu ayetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü.) “Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur.” (İşte ayetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir.)

içündür. Nefrinden murād bunda ba^cd-ı la^cnetdür. “*Ez keşiden pes nebāyed şud melül.*” Pes ol yük çekmekden melül u bî- huzür olmak gerekmez. Kavluhu Ta^cālā: “*İnnā ‘arazne’l-emānete ale’s-semavāti ve’l-arzı ve’l-cibāli fe ebeyne en yaħmilnehā ve eşfaķne minhā ve ħemelehā’l-insānu* [M39a] *innehu kāne źalūmen cehulen.*”¹ BEYT

5 *Āsumān bār-ı emānet netevāned keşid*

[S32a] *Kur^ce-i kār benām-ı men dīvāne zedend*²

“*Rüz-ı evvel hūd fuzülî kerdei.*” Rüz-ı evvel ki [K26b] murād ‘ālem-i ervāhdur, hūd fuzüllük éylemişsin ki emāneti qabül éylemişsin. “*V’an fuzülî ez cehülî kerdei.*” Ve ol fuzüllüğü ziyāde cāhilliğinden éylemişsin. Pes lāzımdur ki şimdi ziyāde sa^cy u gūsiş édesin.

10 “*Cünbüşî kun ey piser kāhil me-bāş.*” Ey piser bir cünbüş u sa^cy ile kāhil olma. Me-bāş

nehy-i hāzırdur. “*Çün belî goftî be-ten tenbel me-bāş.*” Çünki ‘ālem-i ervāħda belî dedüñ. Dünyāda ten ile tenbel olma anı yerine getür. Kavlahu Ta^cālā: “*Elestu birabbiküm qālū belā.*”³ Bu sırrı rüşen éyler. “*Her ki ender ta^cateş keslān buved.*” Her kim ki ol Ĥudā’nuñ ta^catında kesel izhār édici ola. “*Hāşuleş gūmrāhî ve hızlān buved.*” Anuñ hāşılı gūmrāhlık

15 ve merdüdlik olur. Keslān şıfat-ı müşebbehdür ‘atşān vezni üzre. “*Rāh pür ħavfest u düzdān der-kemīn.*” Yol ħavfla töludur ve ħarāmīler puşūdudur ki seni bir belāya

uğradalar. “*Rehberî ber tā nemānî ber-zemīn.*” Bir delîl u mürşid [M39b] ilet tā yolda yer üzre qalmayasın. Rāhdan murād tarîk-i Ĥaķ’dur. Duzdāndan murād şeyātındür ki benî ādemi izlāl etmege sa^cy ü iķdām éylerler. Ba^czi nüshaha rehrevî vaķi^c olur ki ma^cnā

20 böyledür. Yolculık ilet ya^cnî tarîķ-i Ĥaķ’a sülük étmege cidd u cehd göster. “*Menzilet*

1 içündür...la^cnetdür MKS: A- / nebāyed KSA: neyāyed M // 2 yük MSA: yüki K / Kavluhu Ta^cālā: “İnnā MKS: A- // 3 ‘araznāe’l...eşfaķne MKS: A- // 4 minhā...cehulen MKS: A- / beyt M: KSA- // 5 āsumān...keşid MS: KA- // 6 kur^ce-i...zedend MS: KA- // 7 hūd MS: hūr K, çün A / rüz-ı...hūd MKS: A- // 8 fuzüllük éylemişsin MKS: ol gün çünki fuzüllük éylemişsin A / ki...éylemişsin MKS: A- // 9 cāhilliğinden MKS: cāhillikden A / şimdi MSA: K- // 10 ey piser MS: KA- / u MSA: K- / kāhil olma MSA: ey piser kāhil olma K / me-bāş S: MKA- // 11 nehy-i hāzırdur S: MKA- // 14 ta^catında MKS: ta^catından A / kesel MKS: keslān A / ve KSA: M- / gūmrāhlık MSA: gūmrāh K // 15 vezni üzre MSA: vezn üzredür K / u MSA: K- // 16 bir MKA: S- // 17 mürşid MKS: mürşidlik A / yer MKS: A- // 18 üzre MKS: A- / şeyātındür ki benî MS: şeyātındür benî K, şeyātındür ki A // 19 éylerler MKS: éyler A / ba^czi...ma^cnā MKS: A- // 20 böyledür...göster MKS: A-

¹ e’l-Aħzāb (33): 72. “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yükseltmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.”

² Gökler emānet yükünü taşıyamadı, kur’a bana çıktı.

³ e’l-‘arāf (7): 172. “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” (Onlar da) “Evet (buna) şahit olduk” dediler.”

dürest u bâret bes girân.” Menziliñ iraqdur ve yüküñ ziyâde ağırdur. Menziletde ve [S32b] bâretde tâ hitâb içündür. “*Kuşişî kun pes me-mân ez dîgerân.*” [A20a] Bir sa‘y éyle ve ğayrlardan gerü qalma. Me-mân nehy-i hâzırdur mânedendden. *MEŞNEVÎ*

Çü ez çabukân der devîden girü

5 *Nebürdî hem üftân u hîzân berev*

Ger ân bād-pâyân-ı be-reftend tîz

Tü bî-dest u pâ ez nişesten behîz¹

“*Her ki der rāh-ı girān bārān buved.*” Her kim ki yolda ağır yüklülerden ola. “*Her demes ez dîde hūn-bārān buved.*” Her dem anuñ gözünden kıan yağıcı olur. *BEYT*

10 *Merev zîr-i bār-ı güneş ey piser*

Ki hammāl ‘âciz buved der-sefer²

“*Lāşeî* [K27a] *dārî sebük kun bār-ı h’îş.*” Bir lāşe tutarsın kendü yüküñi yeni éyle. “*Ver ne der reh saht bîñî kār-ı h’îş.*” Yoħsa yolda kendü işüñi şa‘b u saht görürsin. Lāşeden murād bunda [M40a] cesedān-ı insāndur. Bārdan murād ne idügi bu beytden rüşendür.

15 “*Çîst bâret cîfe-i dünyā-yı dūn.*” Senüñ yüküñ nedir, denî dünyā cîfesidür ki murād esbāb-ı dünyevîye ve sîm u zerdür. “*Kez pey-i ân geşte-i h’âr u zebūn.*” Ki andan ötürü h’âr u zebūn olmuşsın. *E’d-dünyā cifetun ve talibuhā kilābun.*³ Geştede hemze hitâb içündür.

“*Vaqt-i tã‘at tîz-rev çün bād bāş.*” Tã‘at vaqti yel gibi tîz yürüyici ol. “*Vez heme kār-ı cihān āzād bāş.*” Ve cihānuñ cemî‘e işinden āzād u fāriğ ol. Tîz rev vaşf terkîbidür.

20

DER BEYÂN-I HİŞÂL-I ZEMİME

1 u SA: MK- / iraqdur MKA: iraq S / menziletde ve S: MKA- // 2 bâretde...içündür S: MKA- / pes SA: vâ MK // 3 qalma MKA: qala S / me-mân...mânedendden S: MKA- / meşnevî MKS: A- // 4 çü...devîden girü MS: çü...der K, A- // 5 nebürdî...berev MKS: A- // 6 gerân bād-pâyân-ı...tîz MS: gerân pâyânı...tîz K, A- // 7 tü bî-dest u pâ ez nişesten behîz M, tü bî-dest u pâ ez nişeyen behîz K, tü bî-dest u pâ ez şisten mehîz S, A- // 8 rāh-ı MS: reh ez K, rāh-ı ez A // 9 beyt MS: KA- // 10 merev...piser MS: KA- // 11 ki...sefer MS: KA- // 14 bunda MKS: burada A / idügi KSA: idügin M // 15 denî dünyā KSA: dünyā-yı denî M // 16 dünyevîye ve sîm u zerdür A: dünyevîyedür ve sîm zer M, dünyevîyedür sîm u zer gibi K, dünyevîyedür ve sîmdür S / ân geşte MKS: ü gerde A // 17 geştede...içündür S: MKA- // 19 ve...işinden MKS: dükeli cihānkārāndan A / u fāriğ MKS: A- / tîz...terkîbidür S: MKA- // 20 der beyân-ı hîşâl-ı zemîme MS: der beyân-ı İn çehâr şaşlet ki ez merdüm-i nâ-pesendet hîşâl-ı zemîme-i ‘aql K, der beyân-ı nîkû ter A

¹ Çabuklardan (koşanlardan) geri kaldığında, düşe kalka da olsa git. Rüzgar gibi gidenler tez gittilerse, elsiz ayaksız olan sen hiç olmazsa ayağa kalk.

² İyi ol, günah altına girme ki yolculukta hamal âciz olur.

³ Dünyanın cefasını köpekler talep eder.

- “*Çār çizî dîger ey nîkû sirişt.*” Ey eyü tabî^catlu bir dört nesne dañi. “*Hest ez cümle ħalâ’ıĳ nîk zişt.*” Cemî^c [S33a] ħalâ’ıĳdan ziyâde zişt u ĳabîhdür. “*Zân çehâr evvel ĳased kîñi buved.*” Ol dörtden evvel ĳaseddür ki ol ĳased bir kîndür. “*Zân güzeştî ‘ucb-ı hod-bîñi buved.*” Andan ki geçdüñ ya^{nî} andan şoñra ‘ucbdur ki ol kendüsini görıcelikdür. Tetebbu^c 5 olunan nüşhalarda bu beyt böyle vâkı^c olmuş bulındı. “*Ĥışm-râ dîger fûrû nâ-ĳordenest.*” Girü ya^{nî} üçüncisi kişi ĳazabını [M40b] yutmaĳdur ki ziyâde ĳabîhdür. “*Ĥaşlet-i çârum bahilî kerdenest.*” Dördünci ĳaşlet bahîllik éylemekdür. “*Ey piser kem gerd gerd-i ĳn ĳışâl.*” Ey piser bu ĳaşletlerüñ çevresine az tolan, ya^{nî} bu [A20b] ĳaşletleri ebedî terk éyle. “*Ez berâ-yı ân ki zişttest [K27b] ĳn fi’âl.*” Ol sebebden ki bu fi’iller ĳabîĳ u nâ- 10 ma^cküldür. “*Ĝıll u ĳış bekzâr çüm zer pâk şev.*” Ĝıll u ĳışı terk éyle, altun gibi pâk u şâfi ol. Şev emr-i ĳâzırdur. “*Pîş ezân ki ĳâk gerdî ĳâk şev.*” Andan evvel ki ĳâk olursın ĳâk ol, ya^{nî} aĳlâĳ-ı zemîmeyi terk édüp tevâzu^c édici ol. Gerdî bunda şev ma^cnâsınadur. *BEYT*
- Ey bérâder çü ‘âĳıbet ĳâkest*
Ĥâk şev pîş ez ân ki ĳâk şevî¹
- 15 *BEYT*
- Ne bîñi ki ez ĳâk-üftâde ĳ’âr*
Berüyed gül u beşküfed nev-bahâr²
- “*Ĥırş begzâr u ĳanâ^cat pîşe kun.*” Ĥırşı terk éyle ve ĳanâ^cati kendüñe pîşe vü âdet éyle. Begzâr emr-i ĳâzırdur. “*Âĳir ez mürden yekî endîşe kun.*” Âĳir ölmekden bir fikr [S33b] 20 éyle. *BEYT*
- Ĥanâ^cat tevanger kuned merd-râ³*

1 hest MSA: ĳ- // 2 çehâr MSA: cihâm K // 3 ĳased MKS: ĳasedden A / bir MKS: biri A / ‘ucb-ı MKS: ‘ucb u A // 4 kendüsini MKS: kendüsin A / görıcelikdür MSA: görıcelikdür K / tetebbu^c MKS: A- // 5 olunan... bulındı MKS: A- // 6 ĳazabını MKS: ĳazabını aşağı A // 8 ey piser MA: ey oğıl A, S- / ya^{nî} MKA: ya^{nî} ol sebebden ki S / ebedî MKA: S- // 9 zişttest MSA: zişt K / ĳabîĳ u MKA: ĳabîhdür ve S // 10 şev MSA: şev bâş K / şâfi MKS: şâlih A // 11 şev emr-i ĳâzırdur S, MKA- / şev MSA: şev bâş K // 12 zemîmeyi MSA: zemîmei K / gerdî...ma^cnâsınadur S: MKA- / beyt MKS: A- // 13 ey...ĳâkest MKS: A- // 14 ĳâk...şevî MK: ĳâk...şev S, A- // 15 beyt MKS: A- // 16 ne...ĳ’âr MKS: A- // 17 berüyed...nev-bahâr MS: ber u red...nev-bahâr K, A- // 18 ĳırşı MSA: ĳırş K / ĳanâ^cati MKS: ĳanâ^cat A / pîşe vü âdet S: âdet u pîşe MKA // 19 bugzar emr-i ĳâzırdur S: MKA- // 20 beyt MKS: A- // 21 ĳanâ^cat...merd-râ MKS: A-

¹ Ey birâder, sonun toprak olmadan önce toprak gibi mütevâzi ol.

² Topraĳa düşmüş mütevâzi kişi, ilkbaharda çiçek açar.

³ Erkek adamı kanaat etmek zengin eder.

*Haberdih hariş-i cihân gerd-râ*¹

‘İzze men kana^a zılla men tama^a. “Bā muhibbān bāş dā’im hemnişin.” Dā’im dostlarla hemnişin u muşāhib ol. *Devāmü’s-sürürü rü’yetuhu’l-işvānı.* ²[M41a] “Tā tevānī rüy-i ‘ādā-rā mebin.” Mādām ki kädirsin ā^cdānuñ yüzünü görme. *MİŞRA*^c

5 *Ahbāb hāzirend be-‘adā çı hācetest*³

DER ŞIFAT-I MÜDBİRİ MİĞÜYED

“Çar çiz āmed nişān-ı müdbiri.” Dört nesne bedbahtlık nişanı geldi. “Yād gireş ger tu rüşen hātiri.” Eger sen rüşen hātir u şāhib fikr iseñ anı yād tut, ya^{nı} hātirından giderme.

“Müdbiri bāşed be-ebleh meşveret.” Ebleh u ahmaq ile meşveret éylemek bedbahtlıktur.

10 Bedbaht müdbiri bedbahtlık. “Hem be-cāhil dāden-i sım u zeret.” Hem cāhile sım u zeriñi

vérme bedbahtlıktur. “Her ki pend-i dostān nekuned kabül.” Her kim ki dostlaruñ pendini

kabül éylemeye. “Der haqıkat müdbirest ān bu’l-fuzül.” Ol bu’l-fuzül haqıkatde

bedbahtdur. Bu’l-fuzül ziyāde nā-ma^qkül [K28a] ma^cnāsına isti^cmāl olunur. “Her ki ez

dünyā negired ‘ibreti.” Her kim ki dünyādan bir ‘ibret tutmaya. ‘İbretide yā vaḥdet içündür.

15 “Hest ezān müdbir cihān-rā nefreti.” Ol müdbirden cihān ḥalkına tamām nefret vardır.

Zirā dünyā ser-ā-ser ‘ibretle pür iken andan bir ‘ibret almaz. [A21a] “Meşveret herkes ki

bā-ebleh kuned.” Her kimse ki ebleh ile meşveret éde. [M41b] [S34a] “Dīv-i mel‘üneş seg-i

gümrah kuned.” Mel‘ün şeytān anı gümrah kelb éyler. Zirā cemī‘i işleri nā-ma^qkül olur.

Dīv muzāfdur ki murād şeytāndur. Gümreh u gümrah azgun ma^cnāsınadır. “Ān ki māl-i

20 *hod dehed bā-cāhilān.*” Ol kimse ki kendü mālını cāhillere vére. “Ançunān kes key şevved

ez muqbilān.” Ancılayın kimse kaçan sa^cādetlülerden olur. Muqbil sa^cādetlü muqbilān

cem‘idür. “Zer çü ebleh-rā hemī āyed be-kef.” Eblehüñ avucına çünki zer gele. “Mikuned

1 haberdih...kerd-rā MKS: A- // 2 ‘izze...tama^a MKS: A- // 4 yüzünü MKS: yüzün A / görme MSA: görmesin K / mışra^c MS: KA- // 5 Ahbāb...hācetest MS: KA- / be-‘adā M: ‘adā S // 6 der şıfat-ı müdbiri mığüyed MKS: der beyān-ı ebleherin A // 7 nişānı MSA: nişān K // 9 bedbahtlıktur MSA: bedbahtlık nişānı geldi K // 10 bedbaht müdbiri bedbahtlık S: MKA- / sım u zeriñi MS: güş u altun K, sım zer A // 11 bedbahtlıktur MSA: bedbahtlık nişānı geldi K / pend-i MS: bend u K, pend u A // 12 haqıkatde SA: haqıqate K, haqıkat A // 14 bir KSA: M- / ‘ibretide...içündür S: MKA- // 19 dīv...ma^cnāsınadır S: MKA- // 21 olur MKA: S- / muqbil...muqbilān S: MKA- // 22 cem‘idür S: MKA-

¹ Dünyayı dolaşan hırslı insana bu haberi ver.

² İyi insanlarla görüşmek, huzurun devam etmesini sağlar.

³ Arkadaşlar hazırlar düşmana ne hācet var?

isrāf bisyār u telef.” Çok isrāf u telef éyler. “*İnnellāhe lā yuḥibbū’l-müsrifine.*”¹ “*Neşneved ez dost-ı ebleh pend-rā.*” Ebleh, dostdan pendi istimāc vü qabül éylemez. “*Ez cehālet bugseled peyvend-rā.*” Cehāletden peyvendi uzar. Bu hem ma^cnādur. Cehāletden ta^calluḡ u ittişāli kaṭc^c éyler. Peyvend müte^callıḡ u aḡrabā ve bendekşe vü peyvend ma^cnāsına isti^cmāl olunur. “*İbretī ġir ez zamāne ey cūvan.*” Ey cuvān zamāneden bir ‘ibret tūt. “*Tā nebāşī ez şumār-ı eblehān.*” Tā ki eblehlerüñ ‘adād u zümresinden olmayasın.

KIT^cA

Zamāne pendī āzāde-var dād merā

Zamāne-rā çü nikū bingerī heme pendest

10 *Zer u zi nīk kesān ġüft [M42a] ġam meḡūr zīnhār*

Besā kes ān ki ber-rüz-ı tū arzümendest²

“*Her kirā ez ‘aḡl āġāhī buved.*” Her kim ki ‘aḡldan āġāhlıġı ola. “*Nezd-i ū idbār ġümrāhī buved.*” Anuñ katında idbār ġümrāhlıḡdur. Murād şāḡib-i ‘aḡl katında idbār ġümrāhlıḡ idüġin iş‘ardur. İdbār bedbaḡtlıḡ ma^cnāsınadır.

15 [K28b] DER ŞIFAT-I DĀNİŞ

“*Çār çiz āmed [S34b] büzürg u mu‘teber.*” Dört nesne ulu ve mu‘teber geldi, ya^cnī büzürg u mu‘teberdür. “*Mīnümāyed ḡurd līkin der nazār.*” Līkin ol dört nesne nazarda ḡurd u sehl görinür. Mīnümāyed fi^cl-i muzāri-i mechüldür. “*Zān yekī ḡaşmest u dīġer āteşest.*” Ol dörtten biri düşmendü ve biri daḡī āteşdür. “*Bāz bīmārī kez u dil nā-ḡüşest.*” Biri daḡī ḡastalıḡdur ki gönül andan nā-ḡoş u müşevveşdür. Bir düşmen étdüġi fesādı biñ dost def‘ étrneġe ḡādir olmaz. Ve azacıḡ āteş tedrīcle bütün ‘ālemi yaḡup ḡarāb éyler. Ve azacıḡ

1 bisyār u MKS: bisyār A // 2 bugseled MSA: bugseted K // 4 peyvend...bendekşe vü peyvend MS: peyvend...bendekşe K, A- // 5 ma^cnāsına...olunur MKS: A- // 6 ‘adād MS: ‘ad KA // 7 kıṭ‘a MK, SA- // 8 zamāne pendī āzāde-var dād merā MS, zamāne pendī āzāde dāred merd-rā K, A- // 9 zamāne-rā çü nikū bingerī heme pendest MS: çü nikū bingerī heme nīst K, A- // 10 zer u zi nīk kesān ġüft ġam meḡūr zīnhār S, zer...zīnhār M, zer u zi nīk kesān ġam meḡūr zīnhār K, A- // 11 besā kes ān ki ber-rüz-ı tū arzū mendest MS: sā kes ān ki be-rüz-ı tū arzū mendest K, A- // 13 murād MKS: ve A // 15 der şifāt-ı dāniş MS: der beyān-ı şifāt-ı dāniş u çiz ḡay ḡurd-rā ḡaḡır dīden K, der beyān-ı büzürgī mu‘teber A // 16 büzürg-i MKS: büzürgī A // 18 Mīnümāyed... mechüldür S: MKA- // 19 daḡī MSA: K- // 20 bir MKA: ve biri S // 21 ve...azacıḡ MKS: A-

¹ e¹-‘Arāf (7): 31.(Ey Adem oġulları! Her secde edişinizde ġüzel elbiselerinizi giyin; yeyin, için, fakat israf etmeyin.) “Çüñkü Allah israf edenleri sevmez.”

² Bu devir bana āzādelik oġüdü verdi. Eġer zamana iyi bakarsan onun başı sonu oġüttür. İnsanların iyisine ve kötüsüne ġam yeme; çüñkü birçok insan senin ḡālini arzu eder.

‘arıza kalb u mi‘dei fesāda vérüp bir hālete érişdürür ki tabīb-i hāzık añā mu‘ālece étmekde ‘aciz kalur. Bīmārīde bā maşdardur. Bīmārī hasta ma‘nāsınadır. “*Çārumīn dāniş ki* [A21b] *ārāyed turā.*” Ol dört nesnenüñ dördüncüsü ‘ilmdür ki her ne kadar az olsa seni zīnet éyler. Zīrā senüñ [M42b] ‘izz u ref‘etüñe sebeb olur. Ārāyed fi‘l-i muzāri‘-i gā’ibdür. Çārum

5 dördüncü çārumīn dördüncüsü. “*İn heme tā hürd nenmāyed turā.*” Zīnhār bu deñli saña hürd u sehl görünmeye. Tā hürdde tā teşbīh u taḥzīr içündür. “*Her ki der çeşmeş ‘adū bāşed hākīr.*” Her kim ki düşmeni anuñ çeşminde hākīr ola ki, her giz andan ḥazer üzre olmaya. “*Ez belā-yı ū kuned ruzī nefir.*” Bir gün düşmenüñ belā vü fitnesinden nefir u fiğān éyler. Nefir fiğān ma‘nāsınadır. “*Zerre-i āteş çü şud efruhte.*” Bir zerre [S35a] āteş

10 çünki şu‘lelenmiş oldu. “*Bīnī ez vey ‘ālemī-rā sūhte.*” Bütün ‘ālemi andan yanmış görürsün. “*İlm eger endek buved ḥ‘āreş medār.*” ‘İlm eger az ola, anı ḥ‘ār tütma. Medār nehy-i ḥāzırdur. “*Zān ki dāred ‘ilm ḳadr-i bī-şumār.*” Zīrā ki ‘ilm bī-ḥesāb u bī-‘aded ḳadr u ‘izzet tutar. [K29a] “*Renc-i endek-rā bekun ḡam ḥ‘āregī.*” Azcık marāza ‘ilāc u ḡam yiyicilik éyle. “*Ver nebīnī ‘acz der bīmāregī.*” Yoḥsa ḥastalıkda ‘acz u ziyāde elem görürsin. “*Derd-i*

15 *ser-rā ger necüyed kes ‘ilāc.*” Bir kimse eger bāşı aḡrısınıñ ‘ilācını istemeye. “*Ḥavf-ı ān bāşed ki bed kereded mizāc.*” Anuñ ḥavfı olur ki mizācı yaramaz ola ve müte‘assir ola, pes lāzımdur ki eger derd zāhir olursa anuñ mu‘ālecesine muḳayyed ola. Ḥavf muzāf ‘itibār olunursa ma‘nā böyle olur. Ḥavf ol olur ki mizāc fesād ola. “*Bāş ez ḳavl-i muḥālif ber-ḥazer.*” [M43a] Düşmenüñ sözünden ḥazer üzre ol. “*Pīş ez ān kez pā derāyī ey piser.*” Ey

20 piser andan evvel ki ayakdan gelesin ve ‘aciz u muzḫarr olasın. “*Āteş-i endek tevān kuşten*

1 ‘arıza kalb u MKS: A- / mi‘dei KS: mi‘deye M, A- / fesāda KS: fesād M, A- / vérüp...étmekde M: vérüp...étmege K, verüp...mu‘ālece S, A- // 2 ‘aciz kalur MKS: A- / bīmārīde...ma‘nāsınadır S: MKA- // 3 her MSA: K- // 4 ārāyed...çārum S: MKA- // 5 dördüncü çārumīn dördüncüsü S: MKA- // 6 tā...içündür S: MKA- // 7 ola ki KS: ola MA // 8 nefir MSA: fakīr K // 9 nefir fiğān ma‘nāsınadır S: MKA- // 10 çünki MSA: çün K / oldu MKS: ola A // 11 ḥ‘āreş MS: ḥ‘üreş KA / ḥ‘ār MS: ḥ‘ür KA / medār nehy-i S:MKA- // 12 ḥāzırdur S: MKA- / ‘ilm MSA: K- / ḳadr-i bī-şumār MSA: ‘ilm bī-şumār K / ḳadr u ‘izzet MSA: ḳudret K // 13 marāza MS: rence K, marāz A / ḡam yiyicilik MS: ḡam ḥ‘ārlik K, ḡam yiyici A // 14 éyle MKS: olma ya‘nī ḡam yiyicilik éyleme A / ‘acz u ziyāde elem MA: ‘acz S, ‘acz ziyāde K // 15 ser-rā ger MA: ser-rā K, S- / bāşı aḡrısınıñ ‘ilācını MKS: bāş aḡrısına ‘ilāc A / istemeye MSA: istemese K // 16 ola MKS: olur A / 16 ola MKS: olur A // 17 zāhir MKA: zāhir ne S / ḥavf muzāf ‘itibār S: MKA- // 18 olunurda...ola S: MKA- // 19 ey MA: KS- // 20 piser MA: KS- / muzḫarr MKS: muzḫarib A / āteş-i MSA: āteşī K

be-āb.” Azıcık āteşi şu ile söyündürmek mümkündür. “*Vāy ān sâ^cat ki yābed iltihāb.*” Vāy ol sâ^cat ki iltihāb bula, ya^cnī yalğılana iltihāb yalğılanmak ma^cnāsınadır.

DER BEYÂN-I ANÇE EZ U RÜSVÂ-YI HİZED

[A22a] “*Ey piser herkes ki dâred çâr çîz.*” Ey piser her kimse ki dört nesne tutar. [S35b]

- 5 “*Çâr dîger hem şevved mevcûd nîz.*” Ol dörtten dört nesne daḥî hem mevcûd u zâhir olur. “*Āķibet rüsvāyi āyed ez licāc.*” Āķibet ėinād u licācdan rüsvāyilik gelür. Birisi budur. Lecāc lecucılıkdur. “*Hışm-rā nekuned peřimānî ilāc.*” Hışma peřimānlık ilāc éylemez, ya^cnī gazaba elbette peřimānlık muķarrerdür. Līkin peřimānlıḡıñ aña hiç fāidesi olmaz. Birisi daḥî budur. “*Bî-gümān ez kibr ḡized düşmeni.*” Şeksiz kibrden ėadāvet ḡaşıl olunur.
- 10 Birisi daḥî hem budur. Hized bunuñ gibi maḡallerde ḡaşıl zâhir olur ma^cnāsına isti^cmāl olunur. “*Hāřıl āyed ḡ^ori ez kāhil-tenî.*” Kāhillikden ḡ^orlık ḡaşıl olur. Birisi daḥî budur. “*Çün lecûcî der-miyān peydā şevved.*” [M43b] Çünki ortada bir lecûc peydā vü zâhir ola. Lecûc ism-i fā^oıldür. “*Bende ez řümî-i ü rüsvā şevved.*” [K29b] Bende anuñ řomluḡundan rüsvāyi olur. “*Hışm-ı ḡüd-rā çünki rāned cāhili.*” Çünki bir cāhil kendü ḡıřmını süre, ya^cnī
- 15 bir kimseye ḡazab éde. “*Cüz peřimānîř nebved ḡaşılı.*” Aña peřimānlıkdan ḡayrı bir ḡaşıl u fāide olmaz. “*Her ki kerd ez kibr bālā kerdeneş.*” Her kim ki kibrden boynunu bülend éyledi, ya^cnī kibr gösterdi. “*Düstān kerdend āḡir düşmeneş.*” Āķibet dostları aña düşmen olurlar. Kerdend şevved ma^cnāsınadır bunda. “*Kāhili-rā her ki sāzed pişeyî.*” Her kim ki kāhilliḡi kendüsine bir pişe vü ėadet éde. “*Āyed ez ḡ^ori be-pāyeř tişeyî.*” [S36a]
- 20 ḡ^orlıkdan anuñ ayāḡınā bir tiře gelür, ya^cnī elbette ḡ^oror olur. Tiře keser. “*Hışm-ı ḡod-rā ger fūrü ne-ḡored kesî.*” Eger bir kimse kendünüñ ḡıřmını yutmaya. “*Āķibet bined*

1 azıcık MSA: azacık K / şu ile MS: şuyla KA / söyündürmek MKA: söndürmek S / yābed MA: bāyed K, ḡird S // 2 bula MKA: tuta S / iltihāb yalğılanmak MSA: K- // 3 der beyān-ı ançe ez u rüsvā-yı ḡized M: der beyān-ı ançe ez u rüsvā-yı ber-ḡized S, der beyān-ı şıfat-ı fūrü ḡurden-i ḡıřm K, der beyān-ı řev çār // 5 hem MSA: K- // 7 lecāc lecucılıkdur S: MKA- // 8 peřimānlıḡıñ MA: peřimānlık S, peřimānlıḡıñ K / hiç MKA: S- / fāidesi MSA: fāidesini K // 9 ḡized MSA: ḡired K // 10 birisi MKS: biri A / daḡı MK: SA- / hem MKS: A- / ḡized...isti^cmāl S: MKA- // 11 olunur S: MKA- / birisi daḡı budur MSA: K- // 13 lecûc ism-i fā^oıldür S: MKA- // 16 u MKS: A- / kibr bālā MKS: kibr u bālā A // 18 olurlar KSA: olur M / kerdened şevved ma^cnāsınadır bunda S: MKA- / pişeyî MSA: pişei K // 19 tişeyî MSA: tişei K // 20 tiře keser S: MKA- // 21 kesî MSA: kes K / ḡıřmını MKS: ḡıřmını ařaḡı A / bined MS: nebined KA

peşimānī besī.” °Aķıbet çok peşimānlık görür. *Leyse’ş-şedīdu bi’ş-şūr’ati innema’ş-şedīdu’l-lezī yemliku nefsehu inde’l-gāzabı.* *ĶIT*°A

Pehlevān nīst ān ki der küştī

Pehlevān-ı diger beyendāzed

5 *Pehlevān buved ki gāh-i gāzab*

*Nefs-i emmāre-rā zebūn sāzed*¹

“*Her ki ū ūftāde vū tenperverest.*” Her kim ki ūftāde vū tenperverdür. “*Nīst insān kemter*

ez gāv u h’orest.” [M44a] Ol kimse insān degüldür, [A22b] bakır u ħumārdan kemter u

denī-terdür. Ūftādeden murād bunda kāhıldür. Tenperver çok yiyici ma’nasınadır. Kemter

10 est taķdīrindedür.

DER ŞIFAT-I NĀ-CİNS

“*Ķār ķiz ey h’āce kem dāred beķā.*” Dört nesne ey h’āce az beķā tutar. Dāred emr-i

ĥāzırdur. “*Gūşdār ey mü’min-i nīkū-liķā.*” Ey ĥüb yüzlü mü’min istemā° éyle. “*Cevr-i*

sultān-rā beķā kemter buved.” Sultānuñ cevrine beķā azrek olur. Zīrā zulmi sebebi ile

15 pādişāhlıķdan dūr olup cevri daĥī münķaţ° olur. *BEYT*

Nekuned cevri pīşe sultānī

*Ki neyāyed zi gurg ķupānī*²

“*Pes ‘itāb-ı dūstān ĥoşter buved.*” Şoñra dostlaruñ ‘itābıdır ki laţıfrek olur. Zīrā ma’lūmdur

ki ‘itāb-ı dostān te’dīb u tenbīh içündür. Bu [K30a] ĥuşuş ĥod sermāye-i sa°ādetdür.

20 “*Dīgerān mihrī ki bāşed ez zenān.*” Girü ya°nī üçüncisi ol muĥabbetdür [S36b] ki

zenlerden ola, meşĥürdür ki zenlerde mihr u vefā olmaz. Mihr bunda muĥabbet

1 *leyse’ş-şedīdu...inenemā’ş* MKS: A- // 2 *şedīdu’l-lezi...ide’l-gāzabı* MKS: A- / *ķıt°a* MS: KA- // 3 *pehlevān...küştī* MS: KA- // 4 *pehlevān-ı...biyendāzed* MS: KA- // 5 *pehlevān...gāzab* M: *pehlevān ān...gāzab* S, KA- // 6 *nefs-i...sāzed* MS: KA- // 7 *insān* MKS: ādem A // 8 *gāv u* MSA: *kād K / insān* MKS: ādem A // 9 *denī-terdür* MSA: *denīdür K / kemter* S: MKA- // 10 *est taķdīrindedür* S: MKA- // 11 *der şıfat-ı nā-cins* MS: *der beyān-ı ķār ķiz ki nekāned merd K, der beyān-ı ĥur-ı şeytān A* // 12 *ey h’āce az beķā tutar* MKS: *az beķā tutar ey h’āce A / dāred emr-i* S: MKA- // 13 *ĥāzırdur* S: MKA- / *nīkū-liķā* MKS: *mü’min-liķā A / istemā° éyle* MKA: *ķulaķ tūt S* // 15 *cevr-i* MSA: *ĥ’ārı K / olur* MSA: *olmaz K / beyt* M: KSA- // 16 *nekuned...sultānī* MS: KA- // 17 *ki...pānī* MS: KA- // 18 *ĥoşter* MSA: *bihter K / şoñra* MSA: *pes K / ‘itābıdır* MSA: *‘ibādetidür K* // 20 *ol muĥabbetdür* A: *ol bir muĥabbet K, ol muĥabbet M, ol bedĥaĥt S* // 21 *ola* MKS: *görüñsün ve A / zenlerde* KS: *zenlerden MA / u* MSA: *K- / mihr bunda muĥabbet* S: MKA-

¹ Güreşte başka bir pehlivanı düşürmek pehlivanlık değildir. Sinirlendiği zaman nefsi emmāresini yenen, gerçek pehlivandır.

² İşi cevri olan (sitem eden) sultanlık edemez. Nitekim kurt çobanlık yapamaz.

ma'nâsınadır. "*Bî-bekâ çün şoĥbet-i nâ-cins dān.*" Ol muĥabbeti nâ-cinslerüñ şoĥbeti gibi beĥâsız bil, zîrâ 'adem-i cinsiyyetde elbette müfârekat iktizâ éyler. Dān emr-i ĥâzîrdur. "*Bâ ra'yyet çün kuned sultān sitem.*" Sultān çünki ra'yyete zılm éde. "*Merv-râ bâşed beĥâ der-mülk kem.*" Aña pâdişâhlıkda beĥâ az olur. *Şebâtü'l-mülki fi'l-'adli.*¹ "*Ger turâ ez düstān âyed 'itâb.*" [M44b] Eger saña dostlardan 'itâb gele. "*Kem beĥâ bâşed çü ĥaĥ ber rüy-ı âb.*" Âb üzre ĥaĥ gibi beĥâsız olur, ya'nî âb üzre ĥaĥ olmadığı gibi dostlaruñ 'itâbına daĥî beĥâ olmaz. "*Çün be-nâ-cinsân neşîned âdemî.*" [S23a] Çünki âdemi nâ-cinslerle otura. "*Kemterek bîned ez işân hemdemî.*" Anlardan hemdemliĥi azcuk görür. Zîrâ bi't-ıtabî bu'd lâzım gelür. "*Zâĥ çün fâriĥ zi büy-ı gül buved.*" Zâĥ çünki gülüñ râyihâsından fâriĥ u müstagnî ola. "*Nefreteş ez şoĥbet-i bülbül buved.*" Bülbülüñ şoĥbetinden aña nefret u müfârekat olur, zîrâ cinsiyyet yokdur. "*Şoĥbet-i nâ-cins cān-kāhî buved.*" Nâ-cinsüñ şoĥbeti ziyâde vü 'azîm cān eksidici, ya'nî rûĥa ziyâde elem u 'azâb vérici olur. Cān kāhîde yâ maşdar içün cā'izdür. Cān-kāh vaşf terkîbidür ve anda olan yâ 'azîm ma'nâsınadır ki yâ-i vahdetden münşe'abdur. [S37a] Nite ki Kemâl Pâşâzâde Daĥâyîkü'l-
10
15
20
haĥâyîk nām kitâbından getürmüşdür ve Bostānuñ bu beytinde olan yâ ki becâyîye muttaşıldur, mezkûr ma'nâyı ifâde éyler. *BEYT*

Gerem dest ĥîrî [K30b] *becâyî resem*

*Ve ger befkenî bernegîred kesem*²

"*Cümle-râ zîn ĥâl âĥâhî buved.*" Cemî'isine bu ĥâlden âĥâhlık olur. Murâd ĥilâf-ı cinsüñ şoĥbeti ziyâde müte'elim idigü herkese rüşen oldıĥın beyândur. *BEYT*

1 ma'nâsınadır S: MKA- / muĥabbeti MKA: bedbaĥt S // 2 'adem-i cinsiyyetde M: nâ-cinsde K, cinsiyyet S, 'adem-i cinsiyyet A / dān...ĥâzîrdur S: MKA- // 4 beĥâ MKS: beĥâsı A // 6 'itâbına MKS: 'itâbında A // 7 MKS-: ber beyân-ı şoĥbet-i na-cins gerçi bâşed zen zamānî mihrîbân egerçi zamâne 'avratı mihrîbân ola çün kem âyed behre bugşâyed zebân çünki naşîb az gele / çünki âdemi nâ-cinslerle MS: çünki nâ-cinslerle K, A- // 8 otura MKS: A- / kemterek...hemdemî MS: âdem kemterek...hemdemî K, A- / hemdemliĥi MS: hemdemlik KA / azcuk MS: azacık K, azrek A // 12 vü MSA: K- / 'azîm cān eksidici MS: 'azîm u cān eksidici olur K, 'azîm eksidicidür A // 12 cān S: MKA- // 13 kāhîde...cā'izdür S: MKA- / ve MSA: K- // 14 ma'nâsınadır ki...Daĥâyîkü'l- MKS: ma'nâsınadır A // 15 haĥâyîk...becâyîye MKS: A- // 16 muttaşıldur... beyt MKS: A- // 17 gerem...resem MS: gerem...Rüstem K, A- // 18 ve...kesem MKS: A- // 20 idigü MKS: idigün A / herkese MK: her giz S, ziyâde A / rüşen oldıĥın beyândur MKS: rüşendür A / beyt MKS: A-

¹ Adâlet mülkün temelidir.

² Eĥer elimi tutarsan bir yerlere ulaşıırım. Eĥer elimi bırakırsan kimse elimi tutmaz.

Çäk h' âhem zeden İn dalğ-i riyâyî çî kunem

Rûh-râ şoĥbet-i nâ-cins 'azabîst elîm²

[M45a] “Çün turâ nâ-cins âyed der-nażar.” Çünki nâ-cins senüñ nażarıña gele. “Ey piser çün bād ez vey dergüzer.” Ey piser andan yel gibi gec zînhâr olmaya ki muşâhebet édesin.

5

DER ŞIFAT-I ŞÜKR

“Çâr çîz ez çâr dîger şud tamâm.” Dört nesne ğayrı dörtten tamâm oldı. Çâr dîgere muzâfdur. “Çün şinîdî yâd mîdâr ey ğulâm.” Çünki işitdük ey ğulâm yâd tut, ya^{cnî} ĥâtırından giderme. “Dâniş-i merd ez ĥired ğired kemâl.” Kişinüñ ‘ilmi ‘ağldan kemâl tutar. “Ez ‘amel niyyet hemî yâbed cemâl.” Niyyet-i ‘amelden cemâl u leţâfet bulur. “Dînet

10

ez perhîz kâmil mişved.” Senüñ dînüñ perhîz u taĥvâdan kâmil olur. “Ni‘metet-râ şükr-i şâmil mişved.” Senüñ ni‘metüñe şükr şâmil olur. Murâd şükr izdiyâd-ı ni‘metüñe sebeb olur démekdür. Perhîzden murâd taĥvâdur. “Hest dâniş-râ kemâlât ez ĥired.” ‘ılme kemâlât ‘ağldandur. Hest bunda est ma^{cnâsin}adur. “Niyyet-râ bî-‘amel [S37b] kes nengered.” ‘Amelsiz senüñ niyyetüñe kimse nażar éylemez. “Şükr ni‘met-râ kemâlî mîdehed.” Şükr ni‘mete [A23b] ‘azîm kemâl vérir. Zîrâ şükr ni‘metüñ ziyâde olmasına sebeb olur. Ķavluhu Ta‘âlâ: “Ve le’in şekertüm lâ eziydenneküm.”³ [M45b] BEYT

15

Şükr-i ni‘met ni‘metet efzün kuned

Küft-i ni‘met ez kefet bîrün kuned⁴

“Ĝâfilân-râ ğuşmâlî mîdehed.” Ĝâfillere bir ğuşmâl vér. Zîrâ şükr ni‘met şâhibinüñ

1 çäk...kunem MKS: A- // 2 rûh-râ...elîm MKS: A- // 3 âyed der-nażar MKA: S- / senüñ MKA: S- // 4 olmaya MKS: olmayasın A // 5 der şıfat-ı şükr MS: der beyân-ı ‘ağl u ‘ilm u şıfat-ı şükr gerden K, der beyân-ı tamâm-ı çâr ez çâr A // 6 ğayrı KSA: ğayr M / çâr dîgere S: MKA- // 7 muzâfdur S: MKA- / mîdâr MKA: mîdârî S / çünki işitdük ey ğulâm MKA: S- // 9 dînet MA: dînest K, ni‘metet-râ S // 10 ez...kâmil olur M: ez...kâmil olur murâd şükr ziyâde ni‘mete sebeb olur démekdür K, ez...kâmil A, şükr-i...şâmil olur S / ni‘metet-râ şükr-i MKA: dînet ez perhîz S // 11 şâmil...şâmil olur MKA: kâmil...kâmil olur S / murâd...sebeb MSA: K- // 12 olur démekdür MSA: K- / perhîzden murâd taĥvâdur S: MKA- // 16 ĳavluhu Ta‘âlâ MKS: A- / ve...zayideneküm MKS: ve...eziydenneküm ve le’in kefertüm inne ‘azabî leşedîdün A / beyt MK: SA- // 17 şükr-i...kuned MKS: A- // 18 küft-i...kuned MKS: A- // 19 ğuşmâlî MSA: ğuşmâl K

² Riyâ hırkasını yırtmak istiyorum. Nâ-cins insanla soĥbet etmek ruh için azaptır.

³ İbrâhim (14): 7. “(Hatırlayın ki Rabbiniz size: Eĝer şükredersiniz, elbette size (nimetimi) arttıracam) ve eĝer nankörlük ederseniz hiç şüpheşiz azabım çok şiddetlidir! diye bildirmiştî.”

⁴ Nimet için şükretmek nimeti arttırır. Nimete küft etmek nimeti kaybettirir.

mütenebbih olmasına sebep olur. Güşmâl te'dîb. "*Şükr-i nâ-kerden zevâl-i ni'metest.*" [K31a] Şükr éylememek ni'metüñ zevâlidür. Zîrâ şükr éylemezse ni'meti zâ'il olur. "*Behre-i şâkir kemâl-i ni'metest.*" Şâkirüñ naşîbi ni'metüñ kemâlidür. Zîrâ şükr anuñ ni'metüni kemâle érişdürür. Şükrden murâd her 'uzv ne için halk olındıysa aña şarf éylemekdür. "*İlm-râ bî-âql netvân kâr best.*" 'Aqılsız 'ilmle iş bağlamak, ya'nî andan müstefid olmağ mümkün degüldür. "*Pîş-i bî-aqlân ne-mîbâyed nişest.*" 'Aqılsızlar katında oturmağ gerekmez. "*Bî-ğred dâniş vebâlest ey piser.*" Ey piser 'aqılsız 'ilm günâhdur. "*İlm murg u 'aql bâlest ey piser.*" Ey piser 'ilm murg ve 'aql kanaddur. "*Her ki 'ilmî dâred u nebved berân.*" Her kim ki bir 'ilm tuta ve anuñ üzre olmaya, ya'nî 'amel éylemeye. "*Ez tariğ-i 'aql bâşed berkerân.*" 'Aql tariğinden kenâr üzre olur. Murâd 'ilm-i bî-'amel âşhâb-ı dil katında 'aqlıdan dür idügin [S38a] beyândur.

DER BEYÂN-I ANHÂ Kİ BÂZ GERDÂNİDEN MUHÂLEST

"*Çâr çizest ân ki ba'd ez refteneş.*" Dört nesnedür ol ki anuñ [M46a] gitmesinden soñra. "*Ez muhalât est bâz âverdeneş.*" Muhalâtdandur anı gérü getürmek. "*Çün hadîşî reft nâgeh ber-zebân.*" Çünki nâgeh zebân üzre bir söz gitdi, ya'nî bir söz söylendi. "*Tâ ki tîrî cest bîrûn ez kemân.*" Tâ ki yâydan bir ok taşra şıradı. "*Bâz çün âred hadîş-i gofte-râ.*" Söylenmiş sözi gérü nice getürür? Çün âmâle istifhâmdur. "*Kes negerdâned kazâ-yı refterâ.*" Hâl bu ki kimse gitmiş kazâyı döndüremez. Ol dörtten biri sözdür ki söylense tekrâr rücû'ı mümkün degüldür. Biri kazâ ve biri tîrdür ki çün kemândan çıkdı [A24a] gérü dönmesi müyesser degüldür. *BEYT*

[K31b] *Bâz ây ki bâz âyed 'ömr-i şude-i Hâfiz*¹

1 güşmâl te'dîb S: MKA- // 2 éylemezse ni'meti zâ'il olur MKS: anuñ ni'metini kemâl érişdürür A // 3 behre-i...anuñ MKS: A- // 4 ni'metüni...érişdürür MKS: A- / şükrden murâd MKS: murâd şükrden A / olındıysa MSA: olındı ise K // 5 'ilmle MSA: 'ilm ile K // 6 'aqılsızlar MKA: 'aqılsuz S // 7 ey piser...günâhdur MSA: günâhdur ey piser K // 8 ey piser...kanaddur M: ey...kanaddur S, kanaddur ey piser KA- // 9 bir KS: MA- // 12 der beyân-ı anhâ ki bâz gerdâniden mehalâlest MS: der beyân-ı çâr çizî piş ez reften imkân bâ âmeden nîst K, der beyân-ı reften çâr çiz A // 13 nesnedür ol ki MS: nesnedür ki ol K, nesnedür oldur A // 15 zebân üzre MA: zebâna KS // 16 âred MSA: âri K // 17 gérü MKA: S- / getürür MSA: getürsün K / çün âmâle ? istifhâmdur S: MKA- // 18 kazâyı MSA: kazâi K // 20 beyt MKS: A- // 21 bâz...Hâfiz MKS: A-

¹ Elden çıkan ok geri dönmez ama geri dön ki, Hâfiz'in kaybettiği ömür de geri dönsün.

Her çend ki nāyed bāz tīrī ki büşüd ez şest

Ba'zî nüshada āred yerine ārī vāqī^c olur. “*Bāz key gereded çū tīr andahtī.*” Çünki tīr atduķ kaçan gērü döner. “*Hemçünīn ‘ōmrī ki zāī^c sāhtī.*” Buncılayındur şol ‘ōmrüni zāī^c éyledüñ.

Bunuñ daħı rüçü^cı maħalldür. Dördüncisi ‘ōmrdür. *BEYT*

5 *Dirīgā ki bugzeşt ‘ōmr-i ‘azīz*

Ne-ħ^vāhed güzeşt ĩn demī çend nīz¹

BEYT

Dirīgā ki bī-mā besī rüzgār

Berüyed gül ü beşgüfed nev-bahār²

10 “*Her ki bī-endīşe güftāreş buved.*” Her kim ki [M46b] anuñ sözi fikrsiz ola. “*Pes nedāmethā-yı bisyāreş buved.*” Şofıra aña çok nedāmetler olur. *BEYT*

Te‘ammül künān der-ħaṭā vü şevāb

Bih [S38b] ez jāḥāyān-ı ħāzır cevāb³

“*Tā negoftī mītevānī gofteneş.*” Mādām ki bir sözi söylemedeñ anı söylemege ķādırsın.

15 “*Çün begüftī key tevān benħufteneş.*” Çünki söyledüñ anı nīhān étmege kaçan mümkindür. *BEYT*

Suħen tā negoftī ber u dest hest

Çün gofte şevēd yā bed ü ber tū dest⁴

“*Ömr-rā mīdān ğanīmet her nefes.*” ‘Ömrüñ her nefesini ğanīmet bil. “*Çün revēd dīger*

20 *neyāyed bāz pes.*” Çünki ‘ōmr gide gērü ardına dönmez. *BEYT*

Nıgehdār fursat ki ‘ālem demīst

Demī pīş-i dānā bih ez ‘ālemīst⁵

1 her...şest MKS: A- // 2 ba'zî...olur MKS: A- / andahtī MSA: andāhtī K / atduķ MSA: atduk K // 4 dördüncisi ‘ōmrdür MKS: A- / beyt MKS: A- // 5 dirīgā...‘azīz MKS: A- // 6 neħ^vāhed...nīz MKS: A- // 7 beyt MKS: A- // 8 dirīgā...rüzgār MKS: A- // 9 berüyed...nev-bahār MKS: A- // 10 sözi fikrsiz MKS: fikrsiz sözi A / buved KSA: nebved M // 11 buved KSA: nebved M / beyt MKS: A- // 12 te‘ammül...şevāb MKS: A- // 13 bih...cevāb MKS: A- // 14 mādām ki...ķādırsın MSA: K- // 15 çün...binħufteneş MSA: K- / mümkindür MKA: mümkün olur S // 16 beyt MKS: A- // 17 suħen...u dest hest MS: suħen...dost hest K, A- // 18 çün...dest MKS: A- // 20 bāz KSA: M- / çünki MKS: çün A / ‘ōmr MKS: ‘ōmr bir nefes A / beyt MKS: A- // 21 nıgehdār...demīst MKS: A- // 22 demī...‘ālemīst MKS: A-

¹ Eyvāhlar olsun ki, aziz ömür geçti. Bu anda biraz daha zaman istiyorum.

² Eyvāhlar olsun ki, bu dünyāda bizsiz de birçok gül açar ve bahar olur.

³ Yanlışta ve doğrudu te‘ammül etmek, hazır cevap olanın boş konuşmasından daha iyidir.

⁴ Söylemeden önce söz senin elindedir, söyledikten sonraysa sen onun elindesin.

⁵ Fırsatı değerlendır, bu dünyā bir anlıktır. Bir an aklının yanında olmak, bir dünyāya bedeldır.

“*Hîç kes ez hod kazâ-râ red nekerd.*” Hîç kimse kazâyı kendüsinden red éylemedi. “*Her ki râzî ez kazâ şud bed nekerd.*” Her kim ki kazâdan râzî oldu, yaramaz u nâ-ma^qkül éylemedi. Zîrâ kazâyâ rıza, rızâ-yı Hudâ’ya sebebdür; kazâ vü kader kazâ ‘ilm-i ilâhîde olan hükmdür. Kader anuñ zühürıdur. Emr-i ilâhi ile ‘âlem kevn u fesâdda. *BEYT*

5 *Çü red mînegerded hadeng-i kazâ*

Siper nîst mer bende-râ coz rızâ¹

“*Her ki mîh^hâhed ki bâşed der emân.*” Her kim isterse ki emânda ola belâlardan aña bir nesne érişmeye. “*Mühr mîbâyed nihâden ber-dehân.*” [M47a] Gerek ki ağzı üzre mühür

10 *dârî ‘azîz.*” Lâ’ikdür eger ‘ömri ‘azîz tutasın. “*Çün reved bîşeş neh^hâhî dîd nîz.*” Çünki gide anı dañî artık görmeyesin.

DER ŞIFAT-I HÂMÜŞİ VÜ SEHÂVET

“*Hâşıl âyed çâr çîz ez çâr çîz.*” Dört nesne dört nesneden [S39a] haşıl gelür ve peydâ olur.

“*Yâd dâr İn nükte ez men ey ‘azîz.*” Ey ‘azîz bu nüktei benden [A24b] yâd tut. “*Hâmüşî-râ*

15 *her ki sâzed pişei.*” Her kim ki hâmüşlığı bir pişe vü ‘âdet éde. “*Gerded İmen nebvedeş endîşei.*” İmen olur aña bir fikr u gam olmaz. *Men şamet necâ.* “*Ger selâmet bâyedet*

hâmüş bâş.” Eger saña selâmet gerekse hâmüş ol. “*Keşt İmen her ki nîkî kerd fâş.*” İmen oldı her kim ki eyiligini fâş éyledi. Murâd sehâ vü kerem ile meşhûr olan kimse belâlardan

halâş buldı demekdür. “*Ez sañâvet merd yâbed serverî.*” Merd sañâvetden serverlik bulur.

20 “*Şükr ni‘met-râ dehed efzûn terî.*” Şükr ni‘mete ziyâdereklilik vürür. *Ve bi’ş-şükri tedümü’n-ni‘amin.*³ *BEYT*

Cuvânmerd eger râst h^hâhî velîst⁴

3 rızâ-yı Hudâ’ya MKS: A- / sebebdür MSA: sebebdür ve K / vü MKA: S- / kader kazâ MKA: kader S // 4 beyt MS: KA- // 5 çü...kazâ MS: KA- // 6 siper...rızâ MS: KA- // 6 kim MS: kim ki KA // 10 lâ’ikdür MKA: lâ’ikdür ki S / tutasın MKA: dutasın S // 11 dañî MKS: A- / artık MSA: K- // 12 der şifat-ı hâmüşî vü sehâvet MS: der beyân-ı şifat-ı hâmüşî vü sehâvet K, der beyân-ı fâ’ide be-hâr enhârın A // 13 ve peydâ olur MKS: A- // 14 nüktei MKA: nükteyi S // 16 olur MSA: olur ve K / men...necâ MSA: K- / ger SA: beyt ger K, eger M // 18 kerem ile MKS: keremle A // 19 buldı MSA: oldı K // 20 ve bi’ş-şükri MKS: A- // 21 tedümü’n-ni‘amin MKS: A- / beyt MK: SA- // 22 cuvânmerd...velîst MKS: A-

¹ Kaza oku geri dönemeyeceği için, kulun rızâdan başka siperi yoktur.

² Dilin sessizliği insanın selâmetidir.

³ Nimetin devâmını istiyorsan şükr et.

⁴ Gerçek civânmerd istersen velidir.

*Kerem pişse-yi şâh-ı merdân-ı ‘Alîst*¹

[M47b] “*Her ki ü şud sâkin u hâmuş buved.*” Her kim ki o sâkin oldu ve sâkit oldu. “*Ez selâmet kisvetî berdüş buved.*” Anuñ omuzı üzre selâmetden bir kisvet oldu. Murâd sükün u sükût sebab-i selâmet idügin iş‘ardur. “*Ger hemî h’âhî ki bâşî der emân.*” Eger ister iseñ
 5 ki emân u huzûrda olasın. “*Rev niküyî kun tu bâ halk-ı cihân.*” Yürî sen cihân halkına eyilik éyle. “*Her ki râ ‘âdet şevved cüd u kerem.*” Her kim ki cüd u kerem ‘âdet ola. “*Der miyân-ı halk gerded muhterem.*” Halk ortasında [K32b] muhterem u mu‘azzez olur. *Kâfirun sahiyyun an hay ile’l-cenneti min müslimin şehîhin.* “*Her ki kâr-ı nikuyâbed*
 [S39b] *mîkuned.*” Her kim ki ‘âlemde eyü iş ve yaramaz iş éyler, ya‘nî her ne éylerse. “*Ân heme mîdân ki bâ hod mîkuned.*” Ol dükeliyi bil ki kendüsine éyler. “*Ey bérâder bende-i ma‘bûd bâş.*” Ey bérâder Allâh Ta‘âlâ’nuñ bendesi ol. Her giz gayrla muqayyed olma. “*Tâ tuvânî bâ şehâ vü cüd bâş.*” Mâdâm ki kâdirsin sahä vü cüdla ol. “*Bâş ez buhl-i bahîlân ber hazer.*” Bahîllerüñ buhlinden hazer üzre ol. “*Tâ nesüzed mer turâ nâr-ı sakar.*” Tâ ki düzah
 10 âteşi seni yaqmaya. Sakardan murâd düzahdur. *E’l-bahîlu lâ yedhulu’l-cennete*².

15 [A25a] DER BEYÂN-I AHLÂK-I ÇENDÎ Kİ ÇENDÎ [M48a] DİĞER EZ ÂN HÂŞİL U ZÂHİR ÂYED

“*Çâr çîzî ber-dehed ez çâr çîz.*” Dört nesneden bir dört nesne zâhir u hâşıl olur. “*Neşneved in nükte coz ehl-i temîz.*” Bu nükteyi ehl-i idrâkdan gayrı istimâc éylemez. Ba‘zî nüshada mışra‘-ı evvel böyle vâkı‘ olur. “*Çâr çîzet ber dehed ez çâr çîz.*” Dört nesneden saña dört
 20 nesne şemere vü hâşıl vérür. Bu vech üzre ber dehedde ber maşşül u şemere ma‘nâsına olur. “*Her ki zü şadır şevved in çâr kâr.*” Her kim ki andan bu dört iş şadır u zâhir olur, i‘râz

1 kerem...‘Alîst MKS: A- // 3 sükün MKS: süküt A // 4 u süküt MKS: sükûna A / sebab-i selâmet MKA: sebab S / ister iseñ MS: isterseñ KA // 6 kim ki MKS: kimüñ A / ‘âdet MKS: ‘âdeti A // 7 kâfirun...şehîhin MS: KA- / kâr-ı MS: kârî KA / u MSA: K- // 8 ve MKS: veyâhüd A // 11 Allâh MSA: Hâk K / gayrla MSA: gayra K / olma KSA: olmasa M // 13 nesüzed MKA: nesüd u S // 14 sakardan murâd düzahdur S: MKA- // 15 der beyân-ı ahlâk-ı çendî ki çendî diğer ez ân hâşıl u M: der beyân-ı ahlâk-ı çendî diğer ez ân hâşıl u S, der şîfat-ı ahlâk-ı çendî ki çendî diğer ez ân hâşıl u K, A- // 16 zâhir âyed MKS: A- // 17 bir MS: KA- / nesne MSA: nesneden K // 18 bu KSA: M- / ehl-i idrâkdan MSA: ehl-i dillerden K / ba‘zî nüshada MKS: A- // 19 mışra‘-ı...olur MKS: A- / çîzet MSA: çîzest K / nesneden MKS: nesne A // 20 nesne MKS: nesneden A // 21 her ki zü MKS: rev A / kâr MKA: kâh S / her...i‘râz KSA: her kim ki firâr u i‘râz M

¹ Bahşış vermek erkeklerin şâhı olan Ali’nin işidir.

² Bahşiller cennete giremez.

éyler ¹. “*Beyendâz çâr dîgerî ihtiyâr.*” İhtiyarsız ol gayrı dördi görür. Murâd ol dört elbette ol dördi iktizâ éyler demekdür. “*Her ki der pâyân-ı kârî nengerd.*” Her kim ki bir işüñ ‘aķıbetine iltifât [S40a] u nazâr éylemeye. “*‘Aķıbet rûzî peşimânî ħored.*” ‘Aķıbet bir gün peşimânlık yér, pes her ħuşûşda ‘aķıbetbînlik lâzımdur. “*Her ki nekned ihtiyât-ı kârĥâ.*”

5 Her kim ki işlerinüñ ihtiyâtını éylemeye, belki nice râst gelürse éylese. “*Ber dileş âĥir neşined bârhâ.*” Āĥir anuñ göñli üzre yükler oturur, ya‘nî [K33a] ğamlar ve elemler görür. “*Her ki ü istîze bâ-sultân kuned.*” Her kim ki o pâdişâhla istîze vü ‘inâd éde. “*Kâr-ı ĥ’od-râ ser-be-ser vîrân kuned.*” Bâşdan bâşa kendü işini virân u ħarâb éyler. Zîrâ kişi kendünden kavî bir kimse ile ħuşümet éylese, kendüniñ zarar u ħelâkına sa‘y éyler. *MEŞNEVÎ*

10 *Hilâf-ı rây rây cüsten*

Behün-ı ĥ’îş bâyedet şisten

Eger ĥod rûz-râ şebest in

Bâyed güften eniñ mâh-ı pervîn²

“*Her ki geşt ez ĥüy-ı bed nâ-sâzkâr.*” Her kim ki yaramaz ĥuyundan halka nâ-sâzkâr oldı.

15 Sâzkâr muvâfık nâ-sâzkâr muĥâlif ma‘nâsınadur. “*Düstân ez vey kuned bî-şek firâr.*” Şeksüz dostları andan firâr u ‘âraz éyler.

DER BEYÂN-I TERK-İ ZİNİT

[A25b] “*Ser çi ârâyî be-dest âr ey piser.*” Ey piser başıñı destâr ile ne zînet éylerdin? “*Ger tevânî dil be-destâr ey piser.*” Ey piser eger ħâdir iseñ göñül ele götür ve murâdlar

20 ħuşülüne vesîle ol. *BEYT*

Be-iĥsânî âsüde kerdin dilî

Bih ez elf rek‘at be-her menzili³

1 beyendâz...elbette KSA: M- // 2 ol...işüñ KSA: M- // 3 ‘aķıbetine...gün KSA: M- // 4 peşimânlık...her KSA: M- // 5 kim...neşined KSA: M- // 6 bârhâ...ki KSA: M- // 7 ü...ser-be KSA: M- / pâdişâhla KS: pâdişâh ile A // 8 -ser...bir KSA: M- // 9 kimse...meşnevî KSA: M- // 10 ĥilâf-ı...cüsten KSA: M- // 11 be-ĥün...şisten KSA: M- // 12 eger...in KSA: M- / ĥüd SA: ĥüd güyed K // 13 bâyed...pervîn KSA: M- // 14 her...nâ-sâzkâr oldı SA: her...nâ-sâzkâr K, M- // 15 sâzkâr SA: nâ-sâzkâr K, A- / sâzkâr...firâr KSA: M- // 16 şeksüz...éyler SA: şeksüz...éder K, M- // 18 destâr ile MKA: destârla S / ne MS: niye K, niçün A // 19 ey piser MKS: A- // 20 beyt MKS: A- // 21 be-iĥsânî...dilî MKS: A- // 22 bih...menzili MKS: A-

¹ İlk satırdaki “éyler” sözcüğü hariç, 1. ve 16. satırlar M nüshasında yer almaz.

² Sultanın karşısında söz söylemek, kendi kamına bulanmak gibidir. Bu, gündüz geceyi görmek gibidir.

³ Gönlünü bağışlamakla rahatlatmak, bin rekat namaz kılmaktan daha iyidir.

[S40b] “*Tā negīrī terk-i ʿizz u māl u cāh.*” Mādām ki ʿizzet u māl u manşib terkini tutmayasın. “*Ez heme ber-ser neyāyi çün külāh.*” Külāh gibi cemīʿsinden baş üzre gelmezsin. Murād budur ki mādām ki māsivāyı terk étmeyesin ʿālī ʿādr olmazsın ve cenāb-ı ʿizzete yol bulmazsın. “*Nīst merdī hʿīş-rā ārāsten.*” Kendüñi zīnet éylemek erlik degüldür.

5 “*Kaşd-ı cān kerd ān ki ū ārāst ten.*” Ol kimse ki [M48b] o tenini zīnet éyledi cānına kaşd éyledi. Zīrā dergāh-ı Hūdā’dan dūr olmasına sebebdür. Nite ki bu kitāb şāhibi Tezkiretü’l-evliyā nām kitābında zikr éylemişdür ki her kimse ki nefā’is u zība cāmelere t̄alib u rāğib ola, ol kimse düzahā ʿarābdür, kendüsine kendünüñ şāh tamarından. *BEYT*

Zīnet-i merd ān buved merdī tamām

10 *Zīnet-i dīger ne-bāyed ey Humām*¹

“*Nīst der-ten bihter ez taqvā [K33b] libās.*” Cisme taqvādan eyürek libās yokdur. “*Der-tekellūf merd-rā nebved esās.*” Tekellūf merde esās u şebāt olmaz. Murād ʿavluhu Taʿālā: “*Ve libāsu’t-taḳva zālike ḥayrun*”² ḥasebince cemīʿ zīnet u libāsdan taqvā ḥüb u zība idügin iş ʿārdur. Esās temeldür. “*Her ki ū der bend-i ārāyīş buved.*” Her kim ki o ārāyīş u

15 zīnet ʿaydında ola. “*Der-cihān ferzend-i āsāyīş buved.*” Cihānda āsāyīş u ḥuzūr ferzendi olur ki hemān [S41a] zevḳ u ḥuzūr u zīnete muḳayyed olur, t̄āʿat u ʿibādete muḳayyed olmaz. “*Āḳıbet coz nā-murādī nebvedeş.*” ʿĀḳıbet aña murādsızlıḳdan ḡayrı olmaz.

“*Behreī ez ʿıyş u şādī nebvedeş.*” ʿıyş u sūrürdan aña bir naşib olmaz. Murād dünyādā zīnet u zevḳ u ḥuzūr u ʿıyş u murād u sūrūra rāğib olan kimselere āḫiretde ʿıyş u sūrür

20 naşib olmaz démekdür. [M49a] “*Hodsitānī pişe-i şeytān buved.*” Kendüyi medḥ édicilik

1 manşib MSA: manşüb K // 4 hʿīş-rā MSA: hʿīş-ten K // 5 ārāst ten MSA: ārāsten K / o tenini MSA: üstüni K // 6 nite ki MK: nite kim S, A- / bu kitāb şāhibi MKS: A- / tezkiretü’l MS: KA- // 7 evliyā nām kitābında MS: KA- / zikr...rāğib MKS: A- // 8 ola...tamarından MKS: A- / beyt MS: KA- // 9 zīnet-i...tamām MS: KA- // 10 zīnet-i...humām MS: KA- // 12 esās u şebāt olmaz MKS: esās olmaz ve şebāt olmaz A / murād ʿavluhu Taʿālā MKS: A- // 13 ve...ḥayrun MKS: A- / ḥasebince...zība MKS: A- // 14 idügin iş ʿārdur MKS: A- / esās temeldür S: MKA- / o MKS: A- // 15 ʿaydında SA: ʿaydından MK / ḥuzūr MKA: ḥuzür S // 17 olmaz MKA: S- // 19 sūrūra MKA: sūrürdan S // 20 démekdür MKA: S-

¹ Mükemmel bir erkek olmak, erkeğin zīnetidir. Ey Humām, başka zīnet gerekmez.

² e’l-ʿArāf (7): 26. (Ey Adem oğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık.) “Takva elbisesi... İşte o daha hayırlıdır.” (Bunlar Allah’ın ayetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi).)

- şeytānuñ şıfat u ʿādetidür, zîrâ kendüsini [A26a] medh ileydi. Nite ki bu âyet-i kerîmeden zâhirdür. Qavluhu Taʿâlâ: “*Kâle enâ hayrun minhu halaqtenî min nârin ve halaqtehu min tıynin.*”¹ Melʿün bî-haber ki hâk âteşden niçe meretebe evlâ vü ʿâlâdur. “*Ān ki hod-râ kem zened merdân buved.*” Ol kimse ki kendüsini kem urur ve nâkış tutar, merd ol olur kim
- 5 olmağ câʿizdür. Kâf-ı Fârisîʿnün zammesiyle ki nâ-peydâ vü bî-ğadr maʿnâsına ʿitibâr olunur. “*Goft şeytân men zi âdem bihterem.*” Şeytân “Ben-i âdemden yigregüm” dedi. Âdem gendüm-gün maʿnâsınadır. “*Tâ kıyâmet geşt melʿün lâ-cerem.*” Ol sebebdan kıyâmete degin belki ebedî melʿün oldı. “*Ez tevâzuʿ hâk merdüm mişevved.*” Tevâzuʿdan hâk âdemi olur, yaʿnî bu hâlete tevâzuʿ sebeb olur. “*Nür u nâr ez serkeşî güm mişevved.*”
- 10 Nür u nâr kibr ü serkeşlikden zâîʿ vü mağv olur. [K34a] Nârdan halk olınan iblîs-i laʿîn gibi, nûrdan halk olınan melâʿike gibi ki âdem halk olınmazdan [S41b] evvel tecellî-i zâta tâkat getürmeyüp mağv u helâk olurlardı. Âdem halk olunduğdan soñra ol hâlet anlardan mürtefiʿ oldı. İnsân hâk keşif halk olunduğün ol tecellîlere tâkat getürüp helâk olmadı. [M49b] “*Rânde-şud iblîs ez müstebirî.*” İblîs müstebirlikden dergâhdan sürülmüş oldu.
- 15 “*Geşt mağbûl âdem ez müstagfirî.*” Âdem mağbûl oldı istiğfâr ediciliginden. Rânde recîm maʿnâsınadır. Müstebir ism-i fâʿıldür, aña muttaşıl olan yâ maşdarî içündür. Müstagfirî ism-i fâʿıldür, aña muttaşıl olan yâ maşdarî içündür. Qavluhu Taʿâlâ: “*Kâle rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem tagfir lenâ ve terhamnâ lenekünenne mineʿl-hâsırîne.*”² “*Şud ʿazîz âdem çü istiğfâr kerd.*” Hazret-i Âdem ʿaleyhiʿs-selâm ʿazîz oldı; çünki istiğfâr
- 20 ileydi. “*Hʿor şud şeytân çü istikbâr kerd.*” Şeytân hʿor oldı; çünki kibr ü istikbâr ileydi.

1 zîrâ MKA: zîrâ ki S / nite ki...kerîmeden MKS: A- // 2 zâhirdür MKS: A- / qavluhu...min MKS: A- // 3 tıynin MKS: A- / melʿün...ʿâlâdur MKS: A- // 4 kendüsini MK: kendüsü SA / tutar MSA: tutar K / kim MKS: A- // 5 olmağ...ʿitibâr MKS: A- // 6 olunur MKS: A- // 7 âdem gendüm-gün maʿnâsınadır S: MKA- // 11 evvel MSA: K- // 12 âdem...anlardan MKS: A- // 13 mürtefiʿ...olmadı MKS: A- / halk KS: M- / getürüp MS: getürmeyüp K // 14 iblîs müstebirlikden MKS: müstebirlikden iblîs A // 15 rânde recîm S: MKA- // 16 maʿnâsınadır...müstagfirî S: MKA-// 17 ism-i...içündür S: MKA- // 19 ʿaleyhiʿs-selâm M: KSA- // 20 kibr ü MA: KS- / ileydi MSA: oldı K

¹ eʿl-ʿArâf (7): 12. (Allah buyurdu: Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?) “İblîs: Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi.”

² Eʿl-ʿArâf (7): 23. “(Adem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”

“*Dāne pest üftād zeberdesteş kunend.*” Dāne pest düşer anı zeberdest éylerler. Murād dāne tevāzū^c-ı tarīkiyle hāk içine düşer, aña iltifāt u ‘itibār éylerler démekdür. Pest alçaq, zeberdest fevķ ma‘nāsınadır. “*Hūşe çün ser ber-keşed pesteş kunend.*” Hūşe çünki bāş kaldurur, kibr éyler; anı pest u pāymāl éylerler. *Men tevāzā^c refe‘ahu’l-lāhu ve men tekebbet ve za‘ahullāhi.*

DER BEYĀN-I EBLEHĀN GÜYED

- “*Çār çiz āmed nişān-ı eblehi.*” Dört nesne eblehlik nişānı geldi. [A26b] “*Bā tu gūyem tā beyābī āgehī.*” Saña déyem tā [S42a] āgāhlık bulasın. “*‘Ayb-ı hod ān ki nebīned der-cihān.*” Ol kimse ki cihānda kendü ‘aybını görmeye. “*Bāşed ender cūsten-i ‘ayb-ı kesān.*” [M50a] Kimselerün ‘aybını istemekde ola. “*Tohm-ı buhl ender dil-i hod kāşten.*” Kendünün gönlüne baħillik tohumunu ekmek. Baħil baħillik. “*Ān ki ümmīd-i saħāvet dāşten.*” Andan şoıra eblehliginden saħāvet ümīdini tutmaq, [K34b] ya‘nī murād édünür ki halk aña seħī déyeler. “*Her ki halk ez hulķ-ı ü hoşnūd nīst.*” Her kim ki halk anuñ hūyundan hoşnūd u rāzı degüldür. “*Hīç kadreş berder-i ma‘būd nīst.*” Haķ Ta‘ālā’nuñ 15 kapusunda hīç anuñ kadri yokdur. “*Her ki ü rā pişe bed huyī buved.*” Her kim ki anuñ şan‘at u ‘ādeti bedhūyılık ola. “*Kār-ı ü peyveste bed rūyī buved.*” Anuñ işi dā’im yaramaz yüzlülük olur, ya‘nī kimse anuñ yüzini görmek istemez sevmediklerinden. “*Hūy-ı bed ber-ten belā-yı cān buved.*” Ten üzre, ya‘nī kişide yaramaz hūy cānınuñ belāsıdır. Zīrā anuñ sebebi ile niçe belālar çeker. “*Merdüm-i bed hū ne ez insān buved.*” Bed hūy kimse 20 insāndan olmaz. *BEYT*

Eger zi dest-i belā ber felek reved bed hūy

Zi dest hūy-i bed-i h‘īş der-belā bāşed¹

1 pest MKS: alçaq S / éylerler MKA: éylerler démekdür S // 2 pest MKS: A- // 6 der beyān-ı eblehān gūyed MS: der şıfat-ı eblehān K, der beyān-ı şıfat-ı eblehān gūyed A // 11 baħil baħillik S: MKA- // 12 eblehliginden MKS: eblehden A / ümīdini MSA: ümīdin K // 16 san‘at u ‘ādeti KS: san‘atı ve ‘ādeti MA // 17 yüzlülük MSA: K- / sevmediklerinden MK: anı sevmediklerinden SA // 19 sebebi ile MKS: sebebiyle A / niçe MSA: nice K / hūy MSA: hū K // 20 beyt MKS: A- // 21 eger...hūy MKS: A- // 22 zi der...bāşed MS: zi dest-i h‘īş-i der-bela bāşed K, A-

¹ Kötü huylu belā sebebiyle göklere çıksa da, kendi kötü huyundan dolayı belādadır.

“*Buḥl ṣāḥī ez dīraḥt-ı dūzaḥest.*” Buḥul duzaḥ ağacından bir budaḥdur. “*V’ān baḥīlek ez segān-ı meslaḥat.*” [M50b] Ve ol baḥīlcik meslaḥ kelblerindendir. Baḥīllikde olan kāf taṣḡir u taḥḡir içündür. Meslaḥ salḥḥāne ma^cnāsınadır. “*Rūy-ı [S42b] cennet-rā kūcā bīned baḥīl.*” Baḥīl cennetüñ yüzini ḡande görir. “*Peṣṣeī ūftāde ender pāy-ı pīl.*” Ol baḥīl gūyā
5 filūñ ayaḡı altına dūṣmuş bir sivrisiñekdür. Peṣṣeye pāy-ı pilden ḡalāṣ müyesser olmaduḡı gibi, ol baḥīle hemḡünān buḡulden ḡalāṣ mümkün olmaz. [A27a] “*Bāṣ ez buḡl-i baḡīlan ber-kerān.*” Baḡīllerüñ buḡlinden kenārda ol, zīnhār baḡīl olma. “*Tā nebāṣī ez ṣumār-ı ebleḡān.*” Tā ki ebleḡlerüñ ṣumār u zümresinden olmayasın.

DER BEYĀN-I ‘ĀḲİBET GŪYED

10 “*Ez belā tā reste gerdī ey ‘azīz.*” Tā ki belālardan ḡurtulmuş olasın ey ‘azīz. “*Bāz bāyed dāṣten dest ez du ḡīz.*” İki nesneden [K35a] eli gērü tūtmāḡ ve ferāḡat éylemek gerek. “*Rev tu dest ez nefis u dūnyā bāzdār.*” Yūri nefis u dūnyādan eliñi gērü tūt ve ‘ārāz éyle. “*Tā belā-hārā nebāṣed bā tu kār.*” Tā ki belālaruñ senūñle işi olmaya, ya^cnī belālardan ḡalāṣ bulasın. “*Ver be-ḡırṣ u āz gerdī mübtelā.*” Ve ger ḡırṣ u āza [M51a] mübtelā vū giriftār olasın. Āz
15 ḡırṣ ma^cnāsınadır. “*Bā tu rū āred zi her sūyī belā.*” Her bir cānibden belā saña yüz getürür ve hūcūm éyler. Ba^czı nüṣḡada böyle vāḡi^c olur. “*Bā tu rū āred zi her sū ṣad belā.*” Her cānibden yüz belā saña yüz gōtürür ve hūcūm éyler. “*Ān ki nebved ḡīḡ naḡdeṣ der miyān.*” Ol kimse ki anuñ miyānında ḡīḡ naḡd olmaya. Nebvedde bā sākindür vezin içün. “*Her kūcā bāṣed buved ender emān.*” Her ḡande ki ola emānda olur. Miyān bunda bel
20 ma^cnāsınadır [S43a] ve ma^cnā böyle olmaḡ cā’izdür. Ol kimse ki anuñ ortada, ya^cnī yanında ḡīḡ naḡdi olmaya. “*Nefis u dūnyā-rā rehā kun ey piser.*” Ey piser nefis u dūnyāyı

2 segān-ı SA: segānī M, segān K // 5 altına MSA: altında K / peṣṣeye M: peṣṣe-i KSA / pilden KS: filden MA / müyesser MS: KA- / olmaduḡı MSA: K- // 6 gibi ol MSA: K- / baḡīle MA: baḡīl S, K- / hemḡünān buḡulden ḡalāṣ MSA: K- // 7 kenārda MSA: kenāra K, ol MKA: S- // 9 der beyān-ı ‘āḡıbet gūyed KS: der ‘āḡıbet gūyed M, der beyān-ı restkārī der ‘āfiyet A // 10 gerdī MKS: bāṣī A / belālardan MSA: belādan K // 11 eli M: el KSA // 12 nefis u dūnyā MSA: nefis dūnyā K // 13 senūñle MSA: senūñ ile K // 14 āz S: MKA- // 15 ḡırṣ ma^cnāsınadır S: MKA- // 16 éyler MSA: getürür K / rū MSA: rūy K // 18 ḡīḡ MKS: A- / naḡd MKA: S- / nebvedde bā sākindür vezin içün S: MKA- // 19 miyān bunda bel MKS: A- // 20 ma^cnāsınadır KS: ma^cnāsına olmaḡ rüṣendür M, A- / ve...ya^cnī MKS: A- // 21 yanında...olmaya MKS: A- / ey piser nefis u dūnyāyı MSA: nefis dūnyāyı ey piser K

terk éyle. “*Bāz restī ez belā vū ez haṭar.*” Belādan ve haṭardan ḳurtulduñ. Restī fi^l-i māzī-yi muḥāṭabdur. “*Ey besā kes kez berā-yı nefis zār.*” Ey çok kimse ki nefsdan ötüri zār u ‘āciz. “*Der belā üftād u gešt ez ğam nezār.*” Belāya düşdi ve ğam u elemden nizār u lāğar oldı. Nezār lāğar ma^cnasınadır. “*Ez berā-yı nefis murġ-ı nā-murād.*” Nefsdan ötüri namurād murġ. “*Āmed u der dām-ı Şayyād üftād.*” Geldi ve Şayyād’uñ dāmına düşdi. Murād çok bülend-pervāz murġ ki ḳuvvet arzū [M51b] sıyla dām-ı Şayyād’a [A27b] giriftār oldı démekdür. *BEYT*

Pelengī ki gerden keşed ber-vuḥūş

Be-dām üftād ez behr-i hürdan çü müş¹

- 10 “*Tā dilet ārām yābed ey piser.*” Tā senüñ göñlüñ ārām bula ey piser. “*Būd u nā-būd-ı cihān yeksān şumār.*” Cihānuñ vārını ve yogunı yeksān u berāber şay. [K35b] Şumār emr-i ḥāzırdur. “*Ez ‘azāb u ḳahr-ı Haḳ eymen me-bāş.*” Haḳ Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ ‘azāb u ḳahrından eymen olma. Bāş nehy-i ḥāzırdur. “*Der pey-i āzār-ı her mü’min me-bāş.*” Her mü’minüñ āzārı ardında olma. Murād her mü’mini rencīde vū perişān ḥāṭır éyleme démekdür. “*Der belā yārī me-ḥ’āh ez hiç kes.*” Belāda hiç kimseden muā^cvenet taleb éyleme ki seni andan ḥalaş éde. “*Zān ki nebved cūo Hudā feryād-res.*” Zīrā ki Hudā’dan ğayrı feryād-res u mu’īn olmaz. Feryād-res vaşf [S43b] terkībidür. “*Her kirā rencānde-i ‘özreş be-ḥ’āh.*” Her kimi ki incitmişsin anuñ ‘özrüni dile. “*Tā nebāşed ḥaşm-ı tū der ‘arsagāh.*” Tā ḳıyāmetde saña ḥaşım olmaya. ‘Arsagāh maḥşer ma^cnāsınadır. “*Ger ğinā ḥ’āhed kesī ez zu’l-minen.*” Eger
- 20 bir kimse Haḳ Ta‘ālā Ḥazreti’nden ğanīlik isterse. “*Der ḳana‘āt mītuvāneş yāften.*” Anı

1 bāz MKS: tā ki A / belādan ve MKS: tā ki belā vū A / restī fi^l-i S: MKA- // 2 māzī-yi muḥāṭabdur S: MKA- / kez MSA: ez K // 3 ‘āciz MS: ‘acizdür KA // 4 nezār lağar ma^cnāsınadır S: MKA- / berā-yı nefis MKA: nefis-i berā S // 6 bülend pervāz MKS: bülend u pervāz éyledi A / murġ MSA: ḳuş K // 7 beyt MKS: A- // 8 pelengī...ḥūş MKS: A- // 9 be-dām üftāde ez behr-i hürdan çü müş S: be-dām üftāde ez behr-i hürdan çü müş M, be-dām üftād ez behr-i hürdan çü müş K, A- // 10 dilet MSA: dilem K / u MSA: K- / nā-būd-ı MKS: nā-būd u A // 11 şumār emr-i S: MKA- // 12 ḥāzırdur S: MKA- / ‘azāb u ḳahrından KA: ‘azāb-ı ḳahrından MS // 13 olma SA: olmasa M, ola K / bāş nehy-i ḥāzırdur S: MKA- / MKS-: murād her mü’mini rencīde vū perişān ḥāṭır éyleme emekdür A / her mü’minüñ āzārı MKS: A- // 14 ardında olma KS: ardında olmasa M, A- // 15 me-ḥ’āh KSA: me-ḥā M / kimseden SA: kimse MK // 17 feryād-res vaşf terkībidür S: MKA- / rencānde-i MA: rencīde-i K, rencāide-i S / be-ḥ’āh KSA: be-ḥā M // 18 ḥaşm-ı KSA: ḥaşmī M

¹ Vahşi hayvanlara baş kaldıran kaplan, fare gibi yenmekten dolayı ava düşecektir.

ķana^cātde bulmak mümkindür. Zü'l-minen ihsânlar şâhibi ma^cnâsnadur ki murâd Hudâ-yı Ta^câlâ'dur. [M52a] *BEYT*

Hudâ-râ ne-dânist u fâ^cat ne-kerd

Ki ber taht u rûzî ķanâ^cat ne-kerd¹

5

DER BEYÂN-I NAŞİHAT

“Her kirâ ^câķlest u dâniş ey ^cazîz.” Ey ^cazîz her kim ki ^caķl u ^cilmi vardır. “Dür bāyed būdeneş ez çâr çîz.” Aña dört nesneden ırâķ olmak gerek. “Kâr-ı ĥod bā nâ-sezâ nekned rehâ.” Kendüniñ kâr u maşlahatını nâ-ma^cķüle rehâ vü ĥavâle éylemeye ki ol göre. “Merdümü nekned be-câ-yı nâ-sezâ.” Nâ-ma^cķül kimseye âdemîlik éyleme, zirâ zâi^c olur.

10 *BEYT*

Negüyem mürâ^cât-ı merdüm mekun

Kerem pîş-i nâ-merdumân güm mekun²

“^cAķl dârî meyl-i bed-kârî mekun.” ^cAķl tutar iseñ bedkârlığa meyl éyleme, ya^cnî ^câķil iseñ fişķ u fesâda mâ'il olma. Dârîde ma^cnâ-yı istifhâm ^citibâr olınmak evlâdur. “Zîn çe begzeştî sebüksârî mekun.” Çünki buñdan geçdüñ, [A28a] sebüksârlıķ éyleme. Murâd çünki añı terk éyledüñ, ^carz u vaķâr [K36a] üzre ol demekdür. “Tâ şevî pîş ez heme der rûzgâr.” Tâ ki zamânda cemî^cisinden [S44a] ziyâde olasın. Bu hem ma^cnâdur, tâ rûzgârda cemî^cisinden muķaddem olasın. Bu vech üzre pîşdür bā'i Fârisî'yle. Şevî fi^cl-i muzâri^c-i muĥâtabdur. “Dest ber-nân u nemek begşâde-dâr.” Elüñi nân u nemek üzre açılmış tüt.

20 Murâd ĥalkı ta^câmlandur demekdür. *BEYT*

Kerâmet cuvânmerdî vü nân dehîst³

1 ķana^cātde KSA: ķana^cāt M // 2 beyt MKS: A- // 3 Hudâ-râ...ne-kerd MKS: A- // 4 ki...ne-kerd MKS: A- // 5 der beyân-ı naşîhat MS: der beyân-ı ^caķl u dâniş-i merd K, der beyân-ı ehl-i ^caķl A // 6 ey ^cazîz MKS: A- / kim MKS: kimüñ A / ^caķl u MSA: ^caķlı ve K // 8 vü MSA: K- / éylemeye MKS: éyleme A / ki MKA: S- // 9 kimseye MKA: kimse S / âdemîlik MSA: âdemlik K // 10 beyt MKS: A- // 11 negüyem mürâ^cât-ı merdüm mekun MK: negüyem mürâ^cât-ı mekun merdüm S, A- // 12 kerem pîş-i nâ-merdumân güm mekun MS: kerem pîş-i nâ-merdumân güm yekun K, A- // 13 meyl-i KSA: meylî M / bed-kârî MKA: kâr-ı bed S / MSA: ne ki bundan geçdüñ K / ^caķl S: ^caķlı MKA / tutar MSA: dutar K / ^câķil MSA: ^caķl K // 14 dârîde ma^cnâ-yı istifhâm ^citibâr olınmak evlâdur S: MKA- / çü KSA: çe M // 17 bu hem ma^cnâdur, tâ rûzgârda MKS: A- // 18 cemî^cisinden...Fârisî'yle MKS: A- / şevî fi^cl-i muzâri^c-i S: MKA- // 19 muĥâtabdur S: MKA- / begşâde-dâr KSA: begşâde-râ M // 20 ĥalkı MKS: ĥalk A / beyt MKS: A- // 21 kerâmet...dehîst MKS: A-

¹ Allâh'ı tanımadı ve itaat etmedi; kendi bahtına ve rızıkına da kanaat etmedi.

² İnsanların hâline dikkat etme demiyorum; insan olmayanların yanında bahşiş vermeyi de unutma.

³ Kerâmet etmek ve ekmek vermek cuvânmerdliktir.

Maḳālāt-ı bî-hüde ṭabl-ı tehîst¹

[M52b] “*Tâ tû bâşî der zamâne dâdger.*” Mâdâm ki ḳâdirsin zamânede dâdger u ḥâkim olasin. “*Zîr-destân-râ nikû dâr ey piser.*” Ey piser zîrdestleri ve bîçâreleri eyü tüt. *BEYT*

Ġam-ı zîrdestân be-ḥor zînhâr

5 *Be-ters ez ez zeberdestî-i rûzgâr²*

“*Her ki der pend-i ḥod âmed üstüvâr.*” Her kim ki kendüniñ pend u naşîhatında muḥkem geldi, ya^{nî} kendüsi naşîhat tütüdü. “*Pend-i ü râ dîgerân bendend kâr.*” Ġayrılar anuñ pendiyile ^camel éylerler. Murâd şol naşîh ki ḥalka étdüğü naşîhatı kendüsi yérine getürmiş ola. Ġayrılar anuñ naşîhatını ḳabül édüp müntefi^c olurlar démekdür. “*Her ki ez güftâr-ı ḥod*

10 *bâşed melül.*” Her kim ki kendüniñ güftâr u pendünden melül ola, ya^{nî} ḥalka étdüğü naşîhatlardan kendüsi tütümaye. “*Ḳavl-i ü râ dîgerân nekned ḳabül.*” Ġayrılar anuñ ḳavl u pendini ḳabül éylemezler. “*Her çi bâşed der şerî^cat nâ-pesend.*” Her ne ki şer^c-i şerîfde nâ-

pesend u nâ-ma^cḳül ola. “*Gerd-i ü hergiz megerd ey hüşmend.*” Ey hüşmend hergiz anuñ çevresine ṭolanma. Gird çün ma^cnâsinadur. Megerd nehy-i ḥâzîrdur. “*Tâ şevâb-ı kâr bînî*

15 [S44b] *ser-be-ser.*” Mâdâm ki bâşdan bâşa işüñ şevâbını göresin. “*Ber murâd-ı ḥod* [M53a] *mekun kâr ey piser.*” Ey piser kendü murâduñ üzre iş éyleme. Murâd her maşlaḥat u kâr ki görürsin, şevâb üzredür; ⁱnâd édüp anı muraduñ üzre olmasını [K36b] ṭaleb éyleme démekdür. Mekun nehy-i ḥâzîrdur

DER ŞIFAT-I ZİNDEĠÂNÎ MİĠÜYED

20 “*Hest bî-şek restegârî der se çîz.*” Kurtulmuşlık şeksiz üç nesnededür. “*Bâ tu güyem yâd*

1 maḳālāt-ı bî-hüde ṭabl-ı tehîst MKS: A- // 2 ḳâdirsin S: sen MKA / zamânede MKA: zamânda S // 3 ey piser zîrdestleri KS: zîrdestleri MA / beyt MKS: A- // 4 ġam-ı...zînhâr MKS: A- // 5 beters ez zeberdestî rûzgâr S: beters ez ez zeberdestî-i rûzgâr M, Beters ez zeberdestî-i rûzgâr K, A- // 6 naşîhatında MS: naşîhatından KA // 7 kendüsi MKS: kendüsini A / bendend KSA: bended M // 8 naşîh MSA: naşîhdur K // 9 müntefi^c MKS: münteşîḥ A // 10 güftâr u pendünden MK: güftâr pendünden S, güftârundan A // 11 ḳavl-i ü râ dîgerân nekned ḳabül MSA: ḳavl-i ü dîgerân neknet u ḳabül K // 11-12 ḳavl u pendini S: ḳavlini K, pendini M, ḳavl u pendin A / çi MKS: ki A // 13 gird-i MSA: girdâ K / megerd S: negerd MKA / ey hüşmend MKS: A- // 14 çevresine MKS: eṭrâfına A / ṭolanma MSA: dolanma K // 14 gird çün ma^cnâsinadur megerd nehy-i ḥâzîrdur S: MKA- // 15 ser-be-ser MSA: ser-te-ser K // 17 anı MSA: K- // 18 mekun nehy-i ḥâzîrdur S: MKA- // 19 der şifat-ı zindeĠânî mîġüyed MKS: der beyân-ı şifat-ı sebeb-i restkârî A

¹ Boş konuşmak, boş davul gibidir.

² Elinin altındakilerinin derdini anla ve devrin senden üstün olmasından kork.

- gîreş ey ‘azîz.*” Saña diyem anı yâd tut ey ‘azîz. [A28b] Gîr emr-i hâzîrdur. “*Zân yekî tersîdenest ez zû’l-celâl.*” Ol üçden biri Haç Ta‘âlâ Hazreti’nden korkmağdur. “*Dûvum âmed custen-i kût-ı helâl.*” İkincisi helâl kût taleb éylemek geldi. Duvumda vezin için dâl bir miqdâr çekmek gerekdür. “*Seyyümîn reften buved ber rāh-ı rāst.*” Üçüncüsü şırāt-ı müstaķim üzre gitmekdür. “*Restgārest ān ki ĩn haşlet verāst.*” Kurtulmuşdur ol kimse kim anuñ için bu üç haşlet vardur. Bu üç haşlet anuñ içündür. Bu dahî ma‘nâdur. “*Ger tevûzü° pişe-gîrî ey cuvân.*” Ey cuvân eger tevâzü° pişe vü ‘âdet tutasın. “*Düst dārendet heme halk-ı cihân.*” Cemî° cihân halkı seni dost tutarlar. *MEŞNEVÎ*
- Bülendiyet bāyed tevâzü° güzîn*
- 10 *Ki ĩn bām-rā nîst süllem cüz ĩn*
Fürüten buved hüşmend-i güzîn
Nehed şāh-ı pür mîve ser ber-zemîn¹
- [M53b] “*Ser mekun der-pîş-i dünyādār pest.*” Ganî vü maldâr önünde başını egme. “*Ver kumî* [S45a] *bî-şek reved dînet zi dest.*” Eger başını egesin, şeksiz senüñ dînün elden gider. Şimdi baş egmek degül iki kât olurlar. Yâ Rabbi’l-‘azîz bunuñ gibiden sen hıfz éyle. “*Behr-i zer mestây dünyā-dār-rā.*” Altundan ötüri ganîyi medh éyleme. Mestây nehy-i hâzîrdur. “*Tā çe h’ahî kerd ĩn murdār-rā.*” ‘Aceb bu murdârı ne éylemek istersin? *E’d-dünya cîfetun ve şalibuhā kilābun.*² “*Mürdegānend āgnîyā-yı rüzgār.*” Rüzgāruñ ganîleri mürdelerdür. Mürde evlâdur. “*Ey piser bā mürdegān şöbet medār.*” Ey piser mürdelerle şöbet tutma. “*Māl u zer bî-ħad* [K37a] *be-dest āverde gîr.*” Ħadsiz māl u zer ele getürmiş
- 15
20

1 gîr emr-i hâzîrdur S: MKA- // 2 tersîdenest MSA: tersîdenet K / biri MKS: biri senüñ A / Haç Ta‘âlâ Hazreti’nden MKA: Allāh’dan S // 3 taleb éylemek MKS: taleb éylemekdür ya‘nî taleb A / duvumda vezin için dâl S: MKA- // 4 bir miqdâr çekmek gerekdür S: MKA- // 5 kim MKA: ki S // 6 bu üç haşlet anuñ içündür bu dahî ma‘nâdur S: MKA- // 7 ey cuvân MKS: A- / tutasın MKS: tutasın ey cuvân A // 8 halk-ı MSA: halkı K / halkı seni KSA: halkımı M / meşnevî MS, beyt K, A- // 9 bülendiyet...güzîn MKS: A- // 10 ki...ĩn MKS: A- // 11 fürüten...güzîn MKS: A- // 12 nehed...ber-zemîn MKS: A- // 13 başını MSA: baş K / MSA-: beyt zân ki ũ rā hırş-ı dünyā-dār şed bî-gümân ez vey Ħudâ bî-zâr şed // 14 reved K: merved MSA / zi dest K: zî-dest MSA / senüñ dînün MSA: dînün senüñ K // 15 şimdi baş egmek degül iki kât olurlar MK: şimdi baş egmek degül belki iki kât olurlar S, A- / yâ...éyle MKS: A- // 16 mestây nehy-i S: MKA- // 17 hâzîrdur S: MKA- / kerd MSA: kerden K // 19 mürde evlâdur S: MKA- / mürdelerle MKA: ölmüşlere S // 20 māl u zer MSA: zer u māl K

¹ Yükselmek için mütevâzî olmayı seç ki, bu çatıda bundan iyisi yoktur. Akıllı mütevâzî olur, meyvalı dal başını eğer.

² Dünyanın cefasını köpekler talep eder.

tut. GİR emr-i hâzırdur. “*Ba’d ez ân der gür hasret bürde gîr.*” Andan soñra kabrüne hasret iletmiş tut. Murâd sîm u zer cem’inden ne fâ’ide ‘âkıbet hasretle ölmekden gayrı démekdür. Gür kabır ma’nâsınadır. *BEYT*

Eger genc-i Kârûn be-çeng âverî

5 *Nemâned meger ânçe bahşî berî¹*

DER ŞIFAT-I ZİKRULLÂH

“*Bâş dâ’im ey piser bâ yâd-ı Hağ.*” Ey piser dâ’im zıkr-i Hağğ’ile ol. [M54a] “*Ger haberdârî zi ‘adl u dâd-ı Hağ.*” Eger Hağ Ta’âlâ Hazreti’nün ‘adl u dâdından haber tutar iseñ. Murâd *leyse’l-insan illâ mâ sa’â* hasebince dünyâda kişi hayr u şerden her ne 10 éylediyse hemân anuñ cezâsını gördüğü ma’lûmuñ ise pes zıkr-i Hağ’dan gâfil olma, tâ ki [A29a] âhiretde anuñ şevâbını göresin démekdür. “*Zindedâr ez zıkr-i şubh u şâm-râ.*” Zıkrullâhdan şubh u şâmı diri tut, ya’ñî rûz [S45b] u şeb zıkr u tevhiid-i Hudâ’ya meşgûl ol. Dâd emr-i hâzırdur. “*Der tegâfûl megzerân eyyâm-râ.*” Eyyâmı gâfletde geçürme tâ ki gâfileyn zümresinden olmayasın. Me-güzâr nehy-i hâzırdur. “*Yâd-ı Hağ âmed gîdâ in rûh-* 15 *râ.*” Bu rûha gîdâ zıkrullâh geldi. “*Merhem âmed in dil-i mecrûh-râ.*” Bu muhabbet mâsiva-yı zağmıyla mecrûh qalbe merhem geldi. Murâd *âlâ bi zıkrillâhi tahtînü’l-ğulüb* hasebince zıkrullâh mecrûh qalblere merhem idügin beyândur. “*Yâd-ı Hağ ger mûnis-i cânnet buved.*” Yâd-ı Hağ eger senüñ cânuna mûnis ola. Cânnetde vav eyvânetde tâ hitâb içündür. “*Key hevâ-yı kâh u eyvânet buved.*” Saña kaçan kâh u eyvân muhabbeti olur; kâh 20 köşk, eyvân, dîvân-ğâne. “*Ger zamânî gâfil ez rağmân şevî.*” Eger bir zamân Hağ Ta’âlâ

1 gîr emr-i hâzırdur S: MKA / ez ân MSA: zân K / ne MKS: A- // 2 ‘âkıbet hasretle ölmekden gayrı MS: hasretle ölmekden gayrı K, yoğ hasret éylemekden gayr A // 3 gür kabır ma’nâsınadır S: MKA- / beyt MKS: A- // 4 eger genc-i Kârûn be-çeng âverî MS: eger genc-i Kârûn be-dest âverî K, A- // 5 nemâned...berî MKS: A- // 6 der şifat-ı zıkrullâh MKS: der fazîlet-i ehl-i zıkr A // 7 dâ’im MKA: S- / Hağğ’ile MS: Hağğ’la KA // 8 zifâdî u MSA: zi ‘adl K / Ta’âlâ Hazreti’nün MA: Ta’âlâ’nuñ KS // 9 murâd MKS: A- // 10 éylediyse MKA: éylese S / cezâsını S: cezâsı MKA / gördüğü ma’lûmuñ ise MKS: görür A // 12 şubh u şâmı KSA: şubhu ve şâmı M / zıkr u KSA: zıkre ve M // 13 dâd emr-i hâzırdur S: MKA- // 14 gâfileyn KSA: gâfilin M / me-güzâr nehy-i hâzırdur S: MKA- // 15 zıkrullâh MSA: Hağğ’ın zıkrı K // 16 murâd KS: MA- / âlâ...ğulüb MKS: A- // 17 hasebince...beyândur MKS: A- // 18 Hağ MSA: Hağğ’ı K / cânnetde vav eyvânetde tâ hitâb S: MKA- // 19 içündür S: MKA- // 20 dîvân-ğâne MSA: ğâne K // 20 Hağ Ta’âlâ MK: Hağ Ta’âlâ’dan A, S-

¹ Karun’un hazinesine de sahip olsan sana kalmaz; ama bağışlarsan senin yararınadır.

- Hzreti'nden gâfil olasin. [M54b] “*Enderân dem hemdem-i şeytân şevî.*” Ol demde şeytâna hemdem u müşâhib olursun. “*Mü'minâ zikr-i Hudâ bisyâr güy.*” Ey mü'min Hudâ'nın zikr u tevhidini [K37b] çok dé, belki bir nefes andan gâfil u cüdâ olma. Mü'minâda elif nidâ içündür. “*Tâ beyâbî der dû âlem âb rüy.*” Tâ ki iki âlemde hürmet u
- 5 “izzet bulasin. “*Zikr-râ ihlâş mîbâyed nuhust.*” Zikr-i Hudâ'ya evvel ihlâş gerek. “*Zikr bî-ihlâş key bâşed dürüst.*” İhlâşsız zikr kaçan dürüst u maqbûl olur. “*Zikr ber se vech bâşed bî-hilâf.*” Hilâfsız zikr üç veche üzre olur, ya'nî üç kısmıdır. “*Tû nedânî in sühan-râ* [S46a] *ez güzâf.*” Sen bu sözi güzâfdan bilmeyesin, ya'nî bu söz şahîhdür. Bu hem ma'nâdur. Sen bu sözi güzâfdan bilmezsin, ya'nî sa'y ü güşiş éylemek gereksin ki bilesin.
- 10 Ba'zî nüshada tû nedânî yerinde tâ nedânî vâki^c olur ki ma'nâ hemân bir veche üzre olur. Zînhâr bu sözi güzâfdan bilmeyesin. “*Âm-râ nebved becoz zikr-i lisân.*” Âma lisân zikrinden gayrı olmaz. “*Zikr-i hâşân bâşed ez dil bî-gümân.*” Hâşlaruñ zikri şübhesiz kalbden olur. Zikr zâluñ zammesiyle kalbile olan zikrdür. Zâluñ kesriyle lisân ile olan zikrdür. “*Zikr-i hâşe'l-hâş zikr-i sır buved.*” Hâşe'l-hâşuñ zikri sır zikri olur. [A29b] “*Her ki zâkir nîst ü hâsir buved.*” Her kim ki zâkir degüldür, o hâsir olur. Bu beytde buved est ma'nâsına dahî olmak câ'izdür. [M55a] Zikr ta'zîm içündür, muzâf olmak rüşendür. “*Zikr-i bî-ta'zîm güften bid'atest.*” Zikrullâhu ta'zîmsiz démek bid'atdır. “*V'an der ân yeg şart-ı dîger hürmetest.*” Ve ol zikrullâhda bir şart dahî hürmetdür. Şart muzâfdur. “*Hest mer her uzv-râ zikrî dîger.*” Her uzvuñ bir gayrı zikri vardur. Bu hem vechdür, her uzv için
- 20 bir gayrı zikr vardur. “*Heft azâr est zikrî ey piser.*” Yedi uzvuñ her birisi için başka

1 Hzreti'nden MK: Allâh'dan S, A- / hemdem-i MSA: hemdemî K // 3 zikr u MK: zikrini ve SA / bir nefes andan MKA: andan bir nefes S / u cüdâ MSA: K- // 4 mü'minâda elif nidâ içündür S: MKA- / ki MA: KS- // 6 dürüst u maqbûl MKS: dürüst A / MSA:- der beyân-ı zikr-i Hâk ki niçe tu bâyed güft K // 7 veche MSA: vech K // 8 güzâfdan bilmeyesin MSA: güzâfdan bilmezsin K / ya'nî bu söz şahîhdür MSA: K- / bu hem MS: KA- // 9 ma'nâdur...bilmezsin MS: KA- / ya'nî...bilesin MKS: A- // 10 ba'zî...olur S: MKA- // 11 zînhâr...bilmeyesin S: MKA- / âm-râ KS: âleme MA / âma KS: âmmuñ A, âleme M // 13 zikr u MA: zikr KS / zammesiyle MSA: kesriyle K / kalbile M: kalble S, lisânla K, kalbe A / zâluñ kesriyle lisân ile olan MA: KS- // 14 zikrdür MA: KS- // 16 dahî olmak KSA: olmak M / zikr ta'zîm içündür, muzâf olmak rüşendür S: MKA- // 18 zikrullâhda MKA: Allâh-ı zikrde S / şart muzâfdur S: MKA- // 19 bir MKA: S- / bu...içün MKS: A- // 20 bir gayrı zikr vardur MKS:A- / hest SA: est MK / başka MSA: K-

başka bir zıkr vardır ey piser. “*Yâri-i her ‘âcize âmed zıkr-i dest.*” Elüñ zıkrı her ‘âcize mu‘âvenet geldi. “*Zıkr-i pâ h’îşân ziyâret kerdeneş.*” Ayagüñ zıkrı hıuşımları ziyâret éylemekdür. “*Zıkr-i çeşm ez havf-ı Hağ begrîsten.*” [S46b] Gözüñ zıkrı Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ [K38a] havfindan ağlamakdur. “*Bâz der âyât-ı ü nigrîsten.*” Girü anuñ

5 âyetlerine nazâr éylemekdür. Âyâtdan murâd bunda maşnû‘âtdur. “*İstimâ‘-ı kavı-i Hağ dâñ zıkr-i güş.*” Kulağüñ zıkrı Hağ sözi istimâ‘ éylemek bil. “*Tâ tevânî rüz u şeb der zıkr-i güş.*” Mâdâm ki kâdirsin rüz u şeb zıkre çalış. Ba‘zı nüşhada böyledür. “*İstimâ‘-ı kavı-i Rağmân zıkr-i güş.*” Kulağın zıkrı Hağ Ta‘âlâ’nuñ sözini istimâ‘ éylemekdür. “*İştıyâk-ı Hağ buved zıkr-i dilet.*” Senüñ göñlüñüñ zıkrı Hağ Ta‘âlâ’nuñ iştıyâkıdur ki her dem anuñ

10 cemâl-i şerîfinüñ müşâhedesi kalbüñden gitmeye. “*Küş tâ in zıkr gereded hâşilet.*” [M55b] Çalış tâ bu zıkr saña hâşıl ola. Bu hem ma‘nâdur, senüñ hâşılıñ ola. Küş emr-i hâzırdur. “*Âñ ki ez cehest dâ’im der-günâh.*” Ol kimse ki cehlinden dâ’im günâhdadır. “*Key halâvet yâbed ez zıkr-i ilâh.*” Allâh Ta‘âlâ Hazreti’nün zıkrinden kaçan halâvet u lezzet bulur. “*H’ândan-ı Kur’ân buved zıkr-i lisân.*” Lisânüñ zıkrı Kur’ân-ı ‘azîm okumakdur.

15 “*Her kirâ in nîst hest ez müflisân.*” Her kimüñ ki bu yokdur müflislerdendür. Şevâbdan [A30a] dür olmağ ‘itibârıyla ba‘zı nüşhada mışra‘-ı şânî böyle vaқи‘ olmuşdur. Hest bunda est ma‘nâsınadır. “*Her kirâ in hest hest ez mü’minân.*” Her kimüñ ki bu vardır mü’minlerdendür. Hest-i şânî bunda dağî est. *Şifâü’l-cenân fi’l-krâ’atı’l Kur’ânı.*¹ “*Şükr-i ni‘methâ-yı Hağ mîgü müdâm.*” [S47a] Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ ni‘metlerinüñ şükrüni

20 müdâm dé, bir ân andan hâlî olma. “*Tâ kuned Hağ ber tü ni‘methâ tamâm.*” Tâ ki Hağ Ta‘âlâ Hazreti ni‘metlerini senüñ üzeriñe tamâm éde. “*Hamd-i Hağ-râ ber-zebân bisyâr*

1 zıkr MKS: zıkrı A / ey piser MKA: S- / her ‘âcize KSA: ‘âcize M // 3-4 Ta‘âlâ Hazreti’nüñ MKS: Ta‘âlâ’nuñ A / anuñ MKA: anuñ zıkrı S // 5 bunda MKS: A- / dâñ MKS: A- // 6 sözi KSA: sözini M / istimâ‘ éylemek bil MKS: istemekdür A / rüz u şeb der zıkr-i MS: rüz şeb der zıkr-i A, K- // 7 güş mâdâm ki kâdirsin MSA: K- / u MKS: A- / ba‘zı...kavl-i S: MKA- // 8 Rağmân...éylemekdür S: MKA- // 9 dilet MSA: dilest K / göñlüñüñ KS: göñlüñ MA // 10 hâşilet MSA: hâşilest K // 11 bu...ola MKS: A- / küş emr-i hâzırdur S: MKA- // 13 Allâh Ta‘âlâ Hazreti’nün M: Allâh Ta‘âlâ’nuñ KS, Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nün A // 14 Kur’ân-ı ‘azîm MKS: Kur’ân A // 15 kirâ KSA: ki M / kimüñ SA: kim MK // 16 hest bunda S: MKA- // 17 est ma‘nâsınadır S: MKA- / in MKS: A- // 18 hest-i şânî bunda dağî est S: MKA- // 19 Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ MA: Hağ Ta‘âlâ’nuñ KS // 20 müdâm MSA: K- / andan MKS: A- // 21 Hazreti MKS: A- / ni‘metlerini senüñ üzerine MSA: senüñ üzerine ni‘metlerini K

¹ Cennetlerin şifası Kur’ân okumaktadır.

dār.” Haḳ Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ ḥamdini zebānuñ üzre çok tut. “*Tā şevî ez nār-ı ḥurmān restgār.*” Tā ki maḥrūmlıḳ âteşinden ḳurtulmuş olasın, ya‘nî Allāh Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ raḥmetinden [M56a] maḥrūm olmayasın. “*Leb mecunbān coz be-zıkr-i Kırdigār.*” Haḳ Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ zıkrinden ğayr ile lebüñi depretme. Mecunbān nehy-i ḥazırdur. “*Zān ki*
5 *pā kār-rā hemîn büdest kār.*” [K38b] Zīrā ki pākıaruñ işi ancak bu olmuştur. Pākāndan murād enbiyā vü evliyādur.

DER BEYÂN-I DÜŞMEN DÂŞTEN U VÂM KERDEN

“*Âdemî-rā çār çiz âred şikest.*” Âdemîye dört nesne şikest u za‘af getürür. “*Bā tu güyem güş dār ey Haḳ-perest.*” Saña déyem ḳulaḳ tut ey Haḳ-perest. Haḳ-perest vaşf terkîbidür.
10 “*Düşmen-i bisyār u vām-ı bî-şumār.*” Çok düşmen ve ḥesâb u ‘adedsiz ḳarz. Vām ḳarz ma‘nâsınadır. “*Şuġl-i bî-hadd u ‘ayāl-i bā ḳatār.*” Ḥadsiz şuġl u ḳatār ile ‘iyāl, ya‘nî evlâdı bisyār ola. ‘iyāl kesr-i ‘aynile cem‘-i ‘ayyıldur, ciyād cem‘-i ceyyid gibi. “*Vây miskîni ki ğarḳ-ı vām şud.*” Vây şol miskîn ki ḳarza ğarḳ oldu. “*Her demî ez ğuşşa ḥün-âşām şud.*” Her bir nefes ğuşşadan ḳān içici, ya‘nî ziyāde miḥnet u elem çekici oldu. Bu hem vehcdür,
15 vây şol miskîne bu vech üzre miskîni-rā [S47b] taḳdîrinde olur. Ḥüna nisbet der ḥüb vâkı‘c olmuştur. Ḥün-âşām vaşf terkîbidür. “*Her kirā bisyār bâşed düşmeneş.*” Her kim ki anuñ düşmeni çok ola. “*Ḥıyre gered her dü çeşm-i rüşeneş.*” Anuñ her iki gözi ḥıyre vü bî-nür olur. [M56b] Her kirāda rā lafzı zâid olur. “*Her kirā eşġāl-i bisyāreş buved.*” Her kim ki

1 Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ MA: Ta‘ālā’nuñ KS // 2 ki KSA: kim M / Allāh Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ A: Allāh Ḥazreti’nüñ M, Allāh Ta‘ālā’nuñ KS // 4 Ta‘ālā Ḥazreti’nüñ MA: Ta‘ālā’nuñ KS / ğayr ile MS: ğayrıyla K, ğayrıya A / mecunbān neḥî ḥazırdur S: MKA- // 7 der beyân-ı düşmen dâşten u vām kerdem S: der düşmen dâşten u vām kerdem M, der beyân-ı çār çizî ki âdemî-rā şikest âvered K, der beyân-ı ân çî şud âred A // 8 za‘af MKS: za‘iflik A // 9 dār MKS: kun A / ḳulaḳ tut ey Haḳ-perest MKS: ey Haḳ-perest ḳulaḳ tut A / Haḳ-perest vaşf terkîbidür S: MKA- // 10 vām ḳarz S: MKA- // 11 ma‘nâsınadır S: MKA- // 12 ola MKS: A- / ‘iyāl kesr-i ‘aynile cem‘-i ‘ayyıldur, ciyād cem‘-i ceyyid gibi MS: ‘iyāl kesr-i ‘aynile cem‘-i ‘ayyıldur, ciyād gibi K, A- / miskîni MKA: miskîn S // 13 miskîn MSA: miskîne K / ğarḳ MS: ğarḳ KA // 14 her bir nefes ğuşşadan A: her bir nefes MS, ğuşşadan her nefes K / bu hem vehcdür MKS: A- // 15 vây...olur MKS: A- / vech MK: veche S / ḥüna nisbet der ḥüb vâkı‘c S: MKA- // 16 olmuştur ḥün-âşām vaşf terkîbidür S: MKA- / kim MKS: kimüñ A / anuñ MKS: çok A / çok MKS: A- // 18 her kirāda rā lafzı zâid olur MSA: K- / kim MKS: kimüñ A

anuñ eşgâli çok ola. “*Der zamâne zârî-i kâreş buved.*” [A30b] Zamânede anuñ işi zârlık olur. Murâd kendünüñ umûrında ziyâde muztarib u muztarr olur demekdür. Her kirâda yine râ lafz-ı zâ’iddür.

DER ŞIFAT-I ZENÂN U ŞİBYÂN MİĞÜYED

- 5 “*Çâr çîz est ez haţâhâ ey piser.*” Ey piser dört nesne haţâlardandır. “*Güş dâreş bâ tu güyem ser-be-ser.*” Kulak tut saña bâşdan bâşa déyem. Dâr emr-i hâzırdur “*Evvel ez zen dâştên çeşm-i vefâ.*” Evvel zenden vefâ ümîdini tutmak. “*Sâde-dil-râ bes haţâ bâşed haţâ.*” Sâde-dile ziyâde haţâdur haţâ. Bâşed bunda est ma’nâsına olmak rüşendür ve olur ma’nâsına dahî olur. “*Eymenî ez bed haţâ-yı dîgerest.*” Yaramaz u nâ-ma’kûl kimseden
- 10 [K39a] eymenlik bir gayrı haţâdur. “*Şoĥbetet şıbyân ez inhâ bed terest.*” Şabîlerüñ muşâhebeti bunlardan yaramazrekdür. Sıbyân cem^c-i şabîdür ki murâd sâde-rûlardur.

BEYT

Ĥarâbet kuned şâhid-i ĥâne kun

Ber u ĥâne âbâd gerdân beren¹

- 15 *BEYT*

Her ki ĥ’âhed ki çû Ĥâfız neşevêd [M57a]ser gerdân

Dil be-ĥübân nedehed vez pey-i iyşân [S48a] nereved²

“*Kâm-i nefis-i bed berâverden haţâst.*” Yaramaz u serkeş nefsüñ murâdını ĥâşıl éylemek haţâdur. “*Zân ki düşmen-râ be-perverden haţâst.*” Zîrâ düşmen beslemek haţâ vü kabâĥatdür.

- 20

1 anuñ MKS: A- / ola MSA: olur K / zârî-i kâreş MSA: zâr-ı bî-kâreş K / anuñ işi zârlık // 2 kendünüñ umûrında MKS: A- / ziyâde MSA: K- / u muztarr MSA: K- / demekdür MKS: A- // 3 yine MSA: K- / lafz-ı zâ’iddür MSA: zâ’îd lafzıdur K // 4 der şıfat-ı zenân u şıbyân mîğüyed MK: der beyân-ı şıfat-ı zenân u şıbyân mîğüyed S, der beyân-ı ançı der u haţâhâ A // 5 çîz est MKS: çîzest A // 6 dâr emr-i hâzırdur S: MKA- / ez KSA: M- // 7 ümîdini MKS: ümîdin A // 8 haţâ MA: haţâdur S, K- / ma’nâsına MSA: ma’nâsınadır K / ve MSA: K- // 9 dîgerest MSA: dîger est K / kimseden KSA: kimesneden M // 10 eymenlik MA: eymenîlik K, ĩmen S // 11 muşâhebeti KSA: şoĥbeti M / yaramazrekdür MKS: yaramazdur A / cem^c-i şabîdür MA: cemî^cdür KS // 12 beyt MKS: A- // 13 ĥarâbet...kun MKS: A- // 14 ber u ĥâne âbâd gerdân beren S: ber u ĥâne âbâd gerdân bezen M, ber u ĥâne âbâd gerdân berest K, A- // 15 beyt MKS: A- // 16 her...gerden MKS: A- // 17 dil...nereved MKS: A- // 19 haţâ vü MKS: haţâdur ve A

¹ Güzel yüzlü senin evini virân eder. Evini kendi kadınımla mâmur et.

² Ĥâfız gibi sergerdân olmak istemeyenler, güzel yüzlülere gönül bağlamamalı ve onların peşinden gitmemeli.

DER HAĞĞ-I VÂLİDEYN VE FARZ BE-CÂY ÂVERDEN MİĞÜYED

“Çâr çîzest ez ‘a‘âhâ-yı kerîm.” Dört nesne Hağğ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ ‘a‘âlarındandır. “Bâ tu güyem yâd gîreş ey selîm.” Saña déyem anı yâd tut ey selîm. Selîm bön u nîk merd ma‘nâsına gelür. Bunda şânî murâddur. “Farz-ı Hağğ evvel be-cây âverdenest.” Evvel Hağğ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ farz êtdüğünü yerine getürmekdür. “Vâlîdeyn ez h’îş râzî kerdeneş.” Peder u mâderi kendüñden râzî éylemekdür. Kavluhu Ta‘âlâ: “Felâ tekullehumâ üffin ve lâ tenher humâ ve kul lehumâ kavlen kerîmen.”¹ Hazret-i Resül şallalâhu aleyhi ve’s-sellem buyurmuşlardır: “E’l-cennetu tahte aqdâmı’l-ümmehâtı.”² KIT³A

Ser zi-mâder mekeş ki tâc-ı şeref

10 Gerdî ez râh-ı mâderân bâşed

Hâk şev zîr-ı pây-ı ü ki behîşt

Der kâdemgâh-ı mâderân bâşed³

“Hüküm-i dîger çîst bâ şeytân cihâd.” Gayrı hüküm nedür ya‘nî bir emr-i ilâhi dahî şeytânla cihâd u gâzâdur. “Çârumeş nîkî be-hağğ-ı nâ-murâd.” [57a] Anuñ dördüncüsü nâ-murâd fağîr hağğa eyiliktür.

15

DER TEZÂYÜD-İ ‘ÖMR MİĞÜYED

[A31a] “Mîyefzâyed ‘ömr-i merd ez çâr çîz.” Merdüñ ‘ömrü dört nesneden ziyâde olur. Merdden murâd [K39b] insândur. “În naşîhat bişnev ey cân-ı ‘azîz.” Ey ‘azîz cân bu naşîhatı istimâ‘ éyle. “Evvel âverden be-güş [S48b] âvâz-ı hoş.” Evvel laţîf âvâzı

1 der hağğ-ı vâlîdeyn ve farz-ı be-cây âverden mîğüyed MKS: der beyân-ı naşîhat A // 2 Hağğ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ MA: Allâh Ta‘âlâ’nuñ KS // 3 selîm bün u nîk merd S: MKA- // 4 ma‘nâsına gelür bunda şânî murâddur S: MKA- // 4-5 Hağğ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ MA: Allâh Ta‘âlâ’nuñ K, Hağğ Ta‘âlâ’nuñ S // 6 kavluhu...lâ MKS: A- // 7 tenher...îmâu MKS: A- / Hazret-i Resül MS: Hazret-i Resülullâhu K, A- / şallalâhu aleyhi ve’s-sellem MK: SA- // 8 buyurmuşlardır MK: buyurmuşdur S, A- / e’l-cennetu tahte aqdâmı’l-ümmehâtı MKS: A- / kıt‘a MK: beyt S, A- // 9 ser...şeref MKS: A- // 10 gerdî...bâşeb MKS: A- // 11 hâk...behîşt MKS: A- // 12 der kâdemgâh-ı mâderân bâşed MK: der kâdemgâhî mâderân bâşed S, A- // 13 şeytânla MSA: şeytân ile K // 14 u gâzâdur MKA: gâzâdur S / çârumeş MKS: çehâreş A // 15 eyiliktür MKS: eyilik éylemekdür A // 16 der tezâyüd-i ‘ömr mîğüyed M, der tezâyüd-i ‘ömr güyed S, der beyân-ı çâr çîz ki ‘ömr ez vey fezâyed K, der beyân-ı ânçi ‘ömr-râ eفزâyed A // 18 ‘azîz cân MKS: cân-ı ‘azîz A // 12 hoş SA: Hağğ M, Hağğes K

¹ İsrâ (17): 23. (Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza s iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti.) “Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “of!” bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.”

² Cennet annelerin ayakları altındadır.

³ Anneye baş kaldırma; çünkü şeref tacına ulaşmak anneye saygı yoluyla. Annenin ayağının altında toprak ol; çünkü cennet kapısı annelere açıktır.

kulağına getürmek, ya'ni laţif āvāzı istimāc éylemek. “*V'āngehī dīden cemāl-i mähveş.*”
Ve andan soñra mäh gibi cemāle bakmaq. Dīden bunda nazār éylemek ma'nasınadır.
BEYT

Be-ferāg-ı dil zamānī nazārī be-mäh-rüyī

5 *Bih ez ān ki çiz-i şāhī heme ‘ömr hây u hüy*¹

“*Seyyüm āmed eymeni bā māl u cāh.*” Üçüncisi māl u cāhile eymenlik geldi, ya'ni üçüncisi budur. “*Mifzāyed ‘ömr-i merdüm-rā ez ān.*” Andan kişinüñ ‘ömrü ziyāde olur. Bu hem ma'nādur, kişiye andan ‘ömr ziyāde olur. Bu vech üzre ‘ömr muzāf olmaz. “*Ān ki käreş ber murād-ı dil buved.*” Ol kimse ki anuñ işi göñli murādı üzre ola. “*Der bekā efzūniyeş hāşıl buved.*” Bekāda aña ziyādelik hāşıl olur. Murād bu mezkūrlar izdiyād-ı hayāta sebep idügin iş'ardur.

DER NOKŞĀN-I ‘ÖMR MİĠÜYED

15 “*‘Ömr-i merdüm-rā bekāhed penc çiz.*” [M58a] Kişinüñ ‘ömrünü beş nesne eksildür. Bekāhed bunda mut'adīdür. “*Yād dāreş çün şinīdī ey ‘aziz.*” Ey ‘aziz çünki işitdün anı yād tut. “*Şod yekī zān penc der pīrī niyāz.*” Ol beşden biri pīrlükde niyāz u ihtiyācdur. “*Pes ğarībī v'āngehī renc-i dirāz.*” Soñra ğarīblük ve andan soñra dirāz renc. Murād ğurbet u müddet-i medīde hāstalık sebep-i nokşān-ı ‘ömr idügin beyāndur. “*Her ki ü ber-mürde endāzed nazār.*” Her kim ki o mürde üzre nazār ata, ya'ni mürdeye nazār éde. “*‘Ömr-i ü bī-şek bekāhed ey piser.*” Şeksiz [S50a] anuñ ‘ömrü eksilür ey piser. Bekāhed bunda lāzımdur.
20 “*Pencüm āmed ters [K40a] u bīm ez düşmenān.*” Beşincisi düşmenlerden ters u bīm geldi, ya'ni beşincisi düşmenlerden hāvf u kayudur. “*‘Ömr-rā inhā hemī-dāred ziyān.*” Bunlar

1 kulağına getürmek MS: kulağına getürmekdür K, A- / ya'ni laţif āvāzı MKS: A- // 2 dīden MKA: soñra mäh gibi cemāle dēdi S // 3 beyt MKS: A- // 4 be-ferāg-ı...be-mäh-rüy MKS: A- // 5 bih ez ān ki çiz-i şāhī heme ‘ömr hây u hüy KS: bih ez ān ki çetr-i şāhī heme ‘ömr hây u hüy M, A- // 6 bā MSA: pā K / üçüncisi MSA: K- / u cāhile MS: manşıb ile K, manşıbla A / eymenlik MKA: İmenlik S / üçüncisi MSA: üçünci K // 7 bu hem MKS: A- // 8 ma'nādur...olmaz MKS: A- // 9 efzūniyeş MSA: efzūdeneş K // 10 izdiyād-ı hayāta MSA: izdiyāda K // 12 der nokşān-ı ‘ömr mīĠüyed MS: der beyān-ı nokşān-ı ‘ömr mīĠüyed K, der beyān-ı ānçi ‘ömr-rā āġāhed A // 14 bekāhed bunda mut'adīdür S: MKA- // 20 ters u bīm geldi MS: hāvf u kayudur K, hāvf u kayudur A // 21 ya'ni...kayudur MS: KA- / bunlar MKS: bunlaruñ A

¹ Gönül rahatlığıyla ay yüzlüye bakmaq, sultanlık şemsiyesinin başının üstünde olmasından ve koşuşturmaca içinde yaşamaktan iyidir.

“ömre ziyân tutar ve noqşâna sebeb olur. “*Her ki ü ez düşmenân* [A31b] *tersân buved.*” Her kim ki o düşmenlerden havf édici ola. “*Kâr-ı ü her lahza dîger-sân buved.*” Anuñ işi her lahza gayrı dürlü olur. Murâd hâlî harâb u mükedder olur démekdür. “*Ez Hudâ ters u me-ters ez düşmenân.*” Allâh Hazreti’nden qorq ve düşmenlerden qorqma. [M58b] “*Kez heme dâred Hudâyet der emân.*” Zîrâ Hudâ-yı Ta’âlâ Hazreti seni cemî’isinden hıfz u emânda tutar.

DER ŞEÂMET-I DÜRÛĞ GÛYÎ MİĞÛYED

“*Dür meşev ez penc haşlet ey piser.*” Ey piser beş haşletden iraq ol. Şev emr-i hâzırdur. “*Tâ nerized âb-ı rüyet der nazar.*” Tâ ki kimsenüñ nazarında senüñ yüzün şuyı dökülmeye, ya’ñî ‘ırz u hürmete noqşân érişmeye. “*Evvelâ kem gûy bâ merdüm dürûğ.*” Evvelâ halka yalanı az söyle. Dürûğ yalan ma’nâsınadır. “*Zân ki gerdî ez dürûğat bî-fürûğ.*” Zîrâ ki kizbüñden bî-fürûğ u bî-‘itibâr olursın. “*Her ki istîze kuned bâ-mihterân.*” Her kim ki ulularla ‘inâd u huşümet éde. “*Âb rû-yı hod berized bî-gümân.*” Şübhesiz kendüñ yüzü şuyunu döker. “*Pîş-i merdüm her kirâ nebved edeb.*” Halkuñ katında her kim ki edebi olmaya. “*Ger berized âb-rû nebved ‘aceb.*” Eger âb-rüyü [S50b] dökile ‘aceb olmaz.

MEŞNEVÎ

Ez Hudâ yâ bîm-i tevfiğ-i edeb

Bî-edeb maħrûm keşt ez lutf-i reb

Bî-edeb tenhâne hod-râ dâşt bed

20 *Belki âteş der heme âfâk zed¹*

“*Ey piser bâ mihterân kemter sitîz.*” Ey piser ‘âlî-ğadrlarla azrek çekiş ve ‘inâd éyle. “*Vez hamâkat âb-rû-yı* [K40b] *hod merîz.*” [M59a] Ve hamâkatdan kendü yüzüñ şuyunu dökme.

1 ‘ömre MKS: dükelişi ‘ömre A // 3 murâd MKA: S- // 4 Allâh Hazreti’nden M: Allâh’dan KS, Allâh Ta’âlâ’dan A / qorq ve SA: qorq MK / kez MKA: ger S // 5 Hudâyet SA: Hudât K, Hudâst K / Hazreti MA: KS- // 7 der şeâmet-i dürûğ gûyî mîğûyed MK: der şeâmet-i dürûğ mîğûyed S, der beyân-ı ânçi ??? vü âb-rû A // 8 meşev MKA: şev S / şev emr-i hâzırdur S: MKA- // 11 dürûğ yalan ma’nâsınadır S: MKA- / ki MSA: kim K // 12 kizbüñden MKS: kizbden A // 14 şuyunu MS: şuyun KA // 15 âb-rüyü MSA: âb-rüy K // 16 meşnevî MKS: A- // 17 ez Hudâ bîm-i tevfiğ-i edeb MS: ez Hudâ çü bîm-i tevfiğ-i edeb K, A- // 18 bî-edeb...reb MKS: A- // 19 bî-edeb...bed MKS: A- // 20 belki âteş der heme âfâk zed M: belki der heme âfâk zed K, belki âteş der heme zed

¹ Edeb tevfiğini Allâh’tan bulabiliriz. Edebsiz Allâh’ın lutfundan maħrûmdur ve yalnız kendini değil tüm dünyâyı ateş verir.

“Ger be-‘ālem āb-rüy bāyedet.” Eger saña ‘ālemde āb-rüy u ‘ırz gerekse. “Dā’imā *hulḳ-ı nīkū mībāyedet.*” Dāimā saña eyü hūy gerekdür. “Her ki āheng-i sebuksārī kuned.” Her kim ki yeyinceklik éyler. “Ez vey āb-ı rüy bīzārī kuned.” ‘ırz u vaḳār andan bīzārlik éyler. Murād ‘ırz u vaḳārı pāymāl olur démekdür. “Coz ḥadīṣ-i rāst bā merdüm megūy.” Halka

5 [A32a] toḡrı sözden ḡayrı söyleme. “Tā negerded āb-rüyet āb-ı cūy.” Tā senüñ yüzüñ şuyı ırmaḳ şuyı olmaya. Cūy ırmaḳ ma‘nāsınadır. Murad āb-rüyüñ zevāl-pedīz olmaya démekdür. “Ez ḥilāf u ez ḥıyānet bāṣ dūr.” Ḥilāfdan ve ḥıyānetden ırāḳ ol. “Tā buved peyveste der rüy-ı tu nūr.” Tā ki dā’im senüñ yüzüñde İslām u İmānuñı iş‘ār éyler nūr ola. “Ger hemī ḥ’āhī ki güyendet begū.” Eger ister iseñ ki saña eyü déyeler ve eyü sözler

10 söyleyeler. “Ey bérāder hiç kes-rā bed megū.” Ey bérāder hiç kimseye yaramaz déme ve nā-ma‘ḳül söyleme. Megū nehy-i ḥāzırdur. BEYT

Çü hemvāre güyī ki merdüm ḥarend

Meber zan ki nāmet be-nīkī berened¹

“Tā nebāṣī der cihān endūhgin.” [S51a] Tā ki cihānda ḡuşşalu olmayasın. “Ez ḥased der

15 *rüzgār-ı kes me-bīn.*” [M59b] Ḥasedden kimsenüñ ḥāl u rüzgārına baḳma. Bil ki Haḳ Ta‘ālā Ḥazreti vérdüğine şükr éyle.

DER BEYÂN-I ‘ALĀMET-İ İMĀN

“Aşl-ı İmān hest şeş çīz ey vaḥīd.” Ey vaḥīd İmānun aşlı altı nesnedür. “Bā tu güyem ger bedel ḥ’āhī şenīd.” Saña déyem eger cān u dil ile işitmek ister iseñ. “Se ez an şeş bā yaḳīn

20 *ḥavf u recāst.*” Ol altıdan üçü yaḳīnle ḥavf u recādur, [K41a] ya‘nī yaḳīn u ḥavf u recādur. “Pes tevekkül pes muḥabbet bā ḥayāst.” Şoñra tevekkül şoñra muḥabbetdür ḥayā ile, ya‘nī tevekkül u muḥabbet u ḥayādur. “Her kirā nūr-ı yaḳīn ḥāşıl buved.” Her kime ki nūr-ı

1 āb-rüy bāyedet KSA: āb-rū mībāyedet M / āb-rüy u S: āb-rüy K, ābrū vū MA // 2 ki MSA: ki rā K // 3 yeyinceklik éyler MS: sebuksārlik éyler ya‘nī yeyinceklik éyler K, yeyinceklik ḳaşdın éyler A / ez vey āb-ı rüy MSA: āb-ı rüy ez vey K // 6 şuyı olmaya MS: şuyı gibi olmaya K, olmaya A / cūy ırmaḳ ma‘nāsınadır S: MKA- / ābrüyüñ MSA: ābrüy K // 8 dā’im MKA: S- // 9 begū MA: nīkū KS / ister iseñ MKS: isterseñ A / ki MSA: K- / sözler MKA: söz S // 11 megū nehy-i ḥāzırdur S: MKA- / beyt MKS: A- // 12 çü...ḥarend MKS: A- // 13 meber...ned MKS: A- // 14 ḡuşşalu MKS: ḡuşşa ḫutucı A // 17 der beyān-ı ‘alāmet-i İmān MKS: der beyān-ı ānçı ‘alāmet-i İmānest A // 19 eger MKS: A- / dil ile MKS: dilden A // 20 ḥavf u MSA: ḥavf / ya‘nī...recādur MKS: A- // 22 kime S: kim MK, kimūñ A

¹ Hep insanları “eşek” diyerek kötülersen, zannetme ki senden sonra adını iyi anacaklar.

yaqîn hâşıl ola. “*Şāhib-i İmān rūşen dil buved.*” Rūşen dil İmān şāhibi olur. Yaqînden murād bunda şol yaqîndür ki aña ‘aķāide müte‘allik olan huşuşlarda zerre miķdārı şekki olmaya. Nite ki Hāzret-i ‘Alī razıllāhi Ta‘ālā ‘anhu buyurmuşlardur: “*Lev kūşifi’l-gina‘u mā ez dedet yaqînen.*” “*Nāme-i a‘māl eger nebved sepīd.*” ‘Amālūn nāmesi eger sepīd olmaya, ya‘nī günāhuñ çok ola. “*Rev mebāş ez raħmet-i Hāķ nā-ūmīd.*” Yūri [A32b] Hāķ Ta‘ālā Hāzreti’nūñ merħametinden nevmīd olma. Zīrā yaqîn sebebi ile raħmet-i Hūdā’ya lā’iķ olursın. “*Her kirā nebved tevekkūl bā Hūdāy.*” [M60a] Her kimūñ ki Hūdā’ya tevekkūli olmaya. “*Şāyedet ber vey be-girī hāy hāy.* Saña lā’iķdūr ki anuñ üzre hāy hāy ağlayasın. Murād anuñ gibi kişinūñ hāli [S51b] ziyāde ħarāb idügin beyāndur. Şāyedetde tā

5

10

15

hitāb içündür. *Ve men yetevekele ‘alallāhi fehuve ħasebuhu.* “*An ki ħubb-ı Hāķ nebāşeder-dileş.*” Ol kimse ki anuñ ħalbinde muħabbet-i Hāķ olmaya. “*Ez ‘amel coz bād nebved ħāşileş.*” ‘Amelden anuñ ħāşılı yelden ħayrı olmaz. “*Bāş ey bende Hūdā-rā dūst dār.*” Ey bende Hūdā’yı dost tutıcı ol. Bāş emr-i ħāzırdur. “*Tā rehī tū ez ‘azābeş der-kenār.*” Tā sen anuñ ‘azābundan kenāra ħurtulasın. “*Ey bérāder şerm ez İmān buved.*” Ey bérāder şerm

15

İmāndandur. “*Bī-ħayā ez zūmre-i şeytān buved.*” ħayāsız şeytānuñ bölüğündendür. *E’l-ħayā‘u mine’l-İmānı*¹.

DER BEYĀN-I ĀN Kİ ĀB-RŪY EZ ĀN ZİYĀDE MİŞEVED

“*Mifezāyed āb-rūy* [K41b] *ez penc çiz.*” Beş nesneden āb-rūy ziyāde olur. “*Bā tu gūyem bişnev ey ehl-i temiz.*” Saña dēyem işit ey ehl-i temiz. Āb-rūy ‘izzet ü ħürmet ü ‘ırz u vaķar ma‘nāsınadır. “*Çün be-kār-ı ħ’İş ħāzır būdeī.*” Çünki kendü işüñe ħāzır olmışsın. Būdeide o efvūdei olan hemze ħitāb içündür. “*Āb-rūy-ı ħ’İş-rā efvūdeī.*” Kendü āb-rūyını [M60b]

20

2 aña MA: KS- / huşuşlarda MKA: huşuşları S / şekki MKS: şek A // 3 nite ki Hāzret-i ‘Alī razıllāhi Ta‘ālā M: Nite ki Hāzret-i ‘Alī razıllāhi KS, A- / ‘anhu buyurmuşlardur Lev kūşifi’l-gita‘u mā MKS: A- // 4 ez dedet yaqînen MKS: A- / nebved MSA: nebved K / a‘mālūn SA: İmānuñ MK // 6 Ta‘ālā Hāzreti’nūñ MA: Ta‘ālā’nuñ KS / sebebi ile MSA: sebebiyle K // 7 bā-Hūdāy KS: ber-Hūdāy MA // 8 saña MKS: A- / üzre MSA: üzerine K // 9 şāyedetde tā S: MKA // 10 hitāb içündür S: MKA- // 13 bāş emr-i ħāzırdur S: MKA- // 15 İmāndandur SA: İmānındur MK / şeytānuñ KS: şeytān MA // 17 der beyān-ı ān ki āb-rūy ez ān ziyāde mişevēd MKS: der beyān-ı ān çi ??? aķāid A // 19 dēyem MSA: dēyeyin K / āb-rūy KSA: āb-rū M // 20 būdeide S: MKA- // 21 o efvūdei olan hemze ħitāb içündür S: MKA- / MSA-: murād kār u ħizmetde sa‘y u ħuşuş izdiyād-ı ħürmet u ‘izzet idügin iş‘ardur K / ħ’İş-rā MSA: ħ’İş K / āb-rūyını MSA: yüz şuyunu K

¹ Hayā imāndandır.

ziyâde éylemişsin. Murâd kâr u hizmetde sa'ý u gûşîş sebeb-i izdiyâd-ı 'izzet u hürmet idügin iş'ardur. *MEŞNEVÎ*

Ve ger bende küşîş kund bende-vâr

'Azîzeş bedâr u Hudâvendgâr

5 *Ve ger kuned râyest der bendegî*

Zi cândâri üftâd be-coz bendegî¹

"Ez şehâvet âb-rüy efzûn şevved" Şehâvetden 'ırz u hürmet efzûn u ziyâde olur. *"Vez bahîlî [S52a] bî-hred mel'ûn şevved"* Ve 'akılsız kimse bahîlliginden mel'ûn olur. *"Her kirâ ber-halk bahşâyîş buved."* Her kimün ki halk üzre bahşâyîş u teraḥḥümü ola. *"Âb-rüy-ı ü der-*

10 *efzâyîş buved."* Anuñ âb-rüyü efzâyîş u tezâyüdde olur. *"Bâş her dem bürdbâr u bâ-vaḳâr."*

Dâ'im ḥumül u vefâ ile ol. *"Tâ be-rüy-ı h'îş-bînî şad şafâ."* Tâ kendü yüzüne yüz şafâ göresin. Murâd taḥammül ü vefâ sebeb-i ḥuzûr u şafâ idügin beyândur. *"Tâ bemâned râzet ez düşmen nihân."* Tâ ki senüñ râzuñ düşmenden nihân u mestûr ḳala. *"Sırr-ı ḥod bâ-*

düstân kemter resân." Kendü sırruñı dostlara azrek érişdür. *"Tâ negerdî pîş-i merdüm*

15 *şerm-sâr."* [M61a] Tâ ki halk ḳatında şerm-sâr u ḥacil olmayasın. *"An ki ḥod nenhâde bâşî*

ber medâr." Anı ki kendüñ ḳomamışsın yérinden ḳaldırma. Medâr nehy-i ḥâzırdur. *"Ey bérâder perde-i merdüm meder."* Ey bérâder halkuñ perdesini yırtma, 'ayıblarını [K42a]

yüzine urmaḡla. *"Tâ neder redd perdeet şahşî dîger."* Tâ ki bir ḡayrı şahş senüñ perdeñü

yırtmaya ve seni rüsvâ étmeye. *BEYT*

20 *Meder perde-i kes be-hengâm-ı ceng*

Ki der-perde bâşed turâ nîz neng²

1 murâd kâr u hizmetde sa'ý u gûşîş sebeb-i izdiyâd-ı 'izzet u hürmet MA: murâd kâr u hizmetde sa'ý u gûşîş izdiyâd-ı 'izzet u hürmet S: K- // 2 idügin iş'ardur MAS: K- / meşnevî MKS: A- // 3 ve...bende-vâr MKS: A- // 4 'azîzeş bedâr u Hudâvendgâr KS: 'azîzeş nedâred Hudâvendgâr M, A- // 5 ve...bendegî MKS: A- // 6 zi...bendegî MKS: A- // 7 âb-rüy MSA: âb-rü K / efzûn u MKS: A- / vez KSA: ve M // 8 kimse MSA: kimesne K / bahîlliginden MKS: bahîlligde A // 9 ki MKA: kim S / bahşâyîş u MS: bahşâyîşi ve KA / ola MSA: olur K // 10 her dem MKS: dâ'im A // 12 ḥuzûr u şafâ MA: şafâ vü ḥuzûr KS // 16 anı ki SA: anı MK / medâr nehy-i ḥâzırdur S: MKA- // 17 'ayıblarını MKS: ya'ni 'ayıblarını A // 18 urmaḡla MSA: urma K // 19 rüsvâ MS: rüsvâi KA / beyt MKS: A- // 20 meder...ceng MKS: A- // 21 ki der-perde...neng MS: der-perde...neng K, A-

¹ Kul gibi çalışırsa Allâh onu azizlemez. Ve eğer gerçek bir kul olursa

² Savaş zamanında kimsenin sırrını açma; çünkü o sırla sen de rüsvâ olursun.

- “*Bā hevā-yı dil mekun zīnhār kār.*” Zīnhār gönül arzüsüyle iş éyleme. “*Tā neyāred pes peşīmānīş bār.*” Tā ki aña şoñra peşīmānlık hāşılını getürmeye. Ba’-i ‘Arabī’yle bes olup ma^cnā böyle olmak mümkündür. Tā ki o çok peşīmānlık yemişini getürmeye. *Murādü’l-müsteşār mü’temen* hasebince her huşuşa te’ennī vü müşāveret lāzım idügin beyāndur.
- 5 [S52b] “*Tā zebānet bāşed ey h’āce dirāz.*” Ey h’āce mādām ki senüñ zebānuñ dirāz ola. “*Dest kūteh dār u her cānib metāz.*” Elüñi kışa tut ve her cānibe segritme. Zīrā ol hüyla elüñ bir nesneye érişmez. Metāz nehy-i hāzırdur. [M61b] “*Her kirā qadrī nebāşed der cihān.*” Her kimüñ ki cihānda bir qadr u ‘itibārı olmaya. “*Zinde meşmāreş ki hest ez mürde kār.*” Anı diri şayma, zīrā ol ölilerdendür. “*Ez kana^cāt [A33b] her kirā nebved nişān.*” Her
- 10 kime ki kana^cātdan nişān olmaya. “*Key tevanger sāzedes mal-ı cihān.*” Cihānuñ mālī anı kaçan ğanī éyler. *BEYT*
- Ey kana^cāt tevāngerem gerdān*
Ki verā-yı tū hıç ni^cmet nīst¹
- 15 “*Ber ‘adū-yı l’iş cün pā bī-zafer.*” Çünkü kendü düşmenüñ üzre zafer bulasın. “*‘Afv pişār u zi cürmeş der güzer.*” ‘Afvı öñüne getür ve cürminden geç. *MESNEVİ*
- Çü ber düşmenī bāşedet dest-res*
Merencānş kūrā hemīn ğuşşa bes
‘Adū zinde sergeşte pīr āmenet
Bih ez hūn-ı ü geşte der gerdenet²
- 20 “*Bā tevāzu^c bāş u hū kun bā edeb.*” Tevāzu^cla ol ve edeble olmağı hüy éyle. “*Şoşbet-i*

2 getürmeye MSA: getürmeyesin K / ba’-i ‘Arabī’yle bes olup MKS: A- // 3 ma^cnā böyle olmak mümkündür tā ki o çok peşīmānlık yemişini getürmeye MS: ma^cnā böyle olmak mümkündür tā ki aña şoñra peşīmānlık hāşılını getürmeye K, A- / murād MKS: A- // 4 huşuşa MKS: huşuşda A // 5 MKS-: qadr-i merdüm-rā şinās ey muhterem tā şināsed merdümān qadr tū hem bu iki mışra^c ğayrı nüşhadan taħrīr olındı A / ola MKA: olmaya S // 6 hüyla MKS: hüy ile A // 7 metāz nehy-i hāzırdur S: MKA- // 8 qadr u MK: qadrī ve SA // 9 zīrā ol MSA: K- // 10 kime M: kimüñ KA, kim S / nişān MSA: nişānı K / māl-ı KSA: mālī M // 11 beyt MKS: A- // 12 ey...gerdān MKS: A- // 13 ki...nīst MKS: A- // 15 meşnevī MKS: A- // 16 çü ber düşmenī bāşedet dest-res K: çü ber düşmenī bāyedet dest-res M, çü ber der düşmenī bāşedet dest-res S, A- // 17 merencāneş...bes MKS: A- // 18 ‘adū...āmenet MKS: A- // 19 bih...gerdenet MK: bih...gerdānet S, A- // 20 şoşbetī KS: şoşbetī MA

¹ Ey kanaat, beni zengin et; çünkü senden başka nimetim yoktur.

² Düşmanı ele geçirdiğinde onu incitme; çünkü bu dert ona yeter. Düşmanın senin yanında canlı olarak yaşaması, onun kanına bulaşmaktan daha iyidir.

perhîzkārān mîṭaleb.” Şâlihlerün muşâhebetini taleb éyle, [K42b] fâsıklardan dūr ol. *Edebü’l-meri hayrun min zehebihi.* “*Bürd barî cüy u bî-âzâr bâş.*” Taḥammül iste ve âzâr u zararlı ol. “*Tā ki gerded [M62a] der hūner nām-ı tu fāş.*” Tā ki hūnerde senūñ [S53a] nāmuñ fāş u meşhūr ola. “*Hem çü tiryākend dānāyān-ı dehr.*” Zamānuñ ‘âlimleri tiryāk gibidür. “*Ḳātilāned cümle nādānān çü zehr.*” Cümle cāhiller zehr gibi ḳātilerdür. Tiryāk ‘Arabî tiryāk Fārisî’dür. “*Merdüm ez tiryāk mîbāyed necāt.*” Merdüm marazlardan tiryākdan necāt u ḥalāş bulur. “*Hod kesî ez zehr key yābed ḥayāt.*” Bir kimse zehrdan ḥod ḳaçan ḥayāt bulur. “*Şabr u ḥilm ü ‘ilm tiryāk-i dilend.*” Bu üç ḥaşlet senūñ gönülün tiryākıdır. “*Hırş u bugz u kīne zehr-i ḳātilend.*” Bu üç ḥaşlet zehr-i ḳātildür. Zîrā senūñ 10 Ḥudā’dan dūr olmağına sebebdür. “*Fahr-i cümle kārḥā nān dādenest.*” Cümle işlerün fahr u zübdesi nān vèrmekdür. “*Der berū-yı düstān bükşādenest.*” Ḳapuyı dostlar yüzine açmaḳdur. Murād ve *yuṭ‘imüne’t-ṭā‘āme ‘alā ḥubbihi miskīnen ve yetīmen ve āsīren*¹ ḥasebince aḥlāk-ı ḥamīdenün güzīdesi saḥāvet u iḥsān idüğün iş‘ardur. BEYT

Kerāmet cuvānmerdı vü nān dehîst

15 *Maḳālāt-ı bîḥüde ṭabl-ı tehîst*²

[M62b] “*Gerçi dānā bāşi vü ehl-i hūner.*” Egerçi ‘âlim u hūnermend olasın. “*H’îş-rā kemter zi her nādān şumar.*” Kendüñi her cāhilden [A34a] aḥḳar u kemter şay. Zîrā evliyāullāh ol sebebden ‘ālî ḳadr oldılar ki kendülerini kelbden eyü ṭutmadılar. BEYT

*Ez ān ber melā’ik şeref dāştend*³

20

1 mîṭaleb MSA: rā taleb K // 3 hūnerde MSA: K- // 4 nāmuñ MS: nāmuñ hūnerde K, aduñ A // 5 gibidür MKS: gibilerdür A / ḳātilāned MK: ḳātilānend SA / nādānān MKA: nādān S / zehr gibi ḳātilerdür MSA: herbiri ḳātilerdür zehr gibi K // 6 mîbāyed KS: mîyābed MA / merdüm marazlardan MKS: merdüm marazlarında A // 7 bulur MKS: bulurlar A / ḥūd MKS: A- // 8 şabr u ḥilm ü ‘ilm MSA: şabr ‘ilm ü ḥilm K / senūñ gönülün MKA: zehr ḳātildür zîrā S // 9 tiryākıdır MKA: senūñ Ḥudā’dan dūr olmağına sebebdür S / zehr-i ḳātildür MK: senūñ gönülün tiryākıdır S, ḳātildür A / zîrā senūñ MKA: S- // 10 Ḥudā’dan dūr olmağına sebebdür M: Ḥudā’dan dūr olmağına sebebdür KA, S- // 11 zübdesi MSA: güzīdesi K // 13 ḥasebince MKS: A- / iş‘ardur MKA: iş‘ardur ve iş‘ardur S / beyt MKS: A- // 14 kerāmet cuvānmerdı vü nān dehîst MKS: A- // 15 maḳālāt-ı bîḥüde ṭabl-ı tehîst MKS: A- // 17 her cāhilden MKS: cāhillerden A // 19 beyt MKS: A- // 20 ez ān ber melā’ik şeref dāştend MKS: A

¹ e’l-İnsān (76): 8. “Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve sire yedirir.”

² Kerāmet etmek ve eklemek civānmerdliktir. Boş konuşmak, boş davul gibidir.

³ (Kendilerini köpekten fazla sanmadıklarından) Meleklerden daha yüce makama sahip oldular.

Ki ĥod-rā bih ez seg pendāštend¹

“*Şud du ĥaşlet* [K43a] *merd-i ebleh-rā nişān.*” [S53b] Ebleh kimseye iki ĥüy nişān oldu.

“*Şohbet-i şıbyān u ragbet bā zenān.*” Şabîlerle muşāhebet ve zenlere ragbet.

DER BEYÂN-I ZİNDEGÂNÎ

- 5 “*Nā-ĥoşî der zindegānî ey velîd.*” Ey velîd dirlikde nā-ĥoşlık. “*Merd-rā ez ĥüy-i bed gerded bedîd.*” Kişiyeye yaramaz ĥüydan zâhir olur. Zîrâ yaramaz ĥüyı sebebi ile ĥalk ile imtizâc étmege kâdir olmaz. “*An ki nebved merv-râ ĥüy-ı nikû*” Ol kimse ki anuñ eyü ĥüyı olmaya. “*Mürde mîdâneş ki zinde nebved ü.*” Anı mürde bil. Zîrâ o zinde olmaz. Bu hem vechdür. Anı mürde bil, eyle mürde ki o diri olmaz. “*Her ki güyed ‘ayb-ı tû ender ĥuzûr.*” Her kim
- 10 ki senüñ [M63a] ‘aybıñı ĥuzûruñda söyler. “*Bî-nümâyed râhet ez zulmet benür.*” Saña zulmetden nûra yol gösterür. Zîrâ ‘ayblaruña muţtali^c olup ĥodbînlikden ĥalâş bulursun.

KIT^cA

Ez şohbet-i düstân-ı be-rencem

K’âhlâk-ı bedem ĥasen nümâyend

- 15 ‘*Aybem hüner u kemâl bînend*

Ĥârem gul u yâsemen nümâyend²

Kû düşmen-i şüh-ı çeşm-i bî-bâk

Tâ ‘ayb-ı merâ nemî nümâyend

- “*Mer turâ her kes ki bâşed reh-nümây.*” Her kimse ki saña reh-nümây ola. Reh-nümây vaşf terkîbidür. “*Şükr-i ü mîbâyed âverden becây.*” Anuñ şükrini yérine getürmek gerek. “*Ĥâl-i ĥod-râ ez dü kes pinhân medâr.*” İki kimseden kendü ĥâliñi pinhân u mestür tutma. “*Ez*

1 ki...pendāštend MKS: A- // 2 MSA-: der beyân-ı şıfat-ı nādānî şıfat-ı bed-ĥüy K / ebleh-rā S: ebleh ez K, ebleh MA // 4 der beyân-ı zindegānî S: der zindegānî M, der beyân-ı zindegānî nā-ĥoş kuned A, K- // 6 bedîd KS: pedîr MA / ĥüyı sebebi ile MKS: ĥüy sebebiyle A / ĥalk ile MKS: A- // 8 ü MSA: ber ü K / zinde MSA: zinde rüy K / bu hem vechdür MKS: A- // 9 anı...olmaz MKS: A- / ‘ayb-ı MSA: ĥıybest K // 10 ‘aybıñı MSA: ĥıybetiñi K // 11 ‘ayblaruña MKS: ki bir ‘ayb ki A // 12 kıt’a MK: meşnevî S, A- // 13 ez...be-rencem MKS: A- // 14 k’âhlâk-ı...nümâyend MKS: A- // 15 ‘aybem...bînend MKS: A- // 16 ĥârem...nümâyend MKS: A- // 17 kû...bî-bâk MKS: A- // 18 tâ...nümâyend MKS: A- // 19 kes KSA: ĥız M / reh-nümây KS: reh-nümâ MA / reh-nümây vaşf S: MKA- // 20 terkîbidür S: MKA- / MSA-: der beyân-ı an ki emvâl ĥud-râ ez çend keşî pinhân nebâyed dâştan K

¹ Kendilerini köpekten fazla sanmadıklarından (meleklerden daha yüce makama sahip oldular.)

² Arkadaşların sözünden azap çekiyorum; çünkü kötü huylarımı iyi görüyorlar. Ayıplarımı hüner, dikenlerimi gül ve yasemen sayıyorlar.

- ṭabīb-i ḥāzıḳ u ez yār-ı ğār.*” Ṭabīb-i ḥāzıḳdan ve yār-ı ğārdan ki murād yār-ı şādıḳdur. “*Tā tuvānī* [S54a] *bā zenān şoḥbet mecūy.*” Mādām ki ḳādırsın zenlerle muşāḥebet isteme. “*Rāz-ı ḥod-rā nız bā işān megūy.*” Kendü rāzıñı dahī anlara söyleme. Zırā elbette fāş éylerler. “*Ançı ender şer^c bâşed nā-pesend.*” Ol nesne ki şer^c-i şerīfde [K43b] nā-pesend u
- 5 nā-ma^qkūldur. “*Gird-i ū hergiz mekerd ey ḥoşmend.*” [M63b] Ey ‘āḳıl hergiz anuñ eṭrāfına tolanma. Mekerd nehy-i ḥāzırdur. “*Her çi rā gerdest Ḥaḳ ber tū ḥarām.*” Her neyi ki Ḥaḳ Ta‘ālā Ḥazreti senüñ üzeriñe [A34b] ḥarām éylemişdür. “*Dür bāş ez vey ki bāşī nık nām.*” Andan ırāḳ ol ki eyü adlu ve maḳbūl-ı Ḥudā olasın. “*Çünki begşāyed der-i rüz-ı Ḥudāy.*” Çünki Ḥudā-yı Ta‘ālā Ḥazreti rızḳ ḳapusını açar. “*Dil güşāde dār u nıkī kem nūmāy.*”
- 10 Ḳalbūñi güşāde vü mesrūr ṭut ve elem u ṭarlığı az göster. *Murādü’r-rızḳu ‘alallāhi* ḥasebince rızḳuñ saña éruşür, rızḳ için ğamnāk olma demekdür. *ḲIT^cA*
- Ḳısmet-i rızḳet zi ezel gerde end*
Çend pey-i rızḳ perākendegī
Fā’ide-i zindeġiyet bendegīst
- 15 *Ser mekeş ez ḳā’ide-i bendegī¹*
“*Tāze rüy u ḥoş süḥan bāş ey aḥī.*” Güteryüzlü ve laṭıf sözlü ol ey aḥī. “*Tā buved nām-ı tu der ‘ālem seḥī.*” Tā ki ‘ālemde senüñ nāmuñ seḥī ola. *BEYT*
- Ḥarāmet buved nām-ı ankes çeşīd*
Ki çün sofrā āb-rū be-hem der-keşīd²
- 20 “*Pür meḥūr andūh-ı merg ey bu’l-heves.*” Ey bu’l-heves mevt ğamını çok yeme. “*Çünki vaḳt āyed nekerded pīş u pes.*” Çünki vaḳt gele öñüne ve ardına dönmez. [M64a] [S54b]

1 ki KSA: M- // 3 nız SA: yez MK // 4 éylerler S: éyler MKA // 6 megerd nehy-i ḥāzırdur S: MKA- / çi rā MKS: kirā A / gerdest Ḥaḳ MSA: Ḥaḳ gerdest K / neyi MS: nesnei K, ne ki A // 7 Ḥazreti MSA: Ḥazret K / bāş MKS: bāşī A // 8 der-i rüz-ı MSA: derī rüzī K // 9 Ḥudā-yı Ta‘ālā Ḥazreti M: Ḥaḳ Ta‘ālā Ḥazret K, Ḥudā-yı Ta‘ālā SA / ḳapusını açar MS: ḳapusın açar A, ḳapusın açā K / kem KSA: nām M // 10 güşāde vü SA: güşā vü M, vü K // 11 rızḳuñ MKA: rızḳ S / ḳıṭ^ca MKS: A- // 12 ḳısmet-i rızḳet zi ezel gerde end MS: ḳısmet-i rızḳet ezel gerde end K, A- // 13 çend pey rızḳ perākend key S: çend pey rızḳ perākend key beyt K, çend pey rızḳ perākende key M, A- // 14 fā’ide-i...zindeġiyet MKS: A- // 15 ser...bendegī MKS: A- // 16 rüy u ḥoş süḥan MSA: rüy ḥoş u süḥan K // 17 beyt MKS: A- // 18 ḥarāmet buved nām-ı ankes çeşīd M: ḥarāmet buved nām-ı ankes çeşīde K, ḥarāmet buved ankes enkes çeşīd S, A- // 19 ki çün sofrā āb-rū be-hem der keşīd MS: ki çün be sofrā ābrū der hem der keşīd K, A-

¹ Senin rızḳını ezelden belirlemişler. Neden bu kadar rızḳ peşinde koşarsın? Yaşamının yararları senin kulluğundandır. Kul olma kuralından dışarı çıkma.

² Seni rezil eden kişinin sofrasında oturup yemek sana haram olsun.

Murād kavluhu Ta[°]ālā: “*Fā_izā cā’e ecelühüm lā yestāhürüne sâ’aten ve lā yestağdimüne.*”¹ hasebince mevt mu[°]ayyen olan sâ[°]atden ne bir nefes evvel ve ne bir nefes soñra vâkı[°] olur demekdür. Sâ[°]atden murād bunda zamân-ı kalîldür. “*Dil zi gill u gış hemîşe pāk dār.*” Dâ’imā kalbüñi gill u gışdan pāk tut. Dār emr-i hâzırdur. “*Tā tuvānı der derün kîne medār.*” Mādām ki kâdirsin kalbüñde kîn tutma. *BEYT*

Dilem hâne-i mihr-i yârest u bes

Ez ân mînegünced der u kîn kes²

“*Tekye kem kun h’âce ber girdâr-ı h’îş.*” Ey kişi [K44a] kendü [°]amelüñ üzre [°]itimâd éyleme.

Ey h’âce tağdırindedür. Girdâr [°]amel. “*Dil be-nih ber rahmet-i cabbâr-ı h’îş.*” Kendü

10 cabbârüñ rahmeti üzre gönül ço, ya[°]nî Hağ Ta[°]ālā Hazreti’nüñ rahmetine [°]itimâd éyle.

Cabbâr’dan murād Hağ Ta[°]ālā Hazreti’dür. “*Bihterîn-i çiz hâ hulğ-ı nikust.*” Nesnelerüñ

eyüregi eyü hüydur. “*Halk hulğ-ı nîk-râ dârend düst.*” Halk eyü hüyı dost tutarlar. Pes her

kimde ki eyü hüı ola mağbül-ı halk olur. *BEYT*

Ezîn nâmverter mağallî mecüy

15 *Ki h’ânend halğet pesendîde hüı³*

“*Rev fûrüten şev hemîşe ey halef.*” Ey halef yûri dâ’im tevâzu[°] édici ol. “*Kîn buved*

ârâyış-i ehl-i şeref.” Zîrâ ehl-i şeref [A35a] u evliyâullâhuñ ârâyış u zîneti budur.

Semmü’l-mer’i fi’t-tevâzu[°]. KİT[°]Â

Cem[°]est hayrhâ heme der hâneî vü nîst

20 *Ân hâne-râ kilîd be-ğayr ez fûrû tenî⁴*

1 kavluhu Ta[°]ālā MA: KS- // 2 sâ[°]atden KSA: sâ[°]atinden M / ve ne bir nefes MA: ve ne bir sâ[°]at KS // 3 bunda MKS: A- // 4 dâr emr-i hâzırdur S: MKA- // 5 beyt MKS: A- // 6 dilem...bes MKS: A- // 7 ez...kes MKS: A- // 8 girdâr MKS: kâr A / üzre [°]itimâd éyleme MSA: üzre az [°]amel éyle ya[°]nî az [°]itimâd éyle K // 9 ey h’âce tağdırindedür girdâr [°]amel S: MKA- // 10 Ta[°]ālā Hazreti’nüñ MK: Ta[°]ālâ’nuñ SA // 11 bihterîn MSA: bihterînî K // 12 râ SA: merâ KS / hüı MKS: hüılyı A // 13 kimde ki MKS: kim ki A / hüı ola MKS: hüılyı olur A / beyt MKS: A- // 14 ezîn...mecüy MKS: A- // 15 ki...hüı MKS: A- // 16 kîn MSA: gîr K // 17 şeref MSA: şerîf K / u MKS: A- / ârâyış u MS: ârâyışı ve KA // 18 kıt[°]a MKS: A- // 19 cem[°]est hayrhâ heme der hâne-i vü nîst MK: cem[°]est çizhâ heme der hâne vü nîst S, A- // 20 ân hâne-râ kilîd be-ğayr ez fûrû tenî MK: ân-râ kilîd be-ğayr ez fûrû tenî S, A-

¹ e’l-[°]Arâf (7): 34. “Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler.”

² Gönlüm sevgilinin en güzel evidir. Onun için oraya kimsenin kini sığmaz.

³ Bundan daha meşhur yer arama; çünkü halk seni seçkin huylu bilir.

⁴ Hayrların hepsi bir evde toplanmıştır ve o evin kilidi tevâzudan başka bir şey değildir.

Şerhâ bedîn kıyâs bîñ hâne est cem^c

V'ân-râ kilîd nîst be-coz mâ'î vü manî¹

- Halef [S55a] bunda eyü oğul ma^cnâsnadur. Fürü-tenî tevâzu^c vü mâ'î ve manî kibr u ^cucb ma^cnâsnadur. “*Ân ki bâşed der kefi-şehvet esîr.*” Ol kimse ki şehvet u nefis elinde esîr u
- 5 giriftâr ola. “*Gerçi âzâdest ü râ bende gîr.*” Egerçi âzâddur ammâ anı bende tut. Zîrâ bende-i şehvetdür. Gîr emr-i hâzîrdur. “*Ger tu bîñî nâkesî-râ bârgâh.*” Eger sen bir nâkesüñ bârgâhını göresin. “*Hâceti^c hod-râ ez u hergiz be-h'âh.*” Hergiz andan kendü hâcetüñi isteme. Nâkes hasîs ma^cnâsnadur. “*Ber der-i nâkes kadem her giz meber.*” Nâkesüñ çapusu üzre her giz kadem iletme ya^cni çapusına varma. “*Ver bebîñî hem mepurs ez vey haber.*”
- 10 Ve eger görür iseñ dañî andan haber şorma. “*Tâ tuvânî kâr-ı ebleh-râ mesâz.*” [M65a] Mâdâm ki kâdirsin eblehüñ işini düzme ve aña mu^câvenet éyleme. “*Kâr fermâyiş velî kemter nevâz.*” [K44b] Aña iş u hîdmet buyur ammâ azrek ri^câyet u ihsân éyle. Nevâz emr-i hâzîrdur.

DER İHTİRÂZ-I DÜŞMENÂN

- 15 “*Ez du kes perhîz kun ey hüşyâr.*” Ey hüşyâr iki kimseden perhîz u ihtirâz éyle. “*Tâ nebîñî nekbetî ez rûzgâr.*” Tâ ki rûzgârdan nekbet u şiddet görmeyesin. Nektbet kâf-ı ^cArabî'yle lafz-ı ^cArabî'dür. “*Evvel ez düşmen ki ü istîze üst.*” Evvel düşmenden perhîz éyle ki o ^cinâd édici ve huşûmet édicidür. “*V'ângehî ez şöbet-i nâdân düst.*” Ve andan soñra nâdân dostuñ muhâbbetinden perhîz éyle. ^cAduvvun ^câkılin hayr min şadîkin câhilin².

1 şerhâ...cem^c MKS: A- // 2 v'ân-râ kilîd nîst be-cüz mâ'î vü manî MK: v'ân-râ kilîd nîst be-cüz hâlî vü ğanî S, A- // 3 halef...ma^cnâsnadur MKS: A- / fûrû-tenî tevâzu^c vü mâ'î ve manî kibr u ^cucb MK: fûrû-tenî tevâzu^c vü hâlî ve ğanî kibr u ^cucb S, A- // 4 ma^cnâsnadur MKS: A- / esîr u KS: MA- // 5 egerçi MK: eger KS / âzâddur MKS: âzâdedür A / anı KSA: M- // 6 şehvetdür MSA: şehvetdedür K / gîr emr-i hâzîrdur S: MKA- / nâ-kesî-râ bârgâh KSA: hod-râ ez ü her giz be-h'âh M / eger sen bir nâ-kesüñ KSA: her giz andan kendü M // 7 bârgâhını göresin KSA: hâcetüñi isteme M / hâceti...be-h'âh SA: hâcet-i...be-h'âh K, M- / her giz andan kendü hâcetüñi KSA: M- // 8 isteme KSA: M- // 9 hem MKS: A- // 10 eger KSA: ger M / görür iseñ MSA: görürseñ K // 12 nevâz emr-i S: MKA- // 13 hâzîrdur S: MKA- // 14 der ihtirâz-ı düşmenân M: der ihtirâz-ı gerden düşmenân S, der beyân-ı ân ki dü kes ihtirâz-ı bâyed kerden K, der beyân-ı ân ki ez perhîz // 15 ey hüşyâr iki kimseden perhîz u ihtirâz éyle MSA: iki kimseden perhîz u ihtirâz éyle ey hüşyâr K // 16 nekbet kâf-ı S: MKA- // 17 ^cArabî'yle lafz-ı ^cArabî'dür S: MKA- / üst MKS: rüst A // 18 o MSA: K- / ^cinâd édici ve huşûmet édicidür MS: ^cinâd u huşûmet édicidür K, ^cinâd édicidür // 19 ^caduvvun...câhilin MSA: K-

¹ Bu kıyasla kötülüklerin de hepsi bir eve toplanmıştır ve onun da kilidi “ben, ben” demekten başka bir şey değildir.

² Akıllı düşman, câhil dosttan hayırlıdır.

[S55b] “*H'îş-râ ez nezd-i düşmen dūr dār.*” Kendüni düşmenüñ katından ırak tut. “*Yâr-ı nādân rāz-ı hod mehcūr dār.*” Cāhil yarı kendüñden dūr tut. Dāred emr-i hāzırdur. “*Ey piser kem gūy bā merdūm dūrūst.*” Ey piser halka dūrūst saht söyleme. “*Ver begūyî ez tu gerdānend pūst.*” Ve ger halka dūrūst [M65b] söyleyesin senden arķalarını döndürürler.

5 Murād senden ı^ırāz éylerler démekdür. “*Bihterīn-i hulķ mīdānī kirāst.*” Hıyūñ eyüeki kimüñ içündür ya^ınī kimde vardır bilür misin? “*An ki dād [A35b] inşāf u inşāfeş ne-hāst.*” Ol kimse ki halka inşāf vérdi ve anuñ inşāfını istemedi. Murād inşāf u ^ıadl u dādı rızāullāh için éyledi démekdür. *MİŞRA*^ı

*Zi şāhān ^ıadl mībāyed dīger hīç*¹

10 *BEYT*

Şāh-rā bih buved ez tāt-ı şad sāle vū zūhd

*Ķadr-i yeg sāt ^ıömrī ki der u dād kuned*²

“*Ķün hadīş-i hūb gūy bā faķīr.*” Ķunki faķīre hūb u laţif söz söyleyesin. “*Bih buved zāneş ki pūşānī harīr.*” Aña andan yeg olur ki harīr cāme giydüresin. Bu hem vechdür. Andan

15 yeg olur ki aña harīr cāme giydüresin. *E'l-kelimetü't-tayyibe şadaķat.* “*Hışm hordan pişe-i her serverest.*” Ķazabını yutmaķ her server u şāhib-dilüñ pişe vū ^ıadetidür. [M66a] [K45a] Hışm hānuñ fethiyle feşahā dilinde ve kesreyle ^ıavām dilinde. “*TelĶ bāşed ez şeker şīrīn terest.*” Hışmı def^ı étmek acıdur līkin ma^ınada şekerden şīrīnrekdür. Zīrā anuñ sebebi ile niçe şevāb [S56a] hāşıl olur. *BEYT*

20 *TaĶammül Ķü zehret nümāyed nuĶust*

*Velī şehd gerded Ķü der tab^ı rust*³

1 h'îş-rā...tut MSA: K- / yâr-ı MKS: A- // 2 nādân...tut MKS: A- / dāred emr-i hāzırdur S: h'îş-rā ez nezd-i düşmen dūr dār kendüni düşmenüñ katından ırak tut K, MA- // 3 ez MSA: bā K // 4 arķalarını MSA: arķaların K // 5 hıyūñ MSA: hulķuñ K // 8 rızāullāh için S: rızāullāh MKA / mışra^ı MS: KA- // 9 zi...hīç MKS: A- // 10 beyt MKS: A- // 11 şāh-rā...zūhd MKS: A- // 12 Ķadr-i...kuned MKS: A- // 14 bu hem vechdür andan M: KSA- // 15 yeg...giydüresin M: KSA- / hışm MSA: çeşm K // 16 server u MSA: serverüñ ve K // 17 hışm hānuñ fethiyle feşahā dilinde ve kesreyle ^ıavām dilinde S: MKA- // 18 sebebi ile MKS: sebebiyle A // 19 beyt MS: KA- // 20 taĶammül...nuĶust MS: KA- // 21 velī...rust MS: KA-

¹ Sultanlarda adāletten başka bir şey olmamalı.

² Şāhın ömründe bir saat adāletli davranması, yüz yıl ibādet etmesinden daha iyidir.

³ Tahammül etmek zehir gibi gelse de, içine işlediğinde bal gibi gelir.

“Her ki bā merdüm nesāzed der cihān.” Her kim ki cihānda halka imtizāc éylemeye.
 “Zindegānī telh dāred bī-gūmān.” Şübhesiz acı ve düşvār dirlik tutar. Zirā kimse ile ihtilāt
 u imtizāc étmedüğinden murādātınūñ huşulī ziyāde ʿusret u meşakkātle müyesser olur.
 Zindegānī telhde nūn u yā ziyāde çekilmez vezin için. Zindegānīde nūn u yā çekilürse
 5 hemze olmayıp maʿnā böyle olur. Key acı tutar. “An ki şūhest u nedāred şerm nīz.” Ol
 kimse ki küstāhdur ve şerm daḥī tutmaz. “Vʿān ki ü nā-pāk-zādest ey ʿazīz.” Bil ki o bed
 aşl u nā-pāk-zādedür ey ʿazīz. “Ez melāmet tā bemānī der emān.” Melāmet u töhmetden
 emān u hıfzda kalasın. “Bāş dāʿim hemnişin-i şālīhān.” Dāʿim şālīhlerūñ hemnişin u
 muşāhibi ol. Murād itekḳū imm mevāziʿiʿt-tūhemi ḥasebince mücālest [M66b] u
 10 muşāhebet ʿulemā vü şulehā ile lāzım idüğün işʿardur.

DER ŞIFAT-I ʿİZZET-İ ḤOD

“Çend ḥaşlet āverde ḥʿorī berüy.” Yüze yaʿnī kişiye ne kadar ḥaşlet ḥʿarlık getirür. “Bā tu
 güyem ger hemī güyī begüy.” Saña déyem eger dé dér iseñ. “Evvel ān bāşed ki mānend-i
 mekes.” Evvel oldur ki sinek gibi. “Merd-i nā- ḥʿānde şevēd mihmān-ı kes.” Daʿvet
 15 olumamış merd kimseye mihmān ola. BEYT

Tevakḳuʿ berāned zi her mecliset

Berān ez ḥodeş tā nerāned keset¹

“Her ki [A36a] mihmān-ı kesī nā-ḥʿānde [S56b] şud.” Her kim ki daʿvet olunmamış iken
 bir kimseye mihmān oldı. “Nezd-i merdüm ḥʿor u zār u rande şud.” Halk katında ḥʿor u zār
 20 sürülmüş oldı. “Diğerān bāşed ki nādānī reved.” Bir daḥī oldur ki bir nādan gider. “Ker
 Ḥudāy-ı ḥāne-i [K45b] merdī şevēd.” Bir merdūñ ḥānesine kethudāy olur. Hālā ki anuñ bu

1 nesāzed MSA: sāzed K / cihānda halka MS: cihān halkına K, cihānda halkla A // 2 düşvār dirlik MSA: düşvārlik K / kimse ile MKS: kimse ile ol A // 3 murādātınūñ MKS: anuñ A / huşulī MKS: huşūrı A // 4 zindegānī-i telhde nūn u yā ziyāde çekilmez vezin için zindegānīde nūn u yā S: MKA- // 5 çekilürse hemze olmayıp maʿnā böyle olur key acı tutar S: MKA- // 6 ve MKS: A- // 7 o bed aşl u nā-pāk-zādedür MSA: ol aşl-ı nā-pāk-zādedür K // 9 muḥālat KSA: muḥālat M // 11 der şıfat-ı ʿizzet-i ḥod MK: der şıfat-ı ʿizzet-i ḥʿor S, der beyān-ı zillet-i ḥʿorest A // 13 saña MSA: cemʿini saña K / dé MSA: K- // 15 beyt MKS: A- // 16 tevakḳuʿ...mecliset MKS: A- // 17 berān...keset MK: her enzār ḥʿoreş tā nerābed kes S, A- // 18 her ki MKS: her ki ü A / kesī MKS: kes A // 19 ḥʿor u zār MKS: ḥʿor u zār ile A // 21 merdī MA: merdüm KS

¹ Beklenti seni her toplantıdan uzaklaştırır. Kimse seni uzaklaştırmadan, sen onu kendinden uzaklaştır.

- huşuşa rızası yokdur. Ba'zı nüshada hâne-i merdüm vâki^c olur. “*Kār kerden ber hadîş-i ân du merd.*” Ol iki merdüñ sözi üzre iş éylemek. [M67a] “*Ez pey-i cehlend dâ'im der neberd.*” Cehl sebebinden dâ'im neberd u cengdedürler. Der neberdend taqdîrindedir ki cehlendde olan edât cem^c aña maşrûfdur. “*Her ki binşined zeberdest-i şudür.*” Her kim ki ‘âlî-
5 kadrlaruñ üzerine otura. “*Ger resed h'orî berüyeş nîst dūr.*” Eger anuñ rüy u zâtına h'arlık érişe ba'îd degüldür. Şudür cem^c-i şadrur ki bunda ‘âlî-kadrlar ma'nâsınadur. “*Nîst cem'î-râ çü ber kavî-i tu güş.*” Çünkü bir cem'üñ senüñ kavlüñ üzre kulağı yokdur ,ya'nî söziñi istimâ^c vü qabûl éylemezler. “*Şad sūhan ger bâşedet yeg-râ megüş.*” Eger yüz sözüñ ola ve sūhandân olasıñ anlara birin söyleme zîrâ za'î olur. Megüş nehy-i hâzîrdur güşîden ki kâf-ı
10 Fârisî'nüñ zammesiyledür, işitmek ma'nâsınadur. “*Hâcet-i hod-râ meh'âh ez düşmenân.*” Düşmenlerüñden kendü hâcetüñi isteme. “*Zîn beter h'orî nebâşed der cihân.*” [S57a] Cihânda bundan beter h'orlık olmaz. “*Ez fûrû mâye murâd-ı hod mecûy.*” Sifleden kendü murâdıñı isteme. “*Tâ neyâbed mer turâ h'orî berüy.*” [M67b] Tâ senüñ yüzine h'orlık gelmeye. *BEYT*
- 15 *Zamâne hiç nebaşşed ki bâz nestâned*
Mecûz-i sifle mürüvvet ki şey'u lâ şey'¹
- “*Bâ zen u kudek mekun bâzî helâ.*” Hele zen u kudekle oynama. Helâ hele ma'nâsındadur ki tehdîd için isti'mâl olunur. “*Tâ negerdî h'or u zâr u mübtelâ.*” Tâ ki haķır u zâr u mübtelâ olmayasın.

20

DER SIFAT-I YÂR-İ MUVÂFIK

1 ba'zı nüshada hâne-i merdüm vâki^c olur S: MKA- // 2 ol iki merdüñ sözi üzre iş éylemek MKS: A- // 3 u MKA: S- / der neberdend taqdîrindedir ki cehlendde M: neberdend taqdîrindedir ki cehlendde S, nîz dened taqdîrindedir ki cehlendde K, A- // 4 olan âdat cem^c aña maşrûfdur MKS: A- // 5 rüy u MSA: yüzi ve K // 6 şudür...ma'nâsınadur MKS: A- // 7 çü MKS: A- // 9 megüş nehy-i hâzîrdur güşîden ki S: MKA- // 10 kâf-ı Fârisî'nüñ zammesiyledür, işitmek ma'nâsınadur S: MKA- // 11 hâcetüñi MSA: hâcetüñi K // 12 cihânda bundan MKA: bundan cihânda S // 13 neyâbed S: nebâyed K, neyâyed MA / yüzine MSA: yüzine ki K // 14 gelmeye MKS: getürmeye A / beyt MKS: A- // 15 zamâne hiç nebaşşed ki bâz nestâned M: zamâne hiç nebaşşed ki bâzestâned S, zamâne hiç nebaşşed ki bâz nestân K // 16 mecûz-i...şey' MKS: A- // 17 bâ zen u kudek SA: bâ zen kudek MK / kudekle MSA: kudek ile K // 19 isti'mâl MSA: 'amâl K / tâ ki haķır MSA: tâ h'or K // 20 der şıfat-ı yâr-i muvâfık S: der şıfat-ı muvâfık M, ber beyân-ı şeş çiz ki beñâr âyed buved K, der beyân-ı ânçi be-kâr âyed ve bi't-tabî^c gû ârâst A

¹ Devir sana almayacağı şeyi bağışlamaz. Alçak insanda civânmerdlik arama, onda hiçbir şey yoktur.

“*Der cihān şeş çiz mi āyed benār.*” Cihānda altı nesne işe yarar. [A36b] “*Evvelā bārī taām-ı hoşgüvār.*” [K46a] Evvelā bir kerre yañi mükerrer olmaya hoşgüvār u münhazım taām. “*Hoş buved yār-i muvāfık der-cihān.*” Cihānda muvāfık yār laıfıdır. “*Bāz maḥdūmı ki bāşed mihribān.*” Girü şol maḥdūm ki mihribān u şefkatlı ola. Maḥdūm efendi
5 mañnasınadır. Mihribān şefkatlıdır. *BEYT*

Refik-i mihribān u yār-ı hemdem

Heme kes dost midārend u merḥem¹

“*Her sūhan kār rāst güyī vū dürüst.*” Her söz ki añı rāst u dürüst söyleyesin. Güyā bunda söylersen mañnasına hem cā’izdir. “*Bih zi dünyā v’ān ki der vey nef-i tust.*” [M68a]

- 10 Dünyādan ve ol nesneden ki anda saña nef vardur yegdür. “*An çi erzānest ālem der behāş.*” Ol nesne ki ālem anıñ behāsında ucuzdur. “*Akl-ı kāmıl dān u dilşād bāş.*” Kāmıl āklı bil ve andan mesrūr u dilşād ol. [S57b] “*Düşmen-i Haḫ-rā nebāyed dāşt dost.*” Haḫ Taālā’nuñ düşmenini dost tutmaḫ gerekmez. “*Bāz keşt-i cümle çün āhir be-düst.*” Cümlenüñ rücu’ı āhir Haḫ Taālā Hazretine’dür. Düşmenden murād mü’min olmayan
15 kimse ve zālīm u fāsıkdur. Be-düst bā düst mañnasınadır. “*Ayb kes bā ü ne-mibāyed nūmūd.*” Kimsenüñ aybını aña göstermek gerekmez, yañi kimsenüñ aybını yüzine urmaḫ gerekmez. “*Zān ki nebved hiç laḫmı bī-gudūd.*” Zırā hiçbir laḫm güdüdsız olmaz. Laḫm et, güdūd cem-i güddedir ki laḫmda olan bez mañnasınadır. Murād ayıbsız kimse olmaz demekdür. “*Ez Hudā ḫ’āh ānçi ḫ’āhı ey piser.*” Ol nesnei ki istersin, Hudā’dan iste ey
20 piser. ḫ’āh emr-i hāzırdur. “*Nıst der dest-i ḫalā’ıḫ nef u zarr.*” [M68b] Nef u zarr ḫalā’ıḫ elinde degüldür. Belki cem nesne Haḫ Taālā Hazreti’nüñ dest-i kudretindedür.

3 muvāfık yār laıfıdır MSA: yār-ı muvāfık hoş u laıfıdır K // 4 bāşed mihribān MSA: K- / girü şol maḥdūm ki MSA: K- // 5 mihribān şefkatlıdır S: MKA- / beyt MKS: A- // 6 refik-i...hemdem MKS: A- // 7 heme kes dost midārend u merḥem MKS, A- // 8 söz MKS: sözi A / güyā bunda MKS: A- // 9 söylersen mañnasına hem cā’izdir MK: söylersen mañnasınadır S, A- // 10 nesneden ki anda saña nef vardur yegdür K: nesneden ki andan saña nef vardur yegdür S, nesneden yegdür ki anda saña nef vardur A / nesneden ki anda saña vardur yegdür M / ān çi MKS: ān ki A // 11 dilşād MSA: dilşādān K // 12 āklı MKS: ākl A / andan MSA: K- / mesrūr u MSA: mesrūr K / nebāyed MSA: neyāyed K // 13 tutmaḫ gerekmez MSA: dutmaḫ gerek yañi dutmaḫ gerekmez K // 14 rücu’ı MS: rücu’ı çünki KA / āhir MKS: A- // 15 zālīm u MSA: K- / be-düst bā düst mañnasınadır S: MKA- // 19 nesnei MKS: nesne A // 20 ḫ’āh emr-i hāzırdur S: MKA-

¹ Samimi arkadaş ve hemdem olanı herkes gibi ben de severim.

“*Bendegān-rā* [K46b] *nīst nāşır coz ilāh.*” Bendelere Allāh’dan ğayrı nāşır u muʿīn yokdur. “*Bārī ez Haqq Ĩ’āh u ez ğayreş me-Ĩ’āh.*” Muʿaveneti Haqq Taʿālā Ğazreti’den iste. [A37a] Zīrā ğayru’n-nāşırındür ve anuñ ğayrısından isteme. Zīrā Ĩiç bir kimse bir nesneye kâdir degüldür. Bārī muʿavenet. “*Ān ki ez kahr-ı Ğudā tersed besī.*” Ol kimse ki

5 Ğaqq Taʿālā Ğazreti’nün kahrından ziyāde korrkar. Tersed bunda korrku maʿnāsına cā’izdür. “*Bī-ğumān mītersed ez vey her kesī.*” Şübhesiz herbir kimse andan korrkar. “*Ez bedī goften zebān-rā her ki best.*” Nā-meşrūʿ vü nā-maʿkūl söylemekden [S58a] her kim ki dilini bağladı. “*Gerd şeytān-ı lāʿīn-rā zīr dest.*” Şeytān-ı laʿīni zīr dest u zebūn eyledi. “*Kes nebāyed penc çiz ez penc kes.*” Kimse beş kimseden beş nesne bulmaz. “*Yād ğir ez nāşih-ı*

10 *Ĩod Ĩn nefes.*” Kendü nāşihūñdan bu nefesi yād tut. Ĩn nefes Ĩn süĦan maʿnāsınadur bunda. [M69a] “*Nīst evvel düstī ender mülük.*” Evvel pādışāhlarda vefā vü dostluk yokdur. “*Ĩn süĦan bāver ğun ez ehl-i sülük.*” Ehl-i sülükdan bu sözi iʿtikād éyle. Ehl-i sülükdan murād meşāyiĦdür. Mülük cemʿ-i mülkdür, bā vü rā iʿtikād. “*Sifle-i rā bā mürüvvet nengerī.*” Bir sifleye mürüvvetle nazār éylemeyesin, yaʿnī sifleden mürüvvet gelmez. “*Ĩiç bed-Ħüyī*

15 *neyābed mihterī.*” Ĩiçbir bed-Ħüy ululuk bulmaz. “*Her ki ber māl-i kesān dāred Ħased.*” Her kim ki kimselerün mālī üzre Ħased tutar. “*Büy-ı raĦmet berd māğeş key resed.*” Anuñ dimāğına kaçān raĦmet rāyiĦası érişür. “*An ki kezzābest u mīğüyed dürüg.*” Ol kimse ki kezzābdur ve yalān söyler. “*Nīst ũ-rā der vefā-dārī fūrüg.*” VefādārlıĦdan anuñ fūrūğı ve

1 Allāh’dan MKS: Ğaqq Taʿālā’dan A // 2 bārī MK: bār SA / Ğaqq MKS: Allāh A / Ğazreti MKS: A- // 3 ve anuñ ğayrısından isteme zīrā Ĩiç bir kimse bir MKS: A- // 4 nesneye kâdir degüldür MKS: A- / bārī muʿavenet S: MKA- // 5 tersed bunda korrku maʿnāsına cā’izdür S: MKA- // 6 herbir kimse MS: her kimse K, her kes A // 7 nā-meşrūʿ vü nā-maʿkūl MKS: nā-maʿkūl u nā-meşrū A // 8 MS: der beyān-ı penc kes ki penc ez Ĩşān çizī yābed K, der beyān-ı dostī bā pādışāh A // 9 nebāyed MKS: neyābed A / çiz MSA: K- / kimse MKS: beş kimse A / beş nesne MKS: nesne A // 10 bunda MKS: A- // 11 pādışāhlarda SA: pādışāhlardan MK // 12 ehl-i sülükdan murād KSA: murād ehl-i sülükdan M // 13 mülük cemʿ-i mülkdür, bā vü rā iʿtikād S: MKA- / sifle-i...bir MKS: her ki ber māl-i kesān dāred Ħased A // 14 sifleye...Ħüyī MKS: her kim ki kimselerün mālī üzre Ħased tutar büy-ı A // 15 neyābed...bulmaz MKS: raĦmet berd māğeş key resed A / her...her MKS: sifle-i rā bā mürüvvet nengerī bir sifleye mürüvvetle nazār éylemeyesin A // 16 kim...anuñ MKS: yaʿnī sifleden mürüvvet gelmez Ĩiç bed Ħüyī neyābed mihterī Ĩiçbir bed-Ħüy ululuk bulmaz A / mālī MSA: māl K / tutar MKS: tuta A / anuñ MKS: rāĦat koĦusu anuñ A // 17 ve MA: KS- / nīst...fūrüg MSA: K- / vefādārlıĦdan MSA: vefādārlıĦda K / fūrūğı ve KA: fūrūğı M, fūrūğ u S

şıdki olmaz.

DER BEYÂN-I EHL-İ SA'ÂDET

“*Her kirâ se kâr ‘âdet bâşadeş.*” Her kim ki üç iş [K47a] anuñ ‘âdeti ola. “*Der cihân baht u sa‘âdet bâşedeş.*” Cihânda aña baht u sa‘âdet olur. “*Tâ tevâned çîz bî-minnet kuned.*”

- 5 Mâdâm ki kâdir ola [M69b] bir nesnei minnetsiz éde, [A37b] hergiz imtinân éylemeye. Çîz minnette muzaf olmağ rüşendür. “*Hîş-râ müstevcib-i* [S58b] *rahmet kuned.*” Kendüsin Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nün rahmetine müstevcib u lâ’ik éde. “*Her kirâ bîñ berâh-ı nâ-şevâb.*” Her kimi ki nâ-şevâb u nâ-meşrûc yolda göresin. “*Ser berâheş âr tâ yâbî-şevâb.*” Anuñ başını yola getir, ya‘nî tarîk-i müstağim aña delîl ol tâ şevâb bulasın. *BEYT*

- 10 *Be-gümrah goften nikû mîrevî*

Günâh-ı tamâmet vücûd-ı kavî¹

“*Zahmet-i hod-râ zi merdüm dür dâr.*” Kendü zahmet u cevruñi halkdan ırak tut. “*Bâr-ı hüd ber kes meyefgen zînhâr.*” Kendü yüküñi zînhâr bir kimse üzre bırakma. Murâd kimseye elem u ıztırâb verme demekdür. Bâr bunda yük ma‘nâsınadır. *BEYT*

- 15 *Hudâ-râ berân bende bahşâyışest*

Ki halk ez u cûdeş der âsâyışest²

DER BEYÂN-I RESTGÂRİ

“*Ger hemî H‘âhî ki bâşî restgâr.*” Eger ister iseñ ki kurtulmuş olasın. “*Ruh megerdân ey bérâder ez se kâr.*” Ey bérâder üç işden yüz döndürme. “*Evvelâ dîden buved hükmi-î kazâş.*” [M70a] Evvelâ ol Allâh Hazreti’nün kazâsınuñ hükmini görmek ve andan idügin idrâk éylemek. Kazâşda zamîr Hudâ’ya râci‘dür. “*Ba‘d ezân cüsten becân u dil rızâş.*”

2 der beyân-ı ehl-i sa‘âdet MKS: der beyân-ı ‘alâmet-i sa‘âdet A // 4 tevâned MSA: tevânî K // 5 kâdir ola MS: kâdirsin KA / minnetsiz KSA: bî-minnet M / imtinân MSA: imtinâc K // 6 çîz minnette muzaf olmağ rüşendür S: MKA- // 7 Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nün MA: Hağ Ta‘âlâ’nuñ KS / éde MKS: ola A // 8 kimi MSA: kim K // 9 müstağim M: müstağime KSA / beyt MKS: A- // 10 bekmurâh...mîrevî MKS: A- // 11 günâh-ı...kavî MKS: A- // 13 bir MA: KS- // 14 bâr bunda yük ma‘nâsınadır S: MKA- / beyt MKS: A- // 15 Hudâ-râ...bahşâyışest MKS: A- // 16 ki...âsâyışest MKS: A- // 17 der beyân-ı restgârî MS: der beyân-ı restgârî ki se çizest K, der beyân-ı şıfat-ı restgârî A // 20 ol MKS: A- / Allâh Hazreti’nün M: Allâh Ta‘âlâ Hazreti’nün A, Allâh’uñ KS // 21 éylemek MKA: éyledüñ S / kazâşda zamîr Hudâ’ya râci‘dür S: MKA-

¹ Yolunu kaybetmişlere söylemekle iyi yapıyorsun; tüm günahın güçlü olmandır.

² Allâh’ın bahşettiği o kulun vücûdundan halk rahat etmiştir.

Andan sonra cân u dil ile aınun rızasını istemek. Rızâşda olan zamîr dahî Hudâ'ya râci'dür. *BEYT*

Rızâ-yı düst taleb kun ki bende-i muğbil

Qabül kerd be-cân her sühan ki cânân goft¹

- 5 “*Çist suvvum dür büden ez cefâ.*” Üçüncisi nedür, cefâdan ırak olmaqdur. “*Her ki in dâred buved ehl-i şafâ.*” Her kim [S59a] ki üç nesneyi tutar ehl-i şafâ [K47b] olur. “*Her ki dâred dâniş u ‘aql u temîz.*” Her kim ki ‘ilm u ‘aql u idrâk tutar. “*Coz be-râh-ı Haq nebahşed hiç çîz.*” Haq Ta‘âlâ Hazreti’nün şarîk u rızâsından gayr ile hiç nesne ihsan éylemez. “*Şadqa-i kâlûde gerded bâ riyâ.*” Bir şadaka ki riyâ ile alûde ola. “*Key buved an çîz maqbül-i Hudâ.*” Ol nesne kaçan Hudâ’nuñ maqbûli olur. Şadkada hemze vahdet içündür. Şadkada dâl sâkin okunur vezin için. “*Ger ‘amel hâliş nekerded hem çü zer.*” Eger ‘amel zer gibi hâliş [A38a] ü pâk olmaya, maqbül-i Haq olmaz. “*Kalb-râ nâkıd neyâred der nazâr.*” Zîrâ şarrâf kalbi nazârına getürmez [M70b] ve qabül eylemez. “*Tâ tevânger bâşî ender rûzigâr.*” Mâdâm ki zamânda gani olasin. “*Nefs-râ ez ârzü dür dâr.*” Nefsüni arzûlardan ırak tut. Zîrâ nefse tab‘iyyet ma‘kûl degüldür.
- 15

DER ŞIFAT-I ŞİDQ U EMĀNET U SEĤĀVET

“*Çâr çîzest ez kerâmethâ-yı Haq.*” Dört nesne Haq Ta‘âlâ Hazreti’nün kerâmetlerindedür. “*Yâd dâreş çü zi men gîrî sebak.*” Anı yâd tut çünki benden sebak tutarsın. “*Evvelâ şıdık-ı zebânet der sühan.*” Evvelâ sözde zebânıñ şıdıkıdır, ya‘nî yalân söylemeyesin. “*Ba‘d ezân hıfz-ı emânet fehm kun.*” Andan sonra emânet-i hıfzdur ki hıyânet olmaya, fehm éyle. “*Pes seĤâvet hest ez fazl-ı ilâh.*” Şoñra seĤâvetdür [S59b] ki Allâh

20

1 rızâşda olan zamîr dahî Hudâ'ya S: MKA- // 2 râci'dür S: MKA- / beyt MKS: A- // 3 rızâ-yı...muğbil MKS: A- / ki KS: M- // 4 qabül...goft MKS: A- // 6 ehl-i MKA: ol S // 7 dâniş u ‘aql u temîz MS: dâniş ‘aql temîz K, dâniş u ‘aql-ı temîz A // 8 gayr ile MS: gayrıyla K, gayr A / éylemez SA: éyleme MK // 9 ola MKS: éyle A // 10 şadkada hemze vahdet içündür S: MKA- // 11 şadkada dâl MSA: şadqa-ı dâl K // 12 maqbül-ı Haq MKS: maqbül A / neyâred MKS: neyâyed A // 13 MKS: A- // 14 zamânda MSA: zamânde K // 15 tab‘iyyet MKA: tâbi‘ S // 16 der şifat-ı şıdık u emânet u seĤâvet MS: der beyân-ı çâr çîz ki ez ger imtihâ-yı Haqest celle celâluhu K, der beyân-ı kerâmet-i Haq Ta‘âlâ A // 17 Ta‘âlâ Hazreti’nün MSA: Ta‘âlâ’nuñ K // 18 çü MSA: çün K / tutarsın MS: dutarsın KA // 19 zebânıñ MKS: senüñ zebânıñ A // 20 MKA-: andan sonra emânet hıfzını fehm éyle, bu hem ma‘nâdur S // 21 seĤâvet hest MKA: hest seĤâvet S

¹ Ey makbul kul, dostun rızasını taleb et; cânânın söylediği her sözü cân u gönülle kabul et.

Ta'ālā Hazreti'nün fazl u ihsânındandır. "*Fazl-ı Haq dān ger nazār dārī nigāh.*" Haq Ta'ālā Hazreti'nün fazlı bil eger nazāruñı hıyānetden hıfz tutasın ki nā-maḥreme ve nā-meşrū'a [M71a] baqmayasın. "*Tā tevānī dūr bāş ez sūdh'ar.*" Mādām ki [K48a] kādırsın sūd-h'ardan ırak ol. Sū-dh'ār vaşf terkibidür. "*Zān ki hest ez dūşmenān-ı kirdgār.*" Zīra ki ol Allāh
5 Ta'ālā Hazreti'nün dūşmenlerindendür. Sūdh'ār şol kimsedür ki ziyāde şatmağ için eline ne girürse şaklar. Türkī dilinde aña maḥrībāz dērler. Kirdgār fi'āl ma'nāsınadur ki murād Bārī Ta'ālā'dur. "*Her kirā Haq dāde bāşed in çehār.*" Her kime ki Haq Ta'ālā Hazreti bu dördi vemiş ola. "*Bāşed ān kes mü'min u şālihdür.*" Ol kimse mü'min u şālihdür. "*Piş merdüm her ki rāzet gerd fāş.*" Halk katında her kim ki senüñ rāzuñı fāş éyledi. "*Hemdem-i
10 ān ebleh-i bāṭıl mebāş.*" Ol bāṭıl eblehe hemdem u muşāhib olma. "*Her ki bāşed māni'-i öşr u zekāt.*" Her kim ki öşr u zekāta māni' ola. [A38b] "*V'ān ki gāfil vāz begzāred şalāt.*" Ve ol kimse ki namāzı gāfil gibi edā éde, ya'ni huşū' vü huzū'la edā étmeye. Zekāt u şalāt 'Arabī'de vāvla Fārisī'de elifle, murād Bārī Ta'ālā'dur. "*Ber hazer bāş ez çünān kes zīnhār.*" Zīnhār ancılayın kimseden hazer üzre ol. [M71b] "*Tā nebāşī der cihān bisyār
15 zār.*" [S60a] Tā ki cihānda bisyār zār u bī-ḥad müte'ellim olmayasın.

DER ŞIFAT-I TERK-İ HİŞM U KAHR

"*Der güzer ez çār ḥaşlet zīnhār.*" Zīnhār dört ḥaşletden geç. "*Tā nesūzed mer turā bisyār nār.*" Tā seni āteş çok yaqmaya. Nārdan murād āteş-i düzaḥdur. "*Lezzet-i ömret eger bāyed bedehr.*" Eger saña zamānda ömrüñ lezzeti gerekse, ya'ni ömrden berḥūrdār olmağ
20 murāduñ ise. "*Bāş dā'im ber hazer ez hışm u kaḥr.*" Hışm u kaḥrdan dā'im hazer üzre ol.

1 Ta'ālā Hazreti'nün MA: Ta'ālā'nuñ K, Allāh'dan S // 1-2 Ta'ālā Hazreti'nün MA: Ta'ālā'nuñ KS / fazlı MS: fazlı K, fazlı A / eger MSA: K- / tutasın MKS: tutarsın A // 4 ırak ol MKA: ırak tut S / sūdh'ār vaşf terkibidür S: MKA- / ol MSA: K- // 5 Ta'ālā Hazreti'nün MA: Ta'ālā'nuñ KS // 6 girürse MSA: girürse anı K / kirdgār fi'āl ma'nāsınadur ki murād S: MKA- // 7 Bārī Ta'ālā'dur S: MKA- / kime ki MA: kime kim M, kime K / Hazreti MSA: Hazret K // 8 şālihdür MSA: şāliḥ olur K // 10 eblehe MSA: ebleh K / hemdem u muşāhib MKS: hemdem A // 11 begzāred MS: begzāret KA / şalāt MKS: şalavāt A // 12 zekāt u şalāt KS: MA- // 13 'Arabī'de vāvla Fārisī'de elifle, murād Bārī Ta'ālā'dur S: 'Arabī'de vāv edā ile Fārisī'de elif ile yazılır, huşū' vü huzū' ile edā étmeye, der beyān-ı vefādārī diğēr nīkī nümüden K, MA- // 15 olmayasın MSA: olmaya K // 16 der şıfat-ı terk-i hışm u kaḥr MS: der beyān-ı güzaştēn ez hışm A, K- // 18 nār MSA: zār K / āteş MKS: A- / yaqmaya MKS: yaqmaya nār A // 19 eger saña MKA: ger S / zamānda MSA: zamānede K

Murād kimseye gāzab édüp qahr u helāk éyleme démekdür. Baʿzı nüshada müddet-i ʿömr vâkiʿ olur. Merdüm gâh müfred gâh cemʿ istiʿmâl olunur. “Çün negerded halk bā hulḳ-ı turāst.” Çünki halk senüñ hūyuña rāst u tābiʿ olmaya. “Ger behūy-ı merdümān sāzī revāst.” Eger merdümlerüñ hūyuna uyasın revā vü maʿḳüldür. Terkiḳ maʿnāsı budur ki eger

5 merdümlerüñ hūyı ile düzülesin revādur. “Ey bérāder tekye ber devlet mekun.” Ey bérāder devlet üzre tekye éyleme. “Yād dār ez nāşih-ı hod in sühan.” Kendü naşihuñdan [M72a] bu sözi yād tut. “Süd nekned ger girizi ez kazā.” Eger kazādan kaçasın fāʿide éylemez. Zirā andan ḫalāş müyesser degüldür. Baʿzı nüshada in sühan yérine yek sühan vâkiʿ olur. “Her çı mī āyed bedān mīdih rızā.” Her ne ki Hüdāʿdan gelür añı rızā vér. Mīdih emr-i ḫāzırdur.

10 İzā cāʿeʿl-ḳazā zākeʿl-fezā. “Zān ki ḫāşıl nīst dil ḫursend dār.” Ol nesneden ki [S60b] saña ḫāşıl u müyesser degüldür, göñliñi ḳāniʿ vü rāzı tut. “Güş-ı dil-rā cānib-i in penddār.” Göñülün ḳulağını bu pend cānibine tut. “Her ki ū bā düstān yeg dil buved.” Her kim ki o dostlarıyla müttefik ola. “Cümle maḳşūd-ı dileş ḫāşıl buved.” Anuñ göñlünün cemīʿ maḳşūdı ḫāşıl olur. Bu hem maʿnādur anā göñlünün cemīʿ maḳşūdı ḫāşıl olur.

15

DER BEYĀN-I BĪ-VEFĀ-YI CĪHĀN

“Der cihāndānī ki gereded muʿteber.” Bilür misin cihānda kim muʿteber olur? Ki istifhāmdur. “Ān ki ū rā bāk nebved ez ḫaṭar.” Ol kimse ki añı ḫaṭar u belādan ḫavf u bāk olmaya. “Kem kuned bā kes vefā in rüzigār.” Bu rüzigār kimseye [M72b] vefāyı az éyler. “Cevr dāred nīsteş bā mihr kār.” Cevr tutar anuñ muḫabbetle işi yoḳdur. “Ān ki bā tū rüz-i

20 ḡam mībest kār.” Ol kimse ki ḡam günü senüñle iş baḡladı. “Rüz-ı şādī hem be-pürşeş

1 baʿzı nüshada müddet-i ʿömr MKS: A- // 2 vâkiʿ olur MKS: A- / merdüm gâh müfred gâh cemʿ istiʿmâl olunur S: MKA- / hulḳ-ı MSA: hūy-ı K // 4 ki MA: KS- // 5 düzülesin MKA: uyasın düzülesin S // 8 baʿzı nüshada in sühan yérine yek sühan vâkiʿ olur S: MKA- / her MKA: ger S // 9 çı MKS: ki A / mīdih MSA: mīdü K / mīdih emr-i ḫāzırdur S: MKA- // 10 İzā cāʿeʿl-ḳazā zākeʿl-fezā MKS: A- / ki MKS: çı A / nesneden MKS: nesne A / ki MKA: S- / saña MKA: ḫāşıl S // 11 ḫāşıl MKA: saña S / göñliñi SA: göñli MK // 12 o MSA: K- // 13 dostlarıyla MKS: dostlarla A // 14 bu hem maʿnādur anā göñlünün cemīʿ maḳşūdı ḫāşıl olur KS: bu hem maʿnādur anā göñlünün cemīʿ ḫāşıl olur M, A- // 15 der beyān-ı bī-vefā-yı cihān M: der beyān-ı bī-vefā-yı cihān güy K, der beyān-ı vefā-yı cihān S, der beyān-ı ān ki der cihān-ı muʿteber A // 16 cihāndānī KSA: cihānī M / olur SA: oldu MK / ki S: MKA- // 17 istifhāmdur S: MKA- / ḫaṭar u MSA: ḫaṭardan ve K // 19 tutar MSA: dutar K / muḫabbetle MSA: muḫabbet ile K // 20 be-pürşeş MKA: be-pürs S

zīnhār.” Sürür u huzūr günü dahī zīnhār anı şor u ri^cāyet éyle, ba^czı nüshada [K49a] böyledür. “*Rüz-ı şādī hem beber keş zīnhār.*” Sürür u huzūr günü hem anı sīneñe çek. Murād anuñ gibi kimseye ri^cāyet édüp andan ferāgat éyleme démekdür. Be-pürs emr-i hāzırdur. “*Rüz-ı ni^cmet ger tu perdāzī bekes.*” Ni^cmet ve huzūr günü eger sen bir kimse ile
5 ihtilāt u imtizāc éyleyesin. “*Rüz-ı miñnet bāşedet feryād res.*” Miñnet u ğam günü saña feryād res u mu^cin olur. [S61a] *BEYT*

Her ki feryād re-is rüz-ı muşibet h^yāhed

Ğü der eyyām-ı selāmet beh^yānmerdī ğuş¹

“*Çün biyābī devletī ez müste^cān.*” Çünki Haq Ta^cālā Hazreti’nden bir devlet bulasın.

10 “*Anderān devlet mebur ez düstān.*” Ol devletde dostlaruñdan münka^c olma. Müste^cān yardım taleb olunmuş ma^cnāsınadır ki murād Bārī Ta^cālā’dur. “*Mer turā her kes ki ü der ğam buved.*” Her kimse ki [M73a] o ğamda senüñ için ola, ya^cnī senüñ hayr h^yāhuñ olup senden cüdā olmaya. “*Çün resed şādī hemān hemdem buved.*” Çünki sürür érişe yine ol hemdem u muşāhib olur. Murād dost-ı sādīk u yār-ı muvāfiq bu vechle olduğın beyāndur.

15 **DER ŞIFĀT-I MA^cRİFET-İ HAQ MİĞÜYED**

“*Ma^crifet hāşıl kun ey cān-ı peder.*” Ey babanuñ cānı ma^crifet hāşıl éyle. “*Tā beyābī ez Hudā-yı hod haber.*” Tā ki kendü Hudā’ñdan haber bulasın. Ma^crifetden murād bunda ma^crifetullāhdur ki evliyāullāhdan ğayrı bir kimse aña vuşul bulmaz Nite ki Mantıku’t-ţayr nām kitābında Şeyh ‘Attār Hazretleri, ki bu kitāb dahī anuñdur, getürmişdür ki cenāb-ı
20 kudsē vuşul yedi vādīden soñra müyesser olur. Birisi vādī-i ma^crifetdür. *MEŞNEVĪ*

Ğüft mā-rā heft vādī der-rehest²

1 şor...nüshada MKS: A- // 2 böyledür...zīnhār MKS: A- // 3 be-pürs emr-i S: MKA- // 4 hāzırdur S: MKA- / perdāzī MA: berdārī K, pervāzī S / eger sen MKS: istersen A // 6 beyt MKS: A- // 7 Her ki feryād res rüz-ı muşibet h^yāhed KS: Her ki feryād resī rüz-ı muşibet h^yāhed M, A- // 8 ğü...ğuş MKS: A- // 9 çün MKA: çü S / ez KSA: ān M // 10 müste^cān S: MKA- // 11 yardım taleb olunmuş ma^cnāsınadır ki murād Bārī Ta^cālā’dur S: MKA- // 12 her kimse ki MA: her kime ki S, bir kimse ki K / o MKS: ol A / senüñ için MKS: senüñçün A // 14 hemdem u muşāhib MK: hemdem muşāhib SA / olur MKA: S- // 15 der şifāt-ı ma^crifet-i Haq mığüyed MS: der şifāt-ı ma^crifet-i şāz güyed A, der şifāt-ı ma^crifet-i Haq güyed ez Hudāy hūd nız K // 16 ma^crifet...ez MSA: K- // 17 Hudā-yı hūd haber MSA: K- / kendü MSA: kendi K / bunda MSA: K- // 18 nite ki Mantıku’t-ţayr MKS: A- // 19 nām...getürmişdür ki KS: nām...getürmişlerdür ki M, A- / cenāb-ı MKS: A- // 20 kudsē...meşnevī MKS: A- // 21 ğüft...rehest MKS: A-

¹ Kötü gününde yardımcı olması istenen kişiye söyleyin; kötü gününde civānmerdlik etmeye çalışsın.

² Dedi ki: “Yolumuzda yedi vādī var.”

*Çün güzeştî heft vâdî dergehest
Vâ neyâmed der-cihân [K49b] zî'n râh kes*

[M73b] *Nîst ez ferseng-i ü âgâh kes*

Çün neyâmed bâz kes zî'n râh-ı dūr

5 *Çün dehendet âgehî ey nâ-şevâb*

Çün şudend î'n câygeh güm ser-be-ser

Key haber bâzet dehend ey bî-ḥaber

Hest vâdî taleb âvâz-ı kâr

Vâdî [S61a] 'ışkast ez ân pes bî-kenâr

10 *Pes seyûm zân vâdî âmed ma'rifet*

Pes çehârum vâdî istignâ şıfat

Hest pencüm vâdî tevḥîd-i pāk

Pes şesum vâdî ḥayret şa'b-nāk

Heftmîn vâdî fakrest u fenâ

15 *Ba'd ez ân vâdî-i reveş nebved revâ*

Der keşîş üftî vü rüşen gerdedet

Ger buved yeg katre kulzüm gerdedet¹

“Her ki ‘ârif şud Hudâ-yı İ'îş-râ.” Her kim ki kendü Hudâ'sını bilici oldu. *“Der fenâ bîned beḳâ-yı İ'îş-râ.”* Kendününün [A39b] beḳâsını fenâda görür. Murâd kendününün vücüdını maḥv

20 u fânî bilür demekdür. Bîned fi'l-i muzâridür. *“Her ki ü ‘ârif neşud vü zinde nîst.”*

Her kim ki o 'ârif olmadı, o diri degüldür. *“Ḳurb-ı Haḳ-râ lâyiḳ u erzende nîst.”*

Haḳ Ta'âlâ Ḥazreti'nün ḳurbına lâ'îḳ u erzende degüldür.

1 çün...kehest MKS: A- // 2 v'ân...kes MKS: A- // 3 nîst...kes MKS: A- // 4 çün...dür MKS: A- // 5 çün dehendet agehî ey nâ-şevâb MK: çün dehendet ey nâ-şevâb S, A- // 6 çün...ser-be-ser MK: SA- // 7 key...bî-ḥaber MK: SA- // 8 hest...kâr MKS: A- // 9 vâdî...bî-kenâr MKS: A- // 10 pes...ma'rifet MS: pes...rüzgâr K, A- // 11 pes...şıfat MKS: A- // 12 hest...pāk MKS: A- // 13 pes...şa'bnāk MKS: A- // 14 heftmîn...fenâ MKS: A- // 15 ba'd...revâ MKS: A- // 16 der...gerdedet MS: der...gerdedest K, A- // 17 der...gerdedet MS: ger...gerdedest K, A- // 19 vücüdını MSA: vücüdın K / maḥv MKS: A- // 20 u MKS: A- / bîned fi'l-i muzâridür S: MKA- / ki MKS: A- / neşud MSA: nebâşed K // 22 Ta'âlâ Ḥazreti'nün SA: Ta'âlâ'nun MK

¹ “Yedi vâdiyi geçtikten sonra bir kapı var. Dünyâda bu yoldan kimse dönmemiştir ve onun mesâfesinden de kimsenin haberi yoktur. Kimse dönmediği için, bu uzak yoldan kimse de doğru haber vermemiştir. Ey habersiz, bu yerde hepsi kaybolduğundan nasıl sana haber verecekler? Ey kenar bulmayan, taleb vâdisi işin başlangıcıdır; ondan sonra aşk vâdisi gelir. Üçüncüsü marifet vâdisidir. Dördüncüsü istignâ sıfatlı vâdidir. Beşincisi pāk tevḥîdin vâdisidir. Altıncısı korkunç hayret vâdisidir. Yedincisi fakr u fenâ vâdisidir. Bu vâdiden sonra yöntem seçmek uygun değildir. Onun içine düşmek ve aydınlanmak gerekir; bir damla olursa o bir okyanus olur.

- Erzende yaratıcı ma'nāsınadır ki lāyık ma'nāsına isti'māl olunur. "*Her ki ū-rā* [M74a] *ma'rifet hāşıl neşud*." Her kim ki aña ma'rifetullāh hāşıl olmadı. "*Hîç bā maqşūd-ı hod vāşıl neşud*." Kendünüñ maqşūduna hîç vāşıl olmadı. Murād qurb u vişāl-i ilāhî müyesser olmadı démekdür. "*Nefs-i hod-rā çün şināsī bā hevā*." Çünki muḥabbet sebebi ile kendü
- 5 *nefsüñi egleyesin. "Ḥaḫ Ta'ālā-rā bedānī bā 'aṭā*." Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazreti'ni 'aṭā ile bilürsin. Hevā bunda muḥabbet ma'nāsınadır. *Men 'arefe nefsehu feḫad 'arefe rabbehu*¹. "*Her ki ū rā ma'rifet baḫşed Ḥudāy*." Her kim ki Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazreti aña ma'rifet [S62a] bağışlaya. "*Ġayr-ı* [K50a] *Ḥaḫ-rā der dil-i ū nīst cāy*." Anuñ qalbinde Ḥaḫ Ta'ālā'dan ğayrıya yol yokdur. "*Nezd-i 'arif nīst dūnyā-rā ḫaṭar*." 'Ārif qatında dūnyānuñ şeref u qadri yokdur.
- 10 "*Belki ber hod nīsteş hergiz naṣar*." Belki anuñ hergiz kendüsine nazarı yokdur. Ḥaṭar bunda şeref ma'nāsınadır. *BEYT*
- Ber-i merd-i huşyār dūnyā ḫasest*
*Ki her müddetī cāy-ı dīger kesest*²
- "*Ma'rifet fānī şuden der vey buved*." Ma'rifet anda fānī olmaḫ olur. "*Her ki fānī nīst 'arif*
- 15 *key buved*." Her kim ki ol Ḥudā'da fānī degüldür, [M74b] qaçan 'arif olur. Veyden murād Ḥudā-yı Ta'ālā'dur. Fānī olmaḫdan murād aḫlaḫ-ı zemīmeden bir eşer qalmaḫdur. "*'Ārif ez dūnyā vü 'uqbā fāriḡast*." 'Ārif billāh dūnyā vü 'uqbādan fāriḡdür. "*Zāñçe bāşed ğayr-ı Mevlā fāriḡast*." Ol nesneden ki Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazreti'nden ğayrı ola fāriḡdür. Mevlā'dan murād Ḥudā'dur. *BEYT*
- 20 *Mey-i şırf-ı vaḫdet kesī nūş kerd*
*Ki dūnyā vü 'uqbā ferāmūş kerd*³

1 erzende...olunur S: MKA- // 2 olmadı MKS: éylemedi A // 4 sebebi ile MKS: sebebiyle A // 7 Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazreti MS: Ḥaḫ Ta'ālā Ḥazret K, Ḥaḫ Ḥazret A / bağışlaya MSA: bağışlaya K // 8 Ḥaḫ Ta'ālā'dan M: Ḥaḫ'dan KSA / yol MSA: yér K // 11 beyt MKS: A- // 12 ber-i...ḫasset M: ber-i...ḫast S, ber-i...ḫatānest K, A- // 13 ki...dīger keset MK: ki...dīgerest S, A- // 15 veyden murād MKS: A- // 16 Ḥudā-yı Ta'ālā'dur M: Ḥudā'dur KS, A- / fānī...qalmamaḫdur S: fānī...qalmaḫdur MK, A- // 17 zā niçe MKS: zān ki A // 18 nesneden MKS: sebebden A / Mevlā'dan S: MKA- // 19 murād Ḥudā'dur S: MKA- / beyt MKS: A- // 20 mey...kerd MKS: A- // 21 ki dūnyā vü 'uqbā ferāmūş kerd S: ki dūnyāyī vü 'uqbā ferāmūş kerd M, ki dūnyāyī ferāmūş kerd K, A-

¹ Kendini bilen Rabb'ini bilir.

² Akıllı erkeḡin yanında dūnyā çer çöp gibidir. Her zaman başka yerlerde başka başka insanlar dūnyāya gelir.

³ Vaḫdetin hālis meyini, dūnyāyı ve uqbāyı unutan kişi içti.

*E'd-dünyâ harâmun 'ala ehli'l-âhireti ve'l-âhiretu harâmun 'ala ehli'd-dünyâ ve humâ harâmânı 'ala ehlillâhi*¹. “*Himmet-i 'ârif likâ-yı Hağ buved*.” ‘Ârifüñ fikri ve himmeti Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nüñ cemâli şerîfidür. “*Zân ki der hod fânî-i muṭlağ buved*.” Zîrâ ki [A40a] kendüsinde fânî-i muṭlağdur ki vücūdından eşeri qalmamışdur. *MİŞRA*^c

5 *Yek deme dîdâr-ı dost her dü cihâneş behâst*²

“*Bâ çî mâned in cihân güyem cevâb*.” Bu cihân neye beñzer cevâb déyem ve beyân éyleyem. “*Ân ki bîned âdemî çîzî be-h‘âb*.” Ol nesneye beñzer [S62b] ki âdemi düşünde bir nesne görür. H‘âbdan murâd bunda düşdür. [M75a] “*Çün şevved ez h‘âb bîdâr ey ‘azîz*.” Çünki h‘âbdan bîdâr ola ey [K50b] ‘azîz. “*Hâşıl-ı h‘âbeş nebâşed hiç çîz*.” Aña h‘âbuñ nef

10 u hâşılı hiç nesne olmaz. *BEYT*

Çurür étme cihânun devletine

Necâtî düşde sulṭân olmadun mı

“*Hemçünün çün zindeî üftâd u murd*.” Buncılayın bir diri düşdi ve öldi. “*Hîç çîzî ez cihân bâ hod neburd*.” Kendü ile cihândan hiçbir nesne iletmedi. “*Her kirâ büdest girdâr-ı nikû*.”

15 Her kimün ki eyü ‘ameli olmışdır. “*Der reh-i ‘uğbâ büved hemrâh-ı ü*.” Uğbâ yolunda aña yoldaş olur. *BEYT*

Hudâvend-i devlet gam-ı dîn hored

*Ki dünyâ beher hâl mîbugzered*³

“*In cihân-râ çün zenî dâñ hûb rüy*.” Bu cihânı bir hûb rüy ‘avrat gibi bil. “*H‘ışten ârâyed*

20 *ender pîş şüy*.” Kendüsini zevcinün öñünde zînet éyler. Ba‘zı nüshada cism şev vâki^c olur.

“*Merd-râ mîpervered ender kenâr*.” Erini kucağında besler. “*Mekr u şîve mîñümâyed*

2 fikri ve MA: fikr u KS // 3 Hağ Ta‘âlâ Hazreti’nün M: Hağ Ta‘âlâ’nuñ KS, Hağ Hazreti’nün A / hüd MSA: Hağ u K / ki MSA: K- // 4 kendüsinde KSA: kendüsinden M / ki MKA: S- / vücūdından MA: vücūdında K, S- / eşeri qalmamışdur S: eşer mâ qalmışdur MKA / mışra^c MKS: A- // 5 yek deme dîdâr-ı dost her dü cihâneş behâst MS: yek deme dîdâr-ı dost her dü cihân nüş behâst K, A- // 6 bâ MSA: tâ K / beñzer cevâb déyem ve beyân MS: ve beñzer cevâb déyem ve beyân K, beñzer déyem cevâb A // 7 éyleyem KS: éyleyeyim M, A- // 8 h‘âbdan murâd bunda düşdür M: KSA- // 9 ola MSA: olasın K / h‘âbeş nebâşed MKS: nebved zi h‘âbeş A / h‘âbuñ MKS: h‘âbdan A / nef^c SA: nefi MK // 10 u SA: ve MK / beyt MKS: A- // 11 çurür...devletine MKS: A- // 12 necâtî...olmadun mı MKS: A- // 15 ‘ameli MKS: eli A // 16 beyt MKS: A- // 17 hudâvend-i...hored MKS: A- // 18 ki...mîbugzered MKS: A- // 19 h‘ışten MS: h‘ış K, h‘ış-râ A // 20 ba‘zı nüshada cism şev vâki^c olur S: MKA-

¹ Âhîret ehline dünyâ haramdır; dünyâ ehline âhîret haramdır; Allâh ehline her ikisi de haramdır.

² Bir an dostu görmek iki cihâna değér.

³ Saâdet sâhibi elin gamını çeker. Dünyâ herhalde geçecektir.

- bî-şumār.*” Bî-şumār u bî-ḥisāb mekr u şîve gösterür. “*Bî-gümān sāzed helākeş nāgehān.*” Şübhesiz nāgehān anı helāk éyler. [M75b] “*Çün biyābed ḥufte şüyeş ān zamān.*” Çünki ol zamān kendünün erini uyumuş bula. “*Ber tū bādā ey ‘azīz-i pūr-hüner.*” Ey ziyāde hünermend ‘azīz senün üzeriñe olsun. Bād emr-i gā’ibdür. “*Kez çünin mekkāre bāşī ber*
5 *ḥazer.*” Ki buncılayım mekkāreden ḥazer üzre olasın. [S63a] Mekkāre ziyāde mekr édici ma‘nāsınadır ki bunda dünyā murāddur. *BEYT*

Be-mühletī ki sipihret dehed zi rāh merev

Turā ki güft ki ĩn zāl terk-i destān goft¹

DER ŞIFAT-I VERA^c

- 10 “*Der verā şābit kadem bāş ey piser.*” Ey piser vera^cde şābit kadem ol. Vera^c taqvā. “*Ger hemī ḥ’āhī ki gerdī mu‘teber.*” Eger ister iseñ ki mu‘teber u ‘ālī kadr olasın. [A40b] “*Hāne-i dīn kereded [K51a] ābād ez vera^c.”* Dīn ḥānesi taqvādan ma‘mūr olur. Gerdī bunda şevī ma‘nāsınadır. “*Līk miğired ḥarābī ez tama^c.”* Līkin tama^cdan ḥarāblık tutar. *KIT^cA*
Eger pürsī tama^c-rā kit peder kīst
- 15 *Begüyed şek der aqdār-ı ilāhī*
Ve ger güyī ki kāret çīst güyed
Be-ḥ’ārī ez le’īmān kām ḥ’āhī
Ve reş pürsī zi ḥatm-i kār güyed
Be-miḥtehā-yı ḥurmān ‘ömr kāhī²

1 bî-şumār MKS: bî-ḥad A / u bî-ḥisāb MKS: A- / bî-gümān sāzed helākeş nāgehān MS: bî-gümān sāzed helākeş ān zamān K, çün biyābed ḥufte şüyeş ān zamān A // 2 şübhesiz nāgehān anı helāk éyler MS: şübhesiz ol zamān anı helāk éyler K, çünki ol zamān kendünün erini uyumuş bula A / çün biyābed ḥufte şüyeş ān zamān MS: çün biyābed ḥufte şü her nāgehān K, bî-gümān sāzed helākeş nāgehān A // 3 çünki ol zamān kendünün erini uyumuş bula MS: çünki nāgehān kendünün erini uyumuş bula K, şübhesiz nāgehān anı helāk éyler A / ziyāde MKS: A- // 4 bād emr-i gā’ibdür S: MKA- // 5 ki MS: eger K, A- // 6 ki MKS:A- / beyt MKS: A- // 7 be-mühletī...merev MKS: A- // 8 turā...güft MKS: A- // 9 der şıfat-ı vera^c S: der şıfat-ı vera^c der vera^c MK, der beyān-ı şıfat-ı vera^c ve zillet tama^c A // 10 der vera^c SA: MK- / vera^c taqvā S: MKA- // 12 ābād MSA: ābādād K / gerdī bunda S: MKA- // 13 şevī ma‘nāsınadır S: MKA- / ḥarābī MKS: ḥarāb A / kıt^ca MS: KA- // 14 eger...kīset MS: KA- // 15 bugüyed...ilāhī MS: KA- // 16 ve...güyed MS: KA- // 17 be-ḥ’ārī...ḥ’āhī MS: KA- // 18 ve...güyed MS: KA- // 19 be-miḥtehā-yı...kāhī MS: KA-

¹ Feleğın sana verdiği fırsat yolunu terk etme; sana dilin destānı terk ettiğini kim söyledi?

² Tamāya sordular: “Baban kim?” “İlāhı iktidārdan şübhem var.” dedi. Eger ona işini sorarlarsa, alçaklardan alçakça: “Kām istemektir.” der. İşin bitişini ondan sorarlarsa: “Hırman mihnetleriyle ömrü azaltmak.” der.

“*Her ki ez ‘ilm u [M76a] vera^c gired sebak.*” Her kim ki ‘ilm u taqvädan sebak tuta. Sebak ders. “*Dür bāyed büdenes ez gayr-ı Haḡ.*” Aña Haḡ Ta‘älā Hazreti’nün gayrisından ırak olmak gerek. “*Terskārī ez vera^c peydā şevved.*” Haḡ Ta‘älā Hazreti’nden korkıcılık taqvädan zāhir olur. “*Her ki bāşed bī-vera^c rüsvā şevved.*” Her kim ki taqvāsız ola, rüsvāi olur. Vera^c taqvā. “*Bā vera^c her kes ki ü hod-rā bedāşt.*” Her kim ki o kendüsini taqvā ile tıtdı. “*Cünbiş u ārāmeş ez behr-i Hudāst.*” Anuñ hareket u sükünü Allāh Ta‘älā Hazreti içündür ki anda her giz riyā olmaz. “*Ān ki ez Haḡ dostī dared tama^c.*” [S63b] Ol kimse ki Haḡ Ta‘älā Hazreti’nden dostluk ümīd tutar, ya^cnī dostluk da^cvāsımı éyler. “*Der muḡabbet kāzibeş dān bī-vera^c.*” Taqvāsız anı muḡabbetde yalancı bil. Zīrā ‘alāmet-i muḡabbet hiçbir vechle aña muḡālefet éylememekdür. “*Çist taqvā terk-i şübḡāt u ḡarām.*” Taqvā şübhelüleri ve ḡarāmı terk éylemekdür. “*Ez libās u ez şarāb u ez ta‘ām.*” Libās u şarāb u ta‘āmdan. [M76b] “*Her çi efzūnest eger bāşed ḡelāl.*” Her nesne ki ḡadr-i ḡacetden ziyādedür, farazā eger ḡelāl ola. “*Nezd-i erbāb-ı vera^c bāşed vebāl.*” Taqvā şāhiblerininün katında vebāl olur. Zīrā Haḡ Ta‘älā Hazreti’ne tevekkül étmemiş olur. Kavluhu Ta‘älā:

15 “*İnne ekremekum ‘indallāhī etḡaykum.*”¹ “*Çün vera^c şud yār bā ‘ilm u ‘amel.*” Çünki taqvā ‘ilm u ‘amele yār oldı. “*ḡüsn-i iḡlāşet bebāyed bī-ḡalel.*” Noḡşānsız, ya^cnī tamām ḡüsn-i iḡlāş gerek. Zīrā şecere-i tāt u ‘ibādetün [K51b] köki iḡlāşdur. İḡlāşetde tā ḡitāb içündür. “*Nāḡehān ey bende [A41a] ger kerdī ḡünāh.*” Nāḡāh ey bende eger ḡünāh éyledünse. “*Tevbe kun derḡāl u ‘özr-i ān be-ḡāh.*” Fevrī tevbe éyle ve anuñ ‘özrini dile.

1 tuta SA: tutar M, duta K / sebak S: MKA- // 2 ders S: MKA- / Haḡ Ta‘älā Hazreti’nün M: Haḡ Ta‘älā’nuñ KS, Haḡ Hazreti’nün A // 3 Ta‘älā MKS: A- // 5 vera^c taqvā S: MKA- / kim MSA: kimse K / taqvā ile MSA: taqvāya K // 6 tıtdı MS: dutdı K, tıtdı A / ārāmeş MSA, āzāmeş K / hareket u sükünü SA: hareketi ve sükünü MK / Ta‘älā MA: KS- // 7 Hazreti içündür M: içündür KS, Hazretiçündür A // 10 hiçbir MSA: bir K / éylememekdür MSA: étmemekdür K // 11 taqvā MS: taqvā nedür KA / libās u MSA: libāsdan ve K // 12 şarāb u ta‘āmdan MSA: şarābdan ve ta‘āmdan K / çi MKS: ki A / ḡadr-i ḡacetden MSA: K- // 13 ziyādedür MSA: ziyāde olunmuşdur K / farazā MSA: K- / eger MKA: S- // 14 Ta‘älā Hazreti’ne MA: Ta‘älā’ya KS // 15 ‘ilm MSA: her ‘ilm K // 16 ‘amele MKS: ‘amel ile A // 17 gerek MKS: gerekdür A / iḡlāşdur MKA: iḡlāş S / iḡlāşetde tā ḡitāb S: MKA- // 18 içündür S: MKA- // 19 éyledünse MS: éyledün ise K, étdünse A

¹ e’l-ḡurāt (49): 13. (Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık.) “Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır.” (Şüphesiz Allah bilendir, herşeyden haberdardır.)

Derhâl fevrî ma'nâsınadır. "*Çün günâh-ı naqd âyed der vücūd.*" Çünki vücūda hâzır günâh gele. Naqd hâzır nesne gelecek. "*Tevbe-i nesye nedâred hîç sūd.*" Gelecek tevbe aña hîç fâ'ide tutmaz. Pes her günâh ki şadır olur, hemân ol hâlde tevbe éylemek gerek. "*Der inâbet kâhilî kerdên haşâst.*" [M77a] İnâbet u tevbede te'hîr u kâhillik éylemek

5 *haşâdur.* "*Ber ümîd-i zindegî kân* [S64a] *bî-vefâst.*" Hayât ümîdi üzre, zîrâ hayât bî-vefâdur, zîrâ kimsenüñ ma'lûmı degüldür ki, herkesiñ müddet-i hayâtı ne miqdârdur.

BEYT

Ber leb-i bahr-i fenâ müntazırım ey sâkî

Furşatî dâñ ki zi leb tâ bed hân in heme nîst¹

10

DER ŞIFAT-I HİDMET

"*Tâ tevânî ey piser hidmet güzîn.*" Ey piser mādâm ki kâdirsin hidmet ihtiyâr éyle. Güzîn bunda emr-i hâzırdur. "*Tâ reved esb-i murâdat zîr zîn.*" Tâ ki senüñ murâduñ atı eyer altına gide. Murâd murâdâtuñ hâşıl ola demekdür. Zîr zânuñ kesriyle eyer ma'nâsınadır. *Men hademe hudime* hasebince hidmet sebab-i siyâdet u sa'âdet idüğinde iştibâh yokdur.

15

"*Bende-i çün hidmet-i merdân kuned.*" Bir bende çünki merdâne hidmet éde. Merdândan murâd evliyâullâhdur. "*Hidmet-i ü kunyed-i gerdân kuned.* Devr édici felek anuñ hidmetin éyler. "*Behr-i hizmet* [M77b] *her ki ber bended miyân.* Her kim ki hidmetden ötüri bel bağlaya. "*Bâşed ez âfât-ı dünyâ der emân.*" Dünyânuñ âfetlerinden emânda olur. Âfât cem^c-i âfetdür. "*Her ki biş-i muqbilân hidmet kuned.*" Her kim ki muqbiller önünde hidmet

1 derhâl fevrî ma'nâsınadır S: MKA- // 2 naqd hâzır nesne gelecek S: MKA- / tevbe MKA: tevbe éylemek gerek S // 3 hîç fâ'ide MK: fâ'ide hîç S, fâ'ide A / tutmaz MKS: tutmaz hîç A / pes KSA: bes M / hemân ol hâlde KSA: hemân ol tevbe M / hâlde MS: KA- / tevbe MKS: A- / gerek MSA: gerekdür K // 4 tevbede MKA: tevbeden S // 5 zindegî kân MSA: zindekânî K / hayât ümîdi üzre MK: hayât üzre ümîdi S, hayât üzre A / zîrâ hayât MS: hayât K, zîrâ A // 6 ki...miqdârdur MKS: A- // 7 beyt MKS: A- // 8 ber...sâkî MKS: A- // 9 furşatî...hân...nîst S: furşatî...hemân...nîst MK, A- // 10 der şıfat-ı hidmet MK: der şıfat-ı hizmet S, der beyân-ı ta'zîm-i mihmân güyed A // 11 hidmet MK: hizmet SA / hidmet MK: hizmet SA / güzîn S: MKA- // 12 bunda emr-i hâzırdur S: MKA- / reved MKA: şevved S // 13 gide MKA: S- / murâdâtuñ MSA: murâd anuñ K / zîr zânuñ kesriyle eyer ma'nâsınadır S: MKA- // 14 hidmet MK: hizmet SA // 15 hidmet-i MK: hizmet-i SA / merdâne MSA: merdlere K / hidmet MK: hizmet SA / merdândan MKS: A- // 16 murâd evliyâullâhdur MKS: A- / hidmet-i MK: hizmet-i SA / hidmetin MK: hizmetin SA // 17 hidmet M: hizmet KSA / hidmetden MKS: hizmetden A // 18 emânda SA: emânet MK / âfât S: MKA- // 19 cem^c-i âfetdür S: MKA- / hidmet MS: hizmet KA / hidmet MK: hizmet SA

¹ Ey sâki, yokluk denizinin kıyısında bekliyoruz. Bize bir fırsat ver, dudaktan ağza çok yol yoktur.

éde. “*İzdeş bā devlet u hürmet kuned.*” Allāh Ta‘ālā Hāzreti anı devlet u hürmetle éyler. Muḳbilāndan [K52a] murād bunda maḳbulāndur. Kāh āhadiyyet ve muḳarrebān bārgāh-ı şamediyyetdür. Muḳbil sa‘ādetlü ve devletlü ma‘nāsınadır ki elf u nūn cem^c içündür. “*Hādīmān-rā hest der cennet me‘āb.*” Hādimplere cennetde me‘āb u maḳarr vardır. Me‘āb
5 merci^c ma‘nāsınadır. “*Rüz-ı maḳşer [S64b] bī-ḥisāb u bī-ıḳāb.*” Kıyāmet günü ḥisābsız ve ‘azābsız. Hādīmān [A41b] cem^c-i hādımdür, ḥıdmetkārlar ma‘nāsına. ‘Acemde, bāzāra giden kimseye ḥādım dērlər; Rūm’da bāzāra giden dērlər. “*Hādīmān bāşend ihvān-ı şeff^c.*” Hādımler ḳarındaşlarına şefā‘at édici olurlar. “*Cāy-ı İşān der cihān bāşed refi^c.*” Cihānda anlaruñ yeri refi^c vü ‘ālī ḳadr olur. [M78a] “*Gerçi hādım ‘āşī vü müfsid buved.*” Egerçi
10 ḥādım ‘āşī vü müfsid ola. “*Bihter ez şad ‘ābid-i mümsik şeved.*” Yüz mümsik ‘ābıdden eyürek olur. Buved ve şeved bunda est ma‘nāsına daḥī cā’izdür. Hādımāndan murād evliyāullāh ṭā’ifesine ḥıdmet édenlerdür. “*Mīdehed her hādımī-rā müste‘ān.*” Hāḳ Ta‘ālā Hāzreti herbir ḥādıme vérür. “*Ecr u müzd-i şā’imān u ḳā’imān.*” Gündüz şā’im olanlaruñ ve gece ḳā’im olanlaruñ ecr u müzdini vérür. ḳā’im geceyi ṭā‘atla ihyā édici ma‘nāsınadır.
15 “*Behr-i ḥıdmet her ki ber bended kemer.*” Her kim ki evliyāullāhuñ ḥıdmetinden ötüri ḳuşaḳ ḳuşana. Kemer bunda ḳuşaḳ ma‘nāsınadır. “*Ez dıraḥt-ı ma‘rifet yābed şemer.*” Ma‘rifetullāh dıraḥtından mīve bulur. Murād anlaruñ ḥıdmeti sebebi ile maḳbulān-ı dergāhdan olur démekdür. *BEYT*

Nedānısti ey küdek-i ḥüd-pesend

20 *Ki merdān zi ḥıdmet becāyī resend¹*

1 anı MKS: aña A / devlet u hürmetle MS: devlet u hürmet ile K, hürmet u ‘izzet A // 2 maḳbulāndur kāh āhadiyyet u muḳarrebān MKS: dergāh ḥıdāyet u muḳarrebān A // 4 me‘āb S: MKA- // 5 merci^c ma‘nāsınadır S: MKA- / bī-ıḳāb MS: bī-‘azāb KA // 6 ḥıdmetkārlar MS: ḥıdmetkārlar KA // 7 dērlər MS: dērlər ve KA / bāzāra giden dērlər MSA: bāzāra giden kimseye ḥıdmetkār dērlər K // 9 ḳadr MSA: K- // 10 ‘āşī vü müfsid MSA: müfsid u ‘āşī K / şeved M: buved KSA // 11 ma‘nāsına daḥī cā’izdür MSA: ma‘nāsınadır K // 12 ḥıdmet MS: ḥıdmet KA / hādımī-rā MKS: hādımān-rā A // 13 Hāzreti MKS: A- / herbir MSA: bir K / ecr u MS: ecr KA / olanlaruñ MSA: K- // 14 ṭā‘atla MSA: ṭā‘at ilK // 15 ḥıdmet M: ḥıdmet KSA / evliyāullāhuñ MSA: evliyāullāh K / ḥıdmetinden M: ḥıdmetinden KSA / ötüri MSA: K- // 16 kemer bunda ḳuşaḳ ma‘nāsınadır S: MKA- // 17 mīve MKS: mīveler A / ḥıdmeti MS: ḥıdmeti KA / sebebi ile MKS: sebebiyle A // 18 beyt MKS: A- // 19 nedā...ḥüd-pesend MKS: A- // 20 ki...resend KS: ki...resed M, A-

¹ Ey kendini beğenmiş çocuklar, erkeklerin hizmetten bir yere vardıklarını bilmediniz mi?

“*Her ki hādīm şud cināneş mīdehend.*” Her kim ki evliyāullāh zümresine hīdmet [S65a] édici oldı, aña cennetler vérürler. [K52b] [M78b] “*Her şevāb-ı gāziyāneş mīdehend.*” Aña gāzīler şevābını vérürler. Cinān cīmüñ kesriyle cem^c-i cennetdür. Mīdehendüñ fā^cili Bārī Ta^cālā’dur. Şīga-ı cem^c ta^czīm içündür.

5

DER TA^cZİM-İ MİHMÂN MİĞÜYED

“*Ey bérāder dār mihmān-rā ‘azīz.*” Ey bérāder mihmānı ‘azīz tut. “*Tā beyābī raḥmet ez raḥman tu nīz.*” Tā sen daḥı Raḥmān’dan raḥmet bulasın. “*Mü’minī ku’daşt mihmān-rā nikū.*” Şol mü’min ki mihmānını eyü tutdı. “*Ḥaḥ küşāyed bāb-ı raḥmet-rā berū.*” Ḥaḥ Ta^cālā Ḥazreti anuñ üzerine raḥmet ḳapusın açar. [A42a] *Eger milū’z-zaīf ve lev kān kāfiren.* “*Her kirā şud ṭab^cı ez mihmān melül.*” Her kimüñ ki ṭab^cı mihmāndan melül u bī-huzūr oldı. “*Ez vey āzāred Ḥudā vü hem Resül.*” Ol kimseden Ḥudā vü hem Resül incinür. “*Bende-i kü hīdmet-i mihmān kuned.*” Bir bende ki o mihmāna hīdmet u ri^cāyet éde. “*Ḥ’ İş-rā şāyişte-i Raḥmān kuned.*” Kendüsini Raḥmān’a lā’ıḳ éyler. “*Her ki mihmān-rā berūy-ı tāze dīd.*” [78b] Her kim ki mihmāna tāze ve güleryüzle nazar éyledi. Her kim ki mihmānı tāze yüzle gördi. Bu ma^cnādan içeride olan ma^cnā rüşendür. “*Ez Ḥudā eltāf-ı bī-endāze dīd.*” Ḥaḥ Ta^cālā Ḥazreti’nden ḥadsiz ve ḥisābsız luṭflar iḥsānlar gördi. “*Ez tekellūf dūr bāş ey mīzbān.*” Ey mīzbān tekellūfden [S65b] dūr ol. “*Tā girānī nevbedet ez mīhmān.*” Tā ki saña mihmāndan şıḳlet u zaḥmet olmaya. Mīhmān u mihmān luḡatdur, mīzbān ḳonukçı. “*Mīhmān hest ez ‘aṭahā-yı kerīm.*” Mīhmān kerīmüñ iḥsānlarındandır. [K53a] Kerīmden murād Ḥudā-yı Ta^cālā’dur. “*Her ki zū pinhān şevēd bāşed le’īm.*” Her kim ki mihmāndan

20

1 hīdmet MS: hīzmet KA // 2 cennetler MA: cennet KS / hem KSA: mer M / aña MSA: hem aña K // 5 der ta^czīm-i mihmān mīğüyed M: der ta^czīm-i mihmān S, der beyān-ı ta^czīm-i mihmān mīğüyed KA // 6 tut MSA: dut K // 8 mü’min KS: bir mü’min MA / mihmānını KS: o mihmānını MA / tutdı MSA: dutdı K // 9 Ḥazreti MA: Ḥazret KS / ḳapusın MSA: ḳapusını K // 10 şud MSA: bāşed K / kimüñ MSA: kim K // 11 āzāred MKS: āzār A / hem Resül incinür MS: Resül incinür KA // 12 hīdmet-i M: hīzmet-i KSA / o MSA: K- / hīdmet MS: hīzmet KA // 14 kim ki KSA: kim M / güleryüzle MSA: güleryüz ile K / éyledi KSA: éde M / her kim ki mihmānı S: MKA- // 15 tāze yüzle gördi bu ma^cnādan içeride olan ma^cnā rüşendür S: MKA- // 16 luṭflar MS: luṭf u K, luṭflar ve A / ez MKA: der S // 17 ki MKS: ger A // 18 mīhmān u mihmān MSA: mīhmāndan mihmā vü mihmān K / ḳonıḳçı MKS: ḳonıḳçı ma^cnāsınadır A // 19 ‘aṭahā-yı MSA: ‘aṭā-yı K / mihmān MKS: ḳonuk A

- pinhân u i'raz' edici ola, ol kimse le'im u denîdür. "*Hîre ber h'ân-ı kesî mihmân meşev.*" Ey lecüc bir kimsenüñ ni'meti üzre mihmân olma. Ey hîre taqdîrinde dest hîre bunda lecüc ma'nâsınadır. "*Çün resed mihmân ez u pinhân meşev.*" Çünki mihmân érişe andan pinhân u müteneffir olma. "*Her ki mihmânet şevved ez hâş u 'âm.*" Hâş u 'âmdan her kim ki saña mihmân ola. "*Pîşi u mîbâyed âvurdan ta'âm.*" Anuñ öñine t'âm getürmek gerek. "*Zân ki dârî endek u pîşi ey piser.*" [M79b] Ol nesneden ki âzucuk tütarsın ey piser. "*Bürd bâyed pîş dervîş ey piser.*" Ey piser dervîşüñ öñüne iletmek gerek. Bürd bunda bürden ma'nâsınadır. "*Nân be-dân bâ câ'i'ân behr-i Hudây.*" Allâh Ta'âlâ Hazreti için açlara nân vér. "*Tâ dehendet der behîst-i 'Adn cây.*" Tâ 'Adn cennetinde saña cây u maqâm véreler.
- 10 Cā'ī aç kimsedür. *BEYT*

Kerem kün çünân kit ber âyed zi dest

Cihânbán der-i hayr ber kes nebest¹

- [A42b] "*Her ki şevbî ber ten-i 'arî dehed.*" Her kim ki bir çıplagüñ cismi üzre bir şevb vére, ya'nî aña bir şevb ihsân éde. 'Arî çıplak, [S66a] şevb câme ma'nâsınadır. "*Der dū 'âlem îzdeş yârî dehed.*" İki 'âlemde Haq Ta'âlâ Hazreti aña yârlık vérür ve mu'âvenet éyler.
- 15 *BEYT*

Hor u püş u bahşân u râhat resân

Nigeh mî çî dârî zi her kesân²

1 u denîdür MKS: olur A // 2 olma MKA: S- / ey hîre taqdîrinde dest hîre bunda lecüc S: MKA- // 3 ma'nâsınadır S: MKA- // 4 müteneffir MKS: müstağrak A / hâş u 'âmdan MKA: 'âm u hâşdan S // 5 pîş u MS: pîş ü K, pîş A // 6 tütarsın MSA: dutarsın K // 7 iletmek MKS: götürmek A / bürd bunda bürden S: MKA- // 8 ma'nâsınadır S: MKA- / Allâh Ta'âlâ Hazreti için M: Allâh için KS, Allâh Ta'âlâ Hazreti için A // 10 cā'ī aç kimsedür S: MKA- / beyt MKS: A- // 11 kerem kun çünân kit ber âyed zi dest S: kerem kun çünân ki ber âyed zi dest K, kerem kun çünân kit der âyed zi dest M, A- // 12 cihânbán der-i hayr ber kes nebest KS: cihânbán der-i hayr der kes nebest M, A- // 13 çıplagüñ cismi MKA: çıplak ademî S // 14 'arî çıplak şevb câme ma'nâsınadır S: MKA- // 15 Hazreti aña MSA: K- // 16 beyt MKS: A- // 17 hor u püş u bahşân u râhat resân KS: hor u püş u bahşây u râhat resân M, A- // 18 nigeh mî çî dârî zi her kesân M: nigeh mî çî dârî zi her kesân K, nigeh mî çî dârî zi behr kesân S, A-

¹ Elinden geldiği kadar bahşış et, Allâh hayır kapısını kimseye kapatmadı.

² Yemek içmek ve rahatlık ver. Neden bunları herkesten saklıyorsun?

“*Ger berārī ḥācet-i muḥtāc-rā.*” Eger muḥtācuñ ḥācetini ḥāşıl édesin. Berārī fi¹-i muzārī^c-i muḥātabdur. “*Ber ser ez iḳbāl yā bī-tāc-rā.*” Devlet u sa^cadetden bāşuñ üzre tāc bulursın.
BEYT

Kerem verzed ān ser ki mağzī dūrūst

5 [M80a]*Ki dūn -himmetān bī-mağz pūst*¹

“*Her kirā bāşed [K53b] be-devlet baḥt-ı yār.*” Her kimūñ ki baḥt u tālī^c devlete yār ola. Bu hem ma^cnādur. Devletle yār ola. “*Ḥayr verzed der nihān u āşikār.*” Nihān u āşikārda ḥayra ş^cay éyler. “*Ey piser her giz meḥūr nān-ı baḥīl.*” Ey piser her giz baḥīlūñ nānını yéme.

10 “*Kem-nişin der ‘ōmr ber ḥ’ān-ı baḥīl.*” ‘Ōmrūñde baḥīlūñ sofrası üzre oturma. Kem-nişin bunuñ gibi maḥallerde menişin ma^cnāsınadır. Nişin emr-i ḥāzırdur. Ba^czı nüshada mışra^c-ı şāñide baḥīl yérine ḥālil vāki^c olur ki ma^cnā böyledür. ‘Ōmrūñde devletūñ sofrası üstinde az otur kande ḳaldı ki mümsik sofrası üzre. “*Nān-ı mümsik cümle rencest u ‘anā.* Baḥīlūñ nānı cümle renc u ‘anādur. *Ṭā‘mū’l-baḥīli dā’un.* “*Mişevēd nān-ı seḥī cümle devā.*” Seḥīnūñ nānı cümle devā vü dermāndur. *Ṭā‘mū’s-saḥīyu devā’un.* Nāndan murād nān u ṭa^cāmdur.

15 *Mişevēd nān-ı seḥī nūr u şafā vāki^c olur ba^czı nüshada. [S66b] “Ṭā neḥ’ānendet beḥ’ān-ı kes merev.”* Mādām ki seni da^cvet étmeyeler, kümsenūñ ḥ’ānına gitme. “*Vez pey-i murdār çün kerkes merev.*” Kerkes murdār ardınca getdügi gibi ṭa^cām ardınca gitme. Kerkes baba kuşudur. “*Çeşm-i niki ez ḥāsīs-i dūn medār.*” Denī ḥāsīsden eyülük ve iḥsān ümīdini tutma. “*Saḳf-ı virān-rā tu ber üstün medār.*” [M80b] Virān olmuş ṭāmı sen direk üzre

1 berārī KSA: berā-yı M / berārī fi¹-i muzārī^c-i S: MKA- // 2 muḥātabdur S: MKA- // 3 beyt MKS: A- // 4 kerem verzed ān ser ki mağzī dūrūst M: kerem verzed ān her ki mağzī dūrūst K, kerem verzed ān ser ki mağz-ı dūrūst S, A- // 5 ki derūn himmetānend mağz büst S: ki dūn himmetānend bī-mağz büst K, ki dūn himmetān bī-mağz pūst M, A- // 6 baḥt u tālī^c KSA: baḥt-ı tālī^c M // 7 devletle KSA: devlet ile M / āşikārda MSA: āşikāra K / ḥayra KSA: ḥayr M // 8 nānını MKS: etmegini A // 10 bunuñ gibi maḥallerde MKS: böyle yérlerde A / nişin...mışra^c-ı S: MKA- // 11 şāñide...otur S: MKA- // 12 kande...üzre S: MKA- / ‘anā MKS: ‘anāst A // 13 devā MKS: devāst A // 14 devā vü dermāndur MKS: devādur A / nāndan...ṭa^cāmdur MSA: K- // 15 mişevēd...nüshada S: MKA- // 16 ḥ’ānına gitme MKA: sofrasına varma S // 17 ṭa^cām MKS: sen daḥī ṭa^cām A / ger kes S: MKA- // 18 baba kuşudur S: MKA- // 19 ümīdini MS: ümīdin KA

¹ Akıllı olan bahşiş eder; alçak insanlar akılsızdır.

tutma, bu muhāl olduğu gibi hasīs dündan ihsān gelmek daḥī muhāldür. Üstün sütün direk ma'nāsınadır. “*Ger gūnī ḥayrī tuvān ez ḥod mebīn.*” Eger bir ḥayr éyleyesin anı kendüñden görme, belki Bārī Ta'ālā Ḥazreti'nüñ tevfiķi bil. Tuvān rā taqđirindedür. “*Her ĉi bīnī* [A43a] *nīk bīn u bed mebīn.*” Her neyi ki görürsin, eyü gör ve yaramaz görme. Bu hem ma'nādur; her ne ki görürsin, eyü nazār éyle ve yaramaz nazār éyleme. Bīn emr-i ḥāzırdur. *BEYT*

Sa'ādet be baḥşāyiş-i Dāverest

*Ne der çeng u bāzū-yı zūr-āverest*¹

DER °ALĀMETHĀ-YI AḤMAĶĀN

10 “*Se °alāmet dān ki der aḥmaķ buved.*” Bil ki aḥmaķda üç °alāmet olur. “*Evvelā gāfil* [K54a] *zi yād-ı Ḥaķ buved.*” Evvelā Ḥaķ Ta'ālā Ḥazreti'nüñ yādından gāfil olur. “*Būd-ı şānī evvelā ma'nāsına hem cā'izdür.*” “*Goften-i bisyār °ādet bāşedeş.*” Çok söylemek aña °ādet olur. “*Kāhili ender °ibādet bāşedeş.*” °İbādetde kāhilliği olur. Bāşedeş ola ma'nāsına daḥī cā'izdür, bu iki maḥalde. *BEYT*

15 [S67a] *Ḥazer kun zi nādān-ı deh mürde gūy*

*Çü dānā yekī gūy u perverde gūy*²

[M81a] “*Ey piser çün aḥmaķ u cāhil mebāş.*” Ey piser aḥmaķ u cāhil gibi olma. “*Yek dem ez yād-ı Ḥudā gāfil mebāş.*” Ḥaķ Ta'ālā Ḥazreti'nüñ yādından bir dem gāfil olma. “*Her ki*

1 ḥasīs MSA: ḥasīden ve K / dündan MKS: dündan daḥī A / üstün sütün direk S: MKA- // 2 ma'nāsınadır S: MKA- // 3 Ta'ālā Ḥazreti'nüñ MS: Ta'ālā'nuñ KA / tuvān rā taqđirindedür S: MKA- // 4 neyi MA: ne KS / görürsin KSA: göresin M / eyü gör SA: eyü nazār éyle eyü gör M, eyü nazār éyle K / ve yaramaz görme MSA: ve yaramaz nazār éyleme K / bu MS: KA- // 5 hem...éyleme MS: KA- / bīn emr-i S: MKA- // 6 ḥāzırdur S: MKA- / beyt MKS: A- // 7 sa'ādet...dāverest MS: sa'ādet ne...dāverest K, A- // 8 ne der çeng u bāzū-yı rüz āverest M: ne der çeng u bāz vey rüz āverest S, ne der çeng u bāzū-yı rüz K, A- // 9 der °alāmethā-yı aḥmaķān M: der şıfat-ı aḥmaķān K, der °alāmet-i aḥmaķān S, der beyān-ı °alāmethā-yı aḥmaķān gūyed A // 10 aḥmaķda MSA: aḥmaķdan K // 12 aña MKA: añ gāfil S // 13 °ibādetde kāhilliği K: °ibādetde kāhilliği kāhilliği S, kāhilliği °ibādetde kāhilliği M, °ibādetde aña kāhillik A / bāşedeş MS: bāşed K, A- / ola ma'nāsına MKS: A- // 14 daḥī cā'izdür, bu iki maḥalde MKS: A- // 15 beyt MKS: A- // 16 hazer...gūy MKS: A- // 17 çü...gūy MKS: A- // 18 Ḥaķ MSA: bir nefes Ḥaķ K / Ta'ālā MKS: A- / her ki MSA: K-

¹ Saādet Allāh'ın baḥşışindedir, savaştā ve bilek gücünde deġil.

² On kişi kadar konuşan akılsızdan uzak dur. Akıllı kişi gibi, seçilmiş bir tek söz söyle.

ü ez yād-ı Hâk gâfil buved.” Her kim ki o Hâk Ta‘âlâ Hazreti’nüñ yâdından gâfil ola. “*Ez hamâkat der reh-i bâtil buved.*” Hamâkâtdan bâtil u nâ-ma‘kül yolda olur ki murâd yâd-ı Hâk’dan gâfletdür. “*Hîç ez fermân-ı Hâk gerden metâb.*” Hâk Ta‘âlâ Hazreti’nüñ hüküm u fermânından hîç boyun çevirme. Metâb nehy-i hâzırdur. “*Behr-i vâm âzâde-râ dâmen metâb.*” Bu ruhdan ötürî âzâdenüñ dâmenini çevirme; ya‘nî dâmenini muhkem tut, hâkime iletme; zîrâ nâ-ma‘küldür. “*Batılı râ ey piser gerden meneh.*” Ey piser bir bâtila boyun koma ve serfûrû étme. “*Naqd-i merdân-râ be-her kevdem medih.*” Merdlerüñ naqdini her kevdene vërme, murâd evliyâullâhuñ sırr u hâlini her nâdâna ‘ayân éyleme demekdür. “*Der kazâ-yı âsumânî dem mezen.*” Kazâ-yı âsumânîden dem urma ya‘nî kazâ vü kaderden 10 bahş éyleme. Kazâ-yı âsumânîden murâd ahkâm felegi olmak mümkindür. “*Her kesî-râ bîş bîn u kem mebîn.*” [M81b] Her bir kimseyi ziyâde vü ‘azîz gör ve eksik ve hâkîr görme. Bîş bâ’-i ‘Arabî’yle ziyâde ma‘nâsnadur. “*Dest-i hod-râ sū-yı nâ-maḥrem medâr.*” Kendü elüñi nâ-maḥrem cânibe tutma. “*Cânib-i [S67b] māl-ı [K54b] yetîmân hem medâr.*” Yetümlerüñ mâlı cânibine [A43b] dâhî tutma. Murâd nâ-maḥreme el uzatma ve 15 yetimlerin mâlını alma demekdür. “*Tâ tevânî râz bâ hemdem megûy.*” Mâdâm ki kâdirsin râzuñı muşâhibüñe söyleme. “*Ger tu bâşî nîz bâ hod hem megûy.*” Eger sen daḥî olasın kendüñe hem söyleme. Murâd râzuñı kendü kendüñe söyleme. Zîrâ ihtimâldür ki sen haberdâr degül iken ba‘zî kimse nihân-ı râzuñı istimâc édüp fâş éyleye demekdür. “*Tâ şevi âzâd u muḫbil ey ‘azîz.*” Tâ ki âzâd u sa‘âdetlü olasın ey ‘azîz. “*Bî-ṭama‘ mîbâş eger dârî 20 temîz.*” Ṭama‘sız ol eger idrâk tutar iseñ. Murâd ṭa‘âm sebeb-i mezellet idügin iş‘ardur.

1 ü MKS: A- / kim MKS: ol kimse A / o MKS: A- / Ta‘âlâ Hazreti’nüñ MA: Ta‘âlâ’nuN KS // 2 hamâkâtdan MKA: hamâkâtından S / ki MKS: A- / yâd-ı MKS: A- // 3 gâfletdür MA: gâfletdedür S, gâfildür K / Hâk MSA: Hudâ K / Ta‘âlâ MKS: A- // 4 fermânından MA: fermânında KS / hîç MSA: K- / boyun çevirme MSA: boyun çevirme hîç K / metâb nehy-i hâzırdur S: MKA- // 5 tut MA: tutup KS // 6 râ KSA: râ-yı M // 7 ve MSA: ya‘nî K / serfûrû MKA: serfirâz S / merdân-râ MSA: merdân K / medih MSA: menih K / naqdini MKS: nefsinî A // 8 kevdene KA: kevdem MS / murâd KSA: M- / ‘ayân MSA: ‘ayân u beyân K // 9 âsumânîden S: âsumânda KA, âsumândan M // 10 kazâ-yı...mümkindür S: MKA- // 11 kimseyi MS: kimsei KA / vü MKA: S- / ve MSA: K- // 12 bîş bâ’-i ‘Arabî’yle ziyâde ma‘nâsnadur S: MKA- // 13 cânibe MS: cânibine KA // 14 mâlı MKS: māl A // 17 hem MSA: hem daḥî K / murâd...söyleme MSA: K- / zîrâ ihtimâldür ki KSA: murâd râzuñı M // 18 kimse MKA: S- // 19 mîbâş MSA: bâş K // 20 ṭa‘âm KA: MS- / sebeb-i MKS: A-

BEYT

Ķanā[°]at ser efrāzed ey merd-i hūş

Ser-i pür tama[°] ber neyāyed zi dūş

DER ŞIFAT-I FĀSIĶ

- 5 [M82a] “*Hest fāsıķ-rā se haşlet der nihād.*” Fāsıķuñ zāt u tab[°]ında üç haşlet vardır. Nihād bunda tab[°] ma[°]nāsına rüşendür. “*Bāşed evvel der dileş hubb-ı fesād.*” Evvel bu ki anuñ kalbinde fesād u nā-meşrū[°] muħabbet ola. “*Ĥırfeteş āzurdan-ı halk-ı Ĥudāst.*” Anuñ şan[°]at u [°]ādeti Ĥaķ Ta[°]ālā Ĥazreti[°]nuñ halkını incitmekdür. “*Dür dāred h[°]ış-rā ez rāh-ı rāst.*” Kendüsini şırāt-ı mustaķımden ırak tutar. Ĥırfet zāt.

10

DER ŞIFAT-I ŞAĶĪ

- “*Hest zāhir se [°]alāmet der şaķī.*” Şaķīde üç [°]alāmet zāhirdür. “*Mihored dā[°]im ĥarām ez aħmaķī.*” Aħmaķlığında dā[°]im ĥarām yer. [S68a] “*Bī-ṭahāret bāşed u bīgāh ĥız.*” Ṭahāret u [°]ibādetsiz ola ve vaķitsiz kaķkıcı ola. Aşlā namaz ile muķāyyed degil kuşlığa degin yatur. “*Hem zi ehl-i [°]ilm bāşed der giriz.*” Hem ehl-i [°]ilmden kaķmaķda olur. “*Ey piser megriz ez ehl-i [°]ulūm.*” Ey piser [°]ālimlerden kaķma. Megriz nehy-i ĥāzırdur. “*Tā nesūzed mer turā nār-ı semūm.*” Tā seni ıssı āteş [K55a] yaķmaya. Nar-ı semūmdan murād bunda āteş-i düzaħdur. [M82b] Egerçi semūm ıssı yel ma[°]nāsınadır ki gündüz eser ve ĥarūr ıssı yeldür ki gece eser ve [°]aks üzre daħı isti[°]māl olunur. “*Tā tuvānī ĥiç kes-rā bed megūy.*” [A44a] Mādām ki kaķırsın ĥiç kimseye nā-ma[°]ķūl söyleme. “*Piş-i merdūm hem zi bāb-ı ĥod megūy.*” Ĥaķ kaķtında hem kendü ĥuşuşuñdan söyleme. Murād kendüñi medħ

1 beyt KS: MA- // 2 kanā[°]at ser efrāzed ey merd-i hūş S: kanā[°]at ser efrāz ey merd-i hūş K, MA- // 3 ser-i pür tama[°] ber neyāyed zi dūş S: ser-i ber tama[°] biyābed zi dūş K, MA- // 4 der şıfat-ı fāsıķ MKS: der beyān-ı şıfat-ı fāsıķ güyed A // 5 tab[°]ında KS: tab[°]atında MA / nihād S: MKA- // 6 bunda tab[°] ma[°]nāsına rüşendür S: MKA- / bāşed MKA: bāş S // 8 Ta[°]ālā Ĥazreti[°]nuñ MA: Ta[°]ālā[°]nuñ KS // 9 ĥırfet zāt S: MKA- // 10 der şıfat-ı şaķī MKS: der beyān-ı şıfat-ı şaķī mīgüyed A // 12 aħmaķlığında MKS: aħmaķlığdan A // 13 aşlā MSA:K- / namaz ile MS: namazla KA // 14 kaķmaķda MKS: kaķar A // 15 megriz nehi ĥāzırdur S: MKA- // 16 ıssı MKS: A- // 17 ve ĥarūr ıssı MKS: A- // 18 yeldür...olunur MKS: A- // 19 nā-ma[°]ķūl MS: yaramaz K, nā-ma[°]ķūl söz A // 19-20 piş-i merdūm hem zi bāb-ı ĥud megūy MA: piş-i merdūm-rā zi bāb-ı ĥud megūy K, piş-i merdūm hem ziyād-ı ĥud megūy S / Ĥaķ MSA: ve Ĥaķ K / ĥuşuşuñdan MSA: ĥuşumuñdan K

éyleme demekdür. “*Bā ṭahāret bāş u pākī pīşe kun.*” Ṭahāret ile ol ve paıklığı pīşe vü ‘ādet éyle. “*Vez ‘azāb-ı gūr nīz endīşe kun.*” Ve ḳabr ‘azābından daḥī endīşe vü fikr éyle. Zīrā ekşer ḳabr ‘azābı cisme bol doḳunduğundan olur. Nīz daḥī ma‘nāsınadır.

DER ŞIFAT-I BAḤİL

- 5 “*Se ‘alāmet zāhir āmed der baḥīl.*” Baḥilde üç ‘alāmet zāhir geldi. “*Bā tu gūyem yād gīreş ey ḥalīl.*” Ey ḥalīl saña déyem anı yād ṭut. Ḥalīl bunda dost ma‘nāsınadır. “*Evvelā ez sā’ilān tersān buved.*” Evvelā dilencilerden ḥavf édici ola. “*Vez belā-yı cū‘ hem lerzān buved.*” Ve açlık belāsından [S68b] ditreyici ola. [M83a] Cū‘ açlık ma‘nāsınadır. “*Çün resed der reh beh’iş u āşinā.*” Çünki yolda ḥışm u āşināsına érişe. “*Bugzered çün bād gūyed merḥabā.*” Andan bir nesne ṭaleb éylemek ḥavfından yel gibi gezer ve merḥabā dér. “*Nebved ez māleş kesī-rā fā’ide.*” Anuñ mālından bir kimseye fā’ide olmaz. “*Kem resed bā kes zi ḥ’āneş mā’ide.*” Anuñ sofrā vü ṭā‘mından kimseye naşīb ü mā’ide az érişür.
- 10

DER BEYĀN-I ḤĀCET Ḥ’ĀSTEN

- 15 “*Ḥācet-i ḥod-rā mecūy ez zışt rüy.*” Kendü ḥācetüñi zışt rüydan isteme. “*An ki dāred rüy-ı ḥub ez vey becūy.*” Ol kimse ki ḥub yüz ṭutar, murādıñı andan iste. Rüy-ḥubdan murād bunda ḥub-rüydür. *Uḫlubül-ḥayra ‘inde ḥısānı’l-vücūdu. BEYT*

Meber ḥācet be-nez dīk-i turş rüy

Ki ez ḥūy-ı bedeş fersūde gerdi¹

1 bāş u MKA: bāş S / ṭahāret ile MKS: ṭahāretle A / pīşe MSA: şıfat K // 2 fikr éyle KSA: fikr M // 3 ḳabr ‘azābı MKA: ‘azāb S / nīz daḥī ma‘nāsınadır S: MKA- // 4 der şıfat-ı baḥīl MKS: der beyān-ı şıfat-ı baḥīl A // 6 ey ḥalīl...yād ṭut MSA: yād ṭut...ey ḥalīl K // 7 ola KS: ol M, olur A / vez...lerzān KS: ver...lerzān M, A- // 8 buved...ditreyici ola MS: buved...bezici ola K, A- / cū‘ açlık ma‘nāsınadır S: MKA- // 9 yolda MKS: A- // 12 anuñ sofrā ve MSA: sofrası K / naşīb ü mā’ide MS: māide vü naşīb K, naşīb A // 13 der beyān-ı ḥācet ḥ’āsten MS: der beyān-ı ḥācet ḥ’āsten mīgüyed K, der beyān-ı ḥ’āsten ḥāced A // 15 rüy ḥubdan murād S: MKA- // 16 bunda ḥub-rüydür S: MKA- / beyt MK: SA- // 17 meber...turş rüy MS: meber...turş rü K, A- // 18 ki...gerdi MKS: A-

¹ İhtiyacını suratı asık kimseye götürme ki, onun kötü huyundan rahatsız olursun.

“*Mū’minī-rā bā tu çün üftād kār.*” Bir mü’minüñ çünki senüñle işi düşdi, ya’ñi saña ihtiyāc ‘arz éyledi. “*Tā tuvānī hacet-i ü rā berār.*” [M83b] Mādām ki kādırsın anuñ hacetüñi hāşıl éyle. Berār emr-i hāzırdur. *BEYT*

Ber āverden-i kār-ı ümmid-vār

5 *Bih ez kayd bendī şikesten hezār¹*

“*Hācet-i hod-rā coz ez sultān me-h’āh.*” Sultānuñ gayrısından kendü hacetüñi isteme. Me-h’āh emr-i hāzırdur. “*Çün beh’āhī* [A44b] *yāft ez der bān meh’āh.*” Çünki murāduñı sultāndan bulsañ gerek, kapuçıdan isteme. Murād çünki huşul-ı murād Haq Ta’ālā [S69a] Hazreti tarafından müyesser ola, anı halk-ı ‘ālemden taleb éyleme demekdür. “*Ez vefāt-ı düşmenān şādī mekun.*” Düşmenlerüñ vefātından sevinmelik éyleme. Şādīde yā maşdarıdır. “*Ez kesī piş-i kesī dādī mekun.*” Bir kimseden bir kimsenüñ önünde bir dād u şikāyet éyleme. *BEYT*

Mekun şādmānī be-merg-i kesī

Ki dehret nemāned pes ez vey besī²

15 DER ŞIFAT-I KANĀ‘AT

“*Ba kanā‘at sāz dā’im ey piser.*” Ey piser dā’im kanā‘at u fakrla geçin. Sāz emr-i hāzırdur.

“*Gerçi hiç ez fakr nebved telh ter.*” Egerçi hiç fakrdan acırek u müşkülrek olmaz. *KIT‘A*

Zi ebnā-yı dehr vaqt-i kesī hoş nemī şeved

Hoş vaqt-i ān ki mu‘tekif-i günc-i ‘uzletest

20 *Her sifle pey bekünc-i* [M84a] *kanā‘at gücā bered³*

1 saña MKS: A- // 2 hacetüñi KS: haceti MA // 3 berār emr-i hāzırdur S: MKA- / beyt MS: KA- // 4 ber...vār MS: KA- // 5 bih...hezār MS: KA- // 7 me-h’āh emr-i hāzırdur S: MKA- / beh’āhī KS: meh’āhī MA // 8 kapuçıdan MS: kapucıdan KA / murād çünki S: murāduñı M, murāduñı çünki K, A- // 8-9 Hazreti tarafından MS: Hazret tarafından K, Hazreti’nden A // 10 şādīde yā S: MKA- // 11 maşdarıdır S: MKA- / kimsenüñ MSA: kimse K // 12 éyleme KS: MA- / beyt MKS: A- // 13 mekun...kesī MKS: A- // 14 ki...besī MKS: A- // 15 der şifāt-ı kanā‘at MKS: der beyān-ı şifāt-ı kanā‘at A // 16 sāz emr-i hāzırdur S: MKA- // 17 hiç MA: KS- / kıt‘a MKS: A- // 18 zi...şeved MKS: A- // 19 hoş...‘uzletest MKS: A- // 20 her...bered MKS: A-

¹ Senin ümitlerini yerine getirenler, bin tane esāret zincirini koparandan daha iyidir.

² Kimsenin ölümüne sevinme; senin de fazla zamanın kalmamıştır.

³ İnsanoğullarının uzlette geçirdikleri zamanların dışı hoş değildir. Alçak kanaat hazinesini anlayamaz.

İn naqd her hazāne-i erbāb-ı himmetest¹

“Her seher ber hîz u istigfâr kun.” Her seher kalk ve istigfâr éyle. Ber hîz emr-i hâzırdur. *Lâ sağıret ma^cailâ zararı ve lâ kebirete ma^ca i^l-istigfârı.* “Furşatî eknûn ki dârî kâr kun.” Şimdi ki bir furşat tutarsan kâr u ^camel éyle. *KIT^cA*

5 *Medih furşat ez dest eger bâyedet*

Ki kûy-ı sa^câdet zi meydân berî

Ki furşat ^cazîzest çün fevt şud

Besî dest-i hasret be-dendân berî²

“Hemnişîn-i hⁱîş-râ gıybet mekun.” Kendü muşâhibüni [K56a] gıybet éyleme. “*Gayr-ı*

10 *şeytân ber kesî la^cnet mekun.*” Şeytândan gayrı bir kimse üzre la^cnet éyleme. La^cnet ıraklık ma^cnâsınadır. “Çün şevved her rûz der ^câlem cedîd.” Çünkü ^câlemde her gün yeñi ola, ya^cnî her gün. [S69b] “*Ez günâhân tevbe mîbâyed güzîd.*” Günâhlardan tevbe ihtiyar éylemek gerek. *BEYT*

Nerîzed Hudâ âb-rüy-ı kesî

15 *Ki rîzed günâh âb-ı çeşmeş besî³*

“Her kirâ tersî nebâşed ez Hudây.” Her kimüñ ki Hudâ’dan bir havfi olmaya. Ters havf ma^cnâsınadır. “*Hağ bitersâned zi her çîzî verâ.*” Hağ Ta^câlâ Hazreti anı her bir nesneden korçudur. [M84b] “*Tâ tuvânî hâcet-i miskîn berâr.*” Mâdâm ki kâdirsin miskinüñ hâcetüñi hâşıl éyle. “*Tâ berâred hâcetet-râ kirdgâr.*” Hağ Ta^câlâ Hazreti senüñ hâcetüñi hâşıl éde.

1 İn naqd her...himmetest MK: İn naqd ber...himmetest S, A- // 2 ber hîz emr-i hâzırdur S: MKA- // 4 kâr u MKS: kâr A / kıt^a MKS: A- // 5 medih...bâyedet MKS: A- // 6 ki...berî MKS: A- // 7 ki...şud MKS: A- // 8 besî...berî MKS: A- // 9 hemnişîn MSA: hemnişînî K // 10 üzre MKS: üzerine A / la^cnet ıraklık S: MKA- // 11 ma^cnâsınadır S: MKA- // 12 her gün MKS: her gün ola A / éylemek MKA: S- // 13 beyt MS: KA- // 14 nerîzed...kesî MS: KA- // 15 ki...besî MS: KA- // 16 Hudâ MKA: Hudây S / ters havf S: MKA- // 17 ma^cnâsınadır S: MKA- / verâ MSA: verâyî K / Hazreti MS: Hazreti K, A- // 19 Hağ Ta^câlâ Hazreti M: Allâh Ta^câlâ Hazret S, tâ Hağ Ta^câlâ Hazret K, Hağ Ta^câlâ A

¹ Bu servet yalnız himmet erbâbının hazinesindedir.

² Eğer yapabiliyorsan, bırakma. Saâdetli olmak için fırsatı elden kaçırma. Eğer kaçırırsan, hayret elini ısırırsın.

³ Allâh kimseyi rezil etmesin. Günah birçok kimsenin ağlamasına sebep olmuştur.

“*Hest mālet cūmle der kef ʿāriyet.*” Senüñ cemîc mālūñ elüñde ʿāriyetdür. “*Ger bemāned* [A45a] *ez tu bāşed zi ʿāriyet.*” Eger senden qala saña figān u ʿazāb olur. *BEYT*

Pes ez bürden u gerd gerdi çü mür

*Beḥür pîş ezān kit ḥored kirm-i gür*¹

- 5 “*ʿĀriyet-rā bāz mībāyed sūpürd.*” ʿĀriyeti girü teslīm éylemek gerek. Sūpürd bunda bürden maʿnāsınadır. “*Hîç kes dīdī ki zer bā ḥod beburd.*” Hîç kimseyi gördüñ mi ki altunı kendüsiyle kabre iletđi. “*Ḥāşıl ez dūnyā çe bāşed ey emīn.*” Ey emīn dūnyādan ḥāşıl ne olur? “*Nuh gezī kirpās dū se gez zemīn.*” Bir toquz arşun bez ve iki üç arşun yer. Gez kâf-ı Fārisi’ñüñ fethiyle arşun maʿnāsınadır. *BEYT*

- 10 *Eger pehluvānī ve ger tīg-zen*

*Be-ḥ’āhī beder burden illā kefen*²

“*Her çı dādī der reh-i Ḥaḳ ān-ı tūst.*” Haḳ yolında her ne ki vérdüñ senüñ içündür ve saña [S70a] maḥşüşdur. Ān-ı tūst berā-yı tūst maʿnāsınadır. “*Ānçi mānd ez tū belā-yı cān-ı tūst.*” Ol nesne ki senden qaldı [M85a] senüñ cānıñ belāsıdır. Zīrā saña ʿazāb olmağa sebebdür. *BEYT*

- 15

Berend ez cihān bā ḥod āşḥāb-ı rāy

*Fürümāye māned be-ḥasret becāy*³

“*Her ki bā endek zi Ḥaḳ rāzī şevēd.*” Her kim ki şey’-i qalīl u kifāf-ı nefse Ḥaḳ Taʿālā Ḥazreti’nden rāzı ola. “*Ḥācet-i ü rā Ḥudā kāzī şevēd.*” Ḥaḳ Taʿālā Ḥazreti anuñ ḥācetüñi 20 *qazā vü ḥāşıl édici ola.* “*Hest dūnyā ber mişāl-i cīfeī.*” Dūnyā bir cīfe gibidür. “*Begzer ez*

1 senüñ...bemāned KS: MA- // 2 ez tu bāşed zi ʿāriyet KS: MA- / saña MKS: A- / figān MSA: ḥicāb K / beyt MS: KA- // 3 pes...mür MS: KA- // 4 beḥür...gür MS: KA- // 5 sūpürd bunda S: MKA- // 6 bürden maʿnāsınadır S: MKA- / kimseyi MS: kimsei KA / altunı SA: altun MK // 9 kez...maʿnāsınadır S: MKA- / beyt MKS: A- // 10 eger...zen MKS: A- // 11 be-ḥ’āhī...kefen MKS: A- // 13 ān-ı tūst berā-yı tūst maʿnāsınadır S: MKA- / ez MSA: ān K // 15 beyt MKS: A- // 16 ber...rāy MKS: A- // 17 fürü...becāy MKS: A- // 18 şey’-i qalīl u kifāf-ı nefse MS: qalīl u kifāf-ı nefse A, azacuk nesne ile K // 18-19 Ḥaḳ Taʿālā Ḥazreti’nden MA: Allāh Taʿālā Ḥazreti’nden S, Ḥaḳ’dan K / Ḥazreti MKS: Ḥazret A // 20 qazā vü MKS: A- / ola MK: olur KS

¹ Karınca gibi topladıktan sonra, seni kurtlar yemeden sen topladıklarımı ye.

² Pehlivan da olsan, kılıç sallayan da, neticede kefene ihtiyacın olacak.

³ Bu dūnyāda görüş sāhiplerini götürecekler; alçaklar hasretle kalacaklar.

vey gerçi dārī behreī.” Andan geç egerçi bir naşīb tutarsan. Ba‘zı nüshada böyle vāki’
olmuşdur. “Hest dūnyā ber mişāl-i kaṭreī.” Dūnyā āhirete nisbet bir kaṭre gibidür. “Begzer
ez vey gerçi dārī zerreī.” Andan geç egerçi bir zerre tutarsın. Murād dūnyānuñ
cemi‘īsinden ferāğat éyle démekdür. “Her ki sāzed ber ser-i pul ḥāneī.” Her kim ki köpri
5 başında bir ḥāne düze ḥālā ki anda iḳāmet éylemez. “Nīst ‘āqıl ü buved dīvāneī.” O ‘āqıl
degöldür, bir dīvānedür. Pul köpri ma‘nāsınadır. BEYT

Ne ez ma‘rifet bâşed u ‘aql u rāy [M85b]

Ki der reh kuned kārṽānī serāy¹

“Ez Ḥudā nebved revā cūsten ğina.” Ḥudā’dan ğina istemek revā ma‘kūl olmaz. “Hest
10 mü‘min-rā ğinā renc u ‘anā.” Ğina mü‘mine renc u ‘anādur. Zīrā sebep-i bu‘d olmak
iḳtimāldür. [A45b] “Faḳr u dervīşī şifā-yı mü‘minest.” Faḳr u dervīşlik [S70b] mü‘minüñ
şifāsıdır. Dervīşide yā maşdardur. “Zān ki ender vey şafā-yı mü‘minest.” Zīrā ki anda
mü‘mine şafā vardur. Murād ve mine’l-‘işmeti ān lā taḳdīre ḥasebince ‘adem-i ḳadr ḫaṭā
vü zunūbdan mā‘şum u maḥfūz olmağa sebep idügin iş‘ardur. “Māl u evlādet be-m‘anī
15 düşmenend.” Senüñ māl u evlāduñ ma‘nāda saña düşmenlerdür. “Gerçi nezdīk-i tu çeşm-i
rūşened.” Egerçi seniñ ḳatında rūşen çeşmlerüñdür. “İnnemā evlādukum-rā yād ğīr.”
İnnemā evlāduñı yād tut. Ğīr emr-i ḫāzırdur. “Māl u mülk-i ĩn cihān-rā bād ğīr.” Bu
cihānuñ māl u mülkiñi yād u lā-şey’ tut. Ḳavluhu Ta‘ālā: [K57a] “Yā eyyühe’llezīne
āmenü inne min ezvācikum [M86a] ve evlādikum ‘aduvven leküm fāḫzerühüm.”² ve

1 tutarsan MKA: dutarsın S // 2 olmuşdur MKA: olur behre-i naşīb S / nisbet MS: nisbet ile KA // 3 bir MKS: A- // 4 pul MKA: bul S / köpri MS: köprü KA // 5-6 o ‘āqıl degöldür MS: ol A, degöldür o bir K / pul köpri ma‘nāsınadır S: MKA- / beyt MKS: A- // 7 ne ez ma‘rifet bâşed u ‘aql u rāy MK: ne ez ma‘rifet bâşed ‘aql rāy S, A- // 8 ki der...serāy MS: der...serāy K, A- // 9 Ḥudā MKS: kesī A / Ḥudā’dan MKS: kimseden A / revā ma‘kūl MS: revā vü ma‘kūl KA / olmaz MSA: degöldür K // 10 ğinā renc u ‘anā MKA: renc ğinā vü ‘anā S // 12 dervīşide yā maşdardur S: MKA- // 12-13 anda mü‘mine MSA: mü‘mine anda K / murād MK: SA- / ve...taḳdīre MKS: A- / ḥasebince ‘adem-i ḳadr ḫaṭā MK: ḥasebince ‘adem-i ḳudret ḫaṭā S, A- // 14 vü...iş‘ardur MKS: A- / māl u MKA: māl S // 15 seniñ KS: MA- // 16 rūşened MSA: rūşeneng K / egerçi MKS: gerçi A // 17 ğīr emr-i ḫāzırdur S: MKA- // 18 ḳavluhu...eyyühe’l-lezīne MKS: A- // 19 āmenu...ve MKS: A-

¹ Yolda bir kervansaray yapıp bırakmak ne marifete, ne akla, ne de görüşe sığar.

² e’t-Teğabün (64): 14. “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının.” (Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.)

kavluhu Ta'ālā: “*İnnemā emvālekūm ve evlādükūm fitnetūn.*” “*Merd-i reh-rā būd-ı dūnyā sūd nīst.*” Merd-i rāh ki murād sālik-i ṭarīḳ-i ‘ışḳdur, dūnyānuñ vüçüdü sūd degüldür. Zīrā aña iltifātı yokdur. Sūd fā’ide. “*Hergizeş endişe-i nā-būd nīst.*” Belki hergiz aña nā-būd fikri yokdur. Murād sālik-i rāh-ı ‘ışḳ katında dūnyānuñ vüçüdü ve ‘ademi berāber idügin beyāndur. “*Her ki ez şıdḳeş dil-i şāfi buved.*” Her kim ki şıdḳdan anuñ şāfi göñlü ola. “*Hırḳai ve loḳmai kāfi buved.*” Aña bir hırḳa vü bir loḳma kāfi olur. Kāfi kifāyet édici ma’nāsınadır. “*Ān ki der bend-i ziyādet mişevēd.*” Ol kimse ki kifāf-ı nefsdan ziyāde kaydında ola. “*Dür ez ehl-i sa’ādet mişevēd.*” [S71a] Sa’ādet ehlinden dür olur. Zīrā nefsperver olur. Ehl-i sa’ādetden murād evliyāullāhdur. “*Bendegān-ı Haḳ çü cān-rā bāhtend.*” Haḳ Ta’ālā Ḥazreti’nüñ bendeleri çünki cānlarını fēdā éylediler. “*Esb-i himmet tā süreyyā bāhtend.*” [M86b] Himmet atını tā süreyyāya çāpdılar. Murād rāh-ı Haḳ’da bezl-i rūḥ sebebi ile ‘ālī-ḳadr oldılar démekdür. “*Tā nebāzī der reh-i Haḳ ānçi hest.*” Mādām ki ḳādırsın Haḳ yolında bezl u iḥsān éyleyesin, ol nesne ki vardur. “*Ānçe mibāyed gücā āyed bedest.*” Ol nesne ki gerekdür ki murād vişāl-i Haḳ’dur, ḳanda ele gelür. “*Der seḫā gūş ey bērāder der seḫā.*” Ey bērāder seḫāya çalış, seḫāya. “*Tā beyābī* [A46a] *ez pey-i şiddet rehā.*” Tā ki şiddetden şoñra rehā bulasın. Şiddet ḳatılık ma’nāsınadır ki murād derd u belādur. Rehā yumuşaḳlık ma’nāsınadır ki murād ḫuzūr u şafādur. *BEYT*

Kerem h’āndāem sīret-i serverān

[K57b] *Ġalaṭ goftem aḫlāḳ-ı peygāmerān*²

20 “*Bāş peyveste cuvānmerd ey āḫī.*” Ey āḫī muttaşıl cuvānmerd u seḫī ol. Cuvānmerd bunda seḫī ma’nāsınadır. “*Zān ki nebved dūzahī merd-i seḫī.*” Zīrā ki seḫī kimse cehennemlü

1 kavluhu...fitnetun MKS: A- // 2 rāh MKS: reh A / aña MKS: A- // 3 iltifātı MKS: iltifāt A / sūd fā’ide S: MKA- // 5 her ki MKS: her ki rā A // 6 kāfi kifāyet édici S: MKA- // 7 ma’nāsınadır S: MKA- // 10 Ta’ālā Ḥazreti’nüñ MA: Ta’ālā’nuñ KS / éylediler MKA: éyleyeler S // 11 bāhtend MKA: tāhtend S / tā MKA: S- / rāh-ı Haḳ’da MS: rāh-ı K, Haḳḳ’a A // 12 sebebi ile MKS: sebebiyle A // 13 ḳādırsın MA: KS- // 15 seḫāya çalış, seḫāya MKA: seḫāya çalış S // 17 rehā...beyt MKS: A- // 18 kerem...serverān MKS: A- // 19 ḳalat...peygāmerān MKS: A- // 20 cuvānmerd ey MSA: cuvānmerdī K / cuvānmerd bunda S: MKA- // 21 seḫī ma’nāsınadır S: MKA- / merd-i MSA: hergiz S

¹ e’l-Enfāl (8): 28. “(Biliniz ki) mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve (büyük mükafat Allah’ın katındadır.)”

² Bahşişin büyüklerin huyu olduğunu yanlış söyledim, peygamberlerin huyudur.

olmaz. “*Der ruḥ-ı merd-i seḥī nūr u şafâst.*” [M87a] Seḥī merdün yüzünde nūr u şafâ vardur. “*Zân ki der cennet karîneş Muştafâst.*” Zîrâ ki cennetde anuñ karîn u hemsâyesi Muştafâ’dur, şallallâhu Ta’âlâ ‘aleyhi ve’s-sellem. “*Eshiyâ-râ bâ cehennem kâr nîst.*” Seḥîlerün cehennemle işi [S71b] yoḡdur. Eshiyâ cem^c-i seḥîdür. “*Cây-ı mümsik coz miyân-ı nâr nîst.*” Baḥîlüñ yeri âteş içinden ġayrı degüldür. “*Ḥaḡ Ta’âlâ ber der-i cennet nuvişt.*” Ḥaḡ Ta’âlâ Ḥazreti cennetün kapusu üzre yazdı. “*În ki cây-ı eshiyâ bâşed behişt.*” Bunı ki seḥîlerün yeri cennet ola. “*Kâr-ı ehl-i buḥl-râ telbîs dân.*” Ehl-i buḥluñ işi telbîs u nâ-maḡkûl bil. Dân emr-i ḥâzırdur. “*Der ceḥîmeş hemdem-i iblîs dân.*” Dûzaḡda anı iblîse hemdem u muşâhib bil. “*Hîç mümsik negzered sūy-ı behişt.*” Hîç baḥîl cennet cânibine uḡramaz. “*Belki ū râ key resed bûy-ı behişt.*” Belki aña cennet râyiḡası kaçan erişür.

BEYT

Baḥîl bûy-ı Ḥudâ neşneved biyâ Ḥâfız

Piyâle ġır u kerem ver “zû’z-zamânu ‘alâ”¹

[M87b] “*Ān ki miñ’ânend mer vey-râ saḡar.*” Ol nesne ki aña saḡar oḡurlar, ya^cnî Qur’ân-ı ‘azîmdeki saḡr vardur. Rûyda mer vey zâ’idedür. “*Ehl-i kibr u buḥl-râ bâşed maḡarr.*” Kibr u buḥl ehlinde maḡarr olur. Saḡar cehennem ṭabaḡâtından bir ṭabaḡanuñ ismüdür. Maḡarr kararêdîcek yêrdür. “*Ey piser der merdümî meşhûr bâş.*” Ey piser kerem u merdümlikde meşhûr ol. “*Ez baḥîlî vez tekebbûr dūr bâş.*” Baḥîllikden [K58a] ve kibrden dūr ol. “*Bâ seḡâ bâş u tevâzu^c pişe ġır.*” Seḡâ ile ol ve tevâzu^cı kendüñe şıfat u ‘âdet ṭut, ya^cnî tevâzu^c

1 nūr u şafâst MKA: nūr şafâst S // 2 anuñ MSA: K- / karîn u KS: karîni ve MA // 3 Ta’âlâ MKA: S- // 4 cehennemle KA: cehennem ile M, dûzaḡla S / eshiyâ cem^c-i seḥîdür S: MKA- // 6 Ḥazreti MS: KA- / în KSA: ey M // 7 buḥluñ MKS: baḥîlüñ A // 8 dân emr-i ḥâzırdur S: MKA- / der ceḥîmeş MKA: S- / hemdem-i iblîs dân MA: KS- / dûzaḡda anı iblîse MKA: S- // 9 hemdem u muşâhib bil MKA: S- // 10 key MSA: kem K / belki aña MSA: aña belki K / kaçan MSA: eksik K // 11 beyt MKS: A- // 12 baḥîl...neşneved biyâ KS: baḥîl...neşved biyâ M, A- // 13 Ḥâfız...‘alâ MKS: A- // 14 ân ki MSA: ân çi K / mer vey-râ MKS: berüy-râ A // 15 ‘azîmdeki MA: ‘azîmde KS / saḡr MA: KS- / rûyda mer vey zâ’idedür S: MKA- // 16 ehlinde MS: ehline KA / ismidür MKA: ismidür ve S // 17 merdümî KSA: merdüm daḡı M / ey piser MSA: K- / kerem u MS: kerem K, A- // 18 baḥîlî MSA: baḥîl K / vez SA: vü M, u K / kibrden MKS: tekebbürlükden A

¹ Cimri hiç Allâh’ı düşünmez. Ḥâfız gel kaseyi al, bahşiş et.

éyle. GİR emr-i hâzırdur. “*Tā şevved rüy-ı dilet bedr-i münîr.*” Tâ senüñ albüñüñ yüzi bedr-i münîr ola. Murâd nür-ı ilâhi ile albüñ münevver ola demekdür.

DER BEYÂN-I EF‘ÂL-İ ŐEYŐÂN

[A46b] “*Çâr haşlet fi‘l-i Őeytânî buved.*” Dört haşlet Şeytâna [S72a] mensüb fi‘ldür.

- 5 Őeytânîde yâ nisbet için. “*Dâned İnhâ her ki rahmânî buved.*” Bunları bilür her kim ki rahmânî ola. Rahmânîde yâ nisbet için. “*Atse-i merdüm çü begzeşt ez yekî.*” Kişinüñ ‘at sesi çünkü birden geçdi. [M88a] “*Bâşed ân ez fi‘li Şeytân bî-şekî.*” Ol ‘atse Şeksüz Őeytânun fi‘linden olur. “*Hün-ı bîñî nîz ez Şeytân buved.*” Bîñinüñ anı dahî Şeytândan olur. “*Ân ki zâhir düşmen-i insân buved.*” Ol Şeytân ki insânun düşmeni idügi zâhirdür.
- 10 ‘Atse aqsırmaq bîñî burun. “*Hâmyâze fi‘l-i Őeytânest u kay.*” Esnemek ve uşmaq Őeytânun fi‘lidür. “*Ey piser eymen mebâş ez mekr-i vey.*” Ey piser anuñ mekrinden eymen olma. Hâmyâze vü hâmyâz esnemek ma‘nâsınadır.

DER ŞIFAT-I MÜNÂFIK

- “*Dür bâş ey h‘âce ez ehl-i nifâk.*” Ey kişi ehl-i nifâkdan irâk ol. “*Der cehennem dâñ*
- 15 *münâfîk-râ vişâk.*” Münâfîkuñ vişâk u maâmını cehennemde bil. Vişâk hücre ma‘nâsınadır. “*Se ‘alâmet der münâfîk zâhirest.*” Münâfîkdan üç ‘alâmet zâhirdür. “*Zân sebeb mahür-ı ahr-ı âhirest.*” Ol sebebden âhıruñ âhrınıñ mahürıdır. âhırdan murâd Ha Ta‘âlâ Hazreti’dür. [M88b] Mahür ism-i mef‘üldür. “*Va‘dehây-ı ü heme bâşed hilâf.*” Anuñ [K58b] cem‘î va‘deleri hilâf olur ki, birisini yüzine götürmez. ”*Kavl-i*
- 20 *ü nebved be-ğayr ez kizb u lâf.*” Anuñ sözi kizb u lâfdan ğayrı olmaya. “*Mü‘minân-râ*

1 ğİR emr-i hâzırdur S: MKA- // 2 murâd MKA: S- // 3 der beyân-ı ef‘âl-i Şeytân M: der beyân-ı ef‘âl-i Őeytânî K, der beyân-ı fi‘l-i Őeytânî S, der beyân-ı hışâl-ı Şeytân A // 5 Őeytânîde yâ nisbet için S: MKA- // 6 rahmânîde yâ nisbet için S: MKA- / çü MSA: çün K // 7 ‘at sesi MSA: ‘at sesi ya‘nî aqsırması K / çünkü KSA: çün M / birden MSA: yêrden K / geçdi KSA: geçe M // 8 hün-ı MS: çü K, çün A // 9 olur MKA: S- / düşmen MSA: düşmen K // 10 ‘atse aqsırmaq bîñî burun MS: ‘atse aqsırmaq bîñî burun K, A- / Őeytânest u MKA: Őeytânest S / esnemek ve MKA: esnemek S // 11 Őeytânun fi‘lidür KS: Şeytân işidür MA / mekrinden MKS: fikrinden A // 13 der Şifat-ı münâfîk MKS: der beyân-ı Şifat-ı münâfîk ğüyed A // 16 münâfîkdan MK: münâfîkda S, A- / üç ‘alâmet zâhirdür zân MKS: A- // 17 sebeb mahür-ı ahr-ı âhirest MK: sebeb mahür-ı âhirest S, A- / âhırdan MSA: K- // 18 Ha Ta‘âlâ Hazreti’dür MKA: Allâh Ta‘âlâ’dur S / mahür ism-i mef‘üldür S: MKA- // 19 hilâf MKS: hilâf üzre A / birisini MSA: birini K // 20 u MSA: K-

kem ri'āyet mīkuned." Mü'minlere az ri'āyet éde. "*Hem emānet-rā hıyānet mīkuned*" Hem emānete hıyānet éde. "*Nīst der va'ede münāfiḳ-rā vefā.*" Va'dede [S72b] münāfiḳuñ vefā sı yokdur. "*Zān nebāşed der ruḥaş nūr u şafā.*" Ol sebebden anuñ yüzinde nūr u şafā olmaz. "*Tā nepindārī münāfiḳ-rā emīn.*" Zīnhār münāfiḳı emīn şanmayasın. "*Nīst bādā şerreş ez rüy-ı zemīn.*" Anuñ şerri [A47a] yéryüzinde yok olsun. "*Ez münāfiḳ ey piser perhīz kun.*" Ey piser münāfiḳdan perhīz u ḥazer éyle. Bād emr-i ḥāzırdur. "*Tīg-rā ez behr-i ḳatleş tīz kun.*" Tīḡuñı anuñ ḳatlı u helākından ötüri keskin éyle. "*Bā münāfiḳ her ki hemreh mīşevēd.*" Her kim ki münāfiḳa yoldāş olur. "*Menzil-i ū der teg-i çeh mīşevēd.*" Anuñ menzili [M89a] çāhuñ dibinde olur. Ḳavluhu Ta'ālā: "*İnne'l-münāfiḳīne fīd'd-derki'l-esfeli.*"¹ Teg bunda dib ma'nāsınadır. Çehden murād bunda çāh-ı düzahıdır.

DER ŞIFAT-I TAḲVĀ

"*Se 'alāmet bāşed ender müttaḳī.*" Müttaḳīde üç 'alāmet olur. "*Key şevēd nisbet taḳī-rā bā taḳī.*" Müttaḳī'nüñ taḳīye ḳaçan münāsebet u müşābeheti olur. Taḳī müttaḳī ma'nāsınadır. "*Ber ḥazer bāş ey taḳī ez yār-i bed.*" Ey şāliḡ yaramaz yoldāşdan ḥazer üzre ol. Yār-ı bedden murād fāsıḳ u şakīdür. "*Tā neyendāzed turā der kār-ı bed.*" Tā ki seni nā-ma'ḳül u nā-meşrū' işe atmaya. "*Kem revēd zıkr-i dürüḡeş ber zebān.*" Kızb zıkrı anuñ zebānı üzre az vāḳı' ola. Dürüḡ yalan. "*Ez taḳī-i [K59a] kızb bāşed terkrān.*" Kızb taḳīkinden kenār üzre ola. "*Ez ḫelāl-i pāk kem ḡirend kām.*" Pāk-ı ḫelālden az murād tutarlar. "*Tā neyaftehd ehl-i taḳvā [S73a] der ḫarām.*" Ehl-i taḳvā tā ḫarāma düşmeye.

1 kem MKA: ki S / éde MKS: éyler A // 2 éde KS: éyler A, M- / va'dede münāfiḳuñ MKA: münāfiḳuñ va'dede S // 4 nepindārī MKA: nebīndārī S / şanmayasın MS: şaymayasın K, zan éylemeyesin A / bād KS: bādā MA // 5 ez MKS: zi A / yéryüzinde MSA: yéryüzinden K // 6 piser MSA: oḡıl K / bād emr-i ḥāzırdur S: MKA- // 8 hemreh MSA: hemrāh K / kim MKA: kimüñ S / münāfiḳa MKS: münāfiḳla A / teg-i MSA: tegī K // 9 ḳavluhu Ta'ālā MKA: S- // 11 der şifāt-ı taḳvā MS: der beyān-ı 'alāmet-i taḳvā K, der beyān-ı mü'min-i taḳvā A // 13 münāsebet u MSA: münāsebeti ve K / taḳī müttaḳī S: MKA- // 14 ma'nāsınadır S: MKA- // 15 yār-ı bedden MSA: yārdan K // 16 işe MSA: K- / kızb MSA: yalan K // 17 zebānı MSA: dili K / ola MKS: olur A / dürüḡ yalan S: MKA- // 18 ola MKS: olur A / ez ḫelāl-i pāk kem ḡirend kām SA: ez ḫelāl-i pāk kızb kem ḡirend kām K, ez ḫelāl-i pāk hem ḡirend kām M // 19 tutarlar MSA: tutarsın K / ehl-i MKA: ehl u S / der ḫarām MKA: S-

¹ e'n-Nisā' (4): 145. "Şüphe yok ki münafıklar cehennemın en alt katındadır." (Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsınız.)

DER BEYÂN-I ŞÜKR-İ NE‘MÂ

“Her kirâ bâşed se *haşlet der sirişt.*” Her kimüñ ki zâtında üç *haşlet* ola, [M89b] “*Bâşed an kes bi-şek ez ehl-i behişt.*” Ol kimse şeksüz ehl-i behiştten olur. Ne‘mâ cem‘i ni‘metdür. “*Şükr der ne‘mâ vü şabr ender belâ.*” Ni‘metlerde şükr u belâda şabr. “*Mîdehed 5 âyîne-i dil-râ cilâ.*” Gönül âyinesine cilâ vü şafâ vérür. “*Her ki müstegfir buved ender günâh.*” Her kim ki günâhda istigfâr edici ola. İstigfâr ism-i fâ‘ildür. “*Hağ zi nâr-ı düzaheş dâred nigâh.*” Hağ Ta‘âlâ Hazreti anı düzağ [A47b] âteşinden nigâh tutar, ya‘nî *hıfz* éyler.

BEYT

Biters ez günâhân-ı h‘îş in nefes

10 *Ki rüz-ı kıyâmet netersî zi kes¹*

“*Her ki tersed ez ilâh-ı h‘îşten.*” Her kim ki kendüniñ Allâh’ından *çorçar*. “*H‘âhed ü ‘özi-i günâh-ı h‘îşten.*” Ol kimse kendü günâhınıñ “*özrini ister.* MEŞNEVÎ

Kunûnet ki çeşmest eşkî bibâr

Zebân der dehânest ‘özri be-yâr

15 *Neh peyveste bâşed revân der beden*

Ne hemvâre gerded zebân der dehen

Künün bâyedet ‘özri tağşir goft

Ne çün nefsi-nâtiğ zi goften behuft²

1 der beyân-ı şükr-i ne‘mâ MS: der beyân-ı haşlet-i ehl-i behişt K, der beyân-ı şıfat-ı ehl-i behişt A // 3 an kes K: an kesân MA, ez kes S / ne‘mâ cem‘i S: MKA- // 4 ni‘metdür S: MKA- / belâda MSA: belâlarda K / mîdehed MKA: S- // 5 âyîne-i...vérür MKA: S- // 6 günâhda MSA: günâhdan K / istigfâr ism-i fâ‘ildür S: MKA- // 7 Hazreti MSA: Hazret K / tutar MSA: dutar K // 8 beyt MKS: A- // 9 biters...nefes MKS: A- // 10 ki...zi kes MK: ki...nekes S, A- // 11 kim MKA: kimüñ S // 12 meşnevî MKS: A- // 13 kunûnet ki çeşmest eşkî bubâr MK: kunûnet ki imkân çeşmest eşkî bubâr S, A- // 14 zebân der dehânest ‘özri be-yâr MS: zebân bûd dehânest ‘özri be-yâr K, A- // 15 neh peyveste bâşed revân der beden MK: neh peyveste bâşed der dîden S, A- // 16 ne...dehen MKS: A- // 17 künün bâyedet ‘özri tağşir goft KS: künün bâyedet ‘özri tağşir M, A- // 18 ne...behuft MKS: A-

¹ Bir an olsa bile yaptığın günahlardan kork, çünkü kıyâmet günü kimseden korkamayacaksın.

² Gözün olduğu müddetçe ağla; ağzında dilin varken özür dile; her zaman vücudunda ruhun olmayacaktır; hep de dilin ağzında dolaşmayacaktır. Şimdi kusurlarının özrünü dilemelisin. Konuşan nefsin gibi uyumamalısın.

“*Ma‘şiyet-râ her ki* [M90a] *pey-der-pey kuned.*” Her kim ki ma‘şiyeti biribiri ardınca éde.
 “*İzdeş ez ehl-i rahmet key kuned.*” Haq Ta‘âlâ Hazreti anı kaçan rahmet u cennet ehlinden
 éyler. “*Ey piser dâ'im be istigfâr bâş.*” [K59b] Ey piser dâ'im istigfâr ile ol. “*Vez bedân u*
müfsidân bîzâr bâş.” Ve fâşıklar ve müfsidlerden dür u bîzâr ol. Bedândan murâd
 5 fâşıklardur. *BEYT*

[S73b] *Herân kes ki bâ-pârsâyân nişest*

*Zi zencîr nâ-pârsâyân birest*¹

DER FAZİLET-İ ŞADAKA MİĞÜYED

“*Ger kunî hayrî bedest-i h'îş kun.*” Eger Allâh Ta‘âlâ Hazreti için bir hayr éyler iseñ
 10 kendü elünle éyle. “*Hayr-ı hod-râ vaqf-ı her dervîş kun.*” Kendü mâlünü her dervîşe vaqf
 éyle. Murâd mâlünü dervîşlere bezl éyle démekdür. Hayr şânî mâl ma'nâsınadır. Niteki bu
 âyet-i kerîmede eyledür. Kavluhu Ta‘âlâ: “*Ve innehu lihubbi'l-hayri leşedîdun.*”²
 “*Yek direm kân-râ be-dest-i hod dehend.*” Bir direm ki anı kendü elleriyle vérürler. Dehend
 ‘itibâr ile destân ma'nâsına yazıldı. “*Bih buved zân kez pey-i ü şad dehend.*” Yegdür andan
 15 ki şofıra yüz véreler. “*Ger be-bağışî hod yekî hürmâ-yı ter.*” [M90b] Eger kendüñ bir dâne
 tâze hürmâ bağışlayasın. “*Bihter ez ba‘d-i tu şad mişkâl zer.*” Senden şofıra yüz mişkâl
 altun bağışlamaktan yegrekdür. Mişkâl muzâf degüldür. *MESNEVİ*

Zer u ni‘met eknün bidih-i kân-ı tust

*Ki ba‘d ez tû bîrûn zi fermân-ı tust*³

1 *pey-der-pey* MKA: *pey-der* S / *kim* MKA: *kimüñ* S / *éde* MSA: *éyler* K // 4 ve *fâşıklar* MKS: *fâşıklar* A / *dür u* MKA: *dür* S / *bedândan murâd* S: MKA- // 5 *fâşıklardur* S: MKA- / *beyt* MKS: A- // 6 *her...nişest* MKS: A- // 7 *zi...birest* MKS: A- // 8 *der fazîlet-i şadaqa mîğüyed* MS: *der beyân-ı fazîlet-i şadaqa mîğüyed* K, *der beyân-ı fazîlet-i şadaqa* A // 9 Ta‘âlâ Hazreti MA: KS- // 12 *eyledür* MSA: *öyledür* K / *kavluhu Ta‘âlâ* MSA: K- // 13 *dehend* S: MKA- // 14 ‘itibâr ile destân ma'nâsına yazıldı S: MKA- // *ki* KSA: *andan* M / *véreler* KS: *vérürler* MA / *eger* MKA: *ger* S // 16 *tü* MSA: *ter* K // 17 *mişkâl muzâf degüldür* S: MKA- / *meşnevî* MKS: A- // 18 *zer...tust* MKS: A- // 19 *ki...tust* MKS: A-

¹ Zâhidlerle oturan kişi, rindlerin zincirinden kurtulmuştur.

² e'l-‘Âdiyât (100): 8. (Harıl harıl koşanlara,(nallarıyla) çakarak kıvılcım saçanlara, (ansızın) sabah baskını yapanlara, orada tozu dumana katanlara, derken orada bir topluluğun ta ortasına girenlere yemin ederim ki insan, Rabbine karşı pek nankördür. Şüphesiz buna kendisi de şahittir.) “Ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür.”

³ Altın ve nimetlerini şimdi bağışla; çünkü senden sonra senin emrinden çıkacaktır.

Perişân kün imrüz gencîne çust

Ki ferdâ kilîdeş ne derdest-i tust

Tu bâ hod buber tüşe-i h'îştên

Ki şefkat nebâyed zi ferzend ü zen

5 *Kesî kûy-ı devlet zi dünyâ biburd*

Ki bâ hod naşîbî be'ukbâ biburd¹

“Her çi bahşîdî mekûn bâ ü rücû?” Her ne ki bağışladuñ aña rücû^c éyleme, ya^{nî} andan anı

alma. “Ger zi pâ üftâdeî ez dest cû?” Eger ayaktan düşmiş iseñ faqr u cû^c elinden, ya^{nî}

her ne kadar faqîr olur iseñ. [S74a] Üftâdede hemze hitâb içündür. Cû^c açlık. “İn bedân

10 *mâned ki şahşî kay kuned.*” Buña murâd ihsândan [K60a] rücû^cdur, aña beñzer ki bir şahş

kuşar. “Bâz meyl-i hürdan-ı ân kay kuned.” Girü ol kay olınmışı yemege meyl éde.

Mışra^c-ı evvelde kay maşdardur. Mışra^c-ı şânîde kay ism-i maşdardur. Bu ‘itibârla kâfiye

bulnur. [M91a] [A48a] Ve aşl hemze iledür ki kay’dur. “Bâ piser ger çiz key bahşed

peder.” Eger peder piserine bir nesnecik ihsân éde. “Mîresed ger bâz gîred ez piser.”

15 Lâyıkdur eger piserinden gérü tuta, ya^{nî} ala. Mîresed érişür ma^{nâsın}adur, lâyıq ma^{nâsına}

isti^cmâl olmur. “Ey piser bâ mâl u zer şâdî me-cüy.” Ey piser mâl u zerle sürür isteme,

ya^{nî} mâl u zerüm vardur déyü mesrür olma. Me-cüy nehy-i hâzîrdur. “Ânci kes-râ dâde-i

dîger megüy.” Ol nesneyi ki kimseye vérmişsin gérü söyleme. “Şâdî-i dünyâ ser-â-ser gam

buved.” Dünyânuñ sürürü bâşdan bâşa gam olur. Zîrâ ‘âkıbet helâluhâ hisâbun ve harâmuhâ

20 ‘azabun. “Sür-ı ü râ der-‘âkıb mâtem buved.” Anuñ sürünüñ soñunda mâtem olur. Sür

bunda düğün ma^{nâsın}adur. ‘Akıb kâfuñ kesriyle soñ ma^{nâsın}adur. *BEYT*

1 perişân...çust MKS: A- // 2 ki...dest-i tust MS: ki...hest-i tust K, A- // 3 tu...h'îştên MKS: A- // 4 ki...zend u zen MS: ki...zend zen K, A- // 5 kesî...biburd MKS: A- // 6 ki...biburd MKS: A- // 7 andan anı MK: anı andan S, andan A // 9 faqîr MSA: K- / üftâdede hemze hitâb içündür cû^c açlık S: MKA- // 10 rücû^cdur MSA: rücû^c K / ki MSA: K- // 11 olınmışı MA: olınmışı KS // 12 mışra^c-ı şânîde kay MKA: mışra^c-ı şânîde S / ‘itibârla MS: ‘itibâr ile KA // 13 ve aşl hemze iledür ki kay’dur MKS: A- // 15 tuta MSA: duta K / ya^{nî} MSA: K- / mîresed érişür ma^{nâsın}adur lâ’ıq ma^{nâsına} isti^cmâl olmur S: MKA- // 16 zerle MS: zer ile KA // 17 me-cüy nehy-i hâzîrdur S: MKA- // 18 nesneyi S: nesnei MK. nesne A // 21 beyt MKS: A-

¹ Hazineni şimdi dağıt; çünkü yarın anahtarı sende olmayacaktır. Aşığıñı bugün yanına al; çünkü evlâdından ve eşinden şefkat gelmeyecektir. Saâdet güyünü (güy u çevgân) öteki dünyâya götüren kişi, öne geçer.

Ḥāfiẓ zi ğam girye neperdaht

*Mātemzede-rā dā'īye-i sūr nemāndest*¹

“*Emr-i lā-tafraḥ zi dūnyā gūş dār.*” Dūnyā eclinden *lā-tafraḥ* emrini gūş u ḥıfẓ tūt. Lā-tafraḥ nehy-i ḥāzırdur. Bāb-ı rābi^cden ki ḥıṭāb-ı ḳārūn’adur ki, dūnyāda bir ḳudret u ğınāya
5 vāşıl oldu ki, beyānı mūmkin degūldür. Ḳavmi aña [M91b] eyitdiler ki, saña [S74b] vériilen māl-ı bī-girāndan ötüri mesrūr olma. Zīrā Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti mesrūr olan kimseleri sevmez. Nite ki Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti buyurmuşdur. Ḳavluhu Ta^cālā: “*İz ḳāle lehu ḳavmuhu lā tefraḥ innallāhe lā yuḥıbbu’l-feriḥine.*”² Lā-tafraḥ mesrūr olma ma^cnāsınadur. Gūş dār ḳulaḳ tūt ve ḥıfẓ éyle ma^cnāsına daḥı cā’izdür. “*Cāy-ı şādī nīst dūnyā hoş dār.*” Dūnyā şādī vü
10 sūrür yeri degūldür, ^caḳl tūt ya^cnī fehm éyle. “*Şādumān-rā nedāred [K60b] dost Ḥaḳ.*” Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti mesrūr olanları dost tūtmaz. “*İn sūḥan dārem zi üstādān sebaḳ.*” Bu sözi üstādlardan ders tūtaram. Āyet-i kerīmede ḥod muşarraḥdur. “*Ger feraḥ dārī zi fazl-ı Ḥaḳ revāst.*” Eger Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti’nūñ fazl u iḥsānından sūrür tūtar iseñ revādur. “*Līk ez dūnyā feraḥ cūsten ḥaṭāst.*” Līkin dūnyādan sūrür istemek ḥaṭādur, ya^cnī dūnyā içün mesrūr
15 olmaḳ ḥaṭādur, zīrā fānīdür. “*Ey piser bā miḥnet u ğam ḥūy kūn.*” Ey piser Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti’nūñ yolında miḥnet u ğama ḥūy éyle. [M92a] “*Rūy-ı dil-rā cānib-i dil-cūy kūn.*” Göñlūñ yüzünü dil-cūy cānibine éyle. [A48b] Dil-cūydan murād Bārī Ta^cālā Ḥazreti’dür. Murād ḳalbūñi Ḥaḳ Ta^cālā Ḥazreti’nūñ cānibine müteveccih éyle démekdür.

1 Ḥāfiẓ zi ğam girye neperdaht S: Ḥāfiẓ zi ğam girye neperbahted K, Ḥāfiẓ zi ğam girye neberdāht K, A- // 2 mātemzede...nemānedest MK: mātemzāde...nemānedest S, A- // 5 mūmkin degūldür MKA: mūmkindür S / ki MKA: kim S // 7 nite ki MK: nite kim SA / Ḥazreti MS: KA- // 8 lā-tafraḥ mesrūr olma ma^cnāsınadur S: MKA- / gūş dār ḳulaḳ S: MKA- // 9 tūt...cā’izdür S: MKA // 9-10 şādī vü sūrür MA: sūrür KS // şādmān-rā...Ḥaḳ MKS: A- // 11 Ta^cālā Ḥazreti MKS: A- / mesrūr KS: sūrür M, A- / olanları dost tūtmaz MKS: A- / İn sūḥan dārem zi üstādān sebaḳ MKS: İn sūḥan-rā dāred üstād-ı sebaḳ A // 12 üstādlardan ders MKS: üstād-ı sebaḳ A / tūtaram MKS: bilür A / āyet-i kerīmede ḥod muşarraḥdur MKS: A- // 13 Ta^cālā Ḥazreti’nūñ MA: Ta^cālā’nuñ KS // 14 līk-i MKS: līkin A / ḥaṭādur MSA: K- // 15 u MSA: K- / Ta^cālā MA: KS- // 16 Ḥazreti’nūñ MA: KS- / cānib-i MKA: S- // 17 Ta^cālā Ḥazreti’dür MA: Ta^cālā’dur KS // 18 Ta^cālā Ḥazreti’nūñ MA: Ta^cālā’nuñ KS

¹ Ḥāfiẓ ağlamaktan fırsat bulamadı; onun için mātemzede hiçbir zaman düğün iddiası edemez.

² e’l-Ḳaşaş (28): 76. (Karun, Musa’nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı.) “Kavmi ona şöyle demişti: “Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.”

DER NEŞÂYİH

“*Havf u endühest küt-ı bendegân.*” Bendelerüñ küt u gıdâsı kan u gussadur. “*Ġam şevved yâr-ı feraḥ cū bendegân.*” Feraḥ isteyicileriñ yârı Ġam olur, zîrâ Ġam sebeb-i sürürdur.

BEYT

5 *Şād berānem ki dil-i mā Ġamîst*

*K’âmedân-ı Ġam sebeb-i ħurremîst*¹

[S75a] “*Her kirā nebved bedel endîşei.*” Her kimüñ ki gönlinde bir endîşe vü fikr olmaya.

“*Ākıbet ber pây bîned tişei.*” Ākıbet ayağı üzre bir tişe görür. Murād beher ḥāl kendüsine külli zarar éyler démekdür. “*Ez çe mevcüdü biyendîş ey piser.*” Ey piser fikr éyle neden

10 mevcüd u maḥlûksın, ya’ñî mâ-i meniden zâhir olmuşsın. “*Her kesî dâred Ġam-ı ħ’îş ey piser.*” Ey piser herbir kimse kendü Ġamını tutar. Pes saña hem lâzımdur ki [M92b] kendü Ġamuñı yiyesin. “*Gerd İzerd mer turâ ez nîst hest.*” Ḥaḳ Ta’âlâ Ḥazreti seni yokdan vār éyledi. “*Ez berây-ı ân ki bâşî Ḥaḳ-perest.*” Ol sebebden ki [K61a] Ḥaḳ-perest olasın, nefs-perest u hevâ olmayasın. Ḥaḳ-perest vaşf terkîbidür. “*Tâ tu bâşî bende-i ma’bûd bâş.*”

15 Mâdâm ki sen olasın ma’bûduñ bendesi ol. “*Bâ ḥayâ vü bâ şehâ vü cûd bâş.*” Ḥayâ éyle ve saḥâ vü cûdla ol. Ma’bûddan murād Allâh Ta’âlâ Ḥazreti’dür. “*Megzerân der ħ’âb u ħür eyyâm-râ.*” Eyyâmuñı ekl ü şurb u nevmde geçirme. “*Zinde dâr ez zıkr-i şubḥ u şâm-râ.*” Zıkrden şubḥ u şâmı diri tut. Murād şubḥ u şâm zıkr-i Ḥudâ’ya meşĠul ol démekdür.

20 “*Ĥ’âb kem kün evvel-i rûz ey piser.*” Günüñ evveli ya’ñî çîn şabâḥ az uyu ey piser. Kem bunda nehy ma’nâsına ‘itibâr olunup, ħ’âb kem kün ħ’âb mekün ma’nâsına olup, ma’nâ

1 der neşâyîḥ MS: der beyân-ı neşâyîḥ mîĠüyed K, der beyân-ı şıfat-ı endîşe vü Ġam A // 2 havf u endühest MS: ħûn endühest K, ħ’ân u endühest A // 4 beyt MKS: A- // 5 şād...Ġamîst MKS: A- // 6 kâmdan-ı...ħurremîst MKS: A- // 7 bedel MKA: S- / kimüñ MKA: kim S // 9 neden MKS: andan A // 10 mevcüd u MKA: mevcüd S // 11 hem MS: KA- // 12 Ḥaḳ MKA: Allâh S / Ḥazreti MKS: A- // 14 Ḥaḳ-perest vaşf terkîbidür S: MKA- // 15 ḥayâ MKA: saḥâ S / saḥâ vü MKA: ḥayâ S / éyle ve MKS: vü A // 16 cûdla S: cûd ile MKA / Allâh Ta’âlâ Ḥazreti’dür MKS: Ḥaḳ Ḥazreti’dür A // 19 günüñ...uyu ey piser MK: ey piser günüñ...uyu SA / şabaḥ MKS: şubḥ A / kem MKS: A- // 20 bunda...‘itibâr olunup MK: bunda...olup S, A- / ħ’âb kem kün ħ’âb mekün ma’nâsına olup MK: SA- / ma’nâ MKS: A-

¹ Gamlı olduğum için sevinçliyim; çünkü kederden sonra sevinç gelir.

böyle olmak câ'izdir. Ey piser çin şabâh uyuma. Kem kendüniñ medhüliyle böyle çok vâki° olur. “*Nefs-râ hürden meyâmüz ey piser.*” Nefsüni yemege öğretme ey piser. [M93a] Murâd nefsüni keşret-i tâ°ma mu°tâd [S75b] éyleme demekdür. Meyâmüz nehy-i hâzırdur.
BEYT

5 *Meperverten ez merd u rây-ı ü huşî*

Ki ü râ çü mîperverî mîkuşî¹

“*Âhir-i rûzet nikü nebved menâm.*” Gün âhiri, ya°nî âfitâb gürüb éylerken saña h°âb eyü ve laîf olmaz, zîrâ külli zarrdur. [A49a] Menâm h°âb ma°nâsınadır. “*Pişter ez şâm h°âb âmed harâm.*” Aşşâmdan öndüñrek h°âb harâm geldi, ya°nî harâmdur. “*Ehl-i hikmet-râ nemî âyed şavâb.*” Ehl-i hikmete şevâb u ma°kül gelmez. “*Der miyân-ı âfitâb u sâye h°âb.*” Âfitâb u sâye ortasında h°âb, ya°nî uyumaq. “*Ey piser her giz merev tenhâ sefer.*” Ey piser hergiz yalnız sefere gitme. Merev nehy-i hâzırdur. “*Bâşadet reften sefer tenhâ haşar.*” Yalnız sefere gitmek saña haşar u zarar olur. “*Dest-râ der ruḥ-[K61b] zeden şümeş şüm.*” El yüze urmaq şümdür şüm. “*İstimâ°-yı ilm kun zi ehl-i °ulüm.*” Ehl-i °ulümdan °ilm istimâ° éyle, tâ ki bu zıkr olınan senüñ mâ°lümüñ ola. Ehl-i °ulümdan murâd °ulemâdur. “*Şeb der âyîne nazâr kerden haşâst.*” [M93b] Géce âyîneye nazâr eylemek haşâ vü zararlıdır. “*Rüz eger binî tu rüy-ı hod revâst.*” Sen eger gündüz yüzüni görür iseñ revâ vü ma°küldür. “*Hâne ger târik u tenhâyet buved.*” Eger senüñ hâneñ târik u tenhâ ola. “*Münisî bâyed ki nezdiket buved.*” Bir münis gerek ki senüñ katında ola. Ba°zı nüshada tenhâ vü târiket vâki° olur. “*Dest-râ kem zen tu der zîr-i zenaḥ.*” Sen elüñi çeñeñ altına az ur, ya°nî koma. “*Nezd-i*

1 böyle...medhüliyle MKS: A- / böyle MK: SA- / çok MKS: A- // 2 vâki° olur MKS: A- / nefsüni MKS: A- // 3 meyâmüz nehî hâzırdur S: MKA- // 4 beyt MKS: A- // 5 meperverten...huşî MKS: A- // 6 ki ü râ çü mîperverî mîkuşî MK: ki ü râ çü perverî mîkuşî S, A- // 7 âhir-i MSA: âhirî K / éylerken MSA: éyler iken K / saña MSA: K- // 8 menâm h°âb ma°nâsınadır S: MKA- // 9 öndüñrek MSA: öndünrek K // 10 h°âb MKA: S- // 11 u sâye MKA: S- / hergiz merev MKA: merev hergiz S // 12 yalnız MKS: tenhâ A / merev nehî hâzırdur S: MKA- / reften MSA: tenhâ K / tenhâ MSA: reften K // 15 tâ...ola MSA: K- // 16 haşâst KSA: M- / haşâ vü MKA: haşâdur ve S // 17 Sen eger gündüz MSA: gündüz eger kendü K // 18 târik u tenhâyet MS: tenhâ vü târiket KA // 19 gerek MKS: gerekdür A / ba°zı...vâki° MS: KA- // 20 olur MS: KA- / kem MSA: K-

¹ Vücudunu güzelliklerle süsleme; çünkü onu besledikçe öldürüyorsun.

- ehl-i ʿaql serd* [S76a] *āmed çü yah.*” Ehl-i ʿaql katında bu huşuş buz gibi şuvuk geldi, yaʿnî ziyâde nâ-maʿkûldür. Yah buz maʿnâsınadır. “*Çâr-pâ der bâr çün bîni ʿatâr.*” Çâr-pâyı çünki yükde ʿatâr görürsin. “*Der-miyân şân der neyâyî zînhâr.*” Zînhâr anlaruñ ortasına gelmeyesin. Çâr-pâdan murâd bunda yük çeken hayvânlardur. “*Tâ fezzâyed ʿadâr u câhet-râ*
5 *Hudâ.*” Tâ ki senüñ ʿadâr u ʿizzetüñi Hudâ ziyâde éde. Baʿzî nüshada ʿadâr u câhet vâkiʿ olur. “*Rûz u şeb mî bâş dâʿim der duʿâ.*” Rûz u şeb dâʿim duʿâda ol. Baʿzî nüshada rûz u şeb mî bâş bâ zîkr u [M94a] duʿâ vâkiʿ olur. “*Tâ şevved ʿömret ziyâde der cihân.*” Tâ senüñ ʿömriñ cihânda ziyâde ola. “*Rev nikû-yı kün nikû-yı der-nihân.*” Yürî nihânî eyilik éyle eyilik éyle. “*Tâ negâhed rûziyet der rûzigâr.*” Tâ zamânedede senüñ rızkuñ nâkiş olmaya.
10 “*Maʿşiyet kem kün* [A49b] *be-âlem zînhâr.*” Zînhâr ʿâlemde maʿşiyeti az éyle. “*Her ki zü der fişk u der ʿiştân kuned.*” Her kim ki fişk u ʿiştânâ teveccüh u saʿy éde. “*İzed ender rızq-ı ü noqşân kuned.*” Haq Taʿâlâ Hazreti anuñ rızkında noqşân éyler. Murâd rızkı nâkiş éyler [K62a] demekdür. “*Kem şevved rûzî zi güftâr-ı dürüg.*” Yalan sözden rızq eksik olur. Rûzî rızq aña muttasıl olan tâ hitâb içündür. “*Der sühân kezzâb-râ nebved fûrüg.*”
15 Sözde kezzâba fûrüg u leʿâfet olmaz. Bu hem- maʿnâdur. Sözde kezzâbuñ fûrüg u revnağı olmaz. “*Fâke âred hʿ âb-ı bisyâr ey piser.*” Ey piser çok uyku faqr getürür. Fâke faqr. “*Hʿ âb kem kün bâş* [S76b] *bîdâr ey piser.*” Ey piser az uyu bîdâr ol. “*Her ki der şeb hʿ âb ʿüryân mîkuned.*” [M94b] Her kim ki gécede çıplak uyur. “*Der naşîb-i hʿ iş noqşân mî kuned.*” Kendüniñ naşîbinde noqşân éyler. “*Bevl-i ʿüryân hem fakîrî âvered.*” Çıplak bevl éylemek
20 hem fakîrlik getürür. “*Enduh-ı bisyâr u pîrî âvared.*” Bevl muzâf olmak rüşendür, enduh guşşa. Çok guşşa vü pîrlik getürür. Pes ziyâde haşer lâzımdur. “*Der*

1 çü MKA: cü S / ʿaql MSA: ʿâkilleri K / katında MKA: S- // 2 yeh buz maʿnâsınadır S: MKA- // 3 ʿatâr MSA: K- / der neyâ-yı MSA: neya-yı K / zînhâr M: zinhâr KSA / zînhâr MS: zinhâr KA / ortasına MSA: ortasında K // 5 ki MS: KA- / ʿadâr u ʿizzetüñi MKS: ʿadârüñ ve ʿizzetüñ A / Hudâ MKA: S- / baʿzî nüshada ʿadâr u câhet vâkiʿ olur S: MKA- // 6 baʿzî nüshada rûz u şeb MS: KA- // 7 mîbâş bâ zîkr u duʿâ vâkiʿ olur MS: der beyân-ı şîfat-ı nîküyî K, A- // 8 cihânda MSA: K- / nîkû-yı MKA: S- // 9 eyilek éyle MKS: eyilik A / zamânda KSA: zamânedede M // 10 zînhâr M: zinhâr KSA / zînhâr MS: zinhâr KA / zü MA: rû S, K- // 11 der ʿiştân MKA: ʿiştân S / kim MKA: kimüñ S // 12 Haq Taʿâlâ Hazreti MK: Allâh Taʿâlâ Hazreti S, Haq Taʿâlâ A / éyler KSA: M- // 14 rûzî rızq aña muttasıl olan tâ hitâb içündür S: MKA- // 16 fâke faqr S: MKA- // 20 bevl muzâf olmak S: MKA- // 21 rüşendür, enduh guşşa S: MKA- / vü MS: KA-

- cenābet bed buved hürden ta'ām.*" Cenābetde, ya'nî cünub iken ta'ām yemek yaramazdur.
- "Nā-pesendest in be-nezd-i hāş u 'ām.*" Bu nā-mā'küldür hāş u 'ām katında. *"Rīze-i nān-rā meyefgen zīr-i pāy.*" Nānuñ hürdesini ayag altına bırakma. *"Ger hemî h'āhî tu ni'met ez Hudāy.*" Eger sen Haq Ta'ālā Hazreti'nden ni'met ister iseñ. *"Şeb mezen cārüb hergiz hāne der.*" Gece hergiz hāneye cārüb urma, ya'nî gece ile hāneñi süpürme. *"Hāk-i rübe hem menih der zīr der.*" Süpürülmüş hāki hem kapu altına koma, ya'nî süpüründüğü kapunuñ ardına koma. Çarub süpürge. *"Ger be-h'āhî bāb u māmet-rā benām.*" [M95a] Eger peder u māderüñi nāmıyla okuyasın, ya'nî isimleriyle çağırasın. Nāmetde tā hitāb içündür. *"Ni'met-i Haq ber tu mī kereded harām.*" Haq Ta'ālā Hazreti'nün ni'meti senüñ üzeriñe harām olur. Zīrā vālidine ri'āyet ziyāde [K62b] lāzımdur. Bāb zebān-ı [A50a] Fārisi'de peder ve mām māder ma'nāsınadır. *"Ger beher çüpî kunî dendān hilāl.*" Eger herbir çöple dişüñi hilāl edesin. *"Bī-nevā kerdî vü üftî der vebāl.*" Faķır [S77a] olursın ve vebāle düşersin. *"Dest-rā hergiz behāk u kil me-şüy.*" Elüñi hergiz toprak ve balçığla yuma. *"Ez berāy-ı dest şusten āb-cüy.*" El yumakdan ötüri şu iste. *"Ey piser ber āsitān-ı der meşīn.*" Ey piser kapunuñ eşiği üzre oturma. *"Kem şevd ruzî zi kerdār-ı çünīn.*" Buncılayın işden rızık nāķış olur. Meşīn menişīnden muħaffedür. Nite ki çīnem iken çīnem dērler. Fārisi'de bunlaruñ emsāli çokdur. Kerdār fikr u 'amel ma'nāsınadır. *"Der helā cā ger tahāret mī kunî."* Helā yerinde eger abdest alasın. [M95b] *"Vaķt-i hūd-rā dān ki gāret mīkunî."* Bil ki kendü vaķtıñi gāret u tālān éylersin. *"Tekye kem kūn nīz ber pehlüy-ı der."* Kapunuñ yanı üzre az tayan. *"Bāş dā'im ez çünīn haşlet beder."* Dā'im buncılayın hüydan taşra ve dūr ol. *"Cāme-rā der ten neşāyed dühten."* Cāmeyi üstüñde iken dikmek lāyık degüldür. *"Bāyed ez*

2 bu nā-mā'küldür MSA: nā-mā'küldür bu K / katında MKS: içinde A // 3 hürdesini MSA: hürdesin K / ayag MSA: ayag K // 4 Ta'ālā Hazreti'nden MKS: Ta'ālā'dan A / ister iseñ MK: isterseñ A, S- // 5 rübe MSA: rüye K // 7 kapunuñ ardına MKS: kapunuñ altına ya'nî ardına A / çarub süpürge S: MKA- // 8 nāmetde tā hitāb içündür S: MKA- // 9 Ta'ālā Hazreti'nün M: Ta'ālā'nuñ KSA // 10 ri'āyet ziyāde MSA: ziyāde ri'āyet K // 11 mām MSA: K- / çöple KS: çöpüle MA // 12 bī-nevā MA: bī S, mītevān K // 13 behāk u MSA: behāk K / elüñi MSA: K- / toprak MKS: toprağla A / yuma MSA: elüñi yuma K // 15 dār-ı MSA: dārī K / işden KSA: işde M // 16 meşīn...Fārisi'de MKS: A- / ki MS: kim K, A- // 17 bunlaruñ emsāli çokdur MKS: A- / ger dār fikr u 'amel ma'nāsınadır S: MKA- // 18 helā MKS: egersen helā A / eger abdest alasın MKS: tahāret edesin A // 19 ki MKA: S- / yanı MK: pehlüsı A, S- // 20 hüydan SA: hüyda MK / taşra vü dūr MKS: taşrada A // 21 cāmeyi S: cāme MKA

merdān edeb āmūhten.” Merdlerden edeb öğrenmek gerek. “*Ger bedā men pāk-sāzī rūy h’īş.*” Eger etek ile kendü yüzünü pāk édesin. “*Rūziyet kem gerded ey dervīş pīş.*” Ey dervīş senūñ rızkuñ ziyāde nākış olur. Rūziyet biters kem gerded taqdīrindedür. “*Dīr rev bāzār u bīrūn ey zūr.*” Bāzāra geç git ve taşra tiz gel, ya^{nī} bāzārdan tiz çık. Ey emr-i

5 *hāzırdur.* “*Zān ki reften-rā neyābī hīç sūd.*” Zīrā ki gitmegüñ hīç fāidesin bulmazsın. “*Līk nebved ger keşī ez dem çerāğ.*” Eyü olmaz [K63a] eger çerāğı nefesüñden söndüresin, [S77b] ya^{nī} üfürüp söndürme. “*Reh medih dūd-ı çerāğ ender [M96a] dimāğ.*” Çerāğūñ dutununa dimāğa yol vërme; zīrā külli zararlıdır. “*Kem zen ender rīş şāne-i müşterek.*” Ortak tarağı şakaluña az ur, ya^{nī} gayrılar taradığı taraqla şakaluñı tarama. Şānede olan

10 hemze vezin için, yā sākin okınur. “*Ān ki hāş ān-ı tu bāşed hoşterek.*” Ol tarak ki saña mahşūşdur, laṭīfrecikdür. “*Ez gedāyān pārehāy-ı nān me-ḥar.*” [A50b] Gedālardan nān pārelerini şatun alma. Me-ḥar nehy-i hāzırdur. “*Zān ki mī āred faķīrī ey piser.*” Zīrā ki ol hālet ey piser faķīrlık getürür. “*Dūr kun ez hāne tār-ı ‘ankebūt.*” Hāneden ‘ankebütüñ yuvasını ırak éyle, ya^{nī} bozup gider. “*Bāşed ender mānedeş noķşān-ı kūt.*” Anuñ

15 kalmasında rızık eksikliğı olur. “*Harc-rā bīrūn zi endāze mekun.*” Hārcı miqdārdan ziyāde éyleme. “*Rīş-i huşk-ı h’īş-rā tāze mekun.*” Kendü kırı şakaluñı tāze éyleme, ya^{nī} şakaluñı yaş taraqla tara, kırı iken tarama; zīrā faķr getürür. “*Dest res ger bāşedet tengī mekun.*” Eger senūñ kudretiñ ola, tarlık éyleme vüs^{at} üzre harc éyle. “*Çünki rehvarī bereh lengī mekūn.*” [M96b] Çünki yorgasın, ya^{nī} sür^{at}le gitmege kudretüñ vardır; aķsalık éyleme.

20

DER BEYĀN-I FEVĀ’İD-İ ŞABR

1 merdān MKS: merdmān A // 2 rūy MSA: K- / eger etek ile kendü yüzünü MKS: yüzünü eger etekle A // 3 rūziyet biters kem gerded taqdīrindedür S: MKA- // 4 ey emr-i S: MKA- // 5 hāzırdur S: MKA- / reften-rā MSA: ez reften K / hīç MKA: S- / fā’idesin M: fā’idesini KSA / līk M: nīk KSA // 6 keşī KSA: kesī M / çerāğı MSA: çerāğ K / nefesüñden KS: nefesüñde MA // 9 taraqla MKS: tarağ ile A / şānede olan S: MKA- // 10 hemze vezin için, yā sākin okınur S: MKA- // 11 laṭīfrecikdür MKS: laṭīfrecikdür A // 12 me-ḥar nehy-i hāzırdur S: MKA- // 13 tār-ı MSA: tāri K // 14 bozup MKS: boz A // 15 kalmasında MKS: kalmasından A // 16 huşk-ı h’īş-rā MS: hūd huşk K, huşk-rā A / tāze éyleme, ya^{nī} şakaluñı KSA: M- // 17 taraqla KS, taraqla MA / tara MA: KS- // 19 yorgasın MSA: yola K / gitmege MSA: gitmek K

“*Tā şevî der rûzigâr ez şâbirân.*” Tâ ki zamânede şâbırlardan olasin. “*Rev mekun dîden-i sahtî girân.*” Yüri sahtlık ve meşakkat görmekten kenâr éyleme; belki merdâne hâtırla cefâ vü belâ yükünü çek. Rev emr-i hâzırdur. “*Ger turuş sâzî tu rev ender belâ.*” Eger sen belâda yüzüñi ekşi édesin. “*H’îş-râ ez şâbirân [K63b] meşhûr helâ.*” Hele ya^ññi muhakkak kendüñi şâbırlardan şayma. “*Der belâ vaqtî ki şâbir nîstî.*” Belâda şol vaqt ki şâbir degülsin. “*Nezd-i ehl-i şıdık şâkir nîstî.*” Ehl-i şıdık çatında şâkir degülsin. Ehl-i şıdıkdan murâd evliyâullâhdur. “*Bî-şikâyet şabr-ı tu bâşed cemîl.*” Senüñ şabruñ şikâyetsiz cemîl olur. “*Bâ kesî kem kün şikâyet ez celîl.*” Bir kimseye Allâh Ta‘âlâ Hazreti’nden az şikâyet éyle. Murâd bir kimseye Hudâ’dan şikâyet éyleme démekdür. “*Ger nebâşed fahrî ez dervîşiyet.*” Eger dervîşlikden saña bir fahr u tefâhür olmaya. “*Key be-ehl-i fakr bâşed h’îşiyet.*” [M97a] Ehl-i fakrla saña kaçan hışımlık ve âşinâlık olur. “*Ger heme cünbiş be-fermân bâşedet.*” Eger senüñ cem‘î hareket u fi‘lüñ Haq Ta‘âlâ [A51a] Hazreti’nüñ fermânıyla ola. “*Hürmet ez hizmet firāvân bâşedet.*” Saña hizmetden çok hürmet olur. Be-fermân-ı Haqq taqdîrinde olmağ rüşendür. Firāvân vâfir ma‘nâsınadır. “*Bende ez hizmet be-‘uqbâ mîresed.*” Bende hizmetden ‘uqbâya érişür. “*Lîkin ez hürmet be-Mevlâ mîresed.*” Lîkin hürmetden Mevlâ’ya érişür. “*Hürmetet der hizmet ârâm-ı dilest.*” Senüñ hürmetüñ hizmetde sükün kalbündür ki hiçbir vechle hatıra inkibâz u elem gelmeye. “*Her ki hizmet kerd merd-i muğbilest.*” Her kim ki mağbulân-ı dergâha hizmet éyledi, sa‘âdetlü kimsedür. Zîrâ ol hizmetde hürmetüñ ârâm degüldür ki, [S78b] ol hizmet sebebi ile rızâ-yı Hudâ’ya lâyıq olur. Bu hem vechdür hizmetde hürmetüñ ârâmı dilüñdür ki hiçbir vechle

1 zamânede M: zamânda KS, rûzgârda A // 2 belki merdâne hâtırla M: belki merdâne hâtır ile K, belki merdâne şafâ-yı hâtırla S, murâd şafâ-yı hâtırla A // 3 rev emr-i hâzırdur S: MKA- // 4 belâda yüzüñi KSA: yüzüñi belâda M // 5 şayma KSA: M- / vaqt ki MKA: vaqt S // 6 nezd-i ehl-i şıdık şâkir nîstî KSA: M- / ehl-i şıdık KSA: nezd-i ehl-i şıdık M / ehl-i şıdıkdan S: MKA- // 7 murâd evliyâullâhdur S: MKA- / cemîl MKA: S- // 8 olur MKA: S- / Ta‘âlâ Hazreti’nden MA: Ta‘âlâ’dan KS / az MSA: K- // 9 éyle MSA: şabrlık éyle K // 11 ve âşinâlık olur MKA: âşinâlıkdur S // 12 Ta‘âlâ Hazreti’nüñ MA: Ta‘âlâ’nuñ KS // 13 ez hizmet MS: u hizmet K, hizmet A / hizmetden MS: hizmetden KA // 14 firāvân vâfir ma‘nâsınadır S: MKA- // 15 hizmet M: hizmet KSA / hizmetden MS: hizmetden KA // 16 hizmet MS: hizmet KA // 17 hizmetde MS: hizmetde KA // 18 hizmet MS: hizmet KA / mağbulân MS: mağbulândur KA / hizmet MS: hizmet KA // 19 ol hizmetde hürmetüñ ârâm degüldür ki S: MKA- / ol hizmet sebebi ile rızâ-yı MA: hizmet sebebi ile rızâ-yı K, S- / hizmet MS: hizmet KA / sebebi ile MK: sebebiyle A, S- // 20 Hudâ’ya lâıq olur MKA: S- / bu...ki MK: SA- / hiçbir MK: bir S,A- / vechle MKS: A- / hizmetde M: hizmetde, SA- K / ârâmı M: ârâm K, SA-

tezelzül pezîr olmaya. Muğbil sa'âdetlüdür. “*Ger nekerdî ey piser gird-i hilâf.*” Ey piser eger hilâf u ‘inâd eṭrâfına ṭolanmayasın, ya‘nî bunları terk éyleyesin. [M97b] “*Ângehî zîbed turâ* [K64a] *der şabr lâf.*” Ol vaḳt şabrda saña lâf urmaḳ yaraşur. Zîrâ şabr-ı cemîle érişmiş olursun. Ângehîde yâ zâ’iddür. “*Ger hemî dâri ferâh-râ intizâr.*” Eger ferâh u
5 sürûra intizâr tutar iseñ. “*Der belâ nebved be-şabret hiç kâr.*” Belâda şabrla senüñ hiç işüñ olmaz. Zîrâ mâdâm ki belâ-keşlikde şâbit ḳadem olup, sürürü ferâmüş étmeyesin, şâbırlar zümresinde olmağa imkân olmaz.

DER BEYÂN-I TECRİD U TEFRİD

“*Ger şafâ mî bâyedet tecrîd şev.*” Eger saña şafâ gerekse şâhib-i tecrîd ol. “*Ger hured dâri zi
10 ehl-i dîd şev.*” Eger ‘aḳl tutar iseñ ehl-i nazardan ol. Ehl-i dîd ehl-i nazar ma‘nâsınadır.
“*Terk-i da‘vâ hest tecrîd ey piser.*” Ey piser tecrîd da‘vâyı terk éylemekdür. “*Fehm gun
ma‘nâ-yı tefrîd ey piser.*” Ey piser tefrîdüñ ma‘nâsın fehm éyle. Tefrîdden murâd ne
idügünü kendüsi beyân éylemişdür. “*Aşl-ı tecrîdet vedâ‘-ı şehvetest.*” Senüñ tecrîdüñüñ
[M98a] aşlı, ya‘nî ehl-i dil ḳatında tecrîd-i şehvet ve arzû-yı vedâ‘ [A51b] ve terkdür ki
15 tekrâr rücû‘ olinmaya. “*Belki küllî inḳitâ‘-ı lezzetest.*” Belki bi’l-küllîye lezzetüñ inḳitâ‘ıdır
ki hergiz lezzetüñ eṭrâfına ṭolanmaya. “*Ger dehi* [S79a] *yek bâr şehvet-râ talâḳ.*” Eger
şehvete bir uğurdan talâḳ véresin. “*Ân zamân kerdî tu der tefrîd ṭâḳ.*” Ol zamân sen
tefrîdden ṭâḳ u lâ-nazîr olursın. Ṭâḳ bunda tek ma‘nâsınadır ki, lâ-nazîrle tefsîr olunur.
“*Ger tu bubrîdî zi mevcûdât ümîd.*” Eger sen mevcûdâtıñ ümîdüñi ḳaç étdüñse. “*Ângeh
20 ez tecrîd kerdî müstefîd.*” Ol vaḳt tecrîdden müstefîd u müntefi‘ olursın. Gerdî bunda daḳî
şevî ma‘nâsınadır. “*İtimâdet çün heme ber Haḳ buved.*” Senüñ cem‘î ‘itimâd u

1 tezelzül pezîr olmaya MKS: A- / muğbil sa'âdetlüdür S: MKA- / gird-i MSA: girdî K / ey piser MKS: A- //
2 eger hilâf u MA: ve S, K- / ‘inâd eṭrâfına MSA: K- // 4 ângehîde yâ zâ’iddür S: MKA- // 4-5 eger ferâh u
sürûra intizâr tutar iseñ MS: dutar iseñ ferâh iztizâr K, ferâh u intizâr tutar iseñ A // 6 ḳadem MSA: K- // 8
der beyân-ı tecrîd u tefrîd MKS: der beyân-ı tefrîd u tecrîd güyed A // 9 şafâ mîbâyedet MSA: şafâyî bâyedet
K // 10 ehl-i dîd ehl-i nazar ma‘nâsınadır S: MKA- // 11 da‘vâyı SA: da‘vâı MK // 12 ma‘nâsım SA:
ma‘nâsın MK // 14 vü MA: KS- // 16 ṭolanmaya MSA: dolanmaya K // 18 tefrîdden MKS: tefrîdde A / lâ-
nazîrle MSA: lâ-nazîr ile K // 19 étdüñse MSA: étdüñ ise K // 20 gerdî bunda daḳî S: MKA- // 21 şevî
ma‘nâsınadır S: MKA-

tevekkülün çünki [K64b] Hağ Ta'älâ Hazreti'ne ola. "*Ān demet tefrīd-i cān muṭlağ buved.*" Ol dem senün cānuñun tefrīdi muṭlāğ olur ki cemī' kuyūddan āzād olup Hağğ'ile olursın. "*Terk kūn berāy-ı āhiret dūnyā.*" ¹ [M98b] Āhiret için dūnyāyı terk éyle. "*Vez beden ber-keş libās-ı fāhiret.*" Ve fāhir u ḥarīr libāsı bedenünden çek, ya'nī laṭif cāmeler giymegi terk éyle. Fāhiretde olan tā ḥiṭāb. "*Ger biyābī ez sa'ādet ĩn mağām.*" Eger sa'ādetden bu mağāmı bulasın. "*Şāhib-i tecrīd bāşī ve's-selām.*" Şāhib-i tecrīd olursın ve's-selām. Ve's-selām vezin kâfiye içündür. "*Ger zi dūnyā dest şū-yı behr-i Hağ.*" Eger Hağ Ta'älâ Hazreti için dūnyādan el yuyasın. "*Zān ki ez tefrīd-i gīrendet sebağ.*" Belki tefrīdden senün dersünı tutarlar, ya'nī tefrīd defterinden senden ders alurlar. "*Rev mücerred bāş dā'im ferd bāş.*" Yürı dā'im mücerred ol, ferd ol. "*Tā beher farkī nişinī gerd bāş.*" Tā herbir farka [S79b] oturasın ğubār ol. Murād kibr u 'ucbı terk édüp kendünı ğubār gibi bī-ğadr u nāçiz tut ki, ziyāde 'ālī ğadr olasın démekdür. Fark her nesnenün depesidür. "*Gird kibr u 'ucb u ḥodrāyī mekerd.*" Kibr u 'ucb u ḥodrāyılık [A52a] eṭrafına ṭolanma. "*Ğadr-i ḥod beşnās u her cāyī mekerd.*" Kendü ğadrünı [M99a] añla ve her yeri ṭolanma, zīrā her yere varmağ kişinün 'ırzına ziyāde zarar dur. *BEYT*

Sükünī be-dest āverī bī-şebāt

Ki ber seng-i gerdān nerūyed nebāt²

"*Her ki gird ğüre-i engişt keşt.*" Her kim ki kömür ocağınun eṭrafına ṭolandı. Ğüre ocağ.

"*Cāme ez dūdeş siyāh u zişt keşt.*" Cāmesi anuñ dutundan siyāh u çirkin oldı. "*V'ān ki*

20 *bā-Atṭār mī kereded ğarīb.*" [K65a] Ve ol kimse ki 'Atṭār'a ğarīb u mūnis olur. "*Ū hemī yābed zi būy-ı ḥoş naşīb.*" Ol kimse laṭif rāyihādan naşīb bulur. *E'ṭ-ṭabī'atu sārīğatun*

1 Ta'älâ MKS: A- / demet MSA: vağt K // 2 cānuñun MS: cānuñ KA // 4 ve MA: KS- / u ḥarīr MS: KA- / cāmeler MKA: cāmeleri S // 5 fāhiretde olan tā ḥiṭāb S: MKA- // 7 ve's-selām vezin kâfiye içündür S: MKA- / dūnyā MKA: denī S / şū-yı MKA: S- // 8 Ta'älâ M: KSA- / Hazreti MA: KS- // 9 tutarlar MSA: dutarlar K // 13 depesidür M: depesine déler KA, depesi S / 'ucb u MSA: 'ucb K / ḥodrāyılık SA: ḥodrāyılığın MK // 14 ve MKS: A- // 15 yeri MKA: yere S / ziyāde zarar dur MSA: zarar dur ziyāde K / beyt MKS: A- // 16 sükünī...bī-şebāt MKS: A- // 17 ki...nebāt MKS: A- // 18 ğüre ocağ S: MKA- // 19 dutundan MA: tütününden KS // 20 bā-Atṭār MSA: 'Atṭār-rā K / ki KSA: M- / hemī MKS: hemīn A // 21 yābed MS: bāyed KA / ol kimse laṭif rāyihādan naşīb bulur MKS: A-

¹ Bu mısradā vezin aksamaktadır.

² Sükūnet bul; değırmen taşında bitki bitmez.

- hasebince herkes kime mukârin olursa anuñ hūyıyla hūylanur demekdür; nite ki kömürcinüñ ocağı yanına varan kimsenüñ cāmesi zişt u siyāh olur ve °Attār'ile muşāhib olan, laṭif rāyiḥa ile mu°attar olur. °Attār zikrinde kendüsine daḥī işāret vardur. Zikr olunan beytden murād ne idügi bu ebyātdan rüşen olur. “*Hem-nişin-i şālihān bâş ey piser.*”
- 5 Ey piser şālihlerle muşāhib ol. Bu hem ma°nādur. Ey piser şālihlerle oturucu ol. “*Hem cūdā ez fāsikān bâş ey piser.*” Ey piser hem fāsıklardan [M99b] cūdā vü [S80a] dūr ol. “*Cānib-i zālīm mekūm meyl ey °aziz.*” Ey °aziz zālīm cānibine meyl étme. “*Ver kunī gerdī ezān ḥayl ey °aziz.*” Ve eger ey °aziz zālīm cānibine meyl édesin, ol bölükden olursın. Ḥayl bunda bölük ma°nāsınadır. Rev emr-i ḥāzırdur. “*Rev zi ehl-i zulm bikrız ey faķır.*” Ey faķır yūri zulm ehlinden kaç. “*Tā nesūzī zi āteş-i tiz ey faķır.*” Ey faķır tā tiz āteşden yanmayasın. 10
- Āteş-i tizden murād āteş-i düzahıdır. Egerçi zālīmüñ şöḥbetini āteşe teşbīh éylemişdür. “*Şoḥbet-i zālīm besān-ı āteşest.*” Zālīmüñ şöḥbeti āteş gibidür. “*Zān ki ḥalk āzār u tünd ü serkeşest.*” Zīrā ki ol zālīm ḥalkı incidici ve yavuz serkeşdür. Nite ki āteş yaķıcıdur. Ol zālīm daḥī bu vechle yaķıcıdur. “*Ez ḥuzūr-ı şālihān şālih şevī.*” Şālihlerüñ ḥuzūr u 15 muşāhebetinden şālih olursın. [K65b] “*Ver nişinī bā bedān tālih şevī.*” Ve ger yaramazlarla oturur iseñ yaramaz olursın. Bu hem ma°nādur ve ger yaramazlarla oturasın. Bedāndan murād fasaķa vü zalemedür. “*Her ki ū bā şālihān hemdem [M100a] şevēd.*” Her kim ki o şālihlerle hemdem u muşāhib ola. Bu hem ma°nādur her kim ki o şālihlerle hemdem ola. “*Der ḥarīm-i ḥaş-ı Ḥaķ maḥrem şevēd.*” Ḥaķ Ta°ālā Ḥazreti’nüñ ḥaş ḥarīminde maḥrem

1 herkes kime MKS: her kim ki A / ki MKS: kim A // 2 olur KA: MS- // 3 vardur KSA: M- // 5 ey piser şālihlerle muşāhib ol KS: ey piser şālihlerle hemnişin u muşāhib ol A, M- / bu hem ma°nādur KS: MA- / ey piser şālihlerle oturucu ol MKS: A- // 6 dūr MKA: hem dūr S // 7 étme MKS: étmeysin ki ol bölükden olursın A // 8 ol bölükden olursın MKA: yūri zālīm ehlinden kaç S / ḥayl bunda S: MKA- // 9 bölük ma°nāsınadır rev emr-i ḥāzırdur S: MKA- // 10 zi MSA: K- / ey faķır...yanmayasın MSA: yanmayasın ey faķır K / āteşden MSA: āteşde K // 11 egerçi MKA: eger S / şöḥbetini MKA: şöḥbeti S / āteşe MKA: āteş S / teşbīh éylemişdür MKA: gibidür S // 12 şöḥbet-i...āteş gibidür MA: şöḥbet-i...yaķıcı āteşdür K, S- // 12-13 ḥalk āzār u tünd ü serkeşest MSA: ez u nend ü serkeşest K / ol...yaķıcıdur KSA: M- / ki SK: kim A // 15 yaramazlarla MSA: yaramazlar ile K // 16 oturur iseñ MS: oturusañ K, A- / yaramaz olursın MK: zālīm olursın A, yaramazlarla oturasın S / bu...oturasın MK: SA- / bedāndan MKS: A- // 17 murād fasaķa vü zalemedür MKS: A- / bā KSA: M- // 18 şālihlerle KSA: şālihlerle M / bu...ola MKS: A- / her MS: KA- // 19 MKA-: şālih yaramaz kimse ma°nāsınadır S / Ta°ālā Ḥazreti’nüñ MA: Ta°ālā’nuñ KS

olur. “*Ey piser mezzār rāh-ı şer^c-rā.*” Ey piser şer^c-i şerîf tarîkini koma. Mezzār nehy-i hâzırdur. “*Aşl yâbî ger begîrî fer^c-rā.*” Eger fer^c tutar iseñ ve anuñ levâzımını tamâm yérine getürür iseñ aşlı bulursın. Fer^cden murâd şer^c-i şerîfdür. Aşıldan murâd tarîkat u haqîkatdür. “*Ez şerî^cat ger nehî bîrûn kadem.*” Eger şer^c-i [S80b] şerîfden taşra kadem

5 koyasın. “*Der dâlâlet üftî vü renc ü elem.*” Zâlâlet u renc u eleme düşersin. “*Her ki der rāh-ı zâlâlet mî reved.*” Her kim ki zâlâlet yolına gider. “*Ez cehâlet bâ beâlet mî reved.*” Cehâletden bââlete gider. Melâhda ve zenâdıka ve anlara tâbi^c olan bedbahtlar şer^c-i şerîfden i^râz édüp zu^m fâsîdleri üzre bir nâ-ma^qül tarîke sâlik olurlar ki bi^z-zarûrî mağzûb-ı Haq olurlar. [M100b] E^l-^euzu billâh bu zamânda zühür iden kilâb u hanâzırûñ

10 şerr ü zararlarından, ki niçe biçâre sâde dilleri hîle vü telbîs ile firîfte édüp şer^c-i şerîfden çıkarmışlardır. Ba^zı nüshada mışrâ^cı şânî böyle vâqî^c olmuşdur. “*Her çi dâred cümle gâret mî reved.*” Her ne ki tutar cümle gârete gider. Zîrâ şerî^catden ki cüdâ oldu, cemi^{an} zühd u şalâh u taqvâ maḥv olur. Gâret nî^cmâ. “*Haq taleb ve^z kâr-ı bâtıl dür bâş.*” [K66a] Haq taleb éyle ve nâ-meşrû^c ve bâtıl işden dür ol. Taleb kün taqdîrindedür. “*Der seḥâ vü*

15 *merdümi meşhür bâş.*” Seḥâ vü merdümlükde meşhür ol. “*Her ki negzîned şîrât-ı müstaḳîm.*” Her kim ki şîrât-ı müstaḳîmi ihtiyâr u ḳabûl éylemeye. “*Der ‘azâb-ı âhîret mâned muḳîm.*” Âhîret ‘azâbında muḳîm u muḥallid ḳalur. [A53a] Zîrâ şer^c-i şerîften dür olmaḡla kefere zümresinden ‘add olunup îmânsız olmuş olur. “*Der reh-i şeytân menih kām ey aḥî.*” Ey aḥî şeytân yolına adım koma ve sa^y éyleme. Kām adım maⁿâsına. Erbâb-ı

20 luḡat kâf-ı Fârisî^{yle} te^mîn éylemişdür. “*Tâ nekerdî ḥ‘âr u bed-nām* [M101a] [S81a] *ey aḥî.* Ey aḥî tâ ḥ‘âr u bed nām olmayasın. “*Her ki der rāh-ı haqîkat sâlikest.*” Her kim ki rāh-ı haqîkatde sâlikdür. “*Rûz u şeb ḥâ‘if zi ḳahr-ı mâlikest.*” Rûz u şeb Haq Ta‘âlâ

1 şerîf tarîkini MKS: şerîfi A / mezzār nehy-i S: MKA- // 2 hâzırdur S: MKA- / fer^c KS: fer^c MA // 6 yolına MSA: yolında K // 8 sâlik olurlar MK: sâlik olur S, sülük éderler A / ki MSA: K- // 11 çi MKS: ki A / dâred KS: dâri MA / gâret MSA: gâreden K // 12 mîreved KS: mişevd MA / ne ki MKS: ne A / cümle MKS: A- / gârete MKA: gâret S / şerî^catden ki MKS: şerî^catden A // 13 gâret nî^cmâ S: MKA- // 14 taleb kün taqdîrindedür S: MKA- // 17 ‘azâbında MKA: ‘azâbından S // 18 olmaḡla MKA: olmaḡa S / olunup MSA: olunur K // 19 ey aḥî...éyleme MSA: éyleme ey aḥî K / kām adım maⁿâsına erbâb-ı S: MKA- // 20 luḡat kâf-ı Fârisî^{yle} te^mîn éylemişdür S: MKA- // 21 ey aḥî...olmayasın MSK: olmayasın ey aḥî A // 22 Haq Ta‘âlâ MKS: Mâlik A

Hazreti'nün qahrından havf édicüdür. Mâlikden murâd Allâh Ta'âlâ Hazreti'dür. "*Ber hilâf-ı nefis kün kâr ey piser.*" Ey piser işi nefsün hilâfı üzre éyle. Zîrâ sa'âdet nefse muhâlifetdedür. "*Tâ neyuftî h'âr der nâr-ı saqâr.*" Tâ ki saqar âteşine h'âr düşmeysin. Ba'zı nüshada h'âr yerine zâr vâki° olur. Saqar tabakât-ı cehennemde bir tabakanuñ
5 ismidür.

DER BEYÂN-I ÂN Kİ DOSTİ-RÂ NEŞÂYED

"*Dost ger bâşed ziyânkâr ey piser.*" Ey piser eger dost ziyânkâr ola. "*Tu tama° zân dost berdâr ey piser.*" Ey piser sen ol dostdan ümîdi qaldur, ya°nî anı terk éyle. Ba'zı nüshada dost-ı bed vâki° olur ki dâd çekilmez, ma°nâ böyle olur, yaramaz dost. Ve mışra°-ı şânîde
10 tû yerine rev vâki° olur rânüñ fethiyle ki, emr-i hâzırdur. Berdâr emr-i hâzırdur. "*Her ki mî güyed* [M101b] *bedihâ-yı tû fâş.*" Her kim ki senüñ kabâhatlerüñi ve °ayıblaruñı âşikâre söyleye. "*Dost meşmâreş bed u hemdem mebâş.*" Anı dost şayma aña hemdem olma. Meşmâreş nehy-i hâzırdur. "*Dostî hergiz mekun bâ bâde-h'âr.*" Şarâb nüş édici ile hergiz [K66b] dostlık éyleme. "*Ez çünân kes h'îştên-râ dūr dâr.*" Ancılayın kimseden kendüñi
15 ırâq tut. "*Mün°imî germi kuned men°-i zekât.*" Eger bir gani° zekâtını men° éde, [S81b] ya°nî vérmeye. "*Dūr ezü mî bâş tâ dârî hayât.*" Andan ırâq ol mādâm ki hayât tutarsın. "*Ey piser ez sūd-h'ârân dūr bâş.*" Ey piser sūd-h'ârlardan ırâq ol. "*Haşm-ı İşân şud Hudâ-yı nūr bâş.*" Cemî° °äleme nūr nişâr édici Hudâ anlarün haşmı oldu. Sūd-h'ârândan murâd maṭrabâzlardur. °Arneçe muṭtekiründür. İhtikâr fâ'ideye şatmak için bir nesneyi haps u
20 pinhân étmege dérler. "*Dūr şev z'ankes ki h'âhed ez tu sūd.*" [A53b] İrâq ol ol kimseden ki

1 Hazreti MA: KS- / Allâh MSA: K- / Ta'âlâ Hazreti'dür MKS: Ta'âlâ'dur A // 2 işi SA: iş M, K- / hilâfı MSA: hilâf K / üzre éyle MSA: üzre iş éyle K // 3 saqar âteşine h'âr MSA: nâr-ı saqara K // 4 ba'zı nüshada h'âr yerine zâr vâki° olur M: ba'zı nüshada h'âr zâr yerine vâki° olur S, ba'zı nüshada h'âr yerine zâr vâki° olmuşdur A, K- / saqar tabakât-ı cehennemde bir tabakanuñ S: MKA- // 5 ismidür S: MKA- // 7 eger dost ziyânkâr ola MS: eger dost ziyânkâr olursa K, A- / tu tama° zân dost MKS: A- // 8 berdâr ey piser MKS: A- / ey piser MKS: A- / ümîdi MSA: ümîd K / anı terk éyle MSA: terk éyle anı K / ba'zı nüshada MKS: A- // 9 dost-ı...şânîde MKS: A- // 10 tû...hâzırdur MKS: A- / berdâr emr-i hâzırdur S: MKA- // 11 kabâhatlerüñi ve °ayıblaruñı âşikâre MSA: kabâhatlerüñ ve °ayıblaruñ K // 13 meşmâreş nehî hâzırdur S: MKA- / şarâb MSA: şarâbı K / édici ile MKA: édiciyle S // 14 h'îştên-râ MSA: h'îşân-râ K / dūr dâr MSA: dâr dūr K // 16 u mîbâş MA: u bâş K, vey dâr bâş S / dârî MSA: mîdârî K // 19 muṭtekiründür MS: muṭtekirünlardur K, muṭtekirün dérler A / nesneyi S: nesnei MA, nesne K // 20 h'âhed MKS: dâred A / ırâq ol ol MKS: ırâq ol A

senden fâ'ide ister. “*Ger ser-i hod ber kademhâ-yı tu sūd.*” Eger kendünüñ başını senüñ [M102a] kademleriñe sürüp aşınadur dese de. “*Ān ki ez merdüm hemî gired riyâ.*” Ol kimse ki halkdan riyâ tutar, ya°ni alur. “*Zīnhār ū rā negūyī merḥabâ.*” Zīnhār aña merḥabâ demeyesin. “*Ber ser-i bālīn bīmārān gūzer.*” Hastalaruñ yaşduğı ucuna uğra, ya°nī anlaruñ 5 ḥatırlarını şor ve ḥallerini gör. Bālīn yaşduğ. “*Zān ki hest īn sūnnet-i ḥayre’l-beşer.*” Zīrā ki bu ḥayre’l-beşerüñ °adet u tarīkidür. Hastanuñ ḥatırını şormak farz-ı kifāyedür. Pes ma°lüm oldı ki sūnnet bunda °adet ma°nāsınadur. Ḥayre’l-beşerden murād Ḥazreti Resül’dür. “*Tā tuvānī teşne-rā sīrāb kun.*” Mādām ki kādırsın şusızı kandır. “*Der mecālīs hidmet-i aşḥāb kun.*” Mecālīslerde aşḥāb u aḥbāba hidmet éyle. “*Ḥatır-ı eyṭām-rā der yāb 10 nīz.*” Yetimlerin ḥatırlarını [S82a] daḥī ele al. “*Tā turā peyveste Ḥaḥ dāred [K67a] ‘azīz.*” Tā kī Ḥaḥ Ta°ālā Ḥazreti seni dā’im °azīz tuta. “*Çün şevēd giryān yetīmī nāgehān.*” Çünki bir yetim nāgehān ağlayıcı ola. “*Arş Ḥaḥ der cünbiş-i eydān zamān.*” Ol zamān °arşullāh ḥarekete gelür. “*Çün yetīmī-rā kesī giryān kuned.*” Çünki bir kimse yetimi giryān éde. “*Mālīkeander düzaḥş biryān kuned.*” Cehennem mālīki anı düzaḥda düzaḥş ateşiyile biryān 15 éyler. [M102b] *MEŞNEVĪ*

Çü bīnī yetīmī ser-efkēde pīş

Medeh büse ber rüy-ı ferzend-i ḥ’īş

Yetīm ez bīkr-i yed ki nāzeş ḥired

Ver ger ḥaşm gīryed ki bāzeş bered

20 *Elā tā negerīd ki °arş-ı °azīm¹*

1 ger MKA: S- / ber MSA: K- / sūd MKA: S- / kendünüñ başını senüñ MKS: senüñ kademlerüñ ki A // 2 kademlerine MKS: A- / dese de MKS: dédi A // 3 ki KSA: M- // 5 ḥatırlarını MKS: ḥatırını A / ḥallerünü MSA: ḥallerin K / bālīn yaşduğ S: MKA- // 6 °adet u MKS: °adet A // 7 ḥayre’l-beşerden murād Ḥazreti S: der beyān-ı ri°āyet yetīm ictilāb ez münāfiḥ K, MA- // 8 Resül’dür S: MKA- // 9 hidmet-i MS: ḥizmet-i KA / hidmet MS: ḥizmet KA // 10 Ḥaḥ dāred MSA: dāred Ḥaḥ K // 11 tā ki MKS: tā ki seni A / Ḥazreti seni dā’im MKS: A- // 14 düzaḥş MKA: S- // 15 éyler MSA: éder K / meşnevī MKS: A- // 16 çü...pīş MKS: A- // 17 medhe-i...ḥ’īş MKS: A- // 18 yetim...ki nāzeş ḥired MS: yetim...nāz ḥar ḥūd K, A- // 19 ver...bered MKS: A- / ki M: KS- // 20 ālā tā...°azīm MK: ālā...°azīm S, A-

¹ Başını önüne eğen bir yetim görürsen, kendi çocuğunu öpme. Yetim ağlarsa kim nazını çekecektir, sinirlenirse onu kim sakinleştirecektir? Arş-ı azīmın ağlamaması için

Bilerzed hemî çün bigiryed yetîm

Be-raḥmet mekun âbeş ez dîde pāk

Be-şefkat beyeşâneş ez çihre ḥāk

Eger sāye-i ḥod bireft ez sereş

5 *Tu der sāye-i ḥ'îştēn pervereş¹*

“*Ān ki ḥandāned yetîm ḥasta-rā*” Ol kimse ki ḥasta yetîmi güldüre. Ḥandāned fi^l-i muzāri^c. “*Bāz yābed cennet-i der beste-rā*” Ḳapusu bağlanmış cenneti açuḳ bulur. Bāz bunda açuḳ ma^cnāsınadır. “*Her ki esrāret kuned fāş ey piser*.” Ey piser her kim ki senüñ esrāruñı fāş éde. “*Ez çünān kes dūr mî bāş ey piser*.” Ey piser ancılayın kimseden ırāḳ ol.

10 “*Der cüvānî dār pîrān-rā ‘azîz*” Cüvānlıkda pîrleri ‘azîz tut. Dār emr-i ḥāzırdu. “*Tā ‘azîz-i dîgerān bāşî tu nîz*.” Tā sen daḥî ‘azîzlerüñ [A54a] ‘azîzi olasın. Murād ri‘āyet u ihtirāmı lâzım olanlara [S82b] iḡrāz éyle, tā ki muḥterem u mu‘azzez olasın [M103a] demekdür. “*Ber za‘îfān ger be-baḥşāyî revāst*.” Eger za‘îfler üzre teraḥḥüm édesün, revādur. “*Kîn zi sîrethā-yı ḥüb-ı evliyāst*.” Zîrā bu evliyāullāhuñ ḥüb u maḳbül ḥüylardandur. *Eraḥmu emni*

15 *fi’l-‘arzi yerḥamukum men fi’s-semā’i. BEYT*

Ḥudā-rā berān bende baḥşāyisest

Ki ḥalḳ ez u cüdeş der āsāyisest²

“*Ber ser-i sîrî me-ḥūr hergiz ta‘ām*” Toḳluḳ bāşı üzre, ya^cnî toḳ iken hergiz ta‘ām yéme.

“*Tā nemîred der beret dil ey ḡulām*.” Ey ḡulām tā ki senüñ sîneñde gönülün olmaya. Zîrā

20 *keşret-i ekl ü şurb ḳalbede olan şafā vü leṭāfeti izāle éyler. “İllet-i merdüm zi pūr ḥ’ārî*

1 bilerzed...yetîm MKS: A- // 2 be-raḥmet...pāk MKS: A- // 3 be-şefkat...ḥāk MKS: A- // 4 eger sāye-i ḥod bireft ez sereş MK: eger sāye-i ḥod be-raḥmet ez sereş S, A- // 5 tu...pervereş MKS: A- // 6 ḥandāned fi^l-i S: MKA- // 7 muzāri^c S: MKA- / bāz...beste-rā MKS: bāz...beste-rā ol kimse ki yetîmi güldüre A / ḳapusu bağlanmış cenneti MKS: bağlanmış cennet ḳapusını A / bāz S: MKA- // 8 bunda açuḳ ma^cnāsınadır S: MKA- / esrāret KSA: esrāreş M / ey piser MSA: K- // 10 dār emr-i ḥāzırdu S: MKA- // 11 ihtirāmı MSA: ihtirām K // 14 Eraḥmu emni MKS: A- // 15 fi’l-‘arzi yerḥamukum men fi’s-semā’ı MKS: A- / beyt MKS: A- // 16 Ḥudā... baḥşāyisest MKS: A- // 17 ki...āsāyisest MKS: A- // 18 ber...yéme MKS: A- // 19 tā...dil ey ḡulām MKS: A- / ey ḡulām tā ki MS: KA- / senüñ...zîrā MKS: A- // 20 keşret-i...éyler MKS: A-

¹ Yetimi ağlatmayacaksın. Rahmetle gözyaşını sil ve şefkatle yüzündeki toprağı al. Kendi gölgesini kaybederse, sen onu kendi himâyene al.

² Allāh’ın bahşettiğı o kulun vücūdundan halk rahat etmiştir.

- buved.*” Halkuñ ‘illet u marazı çok yiyicilikden olur. “*Hürden-i pür tohm-ı bīmārī buved*” Çok yemek hastalığıñ tohmı ve sebebi olur. Buved bunda est [K67b] ma’nāsına daḥī cā’izdür. “*Rāḥatī nebved ḥasūd-ı şom-rā*” Şom u bed-fi’l ḥasūde bir rāḥat olmaz. Bu hem vechdür şom u ḥabīş [M103b] ḥasūduñ aşlā rāḥatı olmaz ḥasedi belāsından. “*Kāzib-i bedbaht-rā nebved vefā*” Bedbaht yalancıya vefā olmaz. Bu hem vechdür, bedbaht yalancınıñ vefāsı olmaz. Zīrā kızble vefā cem’ olmaz. “*Her münāfiḳ-rā tu düşmendār bāş*.” Cem’i münāfiḳı sen düşmen tutıcı ol. “*Ez vey ü ez fi’l-i vey bızār bāş*.” Andan ve anuñ fi’linden bızār ol. Zīrā Ḥaḳ Ta’ālā Ḥazreti münāfiḳlardan ve fi’llerinden bızardur. “*Tevbe-i bedhū kucā muhkem buved*” Bed-ḥüyuñ tevbesi [S83a] ḳanda muhkem olur, ya’ni muhkem olmaz. Bedḥüdan murād münāfiḳ u fāsıḳdur. “*Mür baḥilān-rā mürüvvet kem buved*” Baḥillerüñ mürüvveti az olur. Zīrā baḥil u mürüvvet biribiriyle ilişmez. “*Tā şeved dīn-i tü şāfi çün zülāl*.” Tā ki senüñ dinüñ zülāl gibi pāk u şāfi ola. “*Bāş dā’im tālib-i küt-ı helāl*.” Dā’im helāl rızḳ taleb édici ol. “*Zānki bāşed der pey-i küt-ı ḥarām*.” Ve ol kimse ki ḥarām rızḳ ardında ola, ya’ni küt-ı ḥarām taleb éde. “*Der ten-i ü dil hemī mired tamām*.” Anuñ [M104a] teninde ḳalbi tamām olur.

DER ŞILA-I RAHM

- “*Rev bepürsiden ber-i ḥ’işan-i ḥ’iş*.” Kedü ḥışımlaruñ ḳatına ḥāṭırlarını şormağa git ve anlarla mülākāt édüp muşāḥebet éyle. “*Tā ki gereded [A54b] müddet-i ömr-i tu bış*.” Tā ki senüñ ömrüñ zamānı ziyāde ola. Ḥ’işān ḥışımlar. “*Her ki gerdāned zi ḥ’işävend rü*.” Her kim ki ḥışmından yüz döndüre. “*Bī-gümān noḳşān pezired ömr-i ü*” Şübhesiz anuñ ömri noḳşān ḳabül éyler. “*Her ki ü terk-i aḳārib mī kuned*.” Her kim ki o ḥışımlarını terk

2 hastalığıñ tohmı ve sebebi MSA: hastalığı tohm u sebab K / daḥī MSA: K- // 3 şom u bed-fi’l MKS: şom u bedbaht u bed-fi’l A // 4 olmaz MSA: olmaz zīrā K // 5 yalancıya vefā MKS: yalancınıñ vefāsı A / bu hem vechdür M: bu hem ma’nādur KS, A- / bedbaht MKS: A- // 6 yalancınıñ vefāsı olmaz MKS: A- // 7 cem’i MKS: her A / münāfiḳı MSA: münāfiḳ K // 8 Ḥazreti MS: KA- / fi’llerinden MKA: fi’llerden S / bızardur MKA: bızār olur S // 10 bedḥüdan murād münāfiḳ u fāsıḳdur S: MKA- // 13 zān MKA: v’an S / ve MKS: A- / ki MKA: S- // 16 der şıla-ı rahm MKS: der beyān-ı şıla-ı rahm dāred ḥuḳūḳ A // 17 ḥışımlaruñ MKS: ḥışımlarınıñ A / ḥāṭırlarını MSA: ḥāṭırların K // 19 ömrüñ zamānı MS: ömrinüñ zamānı A, ömrüñ müddeti ya’ni zamānı K / ḥ’işān ḥışımlar MS: ḥ’işān ḥışımlar ma’nāsınadur K, A-

éde. [K68a] “*Cism-i hod küt-ı ‘aķārib mī kuned*” Kendünüñ cismini öldükden soñra ‘aķrabalara azıķ éyler, ya‘nī anuñ cismini ‘aķrabaları yér. ‘Aķārib cem‘-i ķarībdür hışımlar ma‘nāsına. ‘Aķārib cem‘-i aķrabadur. *BEYT*

‘Aķārib ke’l-‘aķārib fı āzāhā

5 *Ve kem hālin ‘ani’l-hayrāt hālin*

“*Gerçi h’İşān-ı tu bāşed ez bedān.*” Egerçi senüñ hışımlaruñ yaramazlardan ola. Bedān cem‘-i beddür. “*Bedter ez kaķ‘-ı rahm* [S83b] *ķizī medān.*” [M104b] Kaķ‘-ı rahımdan yaramazrek bir nesne bilme. Bedāndan murād fesāķa vü kefere olmaķ cā’izdür. Hāşıl ma‘nā aķrabā her ne olursa hergiz kaķ‘-ı rahm ma‘kūl degül idügin beyāndur. Ba‘zı nüshada ķizī yérine kārī vāķi‘ olur. “*Her ki ū ez h’İş-i hūd bīgāne şud.*” Her kim ki o kendü hışımından ecnebī oldı ki şıla-yı rahımla muķayyed olmadı. “*Nāmeş ez rüy-ı bedī efsāne şud.*” Anuñ nāmı yaramazlık yüzünden efsāne vü meşhūr oldı. Efsāne kışşa vü hikāyet ma‘nāsınadır ki bunda meşhūr olmaķ ma‘nāsına isti‘māl olunur.

DER BEYĀN-I FÜTÜVVET

15 “*Āist merdī ey piser nīkū bedān.*” Merdlik ve fütüvvet nedür ey piser, eyü bil ve hātırıña al. “*Evvelā tersīden ez Haķ der nihān.*” Evvelā tenhāsında Haķ Celle ve ‘Alādan ķorķmaktur. Nīk ve nīkū eyü ma‘nāsınadır ki, nīkū bedān ve nīk bedān birdür.

BEYT

Nām-ı nīkū ger bemāned zi ādemī¹

1 öldükden soñra MSA: K- // 2 azıķ...yér MSA: K- / ‘aķārib cem‘-i ķarībdür hışımlar MS: ‘aķārib cem‘-i ķarībdür K, A- // 3 ma‘nāsına MS: KA- / ‘aķārib cem‘-i aķrabadur MKS: A- / beyt MKS: A- // 4 ‘aķārib...āzāhā MKS: A- // 5 ve...hālin MS: KA- // 6 bedān S: MKA- // 7 cem‘-i beddür S: MKA- // 8 bilme MKS: tütma A // 9 degül idügin beyāndur MKS: degüldür A / ba‘zı S: MKA- // 10 nüshada ķizī yérine kārī vāķi‘ olur S: MKA- / ez MSA: rā K // 11 ecnebī MKS: bīgāne A / ki şıla-yı rahımla MS: aşlā rah ile K, A- / muķayyed olmadı MKS: A- // 12 efsāne kışşa vü S: MKA- // 13 hikāyet...olunur S: MKA- // 14 der beyān-ı fütüvvet MKS: der beyān-ı fütüvvet vü cuvānmerdī A // 15 ve MKS: A- // 16 tenhāsında MSA: tenhāda K / Celle ve ‘Alādan MSA: Ta‘ālā Hāzreti’nden K // 17 nīk...birdür MS: ya‘nī biri daħī Hūdā’dan havf éylemekdür K, A- // 18 beyt MKS: A- // 19 nām-ı...ādemī MKS: A-

¹ Eğer insandan iyi ad kalırsa (bu, altından yapılmış bir saraydan daha iyidir.)

Bih kez u māned serāy-ı zer nigār¹

- Nîkû bunda nîk ma'nâsınadır. Ba'zî nüshada evvel beyt böyledür. "*Çîst merdî ey piser nîkî bedân.*" Merdlik [M105a] ve fütüvvet nedür ey piser? Halka eyülük éylemegi bil ya'nî evvel halka ihsân u kerem éylemekdür. "*Dîger ez tersîden-i Hâk der nihân.*" Gîrû tenhâda Hâk Ta'âlâ Hazreti'nden çorçmağdur, ya'nî biri dahî Hudâ'dan havf éylemekdür.
- 5 "*Özrî h'âhân merd-i pîş ez ma'şiyet.*" Ma'şiyet u günâhdan evvel 'itizâr édici merd ol. "*Bâşedeş ta'ât-pîş ez ma'şiyet.*" Ma'şiyetden anuñ tã'atleri ziyâde olur. Zîrâ Hâk [S84a] Ta'âlâ Hazreti anuñ 'itizârını kabûl édüp anı ma'şiyet u günâhdan hıfz éyler. "*Ân ki kâr-ı nîk merdân mî kuned.*" Ol kimse ki nîk merdlerüñ işini éyler ve anlaruñ yolına gider.
- 10 [K68b] "*Bâ za'îfân lutf u ihsân mî kuned.*" Za'îflere lutf u ihsân éyler. "*Her ki ü bâşed zimerdân-ı Hudâ.*" Her kim ki o Hudâ dostlarından ola. "*Bâşed [A55a] ender teng-destî bâ şehâ.*" İhtiyâc u teng-destlikde şehâ ile olur. "*Ey piser der-şohbet-i merdân derây.*" Ey piser evliyâullâhuñ şohbetine gel ve anlarla ihtilât éyle. Der ey emr-i hâzırdu. "*Tâ nazâr hâ yâbî ez fazl-ı Hudây.*" Tâ Hâk celle vü 'alâ Hazreti'nüñ fazl u ihsânından nazarlar ve
- 15 iltifâtlar bulasın. [M105b] "*Her ki ez merdân-ı Hâk dâred nişân.*" Her kim ki evliyâullâhdan nişân tutar. "*Negzârend 'ayb-ı düşmen ber zebân.*" Düşmeninüñ 'aybını zebânı üzre geçürmez. Murâd kimsenüñ 'aybını diline getürmek degül belki düşmeninüñ 'aybını dahî diline getürmez demekdür. "*Çün ne-h'âhed merd-i haşmân-râ helâk.*" Çünki merd hâk düşmenlerinüñ helâkını istemez. Merd-i hâk taqdîrindedür. "*Ez gam-ı merdüm şeved endühnâk.*" Halkuñ gamından guşşalu ve bî-ñuzür olur. "*Mî necüyed merd-i inşâf ez kesî.*" Merd-i Hâk bir kimseden inşâf istemez ve tazallüm u şikâyet éylemez. "*Ger resed*
- 20

1 bih...nigâr MKS: A- // 2 nîkû...piser MKS: A- / evvel beyt MS: KA- // 3 nîkî...bil MKS: A- / nedür MS: KA- / éylemegi MS: éylemek K // 4 ya'nî...gîrû MKS: A- / evvel MS: evvelâ K / éylemekdür MK: éylemek S / dîger ez MK: dîgerân S // 5 tenhâda...éylemekdür MKS: A- // 6 merd-i KSA: M- / ma'şiyet u günâhdan KA: ma'şiyetden ve günâhdan S, M- / evvel A: evvelâ K, MS- / 'itizâr édici merd KSA: M- / ol S: MKA- // 7 bâşedeş...ma'şiyet KSA: M- / Ta'âlâ MKA: S- // 8 ma'şiyet u MKS: ma'şiyet ve A // 9 merdlerüñ MSA: merdler K // 13 der ey emr-i hâzırdu S: MKA- // 14 'alâ Hazreti'nüñ M: 'alâ'nuñ KSA // 17 zebânı MKS: zebân A / geçürmez MKS: geçürmezler A / diline getürmek degül MKS: dile getürmeyeler A // 18 dahî MKS: A- / getürmez MKS: getürmezler A // 19 istemez MSA: ister K / merd-i hâk taqdîrindedür S: MKA- // 21 bir MKS: A- / ve...éylemez MKA: S-

¹ Eğer insandan iyi ad kalırsa (bu, altından yapılmış bir saraydan daha iyidir.)

zulm u cefā bā vey besī.” Farazā eger añā çok zulm u cefā érişe. “*Her ki pā ender reh-i merdān nihād.*” Her kim ki merdān-ı Haq yolına kadem kodı ve ol zümreden olmağa kaşd éyledi. “*Key reved hergiz be-dūnbāl-i murād.*” Her giz murād ardınca kaçan gider. [S84b] Zīrā ol hemān Haq’la muqayyeddür, ğayrıdan fāriğdür. *BEYT*

5 *Be-sevdā-yı cānān zi cān müşte‘il*

[M106a] *Be-zıkr-i habīb ez cihān müştegil*¹

“*Ey piser terk-i murād h’iş-gır.*” Ey piser kendü murāduñ terkinı tüt, ya‘nī murāduñ terk éyle. “*V’āngehī rāh-ı selāmet piş-gır.*” Ve andan soñra selāmet yolunu öñüñe tüt. Gır emr-i hāzırdu.

10

DER BEYÂN-I [K69a] FAQR

“*Faqr mī dānī çi bāşed ey piser.*” Ey piser faqr nedür bilür misin? Mīdānīde ma‘nā-yı istifhām vardur. “*Bā tu güyem ger nedārī zān haber.*” Saña déyeyim eger andan haber tutar iseñ. “*Gerçi bāşed bī-nevā der zīr dalk.*” Egerçi dalk u hırka altında faqr u bī-nevādur. “*H’iş-rā mün‘am nümāyed piş-i halk.*” Kendüsini halk katında ğanī gösterür ve ğinā izhār

15

éyler. Zīrā *izhārī’l-ġinā’ mine ş-şükri* [A55b] *rübā‘iyate’l-faqrı cevherun ve siveye’l-faqrı ‘araz. E’l-faqrı şifā’un ve siveye’l-faqrı maraz. E’l-‘ālemu küllü Hudā’un ve ğurūr ve’l-faqrı mine’l-‘ālemi sırrun ve ‘araz.* “*Gur sine bāşed zi sīrī dem zened.*” Aç olur, ya‘nī aç iken toklukdan dem urur, hergiz açlıktan şikāyet éylemez. “*Dostī bā düşmenān-ı hod kuned.*” [M106b] Kendü düşmelerine dostlık éyler ‘adāvet éylemez. “*Gerçi bāşed lāġar u*

20

h’ār u za‘īf.” Egerçi lāġar u haqır u za‘īf ola. “*Vaqt-i tā‘at kem nebāşed ez harīf.*” Tā‘at u

1 vey MS: ev KA / besī MKA: kesī S / eger añā MS: añā eger K, añā A / zulm u cefā MS: cefā vü zulm KA / pā MA: bā KS // 2 kaşd MSA: bir kaşd K // 4 beyt MKS: A- // 5 besved...müştegil MKS: A- // 6 be-zıkr-i...cihān müştegil MS: be-zıkr-i...cān müştegil K, A- // 7 ya‘nī murāduñ terk MS: KA- // 8 éyle MS: KA- / gır emr-i S: MKA- // 9 hāzırdu S: MKA- // 10 der beyān-ı faqr MKS: der beyān-ı şifat-ı faqr güyed A // 11 mīdānīde ma‘nā-yı S: MKA- // 12 istifhām vardur S: MKA- / déyeyim MSA: déyem K / tutar MS: dutmaz K, tütmez A // 13 faqr u MKS: faqr A // 15 zīrā KS: MA- / rübā‘iyate’l-faqrı cevherun ve siveye’l-faqrı MKS: A- // 16 ‘araz...ve’l MKS: A- // 17 faqrı...‘araz MKS: A- // 18 açlıktan MSA: K- // 20 haqır MSA: faqır K

¹ Cānānın sevdāsıyla içim yanıyor, Allāh’ın zikrinden dolayı meşğıldür.

‘ibâdet vakti harîf u kavîden eksik olmaz. “*Çün dil-i pür dâred u dest-i tehi.*” Çünkü tolu gönül ve boş el tutar, ya‘nî kendünüñ ğinâ-yı kalbi ve fakr u ihtiyâcı var iken. “*Mî nümâyed [S85a] der terâzû ferbihi.*” Terâzûda semizlik gösterür. Murâd ğinâ vü kudret izhâr éyler démekdür. “*Ey piser hod-râ be-dervişân sipâr.*” Ey piser kendüni dervîşlere teslîm éyle ve anlarla muşâhib ol. “*Tâ nighê dâred turâ perverdigâr.*” Tâ ki Hâk Ta‘âlâ Hazreti seni cemî‘ belâlardan hıfz éde. Nighê hıfz ma‘nâsnadur. “*Bâ fakîrân her ki hemdem mî şevêd.*” Her kim ki fakîrlerle muşâhib u hemdem ola. “*Der serây-ı huld mahrem mî şevêd.*” Cennet sarâyına mahrem olur. Murâd cennete érişür démekdür. Fuqarâdan murâd ehl-i tarîkatdür. [M107a] *Men erâden yeclise ma‘a’l-lâhi felyeclis ma‘a ehli’t-taşavvüfi.*

DER BEYÂN-I İNTİBÂH EZ ĞAFLET

[K69b] “*Ez Hudâ-yı ħ’iştên gâfil me-bâş.*” Kendü Hudâ’ndan gâfil olma. “*Ğâfilâ ne der reh bâtil me-bâş.*” Ğafiller gibi bâtil u nâ-meşrû‘ yolda olma. “*Cây-ı girye est in cihân der vey miñned.*” Bu cihân girye vü ğam yéridür, anda ğülme ve mesrür olma. Girye ağlamak ma‘nâsnadur. “*Çeşm-i ‘ibret ber-ğüşây u leb be-bend.*” ‘İbret çeşmini aç ve lebüñi bağla, ya‘nî çün ü çerâdan hâmuş ol. “*Hemçü mür ez ħırş her süy merev.*” ħırşından mür gibi herbir cânibe gitme. “*Pend-i nâşih-râ bigüş-ı cân bişnev.*” Nâşihuñ pendini cân kulağı ile istimâ‘ éyle. “*Ey piser [A56a] küdek neh-i bâzî mekun.*” Ey piser tıfl degilsin uyanma. “*Kâr bâ şeytân bâ ne-bâzî mekun.*” İşi şeytânla şirketle éyleme. Murâd şeytâna şerik olma démekdür. “*Nefs-i bed-râ der ğüneh yârî medeh.*” Ğünâhda yaramaz nefse mu‘âvenet vérme [S85b] ve aña mu‘în olma. “*Ömr berbâd ez tebeh kârî medeh.*” Nâ-ma‘küllükden ‘ömrüñi yéle vérme. Murâd hevâ vü hevese sa‘y édüp ‘ömrüñi zâ‘i éyleme démekdür. “*Her*

2 ğinâ’-ı kalbi ve MSA: kalbüñi ğinâ tutar K // 5 nighê MSA: nigâh K // 6 Hazreti MKS: A- / nighê hıfz ma‘nâsnadur S: MKA- // 8 sarâyına MKS: sarâyında A / erâden...ma‘a MKS: A- // 9 ehli’t-taşavvüfi MKS: A- // 12 kendü...reh KSA: M- // 13 bâtil me-bâş KSA: M- // 14 girye ağlamak S: MKA- // 15 ma‘nâsnadur S: MKA- / güşây MSA: güşâd K / leb MSA: leb bih K // 16 ya‘nî MSA: K- // 17 kulağı ile MS: kulağıla K, kulağıyla A // 18 ne-yi MSA: ne vü K // 19 işi MSA: iş K // 20 démekdür MKS: A- // 21 tebeh kârî MSA: tebâh kârî K / nâ-ma‘küllükden MKS: nâ-ma‘kuldür A

- kücā töhmet buved* [M107b] *ancā merev.*” Her қанде ки töhmet ola, ol yere gitme. “*Rāh-ı Haḡ-rā hemçü nā-bīnā merev.*” Haḡ yolına kör gibi gitme. “*Düşmenī dārī ez u emīn me-bāş.*” Bir ‘azīm düşmen tutarsın ki murād nefis olmak rüşendür, andan emīn olma. “*Zīr-i saḡf-ı bī-sūtūn sākin mebāş.*” Direksiz saḡfuñ altında sākin olma, zīrā zarar-ı mahzudur.
- 5 “*Der reh-i fişḡ u hevā merkeb me-tāz.*” Fışḡ u hevā yolında merkeb çapma, ya‘nī sa‘y u gūşış éyleme. “*H’iştēn-rā suhre-i şeytān me-sāz.*” Kendüñi şeytānuñ zebūn u suhresi éyleme. [K70a] “*Çün sefer der pişdārī zād gīr.*” Çünki öñüñde sefer tutarsın azıḡ tut. “*Ömr-i hod-rā ser-be-ser berbād gīr.*” Kendü ‘ömrüñi bāşdan bāşā bād-ı fenā üzre tut. Zīrā ‘ömr-i ‘azīzūñ ‘āḡıbeti fenā üzredür. Seferden murād sefer-i āhiretdür. Zāddan murād
- 10 ‘amel-i şālihdür. “*Ey piser endīşe ez aḡlāl kun.*” Ey piser aḡlāldan fikr éyle ki, düzaḡda mücrimlerūñ boyunlarına ḡorlar. Murād anı fikr édüp eyü ‘amele sa‘y éyle démekdür. [M108a] “*Nefs-i bed-rā bā leked pā-māl kun.*” Yaramaz nefsuñi depme ile pāymāl u ḡarāb éyle, tā ki saña itā‘at édüp Haḡ Ta‘ālā’nuñ ‘ibādetine meşḡul ola. “*Tā ne-sūzī sāzkārī pişe kun.*” Tā ki düzaḡ āteşine yanmayasın. [S86a] Halkla [A56b] muvāfaḡat u imtizācı pişe vü
- 15 ‘ādet éyle. “*Ez ‘azāb u ḡahr-ı Haḡ endīşe kun.*” Haḡ Ta‘ālā’nuñ ‘azāb u ḡahrından fikr u ḡavf éyle. “*Cümle-rā çün hest ez dünyā gūzer.*” Çünki cemī‘isine dünyādan gūzer u riḡlet vardur. Hest var ma‘nāsınadır. “*Cāy-ı şādī nīst bā çendīn ḡatar.*” Dünyā bu ḡadar ḡavf u ḡatarla sürür yeri degüldür. Ba‘zı nüshada mışra‘-ı evvel böyledür. “*Cümle-rā çün hest ber düzaḡ gūzer.*” Çünki cemī‘isine düzaḡ üzre geçmek vardur. Haḡ budur ki bu evlādur.
- 20 “*Āteşī der-piş dārī ey faḡīr.*” Ey faḡīr öñüñde ‘azīm āteş tutarsın ki murād āteş-i düzaḡdur. Āteşide olan yā ‘azīm ma‘nāsınadır. “*Hīç ḡavfest nīst ez nār-ı sa‘īr.*” [M108b] Düzaḡ āteşinden hīç senüñ ḡavfuñ yoḡdur. Bu söz ta‘zīr tariḡiyledür. Bu hem ma‘nādur, nār-ı

2 düşmenī MKA: düşmen-i S // 5 sa‘y u MKS: A- // 8 bād-ı MKA: bād u S / tut MSA: tut ya‘nī K // 9 ‘azīzūñ MSA: ‘azīzūñe K / sefer-i MA: KS- // 11 ‘amele sa‘y MSA: ‘amel sa‘y u gūşış K // 12 u ḡarāb MKS: A- // 13 Ta‘ālā’nuñ MKS: Sūbhāne ve Ta‘ālā’nuñ A / ola MK: ol SA // 14 yanmayasın MSA: yanma K / imtizācı MS: imtizāc KA // 15 ‘azāb u MSA: ‘azāb K // 17 hest var ma‘nāsınadır S: MKA- / dünyā MA: dünyādan S, dünyāda K // 18 ḡatarla MKA: ḡatar S / cümle-rā çün hest ber MSA: çün hest ber düzaḡ gūzer K // 19 düzaḡ gūzer MSA: K- / cemī‘isine MKS: cümlesine A / evlādur MSA: evlā K // 20 āteşī MSA: āteş K // 21 āteşide...ma‘nāsınadır S: MKA- / sa‘īr MKS: saḡar A // 22 bu MSA: bu ḡadar K / ta‘zīr MK: taḡdīr SA

sa'irden senüñ hiç havfuñ yoq mıdur ki böyle bi-pervāsın, étdügüñ günâhlarıñ hisâb u
 'azâbını hâtırıña getürmezsin. Sa'ir düzah ma'nâsınadır.

MEŞNEVİ

Der ân rüz kez [K70b] fi'l pürsend ü kavı

5 *Ulü'l-'azm-râ ten bilerzed zi hevl*

Becâyî ki dehşet hûrend enbiyâ

Tu 'özü-i güneh-râ çe dâri beyâ¹

“Uqba der-râ hest u bâret bes girân.” Yolda uqba vardur ve senüñ yüküñ ziyâde ağırdur.

Uqba yoquş ma'nâsınadır ki vezin için bunda kâf sâkin okınur. “Negzeret bâret be-sa'y-ı

10 *digerân.*” Gayrılarıñ sa'y u mu'avenetiyle seniñ yüküñ geçmez. Murâd saña anda

kimseden bir fâ'ide érişmez demekdür. “Dâre ender [S86b] piş rüz-ı rüstehîz.” Kıyâmet

günini öñüñde tutarsın, ya'ni rüz-ı maşşeri görmek muqarrerdür. Rüstehîz ve rüstâhîz

kıyâmet ma'nâsınadır. “Ez Hudâyet nîst imkân-ı girîz” [M109a] Hudâ'dan kaçmağa

imkân yoqdur, hayr u şerr ki senden şâdir olmuşdur. Ol gün naķir u kıtmîr anuñ cezâ vü

15 sezâsını görürsin. Meger luţf-ı ilâhî mu'în ola ki, iş âsân ola. “Ey piser râh-ı şerî'at piş-gîr.”

Ey piser şerî'at yolunu öñüñde tut ve andan taşra olma. “Reh revî terk-i hevâ-yı h' iş-gîr.”

Şırâţ-ı mustakîme gider iseñ [A57a] kendü hevâñuñ terkini tut, ya'ni bi'l-küllîye hevâ vü

hevesi terk éyle. “Ey burâder bâş bâ-fermân-ı Hâķ.” Ey burâder Hâķ Ta'âlâ'nuñ

fermânıyla ol, emrine hergiz muhâlefet éyleme. “Tâ beyâbî cennet ü rıdvân-ı Hâķ.” Tâ Hâķ

20 Ta'âlâ'nuñ cennet u rıdvânını bulasın. Rıdvân bunda maşşardur rızâ ma'nâsınadır, ammâ

1 sa'irden MKS: saķardan A / senüñ hiç MA: hiç senüñ KS / hisâb u MKA: hisâbını ve S // 2 'azâbınıMSA: 'azâbın K / sa'ir düzah ma'nâsınadır MK: sa'ir düzahdır S, saķardan murâd düzahdır A // 3 meşnevî MK: beyt S // 4 der...kavı MKS: A- // 5 ulü'l-'azm-râ ten bilerzed zi hevl MS: ulü'l-'azm-râ K, A- // 6 becâyî...enbiyâ MS: KA- // 7 tü 'özü-i...beyâ MS: tü...beyâ K, A- // 8 hest u KS: hest MA // 9 uqba...okınur S: MKA- // 11 kimseden MKA: kimse S / bir MS: KA- / rüz-ı MSA: der K // 12 günini MK: günü SA / görmek KSA: görmegün M / rüstehîz vü rüstâhîz S MKA- // 13 kıyâmet ma'nâsınadır S: MKA- / girîz MSA: be-girîz K / kaçmağa MSA: kaçmağa saña K // 14 cezâ vü MKS: cezâsını A // 15 sezâsını MKS: A- // tut MSA: dut K // 20 rıdvân...ma'nâsınadır ammâ KS: rıdvân...ma'nâsına ammâ M, A-

¹ İşinden ve konuştuklarından sordukları gün, azm sâhiplerinin (insanın) ayakları titreyecektir. Enbiyanın korktuğu yerde, günahının mâzeretini düşünme.

cennet münâsebeti ile hûb vâki^c olmuştur. Zîrâ rıdvân cennet kapucısınıñ ismidür. “*Gerden ez hükm-i Hudâ-yı hud metâb.*” Kendü Hudâ’nuñ hükmünden boyun çevirme ve emrine muhâlifet éyleme. “*Tâ ne-mânî rûz-ı maşşer der ‘azâb.*” [M109b] Tâ kıyâmet günü ‘azâbda qalmayasın. “*Tâ beyâbî der behişt ‘Aden cây.*” Tâ ‘Aden cennetinde yér bulasın.

- 5 “*Şefkatî binümây bâ halk-ı [K71a] Hudây.*” Haq Ta‘âlâ’nuñ halkına tamâm şefkat göster, ya^cnî tamâm şefkat éyle. Behiştün ‘Aden’e izâfeti ‘ammuñ hâşşa izâfeti [S87a] kabîlindendür. *BEYT*

Tu bâ-halk sehl kün ey nîkbaht

Ki ferdâ negîred Hudâ ber tû saht¹

- 10 “*Tâ dehendet cây der dârü’s-selâm.*” Tâ saña dârü’s-selâmda yér véreler. “*Bâ fakîrân rûz u şeb mî dih ta‘âm.*” Rûz u şeb fakîrlere ta‘m vére. “*Şâd eger dârî derün-ı hasta-râ.*” Eger hasta vü bî-çârenüñ hâtırını şâd u mesrür tutasın. “*Bâz yâbî cenet-i der beste-râ.*” Kapusu bağlanmış cenneti açık bulursın. Bu beyt bir kerre dahî geçmiştir. Lîkin dört beş nüshada böylece bulunduğün tekrâr yazılıp şerh olındı. “*Her ki âred in naşîhathâ becây.*” Her kim ki bu naşîhatleri yérine [M110a] getüre. “*Der dü ‘âlem rahmeteş bahşed Hudây.*” Haq Ta‘âlâ Hazreti aña iki ‘âlemde rahmet ihsân éyler. “*Der ne-yâred in vaşiyet-râ be-cây.*” Ve ger bu naşîhatı yérine getürmeye. “*Dür mâned bî-şekî ü ez Hudâ.*” Şeksiz ol kimse Hudâ’dan dür u cüdâ kalur. “*Yâ ilâhî rahm kun ber mâ heme.*” Yâ ilâhî bizüm cemî‘müz üzre terahhüm éyle. “*Afv kün cümle günâh-ı mâ heme.*” Bizüm cemî‘müzünüñ cemî‘ günâhımızı ‘afv éyle. Ber mâ lafz u vâhid i‘tibârıyla mâ-yi şâniye kâfiye vâki^c olmaq câ’izdür. Nite ki Firdevsî’nuñ bu beytinde eyledür. *BEYT*

1 cennet...olmuştur MKS: A- / zîrâ rıdvân MS: zîrâ K, A- / cennet kapucısınıñ ismidür MKS: A- // 5 tamâm MKS: A- // 7 beyt MKS: A- // 8 tu...nîkbaht MKS: A- // 9 ki...saht MKS: A- // 11 vére MK: vér SA // 13 bu...nüshada MKS: A- // 14 böylece bulunduğün tekrâr yazılıp şerh olındı MK: böylece bulunduğün tekrâr şerh olındı S, A- // 16 Hazreti MK: Hazret S, A- / rahmet MSA: rahmet u K / der MKA: ver S // 17 ger MKS: eger A / bu SA: MK- / naşîhatı SA: vaşiyeti MK / getürmeye MKS: getürmesin A / mâned MSA: bâşed K / Hudâ MKA: Hudây S // 18 cemî‘müz MSA: cümle K // 19 üzre terahhüm MSA: günâhlarımızı ‘afv K / ‘afv...cemî‘ MSA: K- // 20 günâhımızı ‘afv éyle MSA: K- / lafz u KSA: lafz-ı M / vâhid...olmaq MKS: vâhiddür A // 21 câ’izdür MKS: A- / nite ki MK: nite kim S, A- / Firdevsî’nuñ...beyt MKS: A-

¹ Ey iyi bahtlı, sen halkla idâre et ki, Allâh da sana kolaylık göstereyin

Ezîn sū hezār u ezân sū hezār

Behem berzened küşte şad hezār¹

“*Ācizīm cürmihā gerden besī.*” “Ācizüz ve çok [S87b] cürmler éylemişüz. “*Nīst mārā ğayr-ı tū dīger kesī.*” Bize senden ğayrı bir ğayrı kimse yoğdur ki bize mu^cin olup luğ u terahhüm éyleye. Bu vech [A57b] dağı cā’izdür. Bizüm senden ğayrı [M110b] bir ğayrı kimsemüz yoğdur. “*Ger be-ğ’ānī ver birānī bendeīm.*” [K71b] Eger řatuña oğuyasın ve ger řatuñdan süresin, bendeyiz muğlifete řādir degüliz. “*Her çı ħük-m-i tüst ezān ħursendīm.*” Her ne ki senüñ ħük-mündür andan rāzıyuz. ħursend vü ħursende rāzı vü řānī^c ma^cnāsınadır. “*Rağmet-i Ħağ bād ber rüğ kesī.*” Ħağ Ta^cālā’nuñ rağmeti şol kimsenüñ rüğü üzre olsun. Bād emr-i ğā’ibdür. “*Kīn neşāyīğ-rā biğ’ānd ev besī.*” Ki bu naşīğhatleri ol kimse çok oğuya. Temmete’l-kitāb.

1 ezîn...hezār MKS: A- // 2 behem berzened küşte şad hezār KS: behem berzened küşte şud şad hezār M, A- // 3 éylemişüz KSA: éylemişüz beyt M // 4 bir ğayrı MS: bir KA / luğ u MKA: ve S // 5 éyleye MS: éyleye ve K, S- / vech MKA: vechle S / bir ğayrı MSA: K- // 6 ger MKS: eger A // 7 bendeyiz MA: bendeleriz KS / çı MKS: ki A // 8 andan MSA: aña K / ħursend vü ħursende rāzı vü řānī^c S: MKA- // 9 ma^cnāsınadır S: MKA- / bād MSA: K- // 10 bād emr-i ğā’ibdür S: MKA- / ki KS: ger M, A- // 11 temmete’l-kitāb K: MSA-

¹ Bu taraftan bin kişı, o taraftan da bin kişı birbirine girdiler; yüz bin kişı öldüler.

V. BİBLİYOGRAFYA

AĞAKAY, Mehmet Ali: *Şerh*, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969, 5. Baskı, s.695

AKBULUT, Ali Rıza: Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Yazma Eserler Kataloğu, Ankara 1995, C.2, s.45

AKÜN, Ömer Faruk: *Sürûri*, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997, C.11, s. 249-250

Attar : Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968, C.4, s.188

Attar, Ferideddin'i: *İlâhi-nâme*, çeviren Abdülbaki Gölpınarlı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992

_____ Feridüddin-i: *Pend-nâme*, çev. M. Nuri Gençosman, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1968, 4. Baskı

BLOCHET, Edgar: *Bibliothèque Nationale, Catalogue Des Manuscrits Turcs*, Paris 1932-1933, C.II, s.319

_____ Edgar: *Bibliothèque Nationale, Catalogue Des Manuscrits Turcs*, Paris 1932-33, C.II, s. 319

BURMAOĞLU, Halit Bilen: *Bursalı Lâmi'î Çelebi Dîvânı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989

Bursalı Mehmed Tahir, *Sürûri Mustafa Efendi Muslihuddin*, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, C.2, s.347-348

_____ : *Lâmi'î Çelebi*, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, C.2, s.215-218

_____ : *Şem'i Şem'ullâh Perzerînî*, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, İstanbul 1972, C.2, s.394

CANPOLAT, Hülya: *Lâmi'î'nin Şerh-i Dîbâce-i Gülistân'ı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000

CETURTI, Szevak: *Arapskih, Turkskih, Perzijskih Bozanskih Rukopisa* (çev. Obradio Fehm Nametak), Gazi Hüsrev-Begova Biblioteka u Sarajevo, London, Sarajevo 1998

CEYLAN, Ömür: *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999

CUNBUR, Müjgan-Dursun Kaya: *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.399-400

DEVELLİOĞLU, Ferit: *Şerh*, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi Yayınları , Ankara 1993, 11. Baskı, s.991

DİLÇİN, Cem: *Şerh* , Türk Ansiklopedisi , Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981, C.30, s.258

DURU, Rafiye: *İsmail Hakkı el-Bursavî'nin Şerh-i Pend-i Attar'ı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998

ERDOĞAN, Mustafa: *Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış*, Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Manisa 1997, s. 287

ERSOYLU, Halil: *Şerh*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi , Dergah Yayınları, İstanbul 1998, C.8, s.138

Fehrengi Ziyâ: Farsça-Türkçe Lûgat, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, C.1, s.500

GÖLPINARLI, Abdülbâki: *Lâmi'î*, Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, C.22, s.463-465

GÖNÜLTAŞ, Güler: Manisa İl Halk Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Kataloğu, Türk Kütüphaneciler Derneği, Manisa 1986

GÖTZ, Manfred: Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, C.XIII/2, Türkische Handschriften, Teil II, Wiesbaden 1968, s.429-430

İPEKTEN, Haluk-Mustafa İsen: Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, C.3, s.149

_____ Haluk-Mustafa İsen-Recep Toparlı-Naci Okçu-Turgut Karabey: Tezkirelere göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.474

_____ Haluk-Mustafa İsen-Turgut Karabey-Metin Akkuş: *Lâmi'î*, Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1985, C.6

_____ Haluk-Mustafa İsen-Turgut Karabey-Metin Akkuş: *Şem'î*, Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1986, C.4, s.50

KAPLAN, Mahmut: *Dîvân Edebiyatında Manzum Nasihat-nâme Yazan Şâirler ve Eserleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Van 1992, C.3, s. 23

KARAHAN, Abdülkadir: *Lâmi'î*, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997, C.7, s.10-15

KARATAY, Fehmi Edhem: Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul 1961, C.II, Küçükaydın Matbaası, s.60

KORTANTAMER, Tunca: *Lâmi'is Gûy u Çevgân*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1994, 387s. + *Faksimile (62 fol.)*, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İzmir 1994, S.IX, s.157-164

_____ Tunca: *Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi*, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1994, S. VIII, s.1

KÖPRÜLÜ, Fuat: Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1986, s.126-127

_____ Fuat: Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993, 8. Baskı

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli: Hz. Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara 1998

KUT, Günay: Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Kataloğu I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1989, s.258-259

_____ Günay-Nimet Bayraktar: Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984

Lâmi'i Çelebi: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, İstanbul 1986, C.6, s.67-69

LEVEND, Agah Sırrı: Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız, TDAY Belleten, 1963, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1963, s.91

MAZIOĞLU, Hasibe: *Edirneli Nazmi'nin Pend-i Attar Çevirisi* , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü, Türkoloji Dergisi, Ankara 1997, C.VII, s.47-53

Mehmed Süreyyâ: *Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C.5, s.1575

MORKOÇ, Yasemin: *Su'ûdî Bosnavî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.10, İzmir 1994

MUTÇALI, Serdar: *Şerh*, Türkçe-Arapça Sözlük, Dağarcık Yayınları , İstanbul 1995, 1. Baskı, s. 438

NASR, Seyyid Hüseyin: *İslâm Sanatı ve Mâneviyatı*, İnsan Yayınları, İstanbul 1992, s.133-151

OKATAN, Halil İbrahim: *Surûfî'nin Bahru'l-Ma'ârif'i*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1986

ÖZKIRIMLI, Atilla: *Lâmi'î Çelebi*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, C.3, s.790-791

_____ Atilla: *Sürûfî*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, C.4, s.1060

_____ Atilla: *Şem'î*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, C.4, s.1071

_____ Atilla: *Şerh*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi , Cem Yayınevi, İstanbul 1982, C.4, s.1073

ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Şerh*, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1959, s.666

REDHOUSE, W. James : *Şerh*, Turkish and English Lexicon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, s. 1121

RİEU, Charles: Catalogue Of The Turkish Manuscripts In The British Museum, Londra 1888, s.154

_____ Charles: Catalogue Of The Turkish Manuscripts in British Museum, Londra 1888, s.154-155

RİTTER, Helmut: *Attar*, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1961, C.2, s.7

Sûdî : Ana Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica INC, İstanbul 1990, C.20, s.113

Sûdî Ahmed: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, C.8, s.51-52

Sürûrî: Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981, C.30, s.155-156

ŞAHİNOĞLU, Nazif: *Attar İranlı Meşhur Şair ve Mutasavvıf*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, C.4, s.95

Şem'i :Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, İstanbul 1998, C.8, s.129

Şemseddin Sâmî: *Kâmûsu'l-Âlâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, C.4, s.2874

_____ : *Şerh*, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları , İstanbul 1978 C.II, s.773

TARLAN, Ali Nihat: *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları , Ankara 1985, 1. Baskı, C. I-II-III

_____ Ali Nihat: *Metinler Şerhine Dâir*, Edebiyat Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981, s.192

TÜYATOK: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 01, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1986, C.III, s.713-714

_____ :Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 03, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.523

_____ :Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 10, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.480,

_____ :Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 10, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997

ÜNVER, İsmail: *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*, Türkoloji Dergisi, Ankara 1993, C.XI, S.1, s. 53-89

_____ İsmail: *Şem'i Mustafa*, Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981, C.30, s.249-250

_____ İsmail: *Şem'i Şem'ullâh*, Türk Dili Dergisi, Yıl 34, Ocak 1985, C.49-50, S.397, s. 38-43

ÜZGÖR, Tahir: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.128-255.

VAUX, Carra De: *Şerh*, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997, C.11, s. 429

YAVUZ, Orhan: *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998

ÖZET

Yüksek lisans tezi olarak XVI. yüzyıl sanatçılarından Şem’î’nin “Şerh-i Pend-nâme” adlı eserini hazırlamamızın sebebi, edisyon kritik metodlarını öğrenmek ve Şem’î’nin şerh metodunu belirlemektir.

III. Murad ve III. Mehmed döneminde yaşamış olan Şem’î’nin, H.1000 yılından sonra vefat ettiği tahmin edilmektedir. Hayatı hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmayan sanatçı, hayatını öğretmenlikle geçirmiş bir mutasavvıftır. Türk Edebiyatı’nda Bostân, Gülistân, Hâfiz Dîvânı, Mesnevî gibi Farsça eserlere yazdığı şerhlerle tanınır.

Şerhler, bir eserin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılırlar. Yazarların bilgi birikimleri ve görüşleri doğrultusunda çeşitli şerh metodları uyguladıkları görülür. Şem’î “Şerh-i Pend-nâme”de metni yer yer açıklayan bir tercüme yapmıştır.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümden önce, şerh ve metin şerhi hakkında bilgi verilen “Giriş” bulunur. Kendi içinde üçe ayrılan “Attâr” başlıklı ilk bölüm, Attâr’ın hayatını, eserlerini ve Pend-i Attâr’ı konu alır. “Şem’î” başlıklı ikinci bölüm, Şem’î’nin hayatı, eserleri, Şerh-i Pend-i Attâr ve Şem’î’nin bu eserde uyguladığı şerh metodu hakkındadır. Üçüncü bölüm, nüsha tavsiflerinin, metni kurmada izlediğimiz yolun ve eserin edisyon kritikli metninin verildiği bölümdür. Üçüncü bölümden sonra “Bibliyografya” yer alır.

ABSTRACT

We studied “*The Şerh-i Pendnâme of Şem’î*” as an over-graduate thesis. Our purpose to prepare this thesis is learning the methods of edicion critique and making a family tree of manustcripts of this book.

Şem’î was an author who lived the time of III. Murad and III. Mehmed and he is guessed to die after 1600. We don’t have enough information about Şem’î who was a sûfi served his life as a teacher. In Turkish Literature, he is recognized with his commentary texts on Persian books like *Gülistân*, *Bostân*, *Mesnevî*, *Dîvân-ı Hâfız* etc.

Commentary texts are written to explain books. Authors had used some kinds of methods when they had written the commentary. In this book Şem’î used a commentary method that is a kind of translation explaining the text time to time.

The thesis consists of three chapters. Before the first chapter there is an “*Introduction*” which gives information about the commentary. The first chapter named “*Attâr*” is spareded in three parts includes Attâr’s life, books and *Pend-i Attâr*. The second chapter titled “*Şem’î*” is about Şem’î’s life, books, *Şerh-i Pendnâme* and his commentary methods. The third chapter contains an introduction of manustcripts of *Şerh-i Pendnâme*, the methods which we used in the text and edicion critique. After the third part eventually “*Bibliografy*” is available.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında İzmir’de doğdum. 1994 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünü kazanarak, 1998 yılında buradan mezun oldum. Aynı yıl Ege Üniversitesi’nde Eski Türk Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisansa başladım. 5 Ekim 2000 tarihinden beri Kemalpaşa Bağyurdu Kazım Dirik İlköğretim Okulu’nda Türkçe öğretmenliği yapmaktayım.

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

YAZARIN

Soyadı : KEYİK
Adı : Sevgi Elif

Merkezimizde Doldurulacaktır

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'i'nin Şerh-i Pendnâme'si

Yabancı Dil : The Şerh-i Pendnâme of Şem'i Who Was One of The Authors Lived In XVI. century

TEZİN TÜRÜ:

Yüksek Lisans

Doktora

Doçentlik

Tıpta Uzmanlık

Sanatta
Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ:

Üniversite : EGE ÜNİVERSİTESİ

Fakülte :

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : KORTANTAMER, Tunca

Ünvanı :

Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 233

TEZİN KONUSU (KONULARI): XVI. Yüzyıl Şârihlerinden Şem'i'nin Şerh-i Pendnâmesi'nin Edisyon Kritikli Metni

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1- Şem'i Şem'ullah
- 2- Attâr
- 3- Şerh
- 4- Edisyon Kritik
- 5- Şerh-i Pendnâme
- 6- Pend-i Attâr
- 7- İnceleme
- 8- Metin

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

- 1- Şem'i Şem'ullah
- 2- Attâr
- 3- Şerh
- 4- Edicition Critique
- 5- Şerh-i Pendnâme
- 6- Pend-i Attâr
- 7- Study
- 8- Text

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden Fotokopi Yapılmasından izin veriyorum	[]
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümden fotokopisi alınabilir.	[]
3- Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.	[x]

Yazarın İmzası

Tarih: 23/08 / 2001